

Tadqiqot uz

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

№22

30 ноябрь

conferences.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 22-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
10-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
22-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-10**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
22-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-10**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 22-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 ноябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 139 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8. Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9. Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10. Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11. Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12. Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13. Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14. Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15. Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16. Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17. Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18. Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19. Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20. Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21. Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпلامга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ
СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

1. Ҳайдарова Зухра Ойбековна “ЁШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ - ПСИХОЛОГИК МУАММОЛАРИ”	10
2. Hilolaxon Ahmedova Saidjonovna BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QUVCHILARI BILAN YAKKA TARTIBDA ISHLASH VA O‘QUVCHI TARBIYASIDA OTA –ONALARNING AHAMIYATI	12
3. Azizhodjayeva Gulchehra Latiphodjayevna BOSHLANG‘ICH MAKTABDA PAST O‘ZLASHTIRUVCHI O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASH	13
4. Ikromov Botirjon Zokirjon o‘g‘li OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA MASOFAVIY TA‘LIM SAMARASINI OSHIRISH MASALASI	15
5. Iskandarova Nargiza Iskandarovna O‘QUVCHILAR FIKRLASH QOBILİYATLARINI O‘STIRISHDA QIZIQARLI MASALALARNI ECHISH USULLARINI QO‘LLASH	17
6. Kenjayeva Komila Jo‘raqulovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN VA METODLARDAN FOYDALANISH	19
7. Khakimova Sadoqat Dilshodbekovna SELECTING APPROPRIATE READING MATERIALS	21
8. Kuchkarova Gulnora Maxamadjonovna BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QITUVCHILARINI MA‘NAVIY- AXLOQIY TARBIYALASHDA OILA, MAKTAB VA MAHALLA HAMKORLIGI	23
9. Мадаминова Феруза ЁШЛАРДА КРЕАТИВЛИК ҚОБИЛИЯТИНИ ЎСТИРИШНИНГ САМАРАЛИ УСУЛЛАРИ	25
10. Misirova Gulnoz Botirovna BOSHLANG‘ICH SINFI O‘QUVCHILARIGA IQTISODIY TARBIYA-TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI	27
11. Obilova Navro‘za Davlatovna TARIX DARSLARIDA INNOVATSION METODLAR ASOSIDA O‘QUVCHILARGA O‘RGATISH(6-SINF MISOLIDA)	29
12. Ochilova Sarvinoz Isoqboyevna BOSHLANG‘ICH SINFI INGLIZ TILI DARSLARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI OSHIRISH YO‘LLARI	31
13. Rizoqulova Saodat Saftarovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INGLIZ TILI FANINI O‘QITISHDA INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	33
14. Ruzieva Zarima Alisherovna DEVELOPING SPEAKING SKILLS OF ELEMENTARY LEVEL LEARNERS THROUGH MOVIES	35
15. Sh R. Akramov INCREASING SPEAKING SKILLS THROUGH ORGANIZING EFFECTIVE DISCUSSION CLASSES	37
16. Sh R. Akramov, G.V. Khodjabaeva, N. S. Yunusdjanova THE SIGNIFICANCE OF AUTHENTIC MATERIAL IN DEVELOPING SPEAKING SKILLS OF LANGUAGE LEARNERS	39
17. Babanova Sharapat Abilkasimovna “QOBUSNOMA” ASARIDA KOMIL INSON TARBIYASI HAQIDAGI IBRATLI FIKRLAR	41

18. Sharipova Ziyoda Safarovna BOSHLANG'ICH SINFLAR DARS JARAYONIDA DIDAKTIK O'YINLARDA FOYDALANISH	43
19. Хафизова Сайёра Бахтиёрвна ЎҚУВЧИ-ЁШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК МУОММОЛАРИНИ БАРТАРАФ ЭТИШ, НАЗОРАТСИЗЛИК ВА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА ТАВСИЯЛАР.....	45
20. Xaydarova Marjona Murodullayevna, Karimova Nasiba Ixomjonovna UMUMTA'LIM MAKTABLARI O'QUVCHILARI NUTQINI O'STIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	47
21. Xolmatova Umida G'ulomovna МАТЕМАТИКА ФАНИ СИНFDAN TASHQARI ISH TA'LIM SHAKLI SIFATIDA.....	49
22. Xolova Shahnoz Qiyomovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA KREATIV FIKRLASH VA MOTIVATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	51
23. Матъякубова Зиёда Анваровна ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....	53
24. Рахимов Жавоҳир Даврбек ўғли, Назарова Нилуфар Жўраевна ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ – ТАРАҚҚИЁТНИ ТАЪМИНЛОВЧИ ОМИЛ СИФАТИДА.....	55
25. Ҳайдарова Зухра Ойбековна МАКТАБЛАРДА МУТАХАСИС ПСИХОЛОГЛАРНИ ЕТИШМАСЛИГИ НАТИЖАСИДА ЮЗАГА КЕЛАЁТГАН МУАММОЛАР	57
26. Абдувахобова Ноила АБДУЛЛА КОДИРИЙНИНГ «МЕХРОБДАН ЧАЁН» РОМАНИДАГИ ТИМСОЛЛАР ТАВСИФИ.....	59
27. Atayeva Marhabo GANCHKORLIK SA'NATI TARIXI VA RIVOJLANISHI	60
28. Axunjanova Sayyoraxon Azimovna, Ismoilova Ra'noxon Gafurovna BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINI MA'NAViy-AXLOQIY RUHDA TARBiyALASH- PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.....	62
29. Berdiyeva Shaxnoza Suvonberdiyeva BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINI KASB TANLASHGA YO'NALTIRISH.....	64
30. Bojiyeva Nodira Ataboyevna BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QISH DARSLARINING MAQSAD VA VAZIFALARI.....	65
31. Boymirzayeva Ra'no CHET TILINI O'RGATISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI VA PSIXOLOGIK TEHNOLOGIYAR	67
32. G'afurova Ma'rifat Raximjonovna NUTQ MADANIYATI VA O'QITUVCHI NUTQI.....	69
33. Goipova Roxat Atabayevna МАКТАБЛАРДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИ TASHKIL ETISHDA YANGI INNOVATSION TEHNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING O'RNI VA AHAMIYATI	71
34. Iskandarova Xosiyat Soburyazovna O'QISH DARSLARIDA NUTQ O'STIRISH.....	73
35. Jumayeva Iroda Nizomiddinovna INNOVATSION TA'LIM-TARAQQIYOT NEGIZI.....	75
36. Jumukova Nazima Abduraximovna BOSHLANG'ICH SINFLAR "IQTISOD VA SOLIQ ALIFBOSI" MASHG'ULOTLARIDA ILK IQTISODIY TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISHDA IQTISODIY O'YINLARDAN FOYDALANISH.....	78
37. Kamolova Dilafro'z Nasritdinovna BOSHLANG'ICH TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEHNOLOGIYALARNING O'RNI.....	80

38. Karshiyeva Tursunoy Shodiyorovna NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHLARIDA INGLIZ TILI LEKSIKASI O'RGATISHNING XORIJIY TAJRIBALARI	82
39. Kasimova Mavluda Ruzibayevna O'QISH DARSLARIDA PIRLS XALQARO BAHOLASH TADQIQOTIGA OID TOPSHIRIQLARNING AHAMIYATI	84
40. Mahmudova Firuza Subxonovna O'QUVCHILARNI TARBIYALASHDA JAMOANING KATTA ROLI	86
41. Masharipova Nasiba Madaminovna, Jumaboyeva Quvanchoy Tavakkalovna TABIIY FANLARNI O'QITISHDA SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ASOSIY OMILLARI	88
42. Masharipova Nargiza GILAM TO'QISH SAN'ATI TARIXINI O'RGATISH	90
43. Ochilova Shaxnoza BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI FANINI TURMISHGA BOG'LAB O'QITISHNING DOLZARBLIGI	92
44. Odamova Shahnoza Baxtiyarovna, Madraimova Munajat Shuxratovna INDIVIDUAL YONDOSHISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	93
45. Qurbonov Sayqal KITOBXONLIK MADANIYATINING – DAVLAT SIYOSATI DARAJASIGA KO'TARILISHI	95
46. Qurbonova Mahmuda Sobirjonovna MAKTAB O'QUVCHILARIDA DIKTANT YOZISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH METODIKALARI	97
47. Ramatova Ma'mura Gulimboy qizi O'QUVCHILAR BILIMINI NAZORAT QILISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH	99
48. Raximova Nilufar Egamberganovna TEXNOLOGIYA MASHG'ULOTLARINI ROLLI O'YINLAR ASOSIDA TASHKIL QILISHNING AHAMIYATI	100
49. Ro'zmetova Malika Quranbayevna MA'NAVIYATNI ANGLASH G'OYASI	103
50. Sagidullaev Nursultan Ibadullaevich, Bisenbaev Islambek Qayipnazarovich TALABALARDAN ONLAYN YAKUNIY NAZORAT OLISH (GOOGLE FORMA MISOLIDA)	105
51. Saidaliyeva Tojixon Asqarovna TARIX DARSLARIDA INTERFAOL METODLAR VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	106
52. Salohitdinova Ruqiya Latipovna ДОМАШНИЕ РАБОТЫ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ	108
53. Sh.A.Egamkulov METHODOLOGY OF TEACHING SCHOOL GEOMETRY COURSE USING INFORMATION TECHNOLOGIES	109
54. Siddiqova Zubayda Shokirovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA AXBOROT-KOMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI NATIJALARI	114
55. Toshova Dilorom Jahongirovna MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI DIREKTORINING ISH FAOLIYATI VA UNGA QO'YILADIGAN DAVLAT TALABLARI	115
56. Turg'unova Gulnoza Sijoyiddin qizi ATROFIMIZDAGI OLAM" FANINING TARBIYAVIY AHAMIYATI VA BOSHQA FANLAR BILAN ALOQADORLIGI	117
57. Xalilov Abdurazzoq ONA TILI DARSLARIDA NOAN'ANAVIY VA INTERAKTIV MATODLARDAN FOYDALANISH	119

58. Yakubova nasiba boltaboyevna METHODS OF TEACHING GRAMMAR.....	121
59. Yakubova Shaxnoza Anvarovna BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA INSHO YOZISHNING AHAMIYATI.....	123
60. Yusupova Ug‘iljan Baxtiyarovna, Alimova G‘unchaxon Baxadirovna TA‘LIM-TARBIYA JARAYONIDA MODULLI TA‘LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	124
61. Аблоқулова Умида Исақуловна КАСБ-ИНСОН КАМОЛОТИНИНГ ПОЙДЕВОРИДИР.	126
62. Кодирова Насиба Аскарровна ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ О ТРУДЕ В ИГРОВЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ УПРАЖНЕНИЯХ.....	127
63. Мирзакаримова Махлиёхон Мадаминжоновна ТАДБИРКОРЛИККА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМДА ИНДИВИДУАЛЛИК.....	128
64. Narboeva Amina Shonazarovna YOSHLARDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA “TARBIYA” FANINING AHAMIYATI.....	130
65. Нурметова Сайёра Жаббаровна ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН МАКТАБ ОСТОНАСИДАН БОШЛАНАДИ!.....	132
66. Раззакова Наргиза Абдувалиевна BOSHLANG‘ICH SINFLARDA BADIY ASARNI TAHLIL QILISHNING METODIK SHARTLARI.....	134
67. Розикова Раънохон Сойибкамолевна ЛОЙИХА АСОСИДА ЎРГАНИШ МЕТОДИНИНГ ТАЛАБАЛАР ОҒЗАКИ НУТҚ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ	135
68. Turg’unova Dilfuza Oktyabrovna O‘QUVCHILAR SHAXSIDA BILISHGA QIZIQISHNI OSHIRISH VA UNI TASHKIL ETISH OMILLARI	137

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

“ЁШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ - ПСИХОЛОГИК МУАММОЛАРИ” .

*Хайдарова Зухра Ойбековна
Қашқадарё вилояти Шаҳрисабз тумани
68-мактаб психологи Тел: 91 956 50 42*

Аннотация: Ушбу мақолада ёшларимизнинг бугунги кундаги долзарб ижтимоий-психологик муаммолари ҳақида маълумотлар берилган.

Калит сўзлар : Руҳият , Мотивация , тушкунлик, Ижтимоий муҳит.

Кундалик турмуш ташвишларидан ортиб бағрингизда ўсиб улғаётган фарзандингиз ёки унинг дўстларининг феъл-атворлари, қизиқишларини ҳеч кузатганмисиз. Ўғлингиз ёки эндигина балоғатга етаётган қизингиз билан дилдан суҳбатлашасизми? Аслида фарзанд ота - она билан кўпроқ яқинроқ бўлади, дейишади. Бу исботланган ҳаёт тажрибаси. Ўша яқинликни яратиш эса онанинг қўлида. Ишда ўтириб телефон орқали назорат қилишингиз ёки маълум бир фанга, тўғарақларга вақтини бириктириб қўйишингиз мумкин. Лекин боланинг ҳам ўз хаёллари, дилида сақлаб юрадиган гаплари бўлади. Бир ўйлаб кўринг, бу ҳақда боланинг баралла айта оладими? “Агар мева донагини чақиб ,мағзини эксак ,униб чиқмайди.Агар устидаги қобиғи билан тупроққа қадасакчи унуб ўсиб гуллаб яшнайдим”. Данақ руҳ ,қобиғини жисм деб олсак ,демак, болаларимиз бир мақсадга эришмоқчи бўлсалар ҳар иккала асосга суяниши зарур.Акс ҳолда мақсадига эришишлари қийин бўлади.ўйлаган мақсадига эришиши учун унинг руҳияти сокин ,хотиржам бўлиши керак.Бола руҳияти қачонки оиласи тинч ва ота -онасининг унга бўлган муносабати яхши бўлса боланинг фикрлари теран ва соғлом булади . Ҳаммамизга маълумки рўзғор ташвишлари туфайли кўплаб ота -оналаримиз чет элга ишлаш учун кетишган. Фарзандларини кимнингдир қарамоғига қолдирган.

Яқинда ўзим фаолият олиб борадиган мактабда одатдагидек эрталаб ўқувчилар назоратида турганимда бир ўқувчи этиборимни тортди. Ҳаво совуқ бўлишига қарамай жуда юпун кийимда эди. Сочлари ҳам тартибсиз, йиғлагани жажжи кўзларининг қизариб маюс тортиганидан билиниб турарди. Қизчани секин тўхтатиб унинг қўлларига аста конфет тутдим . У кутмаган шекилли бирдан менга қаради ва аста жилмайиб раҳмат деди ,сўнг хонасига кирди .Мени хаёлимдан ўша қизчанинг муюс кўзлари кетмай қолди. Мен эртаси куни машғулот ўтиш учун айнан ўша қизчанинг синфхонасига бордим. Ҳамма ўқувчилар шўхлик қилиб ўйнаб шовқин солиб юришибди, у эса партасида жимгина бир ўзи уларга қараб кулиб нон ейиш билан овора. Аста бориб унинг ёнига ўтирдим ва исминини сурадим. У кулибгина Машҳура деб жавоб берди ,кўнғироқ чалинди ҳамма ўқувчилар синфга киришди.Мен улар билан машғулотлар ўтдим .У сифдошларига қўшилмай жимгина бизни кузатарди, мен машғулотга уни ҳам чақирдим , у бирдан маюс тортиб кўрқиб кеди ва қўшилишни хошламади. Машғулотни тугатиб хонадан чиқаётиб унинг қўлларига конфет тутдим. У индамасдан олди.Мен шу қизчани кузата бошладим ҳар куни. Хонага бориб уни келган келмаганини билиб сочларини тартибга келтириб кейин бошқа ишларимни қилардим .Кунлар ўтиб у қизча менга ўргана бошлади,кулиб гапириб машғулотларимга қатнаша бошлади.Бир куни иш билан бўлиб хонасига бормадим. Хонага ёзув қилиб ўтирсам аста эшик очилиб қизча қирик келди ва мени кўриши билан югуриб келиб маҳкам кучоқлаб олиб йиғлаб юборди.Аста унинг сочларини силаб гапга сола бошладим.Онаси қаердалигини сўрадим.Отаси билан онаси чет элга ишлаш учун кетганини улар момоси ва янгалари билан қолганликларини жудаям онасини соғинганини айтиб берди. Қўлида бир қоғозча аста ундан бу нима деб сўрадим у ҳар куни онасига хат ёзишини айтди. Бола

шунчалар этиборга мухтож эдики тинмасдан гапирарди рухий ҳолатидаги тушкунликни сезиш қийинмасди.Баъзан бундай тушкунлик ҳолатларини оддийгина қабул қиламиз, аммо бунинг ортидан аянчи фожиалар рўй беришини кеч англаймиз.

Ота-она ўз фарзандини эшитмаслиги самимий суҳбатдош бўлолмаслиги ёмон.Фикри тингланмаган рағбатлантирилмаган бола ўзининг шахсий фикрларига ега бўлса ҳам жураатсиз ва камгап бўлиб қолади.Унга қанча пул берманг сизни меҳрингиз ва бир оғиз ширин гапизни ўрнини боса олмайди.

Меҳр-оқибат ва шу каби чинакам инсоний фазилатлар ўз-ўзидан келмайда ҳаммасининг заминидан тарбия ётади . Ўзбек халқининг асрий анъаналари, жумладан, тарбия соҳасидаги анъаналари ажодларимизнинг табаррук дини билан боғлиқ. Ёши катталарга салом бериш, уларни ҳурмат қилиш, ёши кичиклар ва кучсизларни авайлаш, илм олиш ва касб ўрганишга даъват, ҳалол меҳнат қилишга чақириш, қўшнилари билан хушмуомала бўлиш каби анъаналар ўзбеклар оилаларида, уларнинг динга муносабатларидан қатъий назар, ёшларга сингдириб келинган. Афсуски, илғор қарашли, ўқимишли, одобли ва келажакни бугундан, ёшлик чоғидан кураётган ёшлар билан бир қаторда, иш ёқмас, кўпол, такасалтанг, саводсиз ва гумроҳ ўспирин ёшлар ҳам учраб турибди. Кузатишлар шуни кўрсатадики, бундай ёшлар ҳам дунёвий, ҳам диний саводсиз бўлиб, уларнинг тарбиясига оилаларида кам эътибор берилган, асосан, моддий таъминлаб қўйиш билан чекланилган.Ота ишлаш учун узоқ сафарга кетса ҳам лекин она фарзандлари ёнида булиша керак деб ўйлайман. Ҳозирги кунда ёшларимиз орасида ижтимоий муаммонинг ортиб бораётгани ҳам ҳар иккала суянчининг болалари ёнида бўлмаётгани ,уларга меҳр бериб дардларини тингламаётгани оқибатида эндигина катта ҳаётга қадам ташлаб бораётган ёшларимизнинг тўғри йўлдан адашаётганларига сабаб бўлади. Барчамизга маълум ўсмирлик даври энг мураккаб давр бу вақтдаги рухий ва жисмоний ўзгаришларни ота -оналаримиз аста секилик билан қиз ўғилларимизга тушунтириб тўғри йўлга солишлари зарур айни , уларга керак пайтимизда уларга суянч бўлмасак улар интернет ва бегоналардан нотўғри маълумот олиб бир умрга сиздан узоқлашиб кетишлари жуда аянчли ҳолат деб ўйлайман. Тадбиркорларимиз янги иш ўрнлари яратиб, оилалар иш билан таъминланиб , ота -оналаримиз фарзандлари бағрида Ватанимиз гуллаб яшнаши учун биргаликда ҳаракат қилишларини ,келажакда рухан соғлом теран фикрлайдиган ўғил қизларимиз ватанимизни юксакларга, бутун дунёга танитиб меҳрли оқибатли бўлиб камол топишларини барча орзу интилишларига эришишларини истардим.

Фойдаланилган адабиётлар :

1. Озода Турмухаммедова . “ Онг ости сирлари”
2. Э. Б .Шоумаров “Оила психологияси” 2008 йил

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARI BILAN YAKKA TARTIBDA ISHLASH VA O‘QUVCHI TARBIYASIDA OTA –ONALARNING AHAMIYATI.

*Hilolaxon Ahmedova Saidjonovna
Farg‘ona viloyati, Oltiariq tumani
2- IDUM boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi.*

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang‘ich o‘quvchilari bilan yakka tartibda ishlash, farzand tarbiyasida ota-onalarning o‘rni haqida fikr yuritildi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, kitob, maktab, ota-ona, jamiyat.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini yakka tartibda tarbiyalashda yangicha yondashuv jarayonining asosiy natijasi – har tomonlama va uyg‘un kamol topgan yuksak ma‘suliyatli shaxsni shakllantirishdir. Tarbiya murakkab jarayondir. Tarbiya haqida buyuk allomalarimizning fikrlari ham ibrat namunasidir. Sa‘diy Sheroziy fikricha, bola qobilyatli va kamqobilyatli bo‘lishi mumkin. Qobilyat o‘z- o‘zidan rivojlanmaydi. Uning rivojlanishi uchun bolani tarbiyalash kerak, tarbiya bo‘lmasa, boladagi qobilyat so‘nadi. Tarbiyani uchta asosiy yo‘nalishi bor. Aqliy tarbiya, nafosatli tarbiya, jismoniy mehnat tarbiyasiga bo‘linadi. Adib bolani tarbiyalash vazifasini ularning ota-onalariga, ya‘ni oilaviy tarbiyaga katta e‘tibor bilan qaratadi. Haqiqatda ham farzand tarbiyasi uchun ota-ona ma‘sul shaxs, maktab esa ko‘makchidir. Yoshlarni ul-atvorli, bilimga izlanuvchan bo‘lishida o‘qituvchilarning roli kattadir. 21 yillik faoliyatim natijasida boshlang‘ich sinf dagi har bir o‘quvchining bilimi, fikrlash doirasi, tarbiyasi, o‘zini tengdoshlari orasida qanday tutishi, atrofdagi muhitga munosabati har bir bolada turli ko‘rinishda bo‘lishini tushunib yetdim. Umumiy pedagogik mahoratimdan kelib chiqib aytamanki, bolaning maktabga bo‘lgan umumiy qiziqishining shakllanishida ota-onaning, oiladagi muhitning, jamiyatdagi insonlarning ahamiyati kattadir. Shuning uchun ham o‘quvchilarimning ota-onalari bilan muloqot qilganimda, farzandining nimani yoqtirishini, kimlar bilan do‘st bo‘lganligini, maktabdagi qaysi fanlarga qiziqishini, qaysi fanni o‘zlashtirishda qiyinchilikka duch kelishini, alohida ta‘kidlab so‘rayman. Zero, oiladagi muhit tarbiya shakllanishining debochasi hisoblanadi. Axloqiy tarbiyada eng muhim vositalar bolaning nafsoniyatiga, g‘ururiga tegmagan holda yakkama-yakka suhbatda bo‘lish va nasihat qilishdir. Bugungi taraqqiy etgan zamon va jahonda har bir kishi jamiyatga munosib bo‘lib kamol topmog‘i kerak. Farzandlar tarbiyasi nihoyatda erta boshlanmog‘i shart. Shundagina ularning noo‘rin xatti- harakatlariga berilishining oldi olinadi. Farobiy bobomizning fikricha, tarbiyali, marifatli yetuk inson shunday bo‘lishi kerak;” Har kim ilm hikmatini o‘rganaman desa, uni yoshligidan boshlasin, sog‘-salomatligi yaxshi bo‘lsin, yaxshi axloqli va odobli bo‘lsin, so‘zining uddasidan chiqsin, yomon ishlardan saqlangan bo‘lsin, barcha qonun- qoidalarni bilsin, bilimdon va notiq bo‘lsin, ilimli dono kishilarni hurmat qilsin, ilm va ahli ilmdan mol- dunyosini ayamasin, barcha real moddiy narsalar tog‘risida bilimga ega bo‘lsin. ”Xulosa o‘rmda Zulfiya Mo‘minovaning she‘rini yodga solmoqchiman.

Osmonlarda yurganlar,
Oltin saroy qurganlar,
”Ne beray”deb turganlar,
Bolaga kitob bering.
Buhoriy- sarvarim u,
Termiziy-anvarim u,
Mahmud Zamahsharim u,
Bolaga kitob bering.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Ajdodlar hikmati.
2. Muallim jurnali.

BOSHLANG'ICH MAKTABDA PAST O'ZLASHTIRUVCHI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH.

*Azizhodjayeva Gulchehra Latiphodjayevna
Namangan viloyati Namangan shahar
71-umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqola boshlang'ich maktabda past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan sinfda mashg'ulotlarni tashkil etish muammosiga bag'ishlangan. Ish jarayonida yosh mutaxassisga past o'zlashtiruvchi bolalarni o'qitishdagi qiyinchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan amaliy vazifalar va mashqlar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: past o'zlashtiruvchi, harakat, kompetensiya, qobiliyat, e'tibor

Har bir o'qituvchi o'quv materialini o'zlashtirishda katta qiyinchiliklarga duch keladigan o'quvchilar bilan uchrashishi kerak.

Kam ishlashga ega bo'lgan bolalar uchun o'quv va sinfdan tashqari vazifalarni past darajada bajarilishi, kognitiv qiziqishlarni rivojlantirishdagi kamchiliklar, chalg'itishni kuchayishi, harakatsizlik, passivlik, beqaror e'tibor bilan ajralib turadi.

Past o'zlashtiruvchi o'quvchilarni quydagilarga ajratish mumkin:

- Mental aqliy qobiliyatlari zaif bo'lganlar
- Akademik qobiliyatlari past bo'lganlar;
- Gapirish nutq va yozish qobiliyatlari past bo'lganlar;
- Matnni qanday o'qishni bilmaydiganlar; (30%)
- Og'zaki hisoblash texnikasini bilmaganlar; (60%)
- Aqil xotira darajasi past bo'lganlar; (maktab psixologi test orqali aniqlansin)
- ijro etuvchi mehnat qobiliyatlarini rivojlantirmaganlar (30%)
- mehnatsevarlikni rivojlantirmaganlar - ataylab
- qiyin masalaga munosabat; (25%)
- O'rganish uchun past motivatsiya.

Past o'quv samaradorligini butun maktabda va oilada hal qilish kerak.

Akademik muvaffaqiyatsizlikni umumiy va o'ziga xos deb ajratish mumkin. Umumiy akademik muvaffaqiyatsizlik - bu o'quvchining asosiy mavzular bo'yicha doimiy, nisbatan uzoqroq kechikishi: matematika va ona tili. Muayyan qoldiq bu narsalardan faqat bittasiga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, o'quvchi boshlang'ich maktabning qolgan mavzularida qoniqarli tarzda o'qishi mumkin.

Maktab dasturlari o'rtacha bolaga mo'ljallangan, ammo sinfda odatda o'quv faoliyatiga har xil tayyorgarlik ko'rgan, turli xil o'quv imkoniyatlari va qobiliyatlari bo'lgan bolalar bor. Past ko'rsatkichli o'quvchilar, qoida tariqasida, sinfda passiv, bilim olishga intilishmaydi, qiyinchiliklardan qochishadi. Ushbu bolalarning qobiliyatlari to'liq amalga oshirilmagan, ularning aqliy rivojlanishi iloji boricha sekinroq yaxshilanmoqda.

Ko'pincha, bolalar bilan ishlashda zarur ko'rsatkichlar tufayli o'qituvchi e'tiborini o'rtacha va kuchli o'quvchiga qaratadi. O'qituvchining past ko'rsatkichli o'quvchilar bilan ishlashi, odatda, qo'shimcha tushuntirish, ko'p takrorlash, qoidalarni yodlash orqali individual va qo'shimcha darslarni o'tkazishga to'g'ri keladi va shu bilan o'quvchiga qo'shimcha yuk hosil qiladi. Shuning uchun men o'z ishimni tartibga solishga harakat qildim. Ammo men ushbu ish usuli bilan muvaffaqiyatga erishish mumkin emasligini payqadim. Bola charchaydi, vazifani mexanik ravishda bajaradi, unda salbiy his-tuyg'ular va his-tuyg'ular paydo bo'ladi, uning imkoniyatlariga nisbatan noaniqlik hissi o'rnatiladi.

Past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlashning shakllari va usullari:

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv: individual qobiliyatlarning rivojlanishi va o'quv ishi ko'nikmalarining shakllanish darajasini hisobga olgan holda o'rganish - bular tabaqalashtirilgan o'quv vazifalari, o'zgarimas laboratoriya ishlari, differentsial nazorat ishlari, tanlov asosida ishlash. Bilim namunalari va o'quv faoliyatini amalga oshirish qoidalaridan foydalangan holda yangi materialni asta-sekin kiritib boring. Zaif o'quvchilar zudlik bilan ko'p miqdordagi yangi materiallarni o'zlashtira olmaydilar va bir vaqtning o'zida eski va yangi bilimlarni muammolarga

qo'llashlari mumkin emas.

Bilim va ko'nikmalarning tizimli sinovini tashkil qiling. Faqat bo'shliqlar haqidagi bilim shoshilinch va to'g'ri yordam ko'rsatishga imkon beradi. Har bir o'quv modulini assimilyatsiya qilish uchun bilimlarni boshqarish bilan to'ldiring. O'quvchilarning bilimlaridagi bo'shliqlar o'rganilayotgan mavzuga qiziqishning yo'qolishiga va, albatta, bilim etishmasligiga olib keladi. Bilimdagi bo'shliqlarni bartaraf etish uchun barcha o'quvchilar darhol o'qituvchidan maslahat so'rashni o'rganishlari kerak.

Maktab jurnali o'quvchilarning bilimlarini qayd etish uchun etarli emas. Shu sababli, mavzuni o'rganishning barcha yillarini kuzatib borish kerak, unda asosiy bo'limlar, mavzular bo'yicha, mavzu bo'yicha test o'tkaziladigan kun o'quvchilarning nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalari hisobga olinadi. Kelajakda vaqt o'tishi bilan o'quvchining bilimida yuz bergan o'zgarishlarga e'tibor bering. Ushbu buxgalteriya hisobi "o'quvchining o'sishi" ni, uning bilim kuchini ko'rsatadi.

Qo'shimcha darslar uchun "yordam kartalari" qulay. Bu echim va shunga o'xshash topshiriq bilan namunaviy topshiriq. Oddiy vazifalar uchun echim algoritmlarini yarating. Siz o'yinlar bilan mashg'ulotlarda foydalanishingiz mumkin. Bunday darslar ong osti darajasida ishlash imkoniyatini beradi. Tirishqoqlik muvaffaqiyatga bo'lgan ishonch bilan bog'liq, shuning uchun muvaffaqiyat holatini yaratish kerak.

O'quv-bilish faoliyatida motivatsiyasi past o'quvchilar bilan ishlashning shakllari va usullarini maqsadlariga qarab ajratish mumkin:

- 1) ijobiy motivatsiyani rivojlantirish;
- 2) past motivatsiya sharoitida o'qitish.

O'qish uchun ijobiy motivatsiyani rivojlantirish usullari:

- mavzuga qiziqish;
- muhim amaliy qo'llanmani aks ettiruvchi shartli topshiriqlar;
- kelajak hayoti uchun muhim bo'lgan material;

Mavzular o'rganilishiga kuydagilar motivatsiya berishi mumkin:

- mustaqil faoliyat jarayonida bilim olishga intilish; shu sababli darsda vaqtning 50 dan 70 foizigacha guruhlarda, juftlikda yoki yakka holda mustaqil ravishda differentsiallashtirilgan ishlarga bag'ishlanishi mumkin.

- musobaqada, o'yinda birinchi bo'lishni xohlash, jamoani pastga tushirmaslik; jamoaning ta'siri dolzarb, hozir ham mas'uliyat hissi va o'zaro yordam bizning qadriyatlarimiz bo'lib qolmoqda va sharaf kodeksiga kiritilgan.

Men asosiy fikrlarni, past ishlayotgan o'quvchilar bilan ishlash shakllarini taqdim etdim, ammo yuqori saviyali bolalar ham unga kiritilgan. Shuning uchun, men o'quvchilarga individual va differentsial yondashuvni topishga harakat qilaman. Bolalar o'rganayotganda, matematik va ona tili darslarida didaktik, o'quv kartalari individual imkoniyatlarni hisobga olgan holda tarqatiladi. Past o'zlashtiruvchi o'quvchilar, ko'pincha mustaqil vazifalarni bajarishni istamaydilar. Shuning uchun men murakkablik darajasiga qarab ham nazoratni, ham mustaqil ishni tanlayman.

Har bir pedagog bolani yaxshi o'qishini xohlaydi. Buning uchun siz to'rtta muhim qoidaga rioya qilishingiz kerak:

1. Ta'lim jarayoniga qiziqish;
2. Sinfda psixologik qulaylik, do'stona muhit;
3. Barcha o'quvchilarni tarbiyaviy ishlarga kiritish, bolalarning tashabbuskorligini faollashtirish;
4. Bolalar bilan ishlaydigan o'qituvchilarning ijodkorligi, mahorati.

O'qituvchining ishi qiziqarli. Kundan-kunga bolalarga dars berib, u o'zini o'rganadi. Yosh o'qituvchi ko'proq tajribali o'qituvchilardan yordam so'rashdan tortinmasligi kerak, ular har doim yordam berishga va ish tajribalari bilan o'rtoqlashishga tayyor.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Jumayev A. Bo'lajak o'qituvchi shaxsining ijtimoiy faollik omillari. "Xalq tailimi" jurnali, 2006
2. Йулдошев Х.К. Баркамол авлодни тарбиялаш оила, маҳалла ва таълим муассасалари ҳамкорлиги концепцияси. - Т., 2012.

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA MASOFAVIY TA'LIM SAMARASINI OSHIRISH MASALASI

Ikromov Botirjon Zokirjon o'g'li
Toshkent davlat transport universiteti
MTFL-22 guruh magistri
Telefon raqam: +998903209994

Annotatsiya: Maqolada muallif oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'limni oshirish yo'llari, kompyuterli o'qitish dasturlarining afzalliklari, xususan elektron darslik yaratish masalasini tahlil etgan.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, axborot texnologiyalari, elektron darslik, standart, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, masofaviy ta'lim.

Bugungi kunda butun dunyoda ta'lim sifati oshirishga qaratilgan ishlar tobora jadallashib bormoqda. Negaki, jamiyat rivoji va istiqboli ko'p jihatdan kadrlarga bog'liq ekan, albatta bunda ta'lim asosiy rol o'ynashini e'tiborga olish lozimligini anglashga intilish tendensiyasi kuchaydi. Shu jihatdan olib qaralganda ta'lim sifati va natijadorligiga erishish muhim hisoblanadi. Mamlakatimizda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlarning mohiyatini anglash uchun aynan shu nuqtai nazardan yondashgan holda kognitiv tahlil etish maqsadga muvofiq.

Axborot texnologiyalarini ta'lim jarayoniga joriy etish bo'yicha jamiyatimizning tez sur'atlar bilan o'sib boruvchi ehtiyojlarini e'tiborga olgan holda oliy o'quv yurtlarida auditoriya va auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarda elektron qo'llanmalar, virtual stendlar, masofaviy o'qitish hamda internet imkoniyatlaridan foydalanishning nazariy, amaliy, metodik jihatdan takomillashtirish muammolari dolzarbdir.

Oliy ta'lim muassasalarida bugungi kunda kompyuterli o'qitish dasturlarining bir turi hisoblanadigan elektron darsliklarga nisbatan qiziqish katta. Xususan, elektron darslik – oddiy raqamlar va matnlar bilan ifodalangan darsliklardan farqli ravishda, fanga tegishli mavzularni dinamik ravishda, kishining diqqatini jalb etuvchi turli ranglardan, multimedia, ya'ni audio va video animatsiyalaridan o'rinli foydalanib, tavsiya etuvchi darslik hisoblanadi. Elektron darslik pedagogik texnologiyalarning ichida alohida o'rin egallagan bo'lib, uning an'anaviy darsliklarga nisbatan bir qator afzalliklari mavjud: qisqa vaqtda ko'p ma'lumot berish, talabalarining o'zlashtirish samaradorligi yuqori bo'lishini ta'minlaydi. Elektron darslikda talaba bir vaqtning o'zida ham eshitadi, ham ko'radi. Ma'lum bo'lishicha, "Pedagog, psixologlarning fikrlariga ko'ra, inson eshitganda 5-10% ni eslab qolsa, ko'rish orqali 10-15% ni eslab qolar ekan. Agar bir vaqtning o'zida ham eshitib, ham ko'rsa, amalda bajarishda 50%dan ortiq ma'lumotni eslab qolar ekan"[1]. Elektron darslik aynan mana shu imkoniyatni yaratib beradi. Glossariylardan foydalanish xususiyatining mavjudligi. Elektron darsliklardagi glossariylar yangi atamalar bo'yicha istalgan joyda, tezkor izoh olish imkoniyatini yaratadi. Talabalar o'zlashtirayotgan bilimlarini o'zlari tekshira olish imkoniyatining mavjudligi. Oddiy darsliklarda nazorat savollari mavjud bo'lib, talabaning o'zlashtirgan bilimni obyektiv tarzda baholay olish imkoniyatiga ega emas. Elektron darsliklar talabaning olgan bilimni nafaqat obyektiv baholaydi, balki, joiz bo'lganda kerakli mavzularni qayta tavsiya etishi, bir mavzuni to'liq o'zlashtirmay turib, boshqasiga o'tkazmasligi ham mumkin. Ma'lumotlarga operativ yangiliklarni va o'zgarishlarni kiritib borilishi. Elektron darslikka yangiliklar, o'zgarishlar istalgan paytda tezkorlik bilan kiritilishi mumkin.

O'quv fanini didaktik jihatdan loyihalashda tizimli yondashish (algoritm) bo'yicha ishni tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Jumladan: maqsadga erishish bosqichlarini aniq belgilash, fanni o'rganishning maqsad va vazifalari aniqlash, egallanishi lozim bo'lgan bilimlar va ko'nikmalarning tuzilmasini, ekspertizadan o'tkazish (tekshirish, nazorat, baholash va diagnostika qilish) tuzilmasini, bilimlar va ko'nikmalarning invariant sikllarini, ishlab chiqish, o'qitishning invariant modullarini, o'qitish tuzilmasini, kompyuterlashtirilgan o'qitish majmuasining ishlash mazmunini, ma'ruza kursini, elektron darslik sifatida yaratiladigan kursning ssenariylarini ishlab chiqish, fanni o'rganish shakllari va vositalarini hamda usullar tizimini shakllantirish.

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yilning 8 oktabrida "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash

to‘g‘risida”gi farmonida belgilangan ustuvor vazifalarning mohiyatini tahlil etadigan bo‘lsak, bunda O‘zbekiston Respublikasida oliy ta‘limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma‘naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish, oliy ta‘limni modernizatsiya qilish, ilg‘or ta‘lim texnologiyalariga asoslangan holda ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish asosiy maqsad sifatida belgilanganligini inobat olish lozim. Farmon maqsadidan kelib chiqqan holda quyidagi vazifalarni izchillik asosida amalga oshirib borish nazarda tutilgan. Bularndan ayrimlarini keltirib o‘tishni joiz deb topdik: “oliy ta‘lim sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, hududlarda davlat va nodavlat oliy ta‘lim muassasalari faoliyatini tashkil etish asosida oliy ta‘lim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, sohada sog‘lom raqobat muhitini yaratish; xalqaro tajribalardan kelib chiqib, oliy ta‘limning ilg‘or standartlarini joriy etish[2] kabi vazifalar shular jumlasidandir.

Xulosa qilib aytish mumkinki, oliy ta‘lim muassasalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg‘unlashgan holda qo‘llash natijasida:

- bo‘lajak mutaxassis kadrlarning kasbiy tayyorgarlik sifatini yaxshilashga xizmat qiladi, o‘quv mashg‘ulotlarining samaradorligi va pedagoglar mehnatining foydali ish koeffitsiyentini oshiradi, ta‘lim jarayonini axborotlashtirish shaxsning intellektual va ijodiy qobiliyatini rivojlantiradi, jamiyatning har bir a‘zosini o‘z malakasini oshirish va faoliyat sohasini o‘zgartira olishi, tezkor ta‘lim uchun shart-sharoit yaratish, masofaviy ta‘lim samarasini oshirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Avliyoqulov X.N, Musayeva M. Pedagogik texnologiy. Darslik –Tafakkur-bo‘stoni T.: 2012. 79-b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. (Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 06/19/5847/3887-son) www.lex.uz

О‘QUVCHILAR FIKRLASH QOBILİYATLARINI O‘STIRISHDA QIZIQARLI MASALALARNI ECHISH USULLARINI QO‘LLASH

*Iskandarova Nargiza Iskandarovna
Xorazm viloyati Bog‘ot tumani
8-maktab boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchisi
iskandarovan678@gmail.com*

Annotatsiya: boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilar fikrlash qobiliyatlarini o‘stirishda qiziqarli masalalarni echish usullari haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: kirish, masalalarni tasvirlash usuli, bolalarga hisoblash usulini o‘rgatish, arifmetik masalalar yechish, geometrik figuralar, xulosa.

Boshlang‘ich ta‘limda matematika o‘qitishning asosiy maqsadlaridan biri ham o‘quvchilar intellektual tafakkurini shakllantirish asosida o‘quvchilar qobiliyat va qiziqishlarini rivojlantirish hisoblanadi.

Matematik masalalar echish matematika o‘qitishning muhim tarkibiy qismidir. Masalalar echmasdan matematikani o‘zlashtirishni tasavvur ham etib bo‘lmaydi. Matematikada masalalar echishning nazariyasini amaliyotga tadbiq qilishning muhim yo‘lidir. Masalalar echishning boshlang‘ich sinflarda o‘rganiladigan u yoki bu nazariy materiallarni o‘zlashtirish jarayonida muhim rol ni va o‘quvchilarni fikrlash qobiliyatlarini o‘stiradi muhim rol o‘ynaydi. Masalalar amaliy ishlar sistemasi asosida tuziladi. Bu degan so‘z har bir yangi tushunchani tarkib toptirish har doim bu tushuncha ahamiyatini tushuntirishga yordam beradigan uning qo‘llanishini talab qiladigan u yoki bu masalani echish bilan amalga oshadi. Masalalarni tasvirlash usuli. Masaladagi berilgan sonlarning nechtaligini ta‘kidlashga va ular o‘rtasidagi munosabatlarini aniqlay bilish ko‘nikmasini rivojlantirishga imkon beruvchi eng muhim matn usuli-masalani tasvirlashdir. Bolalarning narsalarning chizmada tasvirlash usullari bilan tanishishi ham foydalidir. Dastlabki 1-2 ta masalani o‘qituvchining o‘zi tasvirlab chizadi. O‘qituvchi doskaning ichiga 5 ta qo‘ziqorin va uning oldiga bitta qo‘ziqorin solingan savatchaning rasmini chizdi. Bolalar o‘qituvchi qanday masalani chizganini topganlaridan keyin o‘zlari hohlagan narsalar haqida masala tuzadi. Bolalarni masalaning javobi emas, balki masala shartini chizish kerakligi haqida bosh qotirish kerak, o‘qituvchi tez chiziladigan narsalarni tanlash haqida maslahat beradi. U bir nechta yaxshi chiqqan va 1-2 ta yaxshi chiqmagan rasmlarni tanlab oladi. Bolalar kim qanday masala tuzganini topadilar. Ular qaysi rasm bo‘yicha masala tuzish mumkin, qaysi rasm buyicha masala tuzib bo‘lmasligini, nima uchun xatosi nimada ekanligini aniqlaydilar. Rasmda masalada berilgan sonlar ko‘rsatilishi kerakli haqida ishonch hosil qilinadi o‘zaro tekshirish olib borilsa yaxshi bo‘ladi. Ayirishga oid masala tuzishda ko‘pincha ikkita rasm chizishga to‘g‘ri keladi, birida kamayuvchi, ikkinchisida qoldiq va ayiruvchi chiziladi. Masalan: birinchisida 6 ta archa, ikkinchisida 5 ta archa chiziladi. Bolalarga hisoblash usulini o‘rgatish. Bolalar arifmetik amallarni ifoda etishga va uni asoslab berishga o‘rganib olganlaridan keyin ularni hisoblash usullari bilan tanishtirish mumkin. Ular qo‘shish va ayirishni 1 ni qo‘shib va ayirib o‘rganib olishlari kerak. Bolalar ushbu usullarni egallab borishda qo‘shni sonlar o‘rtasidagi bog‘lanish va munosabatlarni tushunishga hamda sonlarning birliklaridan iborat tartibini bilishga tayanishlari lozim. Arifmetik amallarni o‘rgatish jarayonidagi mashg‘ulotning bir qismi sonlarni solishtirish va sonlarning birliklaridan iborat tarkibi haqidagi bilimlarni mustahkamlashga o‘rgatadi.

Bolalarga hisoblash usullarini qanday o‘rgatish mumkin? Rasm buyicha quyidagi masalani tuzishni taklif etish mumkin. Bolalarni arifmetik amallarni ifoda etishni hisoblash usullaridan farq qila bilishga o‘rgatish uchun qo‘shishda + “ga” ayirishda -”dan” qo‘shimchalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bolalar hisoblash vaqtida olingan javob bilan birga arifmetik amallarni takrorlaydilar. Shunday kiyingi ular masala savoliga javob beradilar. Dastlab bolalar ko‘rsatma material asosida keyinroq miyada sonlarning to‘g‘ri va teskari ketma- ketligi haqidagi bilimlar hamda ular masala o‘rtasidagi bog‘lanish va munosabatlarni tushunishiga asoslanib hisoblaydilar.

Arifmetik masalalar echish. Masala echishda “ qo‘shish “ “ ayirish” “ barobar” matematik atamalaridan foydalanish zarur. Bolalar “ yozishni” mashq qiladilar. 1-2 bola mustaqil “ yozganlarini “o‘qib beradilar. “3 ta sharga 1 ta shar qo‘shilsa 4 ta shar bo‘ladi”. Bolalar ko‘pincha masalani hikoya, topishmoq bilan aralashtirib yuboradilar. Masalan: Akvariumda 6 ta baliq bor

edi. Yana bir necha baliq solib quyishdi. Bu masalani echish mumkinmi? Yoki 4 og'ayni bitta tom tagida yashaydi. Bular masala emas, balki hikoya va topishmoqdir. Masalada eng kamida ikkita son ishtirok etishi uqtiriladi.

Geometrik figuralar Bolalarni geometrik figuralar bilan tanishtirishning asosiy vazifasi ko'pburchaklar bilan tanishtirishdir. Uchburchak, kvadrat, to'g'ri to'rtburchaklar ko'pburchaklarning turlari sifatida qaraladi. Dastur mazmuni shunday tuzulganki uni o'zlashtirish natijasida bolalarning ko'pburchaklar turlari haqidagi umumiy bilimlari kengayadi. Bu bolalarda elementar matematik tafakkurni o'stirishga imkon beradi. Figuralarning moddalari bilan shug'ullanish jarayonida bolalarning ko'pburchakning ba'zi bir xususiyatlari haqidagi tasavvurlari shakllanadi. Ko'p burchaklar tomonlari burchaklari tengligi bilan aniqlanadi.

Boshlang'ich sinflar matematika darslarida arifmetik amallar xossalari va usularini o'rganishda o'ziga xos bo'lgan qonuniyatlarini ko'paytirish amaliga teskari amal sifatida muvofiqlikda o'rganilishini talab etsa, ikkinchi tomondanmaxsus hollarni taxlil etishda amallardagi xos xususiyatlar bilan taqqoslash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o'quvchilarni fikrlashlarini o'stirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumaev M.E, Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi Toshkent. —Ilm Ziyol 2003 yil.
2. Jumaev M.E, Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish nazariyasi va metodikasi. (KHK uchun) Toshkent. —Ilm Ziyol 2005 yil.
3. Jumaev M.E, , Boshlang'ich matematika nazariyasi va metodikasi. Toshkent. —Arnoprintl 2005 yil.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN VA METODLARDAN FOYDALANISH

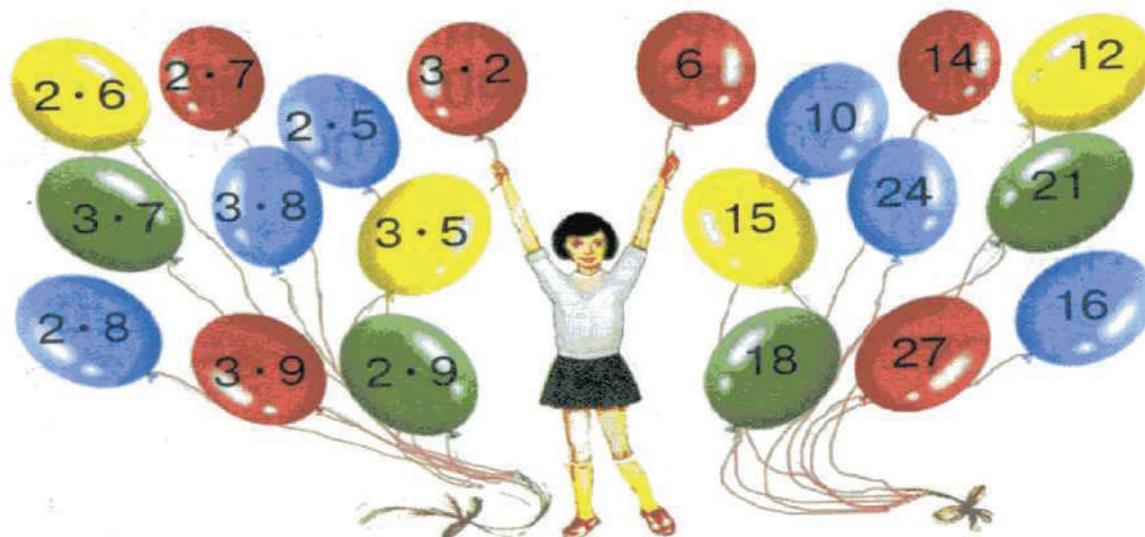
*Kenjayeva Komila Jo'raqulovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tuman
13-umumiy o'rta ta'lim maktab
boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda zamonaviy texnologiya va metodlardan foydalanish, interaktiv yondashuv haqida so'z boradi. Boshlang'ich sinflarda og'zaki hisoblash mashqlarini shakllantirish ishi alohida o'rin egallaydi. Quyida ushbu fikr haqida kengroq to'xtab o'tiladi.

Kalit so'zlar: interaktiv yondashuv, og'zaki mashqlar, hisoblash usullari, yangi texnologiyalar, zamonaviy innovatsiyalar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim berish jarayonida ularning o'rganish jarayonida uchraydigan qiyinchiliklar ko'proq hisoblash bilan bog'liq. Ya'ni boshlang'ich sinfdan matematika fanini o'rganish biroz qiyin. Ammo zamonaviy texnologiya va metodlardan foydalanish ushbu jarayonni osonlashtiradi.

Og'zaki hisoblash o'quvchi tafakkurini rivojlantirishga, uning idroki matematik jihatdan ziyrak va kuzatuvchan bo'lishiga yordam beradi. Og'zaki hisoblash malakalarini egallash ta'lim-tarbiya va amaliy faoliyatda katta ahamiyatga ega.

Og'zaki hisoblashning amaliy ahamiyati shundaki, hayotda ayniqsa, amalni yozma bajarish imkoni bo'lmagan hollarda, masalan, xarid qilayotganda, yoki sotayotganda va hokazo hollarda to'g'ri vatez hisoblash zarur bo'ladi. O'quvchilarning og'zaki hisoblash malakalari turli tuman mashqlarni bajarish jarayonida shakllanadi. Bu mashqlarning bajarilishi o'z navbatida bolaning miya faoliyatini yaxshi rivojlanishiga, tez va puxta qaror chiqara olishga o'rgatadi.

Shu bilan birga didaktik o'yinlarning ham matematika fanini o'rganishdagi o'rni katta. O'yinlar jarayonida o'quvchilar matematika fanidan darslikda berilgan, o'zlashtirishi qiyin bo'lgan materiallarni oson o'zlashtiradi va shu bilan birga atrof-muhit, voqealarni kuzatishga, solishtirib ko'rishga, ular to'g'risida fikrlashga, ulardan to'g'ri xulosalar chiqarishga va xulosalarini asoslashga o'rganadilar. O'quvchilarni matematika faniga qiziqtirishni va bilim, ko'nikma, malakalarini to'g'ri egallashlariga erishishni didaktik o'yinlar orqali amalga oshirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Darsga tayyorgarlik ko'rish jarayonida didaktik o'yinlarni to'g'ri tanlash muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar yoshiga nisbatan murakkab materiallar tayyorlash o'qish jarayonini murakkablashtirishi mumkin. Didaktik o'yinlar uchun didaktik materiallarni tayyorlab qo'yish, didaktik o'yin jarayoni uchun vaqtni to'g'ri belgilash hamda to'g'ri nazorat qilish, didaktik o'yinni yakunlash va xolisona baholash kabilarni aniq rejalashtira olish lozim. Bunda quyidagi ishlar amalga oshiriladi: -Didaktik materiallarni yetarli darajada tayyorlash;

-Didaktik o‘yin jarayonida yo‘l qo‘yilgan xatolarni o‘z vaqtida nazorat qilish va yo‘lyo‘lakay to‘g‘rilab borish; -Didaktik o‘yinlar o‘quvchilarda ziyraklik va mustaqillikni shakllantirib, rivojlantirishiga erishishga diqqatni qaratish lozim.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun matematika fanini o‘qitishda metodlardan foydalanish o‘quvchini fanni samarali o‘zlashtirishini ta‘minlaydi. O‘quvchilarni kundalik turmushda ham og‘zaki mashqlarni bajarishga o‘rgatish matematika bilan ko‘proq shug‘ullanishga yordam bera oladi. Ayniqsa, rasmi ko‘rgazmalardan ko‘proq foydalanish maqsadga muvofiq. Sababi boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar rangli sur‘atlarga ko‘proq qiziqadi va o‘rganishga harakat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. “Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi”

SELECTING APPROPRIATE READING MATERIALS

Khakimova Sadoqat Dilshodbekovna
Teacher, Uzbek State World Languages University
E-mail: Quyosh2017@inbox.ru

Annotation: The article describes issues related to selecting appropriate reading materials and stages for development of reading skills. As well, author expresses the importance and usefulness of reading for the youth of nowadays and stages of improving this process and dealing with the difficulties which learners come across while reading process.

Key words: reading materials, strategy, criteria, reader, reading purpose.

Reading is an interactive process¹ that goes on between the reader and the text resulting in comprehension. Students are divided into two categories: students who read books and those who do not read them. The first ones are constantly searching for new literature, and the second ones do not know where to start reading. But it is important to read, because it allows us to develop. Some students replace reading books with reading materials on the Internet. It is necessary to take into account the main criteria for the choice of material for teaching reading.

Criteria for the choice of reading material for teaching should include following criteria:

- *Motivation.* Reading material should motivate your student to read, so that it would be interesting for them to read. Choose an interesting genre and make them enjoy reading.
- *Utility.* Reading material should be helpful to your students. It's about the valuable information that she conveys, and which can be useful to them.
- *Readability.* Printing books affects the quality of the books and their readability. Paper type, print quality, font size and type, colors, etc., all affect how easy or difficult the book will be to read. The presence of dialogues makes it easier to read and makes the text easier to read.
- *The correctness and accuracy of the information.* Books should not be misleading depending on their content. Authors must ensure the correctness of what is written from all points of view, so that it should not have doubt the accuracy of the information.
- *An interesting plot* of the book allows them to read it quickly, develop their reading skills and motivate them to read other books.
- *The practical use of the reading material* is that the information they receive when reading books can be put into practice in the form of useful knowledge.

Reading is good for students to develop communicative competence. This process must resemble real-life reading tasks that involve meaningful communication. They must therefore be authentic in three ways.

1. *The reading material must be authentic:* It must be the kind of material that students will need and want to be able to read when traveling, studying abroad, or using the language in other contexts outside the classroom.

While selecting texts for student assignments, remember that the difficulty of a reading text is less a function of the language, and more a function of the conceptual difficulty and the task(s) that students are expected to complete. Simplifying a text by changing the language often removes natural redundancy and makes the organization somewhat difficult for students to predict. This actually makes a text more difficult to read than if the original were used.

Monitoring comprehension helps students detect inconsistencies and comprehension failures, helping them learn to use alternate strategies. Also, Widdowson² offers a method of teaching reading texts.

Rather than simplifying a text by changing its language, make it more approachable by eliciting students' existing knowledge in pre-reading discussion, reviewing new vocabulary before reading, and asking students to perform tasks that are within their competence, such as skimming to get the main idea or scanning for specific information, before they begin intensive

¹ Jalolov Jamol Jalolovich, Makhkamova Gulnora Turdahunovna, Ashurov Shahobiddin Saidovich. English Language Teaching Methodology (theory and practice). – Tashkent: Uzbekistan, 2014.

² Widdowson, H.G. English for Specific Purposes: Criteria for Course Design In English for Academic and Specific Purposes: Studies in Honor of Louis Trimble. Newbury House.2001

reading.

2. *The reading purpose must be authentic*: Students must be reading for reasons that make sense and have relevance to them. “Because the teacher assigned it” is not an authentic reason for reading a text.

The motivation for reading should be derived from the benefits while reading.

Books are an ideal source of information that can be scooped with benefit, regardless of whether it is a regular book or in electronic format. Modern technologies have not replaced books, and they will not do it soon. Books are a very good learning aid and no one can argue with this statement. In order to get the maximum benefit from reading, you need to make reading as qualitative and effective as possible.

Using reading activities involves more than identifying a text that is “at the right level,” writing a set of comprehension questions for students to answer after reading, handing out the assignment. A fully-developed reading activity supports students as readers through pre-reading, while-reading, and post-reading activities.

By raising students’ awareness of reading as a skill that requires active engagement, and by explicitly teaching reading strategies, the teachers help their students develop both the ability and the confidence to handle communication situations they may encounter beyond the classroom. In this way they give their students the foundation for communicative competence in the FL.

References:

1. Jalolov Jamol Jalolovich, Makhkamova Gulnora Turdahunovna, Ashurov Shahobiddin Saidovich. English Language Teaching Methodology (theory and practice). – Tashkent: Uzbekistan, 2014.
2. Widdowson, H.G. English for Specific Purposes: Criteria for Course Design In English for Academic and Specific Purposes: Studies in Honor of Louis Trimble. Newbury House. 2001

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI MA'NAViy- AXLOQIY TARBIYALASHDA OILA, MAKTAB VA MAHALLA HAMKORLIGI

*Kuchkarova Gulnora Maxamadjonovna
Toshkent shahar, Chilonzor tumani
162- maktab, Boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy- axloqiy tarbiyalashda oila, maktab va mahalla hamkorligini amalga oshirishda zarur bo'lgan masalalar, tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim-tarbiya, oila, maktab, mahalla, hamkorlik, pedagogika.

Yosh avlodni har tomonlama mukammal shaxs qilib tarbiyalashdek mas'uliyatli vazifa ota-ona yelkasida. Inson shaxsini shakllantirish oiladan boshlanadi; xususan bolada iroda, odatlar, fe'l-atvorga munosabat, e'tiqod va qarashlar vujudga keladi. Ana shulardan kelib chiqqan holda turmushda insonni kamol toptirish sharoitlari, ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini izchil o'rganmay turib, shaxsning xususiyatlari va ularni keltirib chiqaruvchi omillar to'g'risida fikr yuritish mumkin emas.

Mustaqillik yillarida barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'lim-tarbiya va oila tarbiyasini tashkil etishda ham muhim o'zgarishlar yuz berdi. Mavjud sharoitda oilada bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda mahalla va oila hamkorligida ota-onalar va maktab hamkorligi tarbiyasini tashkil etishda muayyan qiyinchiliklar ko'zga tashlanmoqda. Oila sharoitida uyushtirilayotgan suhbatlar alohida diqqatga sazovordir. Ommaviy axborot vositalari orqali aholi e'tiboriga havola etilayotgan mahalla bolalarni ma'naviy-axloqiy huquqiy mavzulardagi maqolalar, ko'rsatuv, eshittirish, shuningdek, ommaviy-huquqiy adabiyotlar hamda ularda ilgari surilgan g'oyalar yuzasidan o'tkaziladigan suhbatlar mahalla bolalarni ma'naviy-axloqiy, huquqiy tasavvur, idrok, savodxonlik, tafakkur, faollik, mas'ullik, e'tiqod va salohiyatni qaror topishiga olib keladi. Mahalla bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda pedagogika fani oldiga milliy va hududiy xususiyatlarni inobatga olgan holda tarixan tarkib topgan oila – ta'lim muassasasi – jamoatchilik tarzidagi uchlikning ma'naviy-axloqiy roli ular o'rtasidagi o'zaro birlik, aloqadorligini asoslash, bolalarda idrok va tafakkurni shakllantirishda oila va mahalla hamkorligi imkoniyatlarini aniqlash hamda ulardan unumli foydalanish talabi o'rta qo'yilmoqda. Mahallaning o'quv yili davomida ota-onalar bilan olib boradigan ishlari: mahallada ota-onalar majlisi. Ota-onalarning umumiy yig'ilishida o'quv yili davomida bolalar, ota-onalar bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarning borishi va yakuni muhokama qilinadi. Ota-onalar mahalla hayoti va bolalarning intizomi, xulq-atvori, ijtimoiy me'yorlarga amal qilishlari, bolalarni ma'naviy jihatdan tarbiyalash borasida erishayotgan natijalar bilan tanishtiriladi. O'quv yili yakunida bo'lib o'tgan mahallada ota-onalar majlisida ijtimoiy hayotda faol ishtirok etgan, turli fanlar bo'yicha uyushtirilgan tadbirlarda alohida ibrat ko'rsatgan, shuningdek, muayyan fanlar bo'yicha olimpiadalarda muvaffaqiyatli qatnashgan bolalar va ularning ota-onalarini rahmatnomalar bilan taqdirlash maqsadga muvofiqdir.

Ijtimoiy-ma'naviy mazmundagi suhbat va ma'ruzalar ota-onalarda ijtimoiy, ta'lim-tarbiyaga oid bilimlarni egallash, farzand tarbiyasi ishiga jiddiy e'tibor berish, bu borada ta'lim muassasasi bilan mustahkam hamkorlik o'rnatishda muhim ahamiyatga ega. Oilaning farzandlar o'quv faoliyatiga g'amxo'rlik qilishi tarbiyadagi bosh masalalardan biridir. Ota-onalar farzandlarining ta'lim jarayonida bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishlari yo'lida mas'uliyatni chuqur his etishlari zarur.

Ota-onalarning bu borada quyidagilarga rioya etishlari maqsadga muvofiqdir: bolalarning mashg'ulotlarga kechikishlari va uyga o'z vaqtida qaytmasliklariga yo'l qo'ymasliklari; ularning dars tayyorlashlari uchun uyda qulay sharoitni yaratib berishlari; bolalarda uy vazifalarini bajarishga nisbatan mas'uliyatli yondashuvni qaror toptirishlari; bolalarga o'quv topshiriqlarini bajarish hayotiy zaruriyat ekanligini o'qtirishlari, vazifalarni mustaqil, vijdonan bajarish ko'nikmalariga ega bo'lishlariga ko'maklashishlari; bolalarning kun tartibiga amal qilish ko'nikmalariga ega bo'lishlariga e'tibor qaratishlari; bo'sh vaqtdan unumli foydalanishlarini nazorat qilib borishlari. Bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda mahalla, oila va maktab hamkorligining ahamiyati shundaki, Vatan tuyg'usi har kishini qoniga, ona allasiga, bolalikda eshitgan she'r qo'shiqlari

bilan kiradi. Vatanparvarlik tuygʻusi goʻdaklikdan boshlab shakllansa u soʻnggi nafasigacha boʻqiy boʻladi. Shuning uchun bu tuygʻularni milliy qadriyatlarimiz, urf-odatlarimiz, anʼanalarimiz yordamida shakllantirish katta samara beradi. Tajribadan maʼlumki, bolalar maʼnaviy-axloqiy tarbiyalashda milliy musiqa qoʻshiqlar muhim rol oʻynadi. Chunki barchaga ayonki, musiqa – tarbiya maʼnaviyatidir. Har bir millatning musiqasi maʼlum darajada uning xayoti va turmush tarzini daqrni aks ettiradi. Anʼanalarimizni bolalarga singdirish orqali ularda maʼnaviy-axloqiy sifatlar shakllantirish bilan bir qatorda milliy qadriyatlarimiz chuqur anglashga, hurmat qilishga va eng muhimi ana shu qadriyatlardan oʻzlarini mustaqil xayot faoliyatida qoʻllay olish masalalari bilan mustaxkamlab oladilar. Mahalla va oila hamkorligida bolalarning maʼnaviy-ahloqiy tarbiyalashning metodik asoslari orqali tushuntirib oʻtilgan. Mahalla va oila hamkorligida bolalarni maʼnaviy-axloqiy tarbiyalashda xalq pedagogik merosidan foydalanish, bolalarning maʼnaviy-axloqiy tarbiyalashda mahalla, ota-onalar va maktab hamkorligi toʻgʻrisida fikrlar berilgan. Bu sohada mahalla jamoalari qanday ishlarni amalga oshirishlari haqida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqdik. Mahallalarning oʻquv-tarbiyaviy ish rejalarida shu masalaning aks etishi va doimiy nazorat ostiga olinishi. Bolalarni ommaviy sport seksiyalari va musobaqalari, toʻgaraklar va madaniy tadbirlarga keng jalb qilishning samarali yoʻllarini qoʻllash. Maktab, mahalla, oila hamkorligidan, homiy tashkilotlar va tadbirkorlarning amaliy yordamidan va imkoniyatlardan keng foydalanib, ularni bu ishga jalb qilish. Bolalar, tarbiyachilar, oqʻituvchilar oʻrtasida mahalla xodimlari bilan hamkorlikdagi davra suhbatlari, munozaralar, seminarlar oʻtkazilishi. Kutubxonalarda maʼnaviy-axloqiy tarbiyaga oid plakatlar, koʻrgazmali stendlar, maʼnaviy-axloqiy tarbiyaga tegishli adabiyotlardan iborat burchaklar tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar:

1. Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., Toʻraev A.B. Innovatsion taʼlim texnologiyalari: Oʻquv-metodik qoʻllanma. – T., 2015. 208 b.
2. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Taʼlimda innovatsion texnologiyalar // Taʼlim muassasalari pedagog-oʻqituvchilari uchun amaliy tavsiyalar. – T.: “Isteʼdod” jamgʻarmasi, 2008. – 180 b.

ЁШЛАРДА КРЕАТИВЛИК ҚОБИЛИЯТИНИ ЎСТИРИШНИНГ САМАРАЛИ УСУЛЛАРИ

*Мадаминаова Феруза
Андижон вилояти Балиқчи тумани
6-ИДУМИ Ёшлар иттифоқи етакчиси
МадаминаоваФеруза@gmail.com*

Аннотация: Ушбу мақолада ёшларнинг дунёқарабини ривожлантиришда ижодий тафаккур— креативликнинг роли тўғрисида фикр юритилган.

Калит сўзлари: дунёқараш, ижодий қобилият, истеъдод, ижодий тафаккур

Ёш авлодни етук, баркамол ва интеллектуал даражаси юқори қилиб тарбиялаш ҳар доим ҳам эътиборли ва долзарб вазифа бўлиб келган. Шу билан бирга мазкур вазифа кенг ҳажмга эга ва мураккаб ҳисобланади. Ёшлар руҳияти ўзига хос бўлган мураккаб жараёнга эга, шу билан бирга унга таъсир этувчи омиллар ва уларнинг таъсири ҳам жуда хилма-хилдир. Ижодий фаоллик ижодий қобилиятга эга шахс фаолиятининг муҳим жиҳати бўлиб, у аввал мавжуд бўлмаган сифатига кўра янги саналувчи нарсаларни яратишни ифодалайди. Ижодий қобилият намоён бўлиши ва натижасига кўра бетакрор, ўзига хослик, шу билан бирга ижтимоий-тарихий хусусиятга эга фаолият мазмунини акс эттиради. Шахсда ижодкорлик сифатлари муайян шарт-шароитлар мавжуд бўлган вазиятдагина ривожланади. Масалан, танқид эркинлиги, ижодий мунозара, фикрлар алмашинуви ва улар ўртасидаги ўзаро кураш ижодий ривожланишга ёрдам беради. ижодий қобилият (унинг ўсиши ва пасайиши) кўплаб ташкилий шароитларнинг мавжуд бўлишини тақозо этади. Масалан, шахснинг фаолияти танқид қилинмаган ҳамда баҳоланмаганда, шунингдек, улар ҳеч қандай кўркувни ҳис этмаганларида ёшлар ижодий ва ақлий топшириқларни бажаришда юқори самарадорликка эришган. Техника ва технология жадал ривожланган мавжуд шароитда янги билим соҳаларини излаш ва очишга уриниш кучайди. Жумладан, бугунги кунда маданият, энгил саноат, дизайн, маиший хизмат кўрсатиш соҳаларида ҳам фаолиятнинг ижодий хусусият касб этиши ва бунда техник ва технологик воситалар ёрдамидан фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бунинг учун эса ўзига хос, ностандарт тарзда фикрлаш жараёни ҳам муҳим аҳамиятга эга. Қобилият фақат фаолиятда намоён бўлади. Идрок этиш пайтида, масалан, рангларнинг товланишидаги нозик фарқлар, предметларнинг аниқ кўриниши, пропорционал нисбатларини тушуниш (рассомлар ишида), абсолют эшитиш (муסיқа билан шуғулланишда), кузатувчанлик (жуда кўп фаолият турларида) ва ҳоказоларда аён бўлади. Кишининг фикрлаш фаолияти (муаммоли вазиятни тушуниш ва ҳал қилиш, фикрининг чуқурлиги, танқидий фикрлаш, мулоҳаза юритиш) қобилиятларда яққол намоён бўлади. Қобилият фаолият жараёнида пайдо бўлади ва ривожланади. Шунингдек, истеъдод тушунчасининг асосий мазмуни ҳам “қобилият” деган тушунчани англатади. Қобилият ёшларнинг билим, кўникма, малакалар орттириш жараёнига боғлиқ бўлади. Таълим олувчиларда ижодийлик, ижодий тафаккур креативликни, ижодий қобилият ва иқтидорни ривожлантириш учун таълим жараёнида турли хил усуллар, ривожлантирувчи технологиялар ёрдамида улар аввало кенг тафаккурни, иродавий хусусиятларни, ўзига нисбатан ишонч туйғусини, фаоллик ва фаолиятни, меҳнат қилиш кўникмаларини, мақсад сари интилиш хусусиятларини таркиб топтириш лозим. Ана шунда таълим-тарбия мақсадларига тўла маънода эришиш мумкин. Ёшлар бу мақсадлар йўлида ўз устларида тинмай изланишлари, мустақил фикрлашлари, ижтимоий муносабатлар жараёнида фаол иштирок этишлари, ўз ички табиий имкониятларини фаол ишга солган ҳолда ижодий қобилият ва иқтидорларини амалда кенг намоён қилишлари керак. Бизнинг фикримизча ёшларда креативлик қобилиятини ўстиришнинг қуйидаги йўллари мавжуд:

1. **Амалий ва тасвирий санъат.** Мазкур фаолият билан машғул бўлиши натижасида талабаларда хаёл ва тасаввур жараёнлари ривожланади. Мазкур ривожланиш ўз навбатида тафаккурга йўл очиб беради.

2. **Муסיқа.** Кўриш сезгиси одамларда етакчи ўрин тутаяди. 90% ахборотни кўриш орқали қабул қиламиз. Аммо мусиқани кўриш мумкин эмас. У эшитилади ва ҳис қилинади. Демак, мусиқа билан шуғулланиш ёшлар руҳиятидаги “мудроқ” хусусиятларнинг жонлани-

шига олиб келишини тахмин қилишимиз мумкин.

3. **Китобхонлик.** Китобхонлик ёшларда креативлик қобилиятини ривожлантириш учун қудратли восита назаримизда. Чунки ёшлар воқеалар жараёнини тасаввур қилади, асар қахрамонлари оламида “яшайди”, қувонади, қайғуради. Бундай жараён уларда ижодий хаёл(фантазия)нинг ўсишига хизмат қилади.

4. **Конструкторлик ва мустақил тадқиқотчилик.** Мазкур фаолият ёшлардаги табиий лаёқатнинг шаклланган тус олишига ва ижодий қобилиятнинг дастлабки жараёнларни амалий фаолиятда намоён бўлишига хизмат қилади.

Юқоридаги фаолият турлари билан ёшларнинг муваффақиятли шуғулланишларини таъминлаш келажакда ёшларни ўз ҳаёт йўларини топа олишларига, касбий фаолият жараёнида самарали натижаларни қўлга киритишларига хизмат қилади. Бундан келиб чиқиб, ёшларнинг ижодкорлик қобилиятларини шакллантириш учун қуйидаги тавсияларни бериш мумкин.

- ёшларнинг ўз мақсадларига эришишлари учун таълим масканида олган билим, кўникма ва малакалари камлик қилади. Улар юксак мақсад йўлида ўз устиларида тинмай изланишлари, ўзларининг ижодий қобилиятларини ривожлантиришлари лозим;

- дарс жараёнида фанлардан ўзлаштира олмаган талабаларни қобилиятсиз дейиш хато, ўқитувчининг биринчи галдаги вазифаси – унинг қизиқиши ва истакларини аниқлаш, уларни ҳисобга олган ҳолда педагогик чора- тадбирларни ишлаб чиқиши керак;

- талабалар ижодий қобилиятини ривожлантириш учун фаол кундалик фаолият зарур.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, қобилият тушунчасини инсоннинг табиий хусусияти деб қабул қилмай, биз кўп ҳолларда қобилият ривожини асосида ёшларда табиий хусусият, яъни истеъдод ҳам мавжудлигини кўришимиз мумкин.

Адабиётлар.

1. Ал-Фараби. Историко-философические трактаты.–Алма-ата: Наука, 1985.
2. Давлетшин Г.М. Таълимнинг психологик асослари. Тошкент. 1990.
3. Каримова В., Суннатова Р. Мустақил фикрлаш бўйича машғулотларни ташкил этиш юзасидан услубий қўлланма. - Т., 2000.

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIGA IQTISODIY TARBIYA-TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI

Misirova Gulnoz Botirovna
Sirdaryo viloyati Sardoba tumani
18-umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda iqtisodiy ta'lim va tarbiya berishning o'ziga xos xususiyatlariga, uni dars va darsdan tashqari jarayonlarda berish orqali davlat va jamiyatdagi iqtisodiy tushunchalarni ilk ko'rinishlarini egallashlari haqida fikrlar bildirilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiy ta'lim, iqtisodiy tarbiya, iqtisodiy tejamkorlik.

Hozirgi kunda yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish, kasbga o'rgatish, ularning aqliy va ma'naviy kamol toptirishdani iboratdir. Ta'lim tizimini tubdan isloh qilishdan ko'zlangan asosiy maqsad - o'sib kelayotgan yosh avlodni o'z yurtining fidoisi, vatanparvar, ma'naviy-axloqiy jihatdan yetuk, jismonan baquvvat, hozirgi iqtisodiy bozor sharoitiga moslashgan, epchil, uddaburon, faol, tashabbuskor, sog'lom fikrlovchi insonlar etib tarbiyalashdir.

Barkamol avlodni voyaga yetkazishda, ularni har tomonlama komil inson etib shakllantirishda bobokalonlarimiz merosi bo'lgan boy milliy qadriyatlarimizdan, madaniy yodgorliklardan, tarbiyaning samarali usul va vositalaridan oqilona foydalanish ta'lim-tarbiya sohasining ustivor yo'nalishlaridan biridir.

Iqtisodiy tarbiya – shaxsni iqtisodiyot asoslari bilan tanishtirish, tejamkorlik, mehnatsevarlik, tashabbuskorlik, ishbilarmonlik, iqtisodiy hisob – kitob va shu kabilar haqida fikrlay olish kabi qobiliyatni kamol toptirishdir. Iqtisodiy tarbiya – bu ta'lim oluvchilarga iqtisodiy bilimlarni berish negizida mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlash, bozor infrastrukturasi qoidalariga amal qilish, ichki bozorni to'ldirish, kichik va o'rta biznesni yaratish borasidagi faoliyat jarayonida ishtirok etish ko'nikma va malakalarni hosil qilish, inson mehnati bilan bunyod etilgan moddiy boyliklarni asrash, ularni ko'paytirishga qayg'urish tuyg'ularini qaror toptirish, iqtisodiy madaniyatni shakllantirishdir.

Iqtisodiyot – yunoncha so'zdan olingan bo'lib, uy xo'jaligini boshqarish degan ma'noni bildiradi. Iqtisodiyot– inson faoliyatining iste'mol mahsulotlarini ishlab chiqarish, uning natijalarini o'zlashtirish, mavjud moddiy va mehnat imkoniyatlaridan foydalanish sohasidagi ijtimoiy munosabatlarning muhim tomonidir.

Iqtisodiy tarbiya– bu maxsus tayyorlangan kishilar (mutaxassis pedagoglar) rahbarligida amalga oshiriladigan jarayon bo'lib, unda ta'lim oluvchiga iqtisodiy tarbiya berish, ya'ni iqtisodiyotning ma'lum tamoyillari, qonun-qoidalarini hamda kategoriyalarini tushuntirish va iqtisodiyotning ma'lum sohalari haqidagi bilimlarni o'qitish amalga oshiriladi. Iqtisodiy ta'lim pedagogikasi iqtisodning umumiy asoslari haqida bahs yuritadi.

Iqtisodiy ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchiga iqtisodiy faoliyat subyekti sifatida qaralgan holda o'quvchilarning kelajakdagi hayot faoliyatlarini oshirish va buning uchun iqtisodiy faoliyat tuzilishini o'rganish, undagi o'zining o'rnini his etish, zamonaviy iqtisodiy xulq-atvor me'yorlarini iqtisodiy madaniyatni egallash, zamonaviy iqtisodiy fikrlashni shakllantirish, mehnat vositalariga va natijalariga tejamkorlik munosabatini tarbiyalashdan iborat. Insoniyat hayoti va uning taraqqiyoti jarayonlarida fan, madaniyat, siyosat, mafkura, axloq, ma'naviyatga oid bilimlarni o'rganib ularni o'zlashtirib borishi natijasida o'z maqsadlari sari olg'a qadam tashlaydi. Inson o'z umri davomida orzu qilib, unga erishib yaxshi kun kechirishlari uchun, ularga doimo oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joy va turli hayotiy ehtiyoj vositalari zarur. Qachonki insonlar ushbu ehtiyojni qondirishda ma'lum qilish, ko'nikma va malakalarga ega bo'lsalarular real hayotda iqtisodiy va ma'naviy inqirozlarga duch kelmaydi.

Maktabda bolalarni iqtisodiy tejamkorlikni shakllantirishni tarbiyalash dars jarayoni, sinfdan tashqari va maktabdan tashqari turli tuman ishlarda olib boriladi. O'quvchilarga bilim, malaka va odatlar beriladi. Bolalar tejash, isrof qilmaslik haqida tushuncha oladilar.

Maktabda iqtisodiy tarbiya berishda ma'lum bir tamoyillarga amal qilinib, ulardan namunalar keltiramiz:

- Iqtisodiy tarbiya o'quv jarayoni bilan qo'shib olib boriladi;
- Iqtisodiy tarbiya jarayonining muvafaqqiyati o'quvchilar va o'qituvchilar jamoasining

saviyasiga bog'liq. Buning uchun jamoa ahil va inoq, bolalar intizomli bo'lishlari kerak;

- Tarbiyaviy ishlarning rejali bo'lishi va hamjihatlik bilan isrof qilmaslikni amalga oshirilishi iqtisodiy tarbiyaning muvafaqqiyatini ta'minlaydi. A.S.Makarenkoning «o'nta yuqori malakali, o'z holicha ishlaydigan o'qituvchidan, malakasi past, bir yoqadan bosh chiqaradigan beshta o'qituvchi afzal» deganini unutmaslik kerak;

- Maktabda ijobiy emotsional sharoit yaratish iqtisodiy tarbiya jarayoniga foydali ta'sir etadi. Masalan, Respublika mustaqilligi kuni, navro'z bayrami kabilar;

- Barcha o'quvchilarning maktabdagi umumiy va yagona tartib-qoidaga rioya qilishlariga erishish lozim;

- Tarbiyaviy soatlarda, dars mashg'ulotlarida o'quvchilarning iqtisodiy tejamkorlikni tarbiyalashda o'quvchilar saviyasini oshirish kerak bo'ladi.

Tarbiyaning uyg'unligini ta'minlamay turib, yuqorida ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmaydi. Iqtisodiy tarbiya bolalarda milliy qadriyatlarni, or-nomusni va sof vijdonni, mehnatsevarlikni, ilmga chanqoqlikni, mehr-oqibatni, tashabbuskorlikni, faollikni, iqtisodiy tejamkorlikni mustaqil fikr yuritish qobiliyatlarini boyitib, keyingi avlodlarga yetkazishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi XTV ning «O'zbekistonda iqtisodiy ta'lim» tavsiya 2007-yil.
2. Sh.Sariqov, Sh.Shariqova, X.Xojamova, N.Alimjonova 1-4 sinflar uchun mo'ljallangan «Iqtisod va soliq alifbosi» Toshkent 2008-yil.

TARIX DARSLARIDA INNOVATSION METODLAR ASOSIDA O'QUVCHILARGA O'RGATISH(6-SINF MISOLIDA)

Obilova Navro'za Davlatovna
Urgut tumanidagi 65-maktabning
Tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy texnologiyalar orqali o'quvchilarda fanga oid bilimlarni shakllantirish, bilimlarni puxta egallash jihatlari tahlil qilingan. Metodlar orqali o'quvchilarning tarixga, milliy qadriyatlarga bo'lgan qiziqishlari ortadi. O'quvchilar mavzuga ijodiy yondashadi, erkin o'z fikrlarini bildirishga harakat qiladilar. Bu bilan ularning mustaqil fikri teranlashadi, dunyo qarashi o'sadi, darsga qiziqishi ortadi, topqirligi, zukkoligi, tezkorligi, faolliklari oshib boradi. Ta'limiy o'yinlarning 6-sinf o'quvchilari uchun muhim jihatlari ochib berilgan

Kalit so'zlar: rivoyat, zardushtiylik, Ahuramazda, Avesto.

Bugungi kunda shiddat bilan rivojlanib borayotgan jamiyat, ta'lim tizimi o'lgan o'zgarishlar sodir bo'lmoqda. Buni biz maktab tizimida ham ko'rishimiz mumkin. O'quvchilarning nutqining ravon, topqir, mukammal, ifodali bo'lishida tarix darslarining o'rni beqiyosdir. Maktab o'quvchini o'qish malakasi bilan qurollantirish bilan bir qatorda kitobni mustaqil o'qiy oladigan, uni tushunadigan, ma'lum bir mavzuga oid kitoblarni tanlay oladigan, gazeta va jurnallarni ham mustaqil o'qiydigan faol kitobxonni tarbiyalaydi.

Hozirgi kunda o'quvchilarning zukkoligi va sinfda o'quvchi sonining ko'p ekanligini hisobga olgan holda, bunday ta'limiy o'yinlarning o'rni beqiyosdir. Bu ta'limiy o'yinni biz 6-sinf tarix darsligining "zardushtiylik" mavzusi misolida ham ko'rib o'tishimiz mumkin. O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini ham aniqlab olamiz.

"Begona so'z" usuli

Bu usul uchun tarix darslarida tarixiy sanalar, atamalar va matn asos qilib olinadi. O'quvchilar berilgan vaqt ichida jadvalda berilgan 4 ta so'zdan matnda berilgan tarixiy sanalar, atamalar uchramaydigan so'z yoki so'zlarni topishi talab qilinadi.

Zardushtiylik

1. Zardusht	1. zardushtiylik dinining asoschisi
2. Ahuramazda	2. Ezgulik xudosi
3. Avesto	3. Qat'iy belgilangan qonun-qoidalar
4. Zardushtiylar	4. Oyga sig'inadi vayulduzlarga ta'zim qiladi

Natijaviyligi

- O'quvchilardagi mantiqiy fikrlash ko'nikmasi rivojlantiriladi;
- Matnni tahlil qila olish malakasi sinaladi;
- Mustaqil fikrlashga yordam beradi;

Qiyosiy o'rganishga o'rgatadi.

Ayniqsa bu mashg'ulotimiz 6-sinflar uchun qiziqarli jarayon hisoblanadi. Darsni yaxshi o'zlashtirishga yordam beradi. Sifatli va qiziqarli ta'lim-tarbiya muhim omil sanaladi.

Tarix darslarida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish axborot va ilg'or pedagogik texnologiyalaridan foydalanish ta'lim mazmunida o'ziga xos hamda o'quvchi shaxsida o'ziga mos kompetensiyani shakllantiradi. Ilg'or pedagogik texnologiyalarni ta'lim mazmuniga zamonaviy ruhda singdirish, pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish, komil inson etib tarbiyalash, ta'lim-tarbiya tizimini sifat jihatidan butunlay yangi bosqichga ko'tarish bugungi kunning dolzarb masalasidir.

Shunday qilib, badiiy adabiyot, tarix fanlari voqelikni haqqoniy aks ettirishi, yorqin obrazlar yaratishi bilan bolalarda estetik did va axloqiy sifatlarni mujassamlashtiradi. Ularda hayot go'zalligini idrok etishga o'rgatadi. Tarix fani yosh avlod tarbiyasidagi kuch- qudrati va jozibasiga qadim zamonlardananoq e'tibor berib kelingan. Tarix xalqning barcha madaniy

boyliklarini abadiylashtirgan. Buning uchun esa o'quvchi albatta tarix fanini yaqindan bilishi va o'qishi lozim.

Foydalanish uchun adabiyotlar:

1. Markova A.K. Psixologiya professionalizma. – M.: Znanie, 1996.
2. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish /Monografiya. – T.: Fan, 2004.
3. Muslimov N.A., N.Karimova. Kasb ta'limi o'qituvchilarining amaliy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. – T.: "Iqtisodiyot" nashriyoti, 2012.
4. A.S. Sagdullayev, V. A. Kostetskiy. Tarix qadimgi dunyo. – T.: " Yangi yo'l" nashriyoti , 2017.

BOSHLANG'ICH SINIF INGLIZ TILI DARSLARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI OSHIRISH YO'LLARI

Ochilova Sarvinoz Isoqboyevna
Urgut tumanidagi 65-maktabning
oliy toifali o'qituvchisi
TEL:+998905050189

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi globallashuv jarayonida o'qituvchi egallashi lozim bo'lgan kasbiy kompetentlik, innovatsion metodlar orqali o'quvchilar bilimni oshirish yo'llari yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetentlik, kasbiy kompetentlik sifatlari, pedagogik kasbiy kompetentlik, individual rivojlantirish dasturi, rasmi reja o'yini, quvnoq kubikchalar o'yini

Ingliz tili darslarida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish axborot va ilg'or pedagogik texnologiyalaridan foydalanish ta'lim mazmunida o'ziga xos hamda o'quvchi shaxsida o'ziga mos kompetensiyani shakllantiradi. Ilg'or pedagogik texnologiyalarni ta'lim mazmuniga zamonaviy ruhda singdirish, pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish, komil inson etib tarbiyalash, ta'lim-tarbiya tizimini sifat jihatidan butunlay yangi bosqichga ko'tarish bugungi kunning dolzarb masalasidir.

Boshlang'ich ta'lim bosqichida innovatsion metodlardan foydalanish darslarning xilma-xil shakllarini qo'llay olish, dars jarayonining takomillashuviga ta'sir ko'rsatadi.

1-sinf ingliz tili fanidagi "My family" bo'limi bilan o'quvchilarni tanishtirishda quyidagi metodni tavsiya qilamiz "ZEHN MATNI" USULI o'quvchilar matni "My family" darslikda berilgan yangi so'zlar bilan o'quvchilar tanishib bo'lgach zehni sinash uchun, yoki uyga vazifa sifatida berilgan matni mustahkamlash uchun qo'llaniladi.

Buning uchun o'quvchilarga yangi so'zlar rasmi tarqatiladi.. O'quvchilar esa ana shu so'zlarni yod olib qolishga harakat qiladilar. O'quvchilar tekshirib ko'riladi.

NAMUNA

NOTO'G'RISI

Ota - mother

Ona-father

Aka-sester

Opa-singil- brother

Natijaviyligi:

O'quvchilardagi mantiqiy fikrlash ko'nikmasi rivojlantiriladi;

So'zlarni tahlil qila olish malakasi sinaladi;

Mustaqil fikrlashga yordam beradi;

Qiyosiy o'rganishga o'rgatadi.

Bu innovatsiyalarni darsga jalb qilishimiz asosida nafaqat o'quvchilarning balki o'qituvchining ham o'z ustida ishlash natijasida kasbiy kompetentlik oshadi.

Kasbiy kompetentlik - mutaxassis tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo'llay olinishi[2]

Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi.

Bulardan tashqari, dunyoning globallashuvi mutaxassislarining endi birgina mamlakat hududida emas, balki dunyoning istalgan mamlakatida yashab, faoliyat ko'rsatishi, raqobatbardosh bo'lishi uchun har jihatdan kompetentli bo'lishini taqozo etmoqda.

Xullas, boshlang'ich adabiy ta'limni uning maqsadiga muvofiq tashkil etishda quyi sinflar o'qituvchilarining kasbiy kompetentligi uning saviyasi, dunyoqarashi, bilimi, ko'nikma va malakalarini takomillashtirishini, ayni zamonda, o'zining ma'naviy sog'lomligi uchun qayg'urishini ham taqozo etadi.

О‘qituvchilarning ham, o‘quvchilar bilan birgalikda dars jarayonida kasbiy kompetentliklari oshib boradi. Kasbiy kompetentlikda o‘qituvchi bilimlari ustida ishlab, o‘quvchilarga munosib, zamonga hamnafas tarzda yetkazib berishga harakat qiladi

Shunday qilib, bozor munosabatlari sharoitida mehnat bozorida yuzaga keladigan kuchli raqobatga bardoshli bo‘lish ehtiyoji har bir mutaxassisni o‘zida kasbiy kompetentlik va unga xos sifatlarni tarkib toptirishga undaydi.

Foydalanish uchun adabiyotlar:

1. Markova A.K. Psixologiya professionalizma. - M.: Znanie, 1996.
2. Muslimov N.A. Bo‘lajak kasb ta’limi o‘qituvchilarini kasbiy shakllantirish /Monografiya. - T.: Fan, 2004.
3. Muslimov N.A., N.Karimova. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining amaliy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. - T.: “Iqtisodiyot” nashriyoti, 2012.
4. Qunduzxon Husanboeva, Faxriddin Shodiev, Mutallib Hazratqulov. Boshlang‘ich sinflarda adabiyot o‘qitish metodikasi Samarqand - 2019

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI FANINI O'QITISHDA INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Rizoqulova Saodat Saftarovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
15-maktab ingluz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinflarda o'quvchilar bilimini oshirishda turli innovatsion usullardan foydalanishning ustuvor jihatlari hamda o'quvchilarni ingliz tili faniga qiziqishlarini yanada oshirish to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, tabiat, interfaol usullar, mahorat, talaffuz, texnologiya.

“Yaxshi o'qituvchi senga qayerga qarashni aytadi, lekin nimani ko'rishingni aytmaydi.” O'quvchilarning darslarga diqqat e'tiborini qaratish, ularni fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirish o'qituvchidan katta mahorat va mehnat talab etadi.

O'qituvchi sifatida bunday qiyinchiliklarni yengishda, qolaversa yosh avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda ustozlarimiz turli interfaol, innovatsion usullardan, ilg'or pedagogik texnologilardan hamda kommunikativ - axborot vositalardan foydalanishga xarakat qilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda ingliz tili fanini o'qitish ancha murakkabroq va bu o'qituvchidan ancha mehnat ya'ni izlanish talab etadi.

Ingliz tili darslarida innovatsion usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi, tez va to'g'ri javob berish malakasi shakllanadi. Bunday usullar bolalarning til o'rganishga bo'lgan ishtiyoqlarini yanada oshirishga yordam beradi.

O'quvchi darslarga puxta tayyorgarlik ko'rishga intiladi. Bu esa o'quvchilarni ta'lim jarayonining faol sub'yektlariga aylanishiga ko'mak beradi. Shu o'rinda, ingliz tilini o'qitishda ayrim innovatsion g'oyalarni e'tiboringizga havola etmoqchiman.

1. Kreativ o'qitish. Bu orqli o'quvchilarning ijodiy g'oyalarini yaratishi va ular haqida ingliz tilida oddiy fikr yurita olishini qo'llab quvvatlash, ularni ruhlantirish, erkin fikrlashga o'rgatishga yordam beradi.

2. Mo'jizakor tabiat qo'ynida o'qitish. Kichik yoshdagi o'quvchilarimiz sarguzashtlarga sehirli ertaklarga, rasm chizishga va narsalar yasashga qiziqishadi. Shu narsalar orqali o'quvchilarga bilim berish, ularni tilni osonroq o'zlashtirishlariga yordam beradi. Misol uchun, darslarni ochiq havoda, sirli tabiat qo'ynida o'tish va tabiiy narsalardan turli buyumlar yaratish va ularni ingliz tilida tasvirlash bolalarni ham tilni o'zlashtirishiga ham kreativ qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

O'simliklardan tabiiy bo'yoqlarni olish orqali ranglarni o'rganishi va ulardan rasmlarni bo'yashda foydalanish, ularni tasvirlash va qaysi rangni qaysi o'simlikdan olinganligini ayta olishni o'rganib borsa bu o'quvchilarning yodlarida yaxshi saqlanib qoladi. Qolaversa, oddiy loydan ham turli o'zlari yoqtirgan hayvonlarni yoki ertak qaxramonlarini yaratishi va ular ishtirokida ertaklar sahnalashtirishlari ham mumkin.

3. Audio va video materiallardan foydalanish. Audio-vizual materiallar, videoroliklar, multfilmlar va animatsion lavhalar o'quvchilarning tinglab tushinishga, so'zlarni to'g'ri talaffuz etishga o'rgatadi, qolaversa, tasavvurlarini boyitishga yordam beradi.

4. Rolli o'yinlar. O'quvchilarga ingliz tilini o'qitishda rolli o'yinlarning ahamiyati juda qulay. Bu metod o'quvchilarning shaxsiy malakalarini oshirishda va atrofdagilar bilan muloqotga kirisha olishida juda ham qo'l keladi.

5. Hikoyalar yozish. O'quvchilar o'zlari yoki hayotiy voqealari haqida so'zlashni juda ham yaxshi ko'radi. Darsni huddi hikoya yoki ertak kabi tushuntirish ham o'quvchilarni darsni yaxshi o'zlashtirishga yordam beradi. Bundan tashqari, o'quvchilarga o'z voqealarini ingliz tilida qisqa bayon etishni o'rgatish orqali ham o'quvchilar bilimini oshirish mumkin.

6. Chet tillarini o'qitishda turli jadvallardan foydalanishning ham samarasi yuqoridir. Ta'lim jarayonida jadvallardan foydalanib, yangi so'zlarni joylashtirib chiqishi mumkin yoki narsalarni

turiga qarab ajratib yozib chiqishlari mumkin.

Chet tillarini o‘rganishga ehtiyoj yuqori bo‘lgan bir davrda, ta’lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalaridan, innovatsion ta’lim texnologiyalaridan unumli foydalanish bu jarayonni samarali bo‘lishiga olib keladi. Innovatsion ta’lim texnologiyalarining samaradorligi ularning ta’lim jarayonida to‘g‘ri va unumli foydalanilganligidadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. R. Qodirova. Chet tilini o‘rgatishda noan’anaviy usullardan foydalanish. Xalq ta’limi. Ilmiy metodik jurnal. 6 / 2013.
2. <https://www.edsys.in16-innovative-idea>

DEVELOPING SPEAKING SKILLS OF ELEMENTARY LEVEL LEARNERS THROUGH MOVIES

*Ruzieva Zarima Alisherovna,
Teacher of school 162, Chilonzor district, Tashkent*

Abstract: the article describes issues based on improving speaking skills of elementary level learners through movies at English classes.

Key words: new generation, learner, speaking skills, problems.

It is well known that English proficiency of majority of school-leavers has been going downhill for the last ten years. This leads to pupils' difficulties in applying general language skills to mastering professional language. Learners must be taught fluency and accuracy during classroom activities as it is essential for them to learn how to speak well on professional issues in English. In order to achieve this objective, it is important to find out what difficulties pupils have in developing English speaking skills. Speaking is the production skill that is included in two main categories: accuracy and fluency. Accuracy consists of using vocabulary, grammar and pronunciation through some activities, fluency take into account "the ability to keep going when speaking spontaneously". Classroom interaction is also necessary and useful as an educational strategy to enhance speaking skills.

The role of interaction in a classroom context in enhancing speaking skills comes from the understanding of its main types: teacher-learner interaction and learner-learner interaction, where negotiation of meaning and the provision of feedback are highlighted. Teachers should also be trained not to discourage the pupils and to control the other pupils in order to provide a friendly and stimulating environment in the classroom. Firstly, the teacher should encourage the learners to have confidence in their own system and exploit it for communicative activities.

Secondly, the teacher should encourage the learners to compensate for the gaps in their second language knowledge by using communication strategies. Thirdly, communicative effectiveness should be given priority over formal accuracy when evaluating the learners and their development. In addition, it is very common that movies invoke feelings, opinions and create discussion. This usually helps the teacher to provide the learners with reasonable discussion topics. Some tasks focused on oral skills and based on a movie could be for instance group discussions about the topic with the learners' own opinions, a debate, re-acting a scene of a movie or acting an alternative ending to the movie. Using movies in teaching oral skill in the EFL classroom is absolutely worth trying and can be motivating for both the teacher and the learners as long as teachers follow accepted standards of choosing movies: choosing the right film for a particular level of students. Sometimes the storyline might be appealing to learners, but the enunciation, speed and accent make it very difficult to understand. Using the wrong movie in the wrong way can lead to utter frustration. Learner may end up confused, depressed and convinced they will never understand "real" English. Viewing movies could easily turn into a frustrating experience for learners who might give up this stimulating tool for English learning.

1) Fill in the Blanks – Teach English with Movie. This is the most common kind of activity. As a teacher you can watch the movie and prepare a part of the script and blank out some of the words for students to listen and complete. Very often the script can be found online as well. To make this activity a little more challenging you can ask the students to guess the word or phrases that have been blanked out using the context around it; and to make it simpler you can provide the first letter of the word or phrase or just provide options in a box for students to choose from.

2) Spot the Word – Teach English with Movie. Another fun activity is to give the students a set of words or phrases that they have to watch for and check them off on a handout. This can be even set up as a bingo card and students can yell 'Bingo' when they have them all.

3) Spot the Still Image – Teach English with Movie. Similar to the activity described above, you can provide the students with a set of still images from the movie and as the scene takes place they must let you know they have recognized it. This is ideal for lower level students and to ensure they pay attention while watching.

4) Match the Dialogue to the Character – Teach English with Movie. Another activity would be to give the students a dialogue that has been mixed up and they have to match the sentences

to the characters who say them. An extension to this activity would be to ask the students to pretend to be those characters and read out the dialogue trying to imitate the way the characters speak. This extension can actually be applied to many other activities and it helps develop fluency and intonation.

Speaking is considered to be one of the four macro skills necessary for effective communication in any language according to most research, particularly when speakers are not using their mother tongue. As English is universally used as a means of communication, especially on the Internet, English speaking skills should be developed along with the other skills so that these integrated skills will enhance communication competence. Most pupils are not confident in their ability to learn to speak; teachers must overcome their reluctance in order to change this situation.

The list of used literature

1. Brookfield, S.D., Preskill, S. Discussion as a Way of Teaching with movies. Tools and Techniques for Democratic Classrooms. – San Francisco, 2016. – P. 33.
2. Carrell P., Devine L., Eskey D.E. “Interactive Approaches to Second Language Learning”. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – P. 178.
3. Diller, Karl Conrad. “The Language Teaching Controversy Implementing Movies”, Rowley, Massachusetts: Newbury House, 2012. – P. 88.

INCREASING SPEAKING SKILLS THROUGH ORGANIZING EFFECTIVE DISCUSSION CLASSES

*Sh R. Akramov, teacher,
Tashkent State Pedagogical
University named after Nizami*

Abstract: the article defines developing speaking skills through organizing effective discussion and debating classes. The purpose of the discussion is not so much to solve the problem, but rather to deepen it.

Key words: debate, discussion, argumentative texts, students

The issues of teaching discussion and debating as a communicative phenomenon of a systemic nature are not developed in the methodology. So, there is still no clear definition in the literature of the term “discussion speech”, and the names “dispute”, “polemic”, “discussion” are often used as synonymous.

In accordance with the main characteristics highlighted in various forms of public dispute, we mean by discussion the oral (less often - written) form of organizing public speech, during which different, as a rule, opposing points of view clash.

At present, in conditions of heated discussions and polemics, primarily on socio-political issues, there is an acute shortage of a culture of discussion communication. People think little about their activities in public disputes: facilitators - over how to conduct a discussion, speakers - over their arguments. As a result, the so-called “discussions” turn into chaos, their participants are often defeated, problems are not solved.

Meanwhile, questions of the methodology of argumentation (which forms the basis of the discussion) were the subject of thoughts of scientists of Ancient China and India, Ancient Greece and Rome - Protagoras and Socrates, Plato and Aristotle.

Debating is a type of oral (less often - written) public speech that occurs during a dispute, debate, polemic, discussion, when conflicting or diverse points of view are encountered.

The data from our study showed that many high school teachers, as well as university teachers, do not know how to teach discussion speech. Typical mistakes made by students in evidence indicate that teachers (and teachers) do not acquaint students (and students) with the structure of evidence, with possible tricks and errors in argumentative texts. Hence, it is quite obvious that teaching future teachers the ability to lead a discussion and actively participate in it (i.e., the ability to build arguments) acquires special significance. The widespread use of the method of discussion in solving problematic situations develops the logical, independent and critical thinking of students, arming them with the most important skills for personal and social activity to defend their own and refute someone else's point of view, persuade and persuade. Therefore, for the effectiveness of the learning process of unprepared spoken language, a unity of motives is necessary, such as students' awareness of their success in mastering speech and its language enrichment, the desire to satisfy cognitive needs, interest in solving problematic issues and awareness of their spiritual growth. In this regard, discussion is a highly effective type of speech activity.

In addition, it should be noted that the discussion involves the use of verbal and non-verbal means, in order to form a positive impression of other participants on their own position. Thus, this form of organization of classes helps students not only learn to concisely and competently build speech using an active vocabulary and grammar minimum, but also by expanding the passive vocabulary, but also learn and use the sign language appropriately.

Discussion, as a form of dispute resolution, differs from simple logical argumentation, which only checks things for consistency from the point of view of axioms, as well as from a dispute about facts in which they are only interested in what has happened or has not happened. Although logical consistency, and actual accuracy, as well as emotional appeal to the public, are important elements of persuasion. While someone expresses their point of view, the rest of the students act as listeners, which helps to improve listening comprehension skills.

It should be noted that the discussion is an analytical activity in the process of which the participants develop the following skills:

- ability to think critically;
- the ability to separate important information from the secondary;
- the ability to identify and isolate the problem;
- the ability to determine the causes and possible consequences;
- the ability to draw conclusions and conclusions;
- the ability to determine facts and opinions;
- the ability to express their thoughts correctly in relation to others.

In the field of language proficiency, the following positive aspects are noticeable:

- the use of machine language cliches;
- memorizing words on the topic as a result of their repeated repetition and listening;
- freer expression of one's thoughts;
- development of spontaneous speaking skills;
- development of speaking skills with increased emotional stress [6, p. 79].

Group training is the basis of problem-based learning. The purpose of group training is to make each student individually stronger in his own position, to develop certain communicative qualities of the individual. The group members study together what they can subsequently use individually.

References:

1. Vereshchagin E.M., Kostomarov V.G. Language and Culture.-M.: Russian Language, 1990.- 246 p.
2. Yudin B.G. Explanation and understanding in scientific knowledge // Questions of Philosophy.-1980.-L 9.-S. 51-63.
3. Yaroshevsky M.G. Discussion as a form of scientific communication // Questions of Philosophy.-1978.3.-S.94-104.

THE SIGNIFICANCE OF AUTHENTIC MATERIAL IN DEVELOPING SPEAKING SKILLS OF LANGUAGE LEARNERS

*Sh R. Akramov,
teacher, Tashkent State Pedagogical
University named after Nizami, Faculty of
Foreign Languages. sakramov@mail.ru
G.V. Khodjabaeva, N. S. Yunusdjanova,
Tashkent State Pedagogical University named
after Nizami, Faculty of Foreign Languages.*

Abstract: in this article described the importance of authentic material in the developing speaking skills language learners. The role of authentic materials in creating the impression of a natural speech environment is difficult to overestimate. The use of authentic texts in teaching process for language learners can cause significant difficulties due to the wide variety of vocabulary and grammatical forms, individual characteristics of the author's style, differences in background knowledge of representatives of different cultures, etc.

Key words: teaching process, authentic texts, natural speech, foreign language.

Today we need a man who not only consumes knowledge, but also knows how to obtain it. The problem of authentic materials used in teaching foreign languages causes a lot of controversy in itself. The very concept of "authentic material" appeared in the methodology not so long ago, which is associated with the modern setting of goals for teaching a foreign language.

Currently, several approaches to determining the essence of authentic materials have been singled out.

Materials of everyday life can be allocated into an independent group of pragmatic materials or texts: announcements, questionnaires, signs, labels, menus and accounts, maps, brochures on tourism, leisure, goods, job vacancies, and others, which, by availability and the everyday nature of the application seems quite significant for creating the illusion of familiarizing native speakers with the environment, and their role is an order of magnitude higher than authentic texts from the textbook, although they can be inferior to them in volume.

The concept of "authentic materials" should also include informational radio and television programs, news reports, weather forecasts, informational announcements on the radio at airports and railway stations, presented in print. The use of such materials seems to us extremely important, since they are an example of a modern foreign language and create the illusion of participation in the daily life of the country, which serves as an additional incentive to increase student motivation.

The following classification of authentic materials can be given, depending on their use in a particular field:

- Educational and professional sphere of communication;
- Socio-cultural communication environment;
- Household sphere of communication;
- Commercial and commercial sphere of communication;
- Family and household sphere of communication;
- Sports and fitness sphere of communication.

It can be concluded that authentic materials are materials created by native speakers for native speakers for non-educational purposes.

Of course, it is preferable to study the language on the basis of authentic materials, that is, materials taken from original sources and not intended for educational purposes. But on the other hand, such materials are sometimes too complicated in the linguistic aspect and do not always meet specific tasks and training conditions. Therefore, it is advisable, in our opinion, to single out a separate group of methodological or educational authentic texts.

The central problem for discussion and debate is the authenticity of the text as the main link in the educational process. The use of authentic, non-adapted texts intended for learners of this language, reveals the following advantages:

1. Processed or simplified teaching materials lack the characteristic features of the text as a

special unit of communication; they have lost their individuality and national color.

2. Artificial and simplified texts will impede the transition to understanding texts that the learner will encounter in "real life".

3. Authentic texts are an effective tool in teaching the country's culture of the language being studied.

4. Authentic texts are more diverse in style and topic, work on them is of interest to students.

5. Authentic texts illustrate the functioning of a language in a form that is accepted by its speakers and in a natural social context.

Successful mastery of listening involves removing or overcoming its difficulties [1]. Removing difficulties facilitates the mastery of listening and gives quick and tangible results. However, such artificial facilitated listening does not prepare for the perception of natural speech, since all the removed difficulties are present in it, and the student is not prepared to overcome them. Therefore, it is necessary that in the learning process, the student encounter the difficulties of natural speech and learn how to overcome them. Texts compiled directly for native speakers create enormous obstacles to their use for educational purposes [2]

An integral part of natural communication is the simplification of the language in accordance with the needs of the learner.

Summarizing the above, it should be noted that only on the condition that materials are used in the classroom that were taken from the life of the native speakers of the studied language or were compiled taking into account the peculiarities of the foreign mentality, culture in accordance with the speech standards adopted in this language, it will be possible to effectively learn a natural foreign language. The use of authentic and educational-authentic materials, namely, natural speech works created for methodological purposes, will contribute to greater effectiveness in teaching all types of speech activity, and will help simulate a complete immersion in a natural speech environment in a foreign language class.

References:

1. Galskova N.D., Gez N.I. (2006) Theory of teaching foreign languages. - M.: Academy. - p. 237–245

2. Kolomiitseva N.V., Sizova Yu.S. (2016) Efficiency of using certain authentic YouTube video materials in teaching a foreign language // Pedagogy of higher education. - No. 1. - p. 87–94

“QOBUSNOMA” ASARIDA KOMIL INSON TARBIYASI HAQIDAGI IBRATLI FIKRLAR

Babanova Sharapat Abilkasimovna
Navoiy viloyat Konimex tumani
5-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998 939551919

Annotatsiya: Kaykovusning “Qobusnoma” asarining inson tarbiyasidagi ahamiyati, kitobda farzandning ota-ona oldidagi burchlari, ota-onaning farzandlar tarbiyasidagi vazifalari, asarda ilm o'rganish, do'st tutinish masalalari bayon etilgan.

Tayanch so'zlar: “Qobusnoma”, asarning yaratilishi, muqaddima, o'zbek tili, tarjima, asosiy g'oya, “Qur'on”, “Hadis”, tarbiya, meros, ilm, mol-dunyo, do'st.

Kaykovusning “Qobusnoma” Sharq va Markaziy Osiyo xalqlari orasida keng tarqalgan axloqiy-ta'limiy asar bo'lib, fors-tojik badiiy nasrining birinchi va yirik yodgorligi hisoblanadi. Bu asarning yaratilishi haqida manbalarda keltirilishicha, XI asrning 82-83-yillarida G'arbiy Eron podshohining nabirasi Kaykovus ibn Iskandar o'z o'g'li Gilonshohga bag'ishlab “Nasihatnoma”sini yaratadi va uni bobosi podshoh Shamsul Maoniy Qobus sharafiga “Qobusnoma” deb ataydi.

Bu asar juda ko'p sharq va g'arb tillariga tarjima qilingan. 1860-yilda “Qobusnoma” asari birinchi marta buyuk mutaffakkiri Muhammad Rizo Ogahiy tomonidan o'zbek tiliga tarjima qilingan. Asar muqaddima va qirq to'rt bobdan iborat. “Qobusnoma” pand-nasihat tarzida yozilgan asar bo'lib, unda yoshlar tarbiyasiga alohida e'tibor berilgan. Kaykovus yoshlarda yuksak axloqiy fazilatlarini tarkib toptirishni istaydi, yoshlarni doimo to'g'rilikka, yaxshilikka, adolatlilikka undaydi. Asarda asosan o'zgalarga nisbatan insoniy munosabatda bo'lishlik uqtiriladi.

Kitobdagi asosiy g'oya – yoshlarni ota-onani hurmat qilishga, e'zozlashga chaqirishdir. Koshifiy kitob muqaddimasida asarning nomlanishi va Gilonshoh shajarasi xususida shunday deydi: “Ey farzand, ikki tarafdin sening asling va nasabing pokdur va ulug'dur”.

Kaykovus “Qobusnoma” asarida ilmning ahamiyatini ta'riflaydi. Olim o'z asarida ilmni uchga bo'ladi: biror kasb-hunarga bog'liq ilm, ilm bilan bog'liq bo'lgan kasb-hunar hamda xayr va dalolatga taalluqli odat. Ilm olish yo'lga kirgan toliblarga hamma vaqt parhezli va qanoatli bo'lish, bekorchilikdan o'zini tiyish, doimo shod-xurram va harakatchan bo'lish, kitobni diqqat bilan qilish, ilmni yodda saqlash uchun uni takrorlab borish, ilmida haqiqat uchun kurashish, oz so'zlab, ko'p tinglash haqida fikr-mulohazalar bayon etiladi.

Pandnomada farzandning ota-ona oldidagi burchi haqida ibratli fikrlar bayon qilinadi. Kaykovus asarining 5-bobi “Ota va ona haqqini bilmoq zikrida” deb nomlanadi. Unla muallif “Qur'on” va “Hadis”lardan kelib chiqib: “O'z farzanding sening haqingda qanday bo'lishini tilasang, sen ham ota-onang haqida shunday bo'lgil, nedinkim, sen ota-onang, haqinda nima qilsang, farzanding ham sening haqingda shundoq ish qilur, odam mevaga, ota-ona daraxtga o'xshaydur”,-dedi. U farzandlarni ota-onaga mehr-muhabbatli bo'lishga chaqiradi: “Har bir farzandki, oqil va dono bo'lsa, ota-ona mehr-muhabbatini ado etmakdin bosh tortmagay”. Shuningdek, “Qobusnoma”da ota-onalarning burch va vazifalari ham belgilab berilgan. “Agar sen, - deydi Kaykovus, - o'g'lingni tarbiyalamasang zamon, sharoit tarbiyalaydi.” Bu yerda Kaykovus kimni ota-onasi tarbiyalamas, uni kechalar, kunlar tarbiyalaydi, degan hikmatli so'zni keltiradi. Har bir ota-ona o'z farzandiga bilim, ta'lim-tarbiya va hunarni meros etib qoldirishi kerak, chunki tarbiyadan ko'ra yaxshiroq meros yo'qdir. “Nima eksang shuni o'rasan”- degan o'zbek va tojik xalqlarida keng tarqalgan maqolni ishlatib, u oilada bola tarbiyasining qo'yilishi ana shu muhim maqol asosida qaralsa, maqsadga muvofiq bo'lishini ta'kidlaydi.

Kaykovus toliblarni ilm egallashga chorlaydi. U bilim va aql mol-dunyodan ustun ekanligini shunday uqtiradi: “Agar molsizlikdan qashshoq bo'lsang, aqldan boy bo'lmoqqa say' ko'rguzgilki, mol bila boy bo'lgandan, aql bila boy bo'lg'on yaxshiroqdur, nedinkim, aql bila mol jam etsa bo'lur, ammo mol bilan aql o'rganib bo'lmas. Bilgil, aql bir moldurki, uni o'g'ri ololmas, u o'tda yonmas, suvda oqmas, inson odobi ham aqlning belgisi ya'ni “al adab – suratil aql ” deb xulosa chiqiradi.

Kaykovus asarda o'zining yoshlarni adolatli, insonparvar, saxovatli, sabr-qanoatli, muruvvatli, to'g'ri so'z, rostgo'y bo'lish haqidagi qarashlarini ifoda etadi. Jumladan, uning yaxshilik haqidagi

fikrlari diqqatga sazovordir: “Ey farzand, yaxshilik qil va qilg‘on yaxshilikdan hargiz pushaymon bo‘lmag‘il. Bir kishiga bir yaxshilik qilsang, ko‘rgilki, yaxshilik qilg‘on vaqtda u kishiga naqadar rohat etadi, sening ko‘nglingda ham undan ziyodroq shodlik va xurramlik yetishur”. Mutafakkir asarning “Do‘st tutmoq zikrida” bobida inson do‘stsiz bo‘lgandan ko‘ra, birodarsiz bo‘lgani durustdir, deydi. Kishining qancha do‘sti ko‘p bo‘lsa, aybi shuncha sir tutiladi va fazilati ko‘payadi. U haqiqiy do‘st deb qiyinchiliklarga duchor bo‘lganda unga yordam bergan, undan yuz o‘girmagan, ta‘magir, hasadchi bo‘lmagan, aqlli, bilimli, muruvvatli kishilarni aytish va ularni do‘st tutish mumkin, deb ta‘kidlaydi.

Yuqoridagi ma‘lumotlardan ma‘lumki, bu asar har bir kishini insonparvarlikka chorlovchi muhim manbadir. Shu boisdan ham Kaykovusning “Qobusnoma” asari barcha davrda ham, bugungi kunda ham o‘z qimmatini yo‘qotmadi. Bu asar yosh avlod ta‘lim-tarbiyasida har bir o‘qituvchi uchun muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. M. Farmonova. “Sharq mutafakkirlarining ma‘naviy merosida farzand tarbiyasi” uslubiy qo‘llanma. 2020-yil.
2. Kaykovus “Qobusnoma”. “Yangi asr avlodi” nashriyoti”-¶ 2019-yil.
3. Internet materiallari.

BOSHLANG'ICH SINFLAR DARS JARAYONIDA DIDAKTIK O'YINLARDA FOYDALANISH

*Sharipova Ziyoda Safarovna
Zarafshon shahar 2-umumta'lim
maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarni didaktik o'yinlar orqali ularni darslarga bo'lgan qiziqishini oshirishdan iborat. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilari ilk maktanga kelganda ularni darslardan zeriktirmaslik maqsadida turli didaktik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi deb o'ylayman.

Kalit so'zlar. Didaktik o'yinlar, pedagog, o'yin mashg'uloti, jamiyat, tahlil qilish, taqqoslash, mashg'ulot, sharqona, odob-axloq, topqirlik, ziyraklik.

Bugun zamonamiz shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda yoshlarni barkamol avlod sifatida tarbiyalab voyaga yetkazish har bir pedagogning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu borada maktabimizda faoliyat yuritayotgan pedagoglar jonbozlik ko'rsatishlari lozim. Ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilari o'zlashtirgan bilimlarining ko'lamni yuksaltirib borish o'qituvchidan katta mahora talab etiladi. Ularning bilish faoliyatini faollashtirishda uzluksiz ravishda didaktik o'yinli texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Biz bilamizki, boshlang'ich sinflarda dars jarayonida didaktik o'yinli texnologiyalar didaktik o'yin darslar shaklida qo'llaniladi. Ushbu darslarda o'quvchilarning bilim olish jarayoni o'yin faoliyati orqali uyg'unlashtiriladi. Shuning uchun darslar didaktik o'yinli darslar deb ataladi. Pedagog va psixologlarning fikricha, o'yin faoliyati orqali shaxsning o'qishga, mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi. O'yin davomida shaxsning muloqatga kirishi ya'ni kommunikativ - muloqot madaniyatni egallash uchun yordam beradi.

- Shaxsning o'z iqtidori, qiziqishi bilim va o'zligini namoyon etishga imkon yaratiladi.

- Hayotda va o'yin jarayonida yuz beradigan turli qiyinchiliklarni yengish va mo'jalni to'g'ri olish ko'nikmalarining tarkib topishga yordam beradi.

O'yin jarayonida ijtimoiy normalarga mos xulq-atvorni egallash, kamchiliklarga barham berish imkoniyatini yaratadi. Shaxsning ijobiy fazilatlarini shakllantirishga zamin tayyorlaydi. Insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan qadriyatlarni o'rganishga e'tibor qaratiladi. O'yin ishtirokchilarida jamoaviy muloqot madaniyatini rivijlantirish ko'zda tutiladi. Didaktik o'yin mashg'ulotlarini o'quvchilarning bilim olish va o'yin faoliyatining uyg'unligiga qarab syujetli - rolli o'yinlar, ishbilarmonlar o'yini, konferensiyalar o'yin mashqlarga ajratish mumkin. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi avvalo o'quvchilarni yakka tartibdagi keyin esa guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlash va ularni ommaviy lozim. Chunki o'quvchilar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zarur bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'ladi. O'qituvchi didaktik o'yinli mashg'ulotlari o'tkazishga qizg'in tayyorgarlik ko'rishi va uni o'tkazishda didaktik talablarga rioya qilishi talab etiladi.

1. Jamiyatdagi va kundalik hayotdagi muhim muammolarga bog'lashib, ularni o'yin davomida hal qilishi. 2. Barkamol shaxsni tarbiyalash tamoyillarga va sharqona odob-axloq normalariga mos kelish. 3. O'yin tuzilishi jihatda mantiqiy ketma - ketlikda bo'lish. 4. Mashg'ulotlar davomida didaktik priyslarga amal qilishi va eng kam vaqt sarflashiga erishish kerak.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan fanlar bo'yicha tashkil etilgan didaktik o'yinlarda ishtirok quyidagi imkoniyatlarni beradi. - Mustaqil fikrlaydi - Tahlil qiladi - Taqqoslaydi - Tafakkurini oshiradi

- Nutqini rivojlantiradi ; - O'z fikrini bildira oladi. - Yangi materialni o'zlashtirishga ega bo'ladi ; - O'quvchi o'zi fikrini bayon bayon qila oladi .

Xullas o'z oldimizga maqsad qilib qo'ygan barkamol vatanimizga xizmat qiladigan yoshlarni tarbiyalashda didaktik o'yinlarning ahamiyati katta. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini didaktik o'yinlarga jalb etish bugunki kunda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini og'zaki nutqini rivojlantirish darslarda o'z fikrini bayon etish darslarni to'liq o'rganish nutqini rivojlantirish tafakkurini oshirish yangi mavzuni o'zlashtirish xulosalash, munozara va muhokoma qilish tafakkurini oshirish egallagan bilimlarini kerakli vaziyatlarda qo'llash, o'ziga ishonch

hissini oyg‘otish fikrlarini umumlashtirishga o‘rgatadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga dars o‘tish ularni darslardan zeriktirmaslik uchun didaktik o‘yinlar muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda yosh avlodni ham ma‘nan ham jismonan, yetuk barkamol qilib tarbiyalashda didaktik o‘yinlar muhim ahamiyat kasb etadi. Kelajakda yoshlarni yetuk barkamol qilib tarbiyalash ,ularni o‘z vatanini sevishga xizmat qiladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar

1. Boshlang‘ich ta‘lim metodikasi 2. WWW.ziyonet.

ЎҚУВЧИ-ЁШЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК МУОММОЛАРИНИ БАРТАРАФ ЭТИШ, НАЗОРАТСИЗЛИК ВА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА ТАВСИЯЛАР.

*Хафизова Сайёра Бахтиёрвна.
Навоий вилояти Навбаҳор тумани
21-умумий ўрта таълим мактаби
Бошланғич синф ўқитувчиси.
Телефон: 94 257 38 00*

Аннотация: Ўқувчи- ёшларни тарбиялашда оиланинг ва ота-онанинг тутган ўрни. Ота-она ва фарзанд муносабатининг жамият ривожланишига таъсири.

Калит сўзлар: ота-она, тарбия, одоб-ахлоқ, оила, ватан, меҳр.

Униб-ўсиб келаётган янги авлод жамият ва халқнинг таянчидир.

Болалар дунёга келишганда покиза бўлади дейишади. Унда худбин, бадхулқ, очкўз, бахил кимсалар қандай пайдо бўлади. Баъзан ҳатто яхши оилаларда ҳам ёмон хислатли болалар ўсиши мумкин-ку! Инсоният пайдо бўлгандан бери аҳли донишларни ўйлантираётган саволлардан бири айнан шу. Оллоҳ чақалокни дунёга келтираётганда унинг руҳиятига тўрт туйғуни қўшиб яратар экан. Буларнинг биринчиси адолат, иккинчиси ҳақиқат, учинчиси маъсумлик, тўртинчиси камолот туйғусидир.

Ушбу хислатларнинг шаклланиши ва ривожланиши яна тўрт жиҳатга боғлиқ, булар: ота-онанинг руҳий олами ва фарзанд тарбияси учун яратган шароити, иккинчиси, маънавий гўзаллик, яъни шу нарсалар шаклланаётган -да ўқиладиган китоблар, атроф-муҳит, яъни мактаб, жамоатчилик таъсири, кейингиси боланинг ўзини англаши, яъни у кимнинг олдида маъсулиятли эканини ҳис қилиши, тўртинчиси, ҳаммасидан ҳам муҳими инсоннинг атроф-дагилар олдида маъсулиятли эканлигини англаши. Булар иймон-эътиқодни сақлаш учун муҳим омиллардир.

Инсон руҳияти тикланиб бораётган иморатга ўхшайди. Иморат қурилишига нечоғли пишиқ ашёлар қўлланилса, у мустаҳкам бўлиши ва узоқ йиллар хизмат қилиши бизга маълум. Худди шунингдек, инсон руҳиятининг шаклланиши ҳам тарбия билан амалга ошиб боради. Фарзанд тарбиясида лозим бўладиган тавсиялар.

- Ўсмир ёшдаги фарзандни тарбиялашда ота-онанинг ўзгариши шарт деган фикрга қандай қарайсиз? Кўпчилик ота-оналар “Болам ўзгариш ёшида, мен эмас” деб эътироз билдирадilar. Сиртдан қараганда, шундай сиз ҳақлисиз. Аммо табиатан олиб қараганда, одам ўзгармас мавжудот эмас. Дейлик, сиз 20 ёшингизда ўғил фарзанд кўрдингиз. Сиз 33 ёшингизда ўғлингиз ўсмирлик дунёсига кира бошлади. Унда ҳар томонлама ўзгариш юз беради. Сизда-чи? Сиз ҳам истасангиз ёки истамасангиз ҳам жисмоний, ақлий, руҳий, ахлоқий томонлама ўзгарасиз. Демак фарзандингизга тарбия беришда ўзингизда ақлий комиллик бўлмаса, ҳаётий тажриба илм булоғидан сув ичмаган бўлсангиз ва вазиятга қараб ўз характерингизга ўзгартириш киритмасангиз орзуингиздаги фарзандни тарбиялашда тўсиқларга дучор бўласиз.

- Агар фарзандингиз 5 ёш бўлса, 5 ёш бўлиб уни тингланг, агар фарзандингиз 15 ёш бўлса, уни 15 ёш бўлиб тингланг ва тўғри йўл кўрсатинг

- Болалар ахлоқий тарбияни муҳитдан оладилар. Бошқача қилиб айтганда, болалар сувга ўхшайдилар, сув идишнинг шаклини олгандек, болалар ҳам муҳитнинг одоб-ахлоқини қабул қиладилар.

- Сиз бугун жасорат кўрсатинг: фарзандингизга жонингизни эмас, давлатингизни эмас, ҳар куни оз-оздан вақтингизни беринг.

- Ортиқча қаттиққўллик ва ҳаддан зиёд шафқатлилик: буларнинг ҳар иккаласидан ҳам бирдек қочинг.

- Болаликни буюк илоҳий мўъжиза деб билиб, унга эҳтиром билан қарашимиз лозим. Болани ортиқча эркалатиш билан унинг эҳтиёжларини қондиришни аралаштириб юбормаслик керак. Ортиқча эркалатиш иллатни юзага келтириб чиқаради. Боланинг керакли эҳтиёжини қондириш эса аксинча, иллатлардан асрайди.

- Насихатгўйлик билан яхшиликка олиб келиш мушкул, ўрناق кўрсатиш орқали осонроқдир. Болаларнинг мурғак қалбига ҳеч бир нарса ибратдек кучли таъсир этмайди ва барча ибратлар ичида эса ота-она ибратидан кўра чуқурроқ ва мустаҳкамроқ ўрин оладиган ибрат йўқ.

- Болалар ўз оталаридан мерос қилиб оладиган уч афзал нарса бор экан: хушмуомалалик одоб ва садоқат.

- Инсон тарбияси у туғилиши ҳаманоқ бошланади; чақалоқ ҳали гапирмайди, сўзга кулоқ солмайди, аммо ўргана бошлайди.

- Инсониятни биринчи тарбиячилари оналар экан улар хусусида барча донишмандлар шундай дейдилар, “Бизга яхши оналарни беринглар, биз яхши одамлар бўлиб етишамиз”.

- Фарзандингизни хатосини ва камчилигини кўпчилик олдида айтиб, изза қилманг, якка ўзига ҳоли жойда босиқлик билан тушунтиринг .

- Фарзандингиз келажакда қоқилмасинлар, равон йўлни топиб олсинлар десангиз, уларнинг мустақил фикрлаши, ташаббускорлик, шижоат, ташки- лотчилик қобилиятини ривожлантириш учун оилада, мактабда, ҳатто кўчада ҳам зарур шароит яратиб беришимиз керак.

- Фарзанд тарбиясидаги энг оғир нуқсонлардан бири ҳаддан ташқари шошқалоқлик ҳисобланади.

- Фарзандингиз хизматиға баҳо беришда, чакқонликка ўргатишда бировдан ўрناق олишга даъват этмай, “Жон болам, ўзимни чакқон, эпчил болам, барча ишни қойиллатиб бажара оладиган болам,” га ўхшаш гаплар билан тарбия қилинса, муддаоға етишиш шубҳасиз.

- Маҳаллада, кўчада , атрофда бўлган воқеа-ҳодисаларни оила даврасида, яъни фарзандлар олдида муҳокама қилманг, чунки бу воқеа-ҳодисалар фарзандингизга онгига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

- Фарзандингиз бажарган ҳар қандай вазифани кўриб чиқинг, сизнинг хоҳлаганингиздай бўлмаса ҳам, ҳаракат қилгани учун уни рағбатлантиринг.

- Биз ота-онларнинг камчиликларимиздан яна бири фарзандларимиздаги ўсмирлик давридаги, жисмоний ўсиш жараёнида, жинсий уйғониш бошланишини эътиборсиз қолдириш. Ўсмирлик давридаги боланинг ички ҳис-туйғуларини вулқонга ўхшатиш мумкин. Фақат бу вулқон унинг ичида отилади ва руҳан кийнайди. Шунинг учун унинг фикрларини тинглашни ўрганинг ва сиз тўғри йўлни кўрсатинг.

- Афлотун ҳаким дебдиларки: “Фарзандларингиз илм ва адабини ўзингизнинг илм ва адабингиз билан чекламанг, уларни келгуси замон учун тайёрланг, чунки улар сизнинг замонангиз эмас, келгуси замон одамлари бўладилар”.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Педагогика. “Фан”нашриёти 2004й.
2. Тоҳир Малик. “Қуёшингиз ботмасин”. “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Давлат илмий нашриёти Тошкент-2018й.

UMUMTA'LIM MAKTABLARI O'QUVCHILARI NUTQINI O'STIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

*Xaydarova Marjona Murodullayevna
Karimova Nasiba Ilxomjonovna
Toshkent shahar Olmazor tumanidagi
24-maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari
Telefon: +99897-767-64-83, +99891-563-28-04.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida o'quvchilarning nutq madaniyatini yuksaltirish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Nutq, so'zlashuv, ta'lim-tarbiya, hikoya, og'zaki, milliy til, qarama-qarshi, to'rtinchisi ortiqcha.

Nutq deganda so'zlash jarayoni va uning natijasi tushuniladi. Nutqning tashqi va ichki, og'zaki va yozma turlari bor. Tashqi nutq asosan aloqa bog'lash maqsadlariga xizmat qiladi, shuning uchun u tinglovchilarga tushunarli qilib tuziladi. Ma'lumki, so'zlashuv tili nutq o'stirishning dastlabki bosqichi hisoblanib, u asta-sekin takomillashib boradi. So'zlashuv tili esa o'qilgan matnlarni og'zaki hikoya qilishda namoyon bo'ladi. So'zlashuvga o'rganish barcha darslar jarayonida amalga oshadi, lekin o'qish darslari yetakchi ahamiyat kasb etishi kerak. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilariga ma'naviy kamolot ona tili orqali mujassamlashadi. Ona tili, shu jumladan, o'qish nutq o'stirish ta'lim-tarbiya jarayonidagi eng muhim vositalardandir.

O'quvchilarning og'zaki va yozma nutqlarini me'yorlashda, ularning mutanosibligini ta'minlashda, milliy tilning tabiati va o'ziga xos xususiyatini belgilashda, ifoda va talaffuz qonuniyatlarini aks ettirishda ohangdorlik, ya'ni qiroat bilan o'qishning amaliy ahamiyatini o'stirish, adabiy til me'yori va mezonlariga rioya qilish, o'qish, o'qish metodlarini takomillashtirish yo'llarini izlash va eng qulaylarini amaliyotga tatbiq qilish zarur.

O'qituvchining turli fanlarni o'qitishdan maqsadi o'quvchilarning nutq madaniyatini, nutq ko'nikmalarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini taraqqiy ettirish kabi masalalarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi nutqi o'quvchilar uchun namunadir. O'quvchilarning nutqi ravon, tushunarli bo'lishi uchun eng avvalo, uning nutqidagi nuqsonlarni bartaraf etishga e'tibor berish zarur. To'g'ri va ifodali gapirish har bir o'qimishli kishi uchun hayotiy zarurat bo'lib qolgan hozirgi davrda o'quvchilarning nutqini o'stirish muammosi o'quv-tarbiya tizimining eng dolzarb masalalaridan biri deb qaralmog'i kerak. Shuning uchun ham olimlar K.B.Barxin, B.I.Sokolova, M.A.Ribnikova va boshqalarning metodik asarlarida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini o'zaro muvofiq holda o'stirish masalalariga alohida e'tibor berilgan. Olimlar tomonidan maktabda o'qitish jarayonida ro'y berayotgan quyidagi kamchiliklar tanqid qilinadi:

1. O'qituvchilarning ko'pchiligi og'zaki nutqning hayotiy ahamiyatini hali ham yetarli tushunmayapdilar. Shuning uchun ular maktab maxsus og'zaki nutq o'stirish mashqlari o'tkazishga muhtoj emas, deb hisoblab xato qilmoqdalar. Bunday o'qituvchilar o'quvchi mukammal, bexato yozishni o'rganib borsa, ularning nutqi o'z-o'zidan o'sib boradi, deb hisoblab amalda og'zaki va yozma nutqning aloqadorligini unutib qo'yadilar.

2. O'quvchilarning nutqi mazmun jihatdan nihoyatda kambag'al va qator kamchiliklarga ega. Chunki yuqori sinflarda o'qituvchi nutq masalasiga e'tibor bermaydi.

Shuning uchun o'qitish jarayonida o'quvchilar nutqiy tafakkurini o'stirish, nutq madaniyatini shakllantirish uchun o'qituvchilarga quyidagi tavsiyalardan foydalanish zarur:

1. Har bir o'qituvchi o'quvchi nutqini o'stirishga mo'ljallangan xilma-xil metodik shakl va usullardan foydalanishi;

2. O'quvchilar uchun og'zaki nutqini o'stirishga mo'ljallangan mashqlar tizimini tashkil qilish.

3. O'quvchilar og'zaki nutqini o'stirishga mo'ljallangan mashqlar tizimida monologik va dialogik nutq ko'nikmasini hosil qilish.

Umumta'lim maktablarida o'quvchilarning nutq madaniyatini yuksaltirishda turli xil didaktik o'yinlardan foydalanish, ayniqsa, ko'zlangan maqsad, yuqori natijalarni qo'lga kiritishda katta yordam beradi. Chunki, o'yin kichik maktab yoshidagi o'quvchilar faoliyatida asosiy o'rinni egallaydi. Bolalarning yosh va psixologik xususiyatidan kelib chiqib aytadigan bo'lsak, o'yin

dunyoni va o'zlikni anglashda, bog'lanishli nutqni o'stirishda asosiy vosita hisoblanadi. Darslarda o'quvchilar zo'r qiziqish bilan ishtirok etadigan bir nechta o'yinlardan namunalar keltiramiz.

Hikoya – o'qituvchi doskaga bir nechta so'z yozib qo'yadi. Masalan, Nafisa, soat, yomg'ir, kitob kabi. O'quvchilar mustaqil ravishda shu so'zlar ishtirokida hikoya tuzadilar. Bunda ularning lug'at boyligi oshishi bilan birga, gaplarni to'g'ri tuzish, tovushlarni to'g'ri talavvuz qilish, ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyati shakllanadi. O'qituvchi faol ishtirokchilarni vaqti-vaqti bilan rag'batlantirib borishi o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini orttiradi va bundanda faol bo'lishiga undaydi. Mazkur o'yinlar darsdan tashqari mashg'ulotlarda va to'garaklarda ham bemalol foydalanish mumkin.

Qarama-qarshi so'zlar – bu o'yin mantiqiy tafakkurning hamda nutqning rivojlanishiga yordam beradi. O'yinni individual tarzda ham, guruh bilan ham o'tkazish mumkin. O'yin sharti quyidagicha; o'qituvchi bola yoki o'quvchiga bir so'zni aytadi, o'quvchi shu so'zning ma'nosiga qarama-qarshi bo'lgan so'zni topib ayitishi kerak. Masalan, katta-kichik, issiq-sovuq, achchiq-shirin, qorong'u-yorug', keng-tor, uzoq-yaqin va hakoza. Odatda bolalar o'yin boshida biroz qiynalishadi, aytilgan so'zni javobini antonym so'zni emas, sinonim so'z bilan javob beradi. Masalan, katta-baland, uzun-uzoq kabi. Ammo o'yinlarning mohiyati tushunib olganlaridan so'ng o'quvchilar yaxshi o'ynaydilar. O'yin bir necha marta o'tkazilgandan so'ng o'quvchilar abstrakt tushunchalarni ham osonlik bilan tushunadilar va javob beradilar. Shunda o'quvchilarning nutqi ham rivojlanib boradi. Masalan, chaqqon-yalqov, ishchan-dangasa kabi so'zlarga ham tez javob topa oladi.

To'rtinchisi ortiqcha – bu o'yin rasmlarsiz o'ynaladi. O'quvchiga yoki bolaga bir guruhga kiruvchi uchta predmet va boshqa guruhga mansub bitta predmet nomi aytiladi. Masalan, atirgul, boychechak, binafsha, qo'ziqorin. O'quvchi ular orasidan ortiqchasini aytganidan so'ng undan fikrini asoslab berishi so'ralishi kerak. Bu o'yinlar o'quvchilarning tafakkuri rivojlanishiga yordam berishi bilan birga nutqning o'sishiga ham yordam beradi. O'yin individual tarzda o'tkazilsa ham yaxshi samara beradi, guruhda musobaqa ko'rinishida o'tkazilsa o'quvchilarning qiziqishi yanada ortadi.

O'zaro bog'liqlik – o'quvchilarga rasmi kartochkalar tarqatiladi. Ular kartochkalar bilan tanishib chiqqach, o'quvchi rasmdagi predmet haqida gapirib beradi. “Masalan, bu olma. Olma bog'da o'sadi va mevalarga kiradi. Uni o'quvchilar juda yaxshi ko'rishadi.” Keyin ikkinchi o'quvchi ham o'zidagi predmet haqida gapiradi va o'zidagi predmet bilan birinchi o'quvchidagi predmetni o'zaro bog'liqligini aytishi kerak. “Masalan, bu quyosh. Quyosh chiqsa havo isiydi. Uni o'quvchilar yaxshi ko'rishadi. Quyosh isib tursa olam va boshqa mevalar pishadi.” Keyin uchinchi o'quvchi o'zidagi predmet haqida gapiradi va ikkinchi boladagi predmet bilan o'zidagi predmet orasidagi bog'liqlikni topishi kerak. O'yin shu tartibda davom etadi.

Yuqoridagi keltirilgan ta'limiy o'yinlar o'quvchilarning darsda faolligini oshirish bilan birga bilimlarni o'zlashtirish jarayonini yengillashtirish va mustahkamlash, nutq o'stirishga yo'naltirilgan har bir mashg'ulotni qiziqarli tashkil etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. 2000-yil
2. Boshlang'ich ta'lim jurnali. 2007-yil, 9-soni.
3. Ziyayeva Muhayyo. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar nutqini o'stirish. Ijodiy malaka ishi. Toshkent. 2010-yil.

МАТЕМАТИКА ФАНИ SINFDAN TASHQARI ISH TA'LIM SHAKLI SIFATIDA.

*Xolmatova Umida G'ulomovna
Namangan viloyati Namangan shahar
71-umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Annotatsiya. Har bir o'qituvchi uchun kognitiv faoliyat motivatsiyasini qanday oshirish, ularning intizomiga qiziqish uyg'otish, o'quvchilarining ta'lim maydonini qanday oshirish masalalari doimo dolzarb bo'lib kelgan. O'qituvchining o'zi o'qitadigan fan bo'yicha darsdan tashqari ishi maktabdagi o'quv va tarbiyaviy ishlarning ajralmas qismidir. Bunday faoliyat o'quvchilarning fikrlash, bilish va tadqiqot ishlarini rag'batlantirishga imkon beradi, bilimlarni chuqurlashtirishga hissa qo'shadi, ularning qiziqish doirasini kengaytiradi va o'quvchilarni o'z mavzusiga jalb qilishda katta tarbiyaviy rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: faoliyat, qiziqish, harakat, kompetensiya, qobiliyat, e'tibor

Sinfdan tashqari ishlar maktabdagi o'quv va tarbiya ishlarining ajralmas qismi, o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini tashkil etish shakllaridan biridir. Bu o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish va ularni hayotga tayyorlash uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Sinfdan tashqari ish turli xil faoliyat turlarini o'z ichiga oladi va insonni o'qitish va tarbiyalashda quyidagi imkoniyatlarga ega:

- sinfdan tashqari turli xil ishlar bolaning individual qobiliyatlarini har tomonlama ochib berishga yordam beradi;
- sinfdan tashqari ishlarning har xil turlarida qatnashish bolaning shaxsiy tajribasini boyitadi, uning inson faoliyatining xilma-xilligi haqidagi bilimlari, bola zarur amaliy ko'nikma va ko'nikmalarni egallaydi;
- sinfdan tashqari turli xil ishlar bolalarning har xil faoliyat turlariga qiziqishini, jamiyat tomonidan tasdiqlangan ishlab chiqarish faoliyatida faol ishtirok etish istagini rivojlantirishga yordam beradi;
- sinfdan tashqari ishlarning turli shakllarida bolalar nafaqat individual xususiyatlarini namoyon etishadi, balki jamoada yashashni, ya'ni bir-biri bilan hamkorlik qilishni, o'rtoqlariga g'amxo'rlik qilishni, o'zlarini boshqa odamning o'rniga qo'yishni va boshqalarni o'rganadilar;
- matematikadan tashqari ish hamma uchun ixtiyoriy, ammo o'quv soatlaridan keyin o'qituvchi bilan o'quvchilarning tizimli darslarini o'tkazish maqsadga muvofiqdir. Bunga quyidagilar kirishi mumkin:
 - a) dastur materialini o'rganishda boshqalardan orqada qolayotgan o'quvchilar bilan ishlash, ya'ni, qo'shimcha darslar;
 - b) boshqalar bilan taqqoslaganda matematikani o'rganishga qiziqish va qobiliyatini oshirgan o'quvchilar bilan ishlash.

Sinfdan olib boriladigan o'quv va tarbiya ishlari bilan sinfdan tashqari ishlar o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud. O'quv faoliyati, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish, o'quvdan tashqari ishlarning tarqalishiga hissa qo'shadi va aksincha, o'quvchilarga bilimlarni amalda qo'llashga imkon beradigan, bu bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirish, o'quvchilarning yutuqlarini va ularning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, sinfdan tashqari ishlar o'quv ishini takrorlamasligi kerak.

Matematika fanidan sinfdan tashqari ishlarning asosiy maqsadlari:

1. O'quvchilarning matematikaga bo'lgan qiziqishini uyg'otish va rivojlantirish va uning qo'llanilishi.
2. O'quvchilarning dasturiy material bo'yicha bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish.
3. O'quvchilarning matematik qobiliyatlarini maqbul rivojlantirish va o'quvchilarga aniq tadqiqot qobiliyatlarini singdirish.
4. Matematik fikrlashning yuksak madaniyatini tarbiyalash.
5. O'quvchilarning o'quv va ilmiy-ommabop adabiyotlar bilan mustaqil va ijodiy ishlash qobiliyatini rivojlantirish.
6. Matematikaning texnika, ishlab chiqarish, kundalik hayotdagi amaliy ahamiyati haqidagi o'quvchilarning fikrlarini kengaytirish va chuqurlashtirish; matematikaning madaniy va tarixiy

qiymati haqida; matematika maktabining dunyo fanida etakchi roli haqida.

7. Matematika o'qituvchisi va o'quvchilar o'rtasida yaqinroq ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish va shu asosda o'quvchilarning bilim qiziqishlari va ehtiyojlarini chuqurroq o'rganish.

8. Matematika o'qituvchisiga matematikani samarali o'qitishni tashkil qilishda yordam beradigan aktivni yaratish: ko'rgazmali qurollar ishlab chiqarishda yordam berish, qoloq darslar, boshqa o'quvchilar orasida matematik bilimlarni targ'ib qilish.

9. O'quvchilarda kollektivizm tuyg'usini va individual ishni jamoaviy ish bilan birlashtirish qobiliyatini tarbiyalash.

Ushbu maqsadlarni amalga oshirish qisman sinfda amalga oshiriladi deb taxmin qilinadi. Shu bilan birga, sinf faoliyati davomida, o'quv vaqti va dasturi doirasi bilan cheklangan holda, buni etarli darajada to'liq bajarish mumkin emas. Shuning uchun ushbu maqsadlarning yakuniy va to'liq amalga oshirilishi sinfdan tashqari ishlarga o'tkaziladi.

O'quvchilarning ma'lum bir mavzuga munosabati turli omillar bilan belgilanadi:

- shaxsning individual xususiyatlar (o'qituvchi, o'quvchi),
- fanning o'ziga xos xususiyatlari,
- uni o'qitish va o'qitish metodikasi.

Matematikaga nisbatan har doim turli toifadagi o'quvchilar mavjud:

- fanga o'ta qiziqadigan o'quvchilar;
- kerak bo'lganda u bilan shug'ullanadi va mavzuga alohida qiziqish bildirmaydi;
- matematikani zerikarli, quruq va umuman sevimaydigan mavzu deb biladigan o'quvchilar.

Ushbu o'quvchilar guruhini hisobga olgan holda matematikani o'qitish metodikasi yaratilmoqda, sinfda va sinfdan tashqari ishlarning shakllari ishlab chiqilmoqda. Uch guruhning har birining o'ziga xos vazni, ular orasidagi miqdoriy nisbati butun o'quv va tarbiyaviy ishlarning sifatiga bevosita mutanosibdir. Ushbu koeffitsientni birinchi guruh foydasiga o'zgartirish har bir matematika o'qituvchisining muhim vazifasidir, shuning uchun ishning shakllari, usullari va uslublarining ushbu o'zgarishga ta'siri darajasi ularni maqsadga muvofiqligi va samaradorligining eng muhim mezonlaridan biri deb hisoblashi mumkin. Shuning uchun matematikadan tashqari ish asosiy muammolarni hal qilishga mo'ljallangan:

- matematik qobiliyatlarini namoyish etgan talabalarning nazariy bilimlarini chuqurlashtirish va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, matematik fikrlash darajasini oshirish;
- o'quvchilarning ko'pchiligida matematikaga qiziqishning paydo bo'lishi va saqlanishiga hissa qo'shish, ularning bir qismini matematikani sevuvchilar safiga jalb qilish;
- matematikaning insoniyat tomonidan to'plangan boyliklaridan foydalangan holda o'quvchilarning bo'sh vaqtlarida bo'sh vaqtlarini tashkil etish.

Matematikadan hali hamon davom etib kelayotgan muntazam ravishda sinfdan tashqari ishlarga ushbu mavzuga qiziqishi allaqachon ko'rsatilgan kuchli o'quvchilarni jalb qilish tendentsiyasiga qo'shilish mumkin emas. Matematikadan tizimli ravishda olib boriladigan sinfdan tashqari ishlar o'spirinlarning aksariyat qismini qamrab olishi kerak, bu bilan nafaqat matematikaga ishtiyoqmand o'quvchilar shug'ullanishi kerak (bu zarur), balki hali matematikaga intiluvchan bo'lmagan, o'z qobiliyatlari va moyilliklarini ochib bermagan o'quvchilar ham.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Jumayev A. Bo'lajak o'qituvchi shaxsining ijtimoiy faollik omillari. "Xalq tailimi" jurnali, 2006
2. Jumayev M. Boshlang'ich sinflarda matematikadan laboratoriya mashg'ulotlari. — T.: «Yangi asr avlodi», 2006.
3. Stoylova L. P., Pishkalo A. M. Boshlang'ich matematika asoslari. —T.: «O'qituvchi», 1991.

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA KREATIV FIKRLASH VA MOTIVATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

*Xolova Shahnoz Qiyomovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
15 -umumiy o‘rta ta’lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi*

Anotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarda motivatsiya hosil qilishda, kreativ fikrlashini rivojlantirishda didaktik o‘yinlar, noan’anaviy metodlarni qo‘llash va boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi har bir dars jarayonini tashkil etishda didaktik o‘yinlardan foydalanishlari zarurligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: motiv, motivatsiya, kreativ fikrlash, yaratish, qobiliyat va iqtidor, yaratuvchanlik, didaktik o‘yinlar, noan’anaviy metodlar.

Pedagogika va psixologiya o‘quvchining bilim olishga qiziqishini shakllantirishda motivatsiya va kreativ fikrlashning o‘rni kata. Motivatsiya barcha pedagogik ta’sir tizimida shakllanadi va o‘qish faoliyatida tarbiyalanadi. Shuning uchun o‘qituvchi o‘quvchida motiv va motivatsiyalarini hosil qilishga intilishlari va uni o‘stirishlari kerak. Motivatsiya bolada bilim olishga ishtiyoq va qiziqish uyg‘otadi.

Hozirgi zamon o‘qituvchisi har tomonlama ijodkor bo‘lishi va o‘quvchilarda ham bu qobiliyatni rivojlantirishi, tarbiyalashi lozim. Bu esa o‘quvchida kreativlikni rivojlantiradi. Kreativlik inglizcha so‘zdan olingan bo‘lib, “create” – yaratish ma’nosini bildiradi. Kreativlik deganda shaxsning yangilik yaratish, muammolarini yechishga qaratilgan ijodiy faoliyati tushuniladi.

Ta’lim berish jarayonida o‘qituvchi odatdagi dars uslubidan voz kechishi kerak. Harf o‘rganish jarayonidayoq bolalarning belgilangan chiziqlar bo‘ylab yozishi, topshiriqlarni bajarishda namunalar orqali ishlashi, pedagogning yaxshi bajarganlarini rag‘batlantirishi natijasida bolalar bir qolipga tushib qoladilar. Bunday qoliplardan voz kechib, o‘quvchilarda ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish, noodatiy xulosalar chiqarishga o‘rgatish zarur.

Har bir o‘quvchida o‘ziga xos qobiliyat va iqtidor mujassam. Qobiliyat va iqtidor maqsad sari yetaklaydi, yaratuvchanlikka undaydi. Masalan, rangli qog‘ozdan gul yasashni hamma o‘quvchimizga topshiriq sifatida beramiz. O‘quvchilar bu topshiriqqa turlicha yondashib, turlicha bajaradilar. Tekshirib ko‘rib boladagi motivatsiya va kreativlikni aniqlashimiz mumkin. Chunki, motivatsiya ma’lum bir natijaga tez va ishonchli erishish uchun miyadagi jarayonlarni faollashtirsa, kreativ fikrlash esa ijodiy qobiliyatini namoyon qiladi.

Bolalarda motivatsiya hosil qilishda, kreativ fikrlashini rivojlantirishda didaktik o‘yinlar, noan’anaviy metodlar muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi har bir dars jarayonini tashkil etishda didaktik o‘yinlardan foydalanishlari zarur. Chunki bunday darslarda bolalar diqqati to‘liq jalb etiladi, xotirasi mustahkamlanadi. Bilimlarni chuqur egallashga yordam beradi.

Didaktik o‘yinlarni tanlashda o‘quvchilarga bilim va tarbiya berishning quyidagi tartib-qoidalariga rioya qilinadi:

1. Didaktik o‘yinlarni tanlash va ularni qo‘llashda o‘quvchilarning yosh xususiyatlari hisobga olinadi, bilim saviyasiga e’tibor beriladi.

2. Didaktik o‘yinlarni tanlashda ta’limning maqsad va vazifalari asos qilib olinadi. Didaktik o‘yinlar ta’lim mazmunini aniqlashtirishning muhim omillaridandir. U o‘quvchilarda o‘qish motivini, istagini rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Didaktik o‘yinlarni tanlashda ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishda, o‘quvchilarning faolligini, tashabbuskorligi va ijodiy qobiliyatini o‘stirishga alohida ahamiyat beriladi. Har bir o‘yin o‘quvchilar uchun ularni mustaqil fikrlashga, his tuyg‘ularini rivojlantirishga da’vat etuvchi vosita ham bo‘lib xizmat qilishi kerak.

“Ehtiyojlar savatchasi” o‘yini. Maqsad: sonlarning ketma-ketligini aniqlash, bo‘lish jadvali va xona birliklari mavzusini mustahkamlash.

Jihoz: sonlar yozilgan kartochkalar solingan “Ehtiyojlar savatchasi”.

Mazmuni: ikki o‘quvchiga bir xil son beriladi va savatchadan undan oldin, keyin keladigan sonlar, bo‘linuvchisi, xona birliklarini olish buyuriladi. Musobaqa tarzida o‘tkazilsa, yanada

yaxshiroq natijaga erishiladi. Bu o‘yindan bo‘g‘inlardan so‘zlar hosil qilishni o‘rganish uchun ham foydalanish mumkin.

“So‘zning o‘rtasiga harf qo‘shib yangi so‘z hosil qilish”

Maqsad: o‘quvchining so‘z boyligini o‘stirish, kutilmagan yangi so‘zlar hosil qilishga o‘rgatish.

Jihoz: ikki bo‘g‘inli so‘zlar yozilgan kartochkalar va harflar yozilgan kartochkalar.

Mazmuni: bunda ikki bo‘g‘inli so‘zlardan foydalaniladi. Ikki bo‘g‘inli so‘z o‘rtasiga undosh tovush qo‘shish orqali yangi so‘z hosil qilinadi. Masalan, ko‘mak – ko‘lmak, qara – qayra, ola – olma, biron – biyron.

“Farazlar” o‘yini

Maqsad: yaxshilik va yomonlik va uning oqibatlarini uqtirish, bunyodkorlik g‘oyalarini singdirish, kreativ fikrlashga o‘rgatish, ichki xisssiyotlarini namoyon qilishga o‘rgatish.

Jihoz: ma’lum bir mazmundagi hikoya, ertak, qahramonlar haqida ma’lumot, kerakli savollar.

Mazmuni: o‘quvchi qobiliyati, uning nima qila olishini, qanday yo‘l tutishi haqidagi fikrlarini ochib beradi, kimningdir o‘rniga o‘zini qo‘yib ko‘rishga tahlil qilishga undaydi. “Nima bo‘lar edi”, “Men nima qilgan bo‘lar edim?”, “Agar men bo‘lsam?” kabi savollar yordamida o‘quvchilar o‘z fikrlarini bildiradilar, noodatiy xulosalar chiqarishga o‘rganadilar.

“Eng yaxshi hisobchi” o‘yini

Maqsad: narsalar soni bilan raqamlar orasida moslik o‘rnatishni o‘rgatish.

Jihoz: bittadan o‘ntagacha narsalar rasmi chizilgan kartochkalar, 1 dan 10 gacha qirqma raqamlar.

Mazmuni: o‘qituvchi ko‘rgazma taxtasiga predmetlar soni turlicha bo‘lgan kartochkalarni qo‘yadi. O‘quvchilar ularning sonini tanlab, mos raqamli kartochkani ko‘rsatishi kerak. Birinchi hisoblab to‘g‘ri raqamni ko‘rsatgan o‘quvchi – eng yaxshi hisobchi bo‘ladi. O‘yinni raqamga mos rasmni ko‘rsat, qaysi rasmda predmetlar ko‘p, nechta ko‘p degan savollar bilan mazmunini o‘zgartirish mumkin. Didaktik o‘yinlar orqali o‘quvchilarning bilim samaradorligiga erishish mumkin. Bunday o‘yinli topshiriqlarni bajarishda o‘quvchilar o‘z motivlariga tayanadilar. Tengdoshlaridan boshqacharoq bajarish yo‘lini izlaydilar. O‘z qobiliyatlarini ishga soladilar. Bu esa o‘z o‘rnida o‘quvchilarda motivatsiya va kreativ fikrlashning rivojiga turtki bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. T.G‘.G‘afforova, Sh.Nurillayeva, O.Haydarova. “Boshlang‘ich sinflar uchun ona tili va o‘qishdan didaktik materiallar”. – T. : “Ilm Ziyo”, 2004 – 80 b
2. Vahobov.M.M “Maktab va hayot” jurnali. 2016 – yil. 3-son. 2-b.

ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Матъякубова Зиёда Анваровна
Учитель начальных классов школа №48
Яккасарайский района города Ташкента

Аннотация: В статье представлена информация о некоторых интересных дидактических игровых технологиях, которые можно использовать при обучении в младших классах.

Ключевые слова: Математические игры, быстрое сложение, математический тандем

Изучение любой дисциплины напрямую зависит от интереса учащихся. Важно уже с первых лет обучения показать ребенку, что математика — это весело и увлекательно, а главное — объяснить, как полученные знания могут использоваться в быту. Мы решили помочь учителям, которые не знают, как разнообразить подачу материала, или просто ищут идеи для проведения увлекательных практических занятий. Как можно использовать игральные кости (кубики) на уроке. Приготовьте набор из 20 игровых кубиков. Это могут быть как самые обычные небольшие кубики, которые используются в настольных играх, так и оригинальные деревянные кубики большого размера. Удобнее заниматься с кубиками разных цветов. Кубиков каждого цвета должно быть одинаковое количество. Оптимальное решение — использовать кубики 4 разных цветов, по 5 кубиков каждого цвета. *Математические игры кубиками:*

1. Учим разряды чисел. Дайте ученику три кубика и попросите его бросить их на стол. Теперь ему нужно записать цифры слева направо: первая цифра указывает на разряд сотен, вторая — десятков, третья — единиц. Это упражнение очень простое, но оно нравится ученикам.

2. Игра «Быстрое сложение». Ученики любого возраста любят командные соревнования. Разделите учеников на команды по 3–5 игроков. За одним столом одновременно играют две команды. Каждый тур в команде выбирается бросающий, который будет бросать кубик на стол. Задача остальных игроков правильно назвать сумму цифр на кубиках как можно быстрее. Команда игрока, который первым дал правильный ответ, получает 1 балл. Игра продолжается до 10 баллов. Игру можно усложнить, выдав бросающим не по одному, а по два-три кубика.

3. Математический тандем. Эта игра очень нравится ученикам начальной школы. Раздайте кубики ученикам, сидящим за партами. Один ученик должен бросать кубики на стол, а второй — записывать выпадающие цифры в столбик. Когда второй ученик записал 10 цифр, ребята меняются ролями. Когда у учеников будет два листа с цифрами, они переходят к основному этапу игры — сложению на время. Ребятам нужно посчитать сумму записанных цифр. Победителем станет тот, кто сделает это быстрее и при этом не ошибется в подсчетах. Чему могут научить деньги? В учебниках по математике есть много задач, условия которых посвящены подсчету стоимости товаров. Перенесите такие задачи в реальную жизнь. Используйте ненастоящие деньги, чтобы ребятам было проще и интереснее произвести требуемые арифметические действия. Игра «Магазин». На уроке можно поиграть в магазин, распределив роли между учениками: директор, продавцы в разных отделах, покупатели, поставщики, которые привозят товар в магазин. Вы сможете придумать множество ситуаций, которые помогут ученикам освоить счёт — стоит только включить фантазию. По аналогии с магазином можно играть в автозаправку, зоопарк или бассейн, за посещение которого можно платить ежемесячно или ежегодно. Уверены, вы сможете придумать еще несколько десятков вариантов подобных игр!

Не так много детей в первом классе умеют ориентироваться во времени по часам с аналоговым циферблатом. Изготовьте макет часов из картона и используйте его для обучения.

1. Игра «Лесенка». Ученики по очереди подходят к часам и передвигают стрелки вперед. Первый ученик передвигает минутную стрелку на 5 минут, второй — на 10, третий на 15, и т. д. Можно изменить правила и поупражняться в вычитании, передвигая стрелку в обратную сторону.

2. Игра «Скажи, который час?». В эту игру нужно играть в парах. Ученики получают один макет часов на парту и играют по очереди: один ученик выставляет стрелки как ему хочется, а второй должен записать цифрами время, отображенное на циферблате. После 5

успешно выполненных упражнений ребята меняются ролями. Предлагаем вам изготовить учебный макет часов по шаблону, который подготовили наши дизайнеры. Распечатайте его на плотной бумаге и наклейте на картон. Чтобы прикрепить стрелки, используйте канцелярские кнопки. Проведите увлекательную олимпиаду. Ребят ждет незабываемое путешествие в мир математических открытий, достойные награды и приятные подарки.

Наши методисты составили красочные задания с иллюстрациями. Олимпиада поможет обобщить знания, полученные на ваших уроках. К тому же мы отметим ваши старания и выдадим награды для портфолио учителя.

Список использованной литературы:

1. Григорьев, Д. М. Внеурочная деятельность школьников // Д. М. Григорьев, П. В. Степанов. – М.: Просвещение, 2010
2. Отрадная Е.М. Роль внеурочной деятельности в начальной школе // Воспитание школьников. - 2012. - №4. - 18 с.
3. Педагогика. Педагогические теории, системы, технологии. / Под ред. С.А. Смирнова.- М.: Академия, 1999. 512 с.

ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ – ТАРАҚҚИЁТНИ ТАЪМИНЛОВЧИ ОМИЛ СИФАТИДА

*Рахимов Жавоҳир Даврбек ўғли -
MTS-1 гуруҳ магистри,
Назарова Нилуфар Жўраевна -
катта ўқитувчи Тошкент давлат
транспорт университети
Телефон рақами: +998901890166*

Аннотация. Мазкур мақола таълим-тарбиянинг ижтимоий тараққиётга таъсири масалалари кўрсатиб ўтилган. Бугунги глобаллашув жараёни таълим-тарбия соҳасига ҳам турли даражада ўз таъсирини ўтказмоқда. Бу таъсирларнинг олдини олиш, рақобатбардошли ва истиқболли кадрларни тарбиялашдек вазифаларни самарали ҳал этишда таълим-тарбия институтининг олдида турган бир қатор вазифаларни бажариши муҳимлиги қайд этилган.

Калит сўзлар: таълим, тарбия, педагогик фаолият, илм-фан ютуқлари, тараққиёт, ривожланиш динамикаси, педагогик жараён.

Индивидуал маънавиятни шакллантириш ва ривожлантириш масаласи таълим-тарбиянинг олдида турган ҳозирги даврдаги бош вазифа бўлиб қолмоқдаки, бу вазифани бажариш турли даражаларда таълим ва тарбиявий фаолиятни амалга оширувчиларни зиммасига катта масъулият юклаши билан бирга, улардан алоҳида фидойилик ҳам талаб қилади. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек: "... биз Ўзбекистонни ривожланган мамлакатга айлантиришни мақсад қилиб қўйган эканмиз, бунга фақат жадал ислохотлар, илм-маърифат ва инновация билан эриша оламиз.

Бунинг учун, авваламбор, ташаббускор ислохотчи бўлиб майдонга чиқадиган, стратегик фикр юритадиган, билимли ва малакали янги авлод кадрларини тарбиялашимиз зарур. Шунинг учун ҳам боғчадан бошлаб олий ўқув юртигача – таълимнинг барча бўғинларини ислох қилишни бошладик.

...Шарқ донишмандлари айтганидек, "Энг катта бойлик – бу ақл-заковат ва илм, энг катта мерос – бу яхши тарбия, энг катта қашшоқлик – бу билимсизликдир!"

Шу сабабли ҳаммамиз учун замонавий билимларни ўзлаштириш, чинакам маърифат ва юксак маданият эгаси бўлиш узлуксиз ҳаётини эҳтиёжга айланиши керак" [1]. Дарҳақиқат, Ўзбекистонда сўнгги йилларда илм-фан ва таълим соҳасига бўлган муносабат позитив томонга ўзгариб, бу борада амалга оширилаётган ислохотлар кўлами кенгайиши билан бирга, кўрилаётган чора-тадбирлар натижасида илм-фан ва таълимда кўплаб ўзгаришлар содир бўлди.

Таъкидлаш лозимки, инсонларда қайси сифат ва фазилатларни шакллантириш муҳимлигини, жамиятда турли шакл ва кўринишларда ифодаланган ижтимоий-маданий муаммо белгилаб беради. Аниқроғи, юзага келган муаммони сабаби ва унга таъсир кўрсатган омилларнинг мазмунини аниқланиши натижасида, бу ҳолат бошқа такрорланмаслигини таъминлаш учун жамият ижтимоий буюртмачи сифатида таълим-тарбия институтига бир қатор вазифаларни бажаришини белгилаб беради. Бу вазифалар мураккаб тузилишга эга бўлиб, уни тизимли тарзда олиб борилгандагина қуйидагиларни шакллантириш имкониятига эришиш мумкин:

- ахборот технологияларидан восита сифатида фойдалананишни ўзлаштиришга;
- функционал саводли бўлиб, мақсадни танлаш ва унга эришиш йўллариини ўзлаштиришга;
- касб танлаш, касбий муҳитга мослашишни ўзлаштириш кабиларга [2].

Замонавий-илмий аҳамиятини эса ижтимоий муносабатларда, жумладан "ақметехнология", "инновациявий тараққиёт", "интеллектуаллашув", "интеллектуал таъминот", "интеллектуал ресурс", "инновациявий фаолият", "хизмат кўрсатишда миқдорлаштирилган ёндашув", "таҳлилий фаолият", "технологиялашув" каби тушунчаларни шиддат билан қўлланилишида намоён бўлади. Буни билимлар тизими такомиллашиб, инсон ва унинг ҳаёт тарзига оид бўлган стереотипларни ўзгариб борилаётганлиги билан изохлаш мумкин.

Таълим-тарбия тараққиётни таъминловчи муҳим омил ҳисобланиши билан бирга, жамият ҳаётини таъминлаш ва ислохотларни амалга оширишда даражаларда (соҳавийлиги,

тарихийлиги каби белгилари бўйича) ҳам иштирок этади[3.47-51]. Бу ўз навбатида таълимий-тарбиявий фаолият такомиллашув хусусияти эканлигини кўрсатади ва унда ижтимоий институт сифатида таълим доминантлик қилади.

Агарда, таълимнинг ўтмишдаги (юз йилликдаги) муаммоси – таълимни ҳаммабоплигини (барча учун баробарлигини) таъминлашдан лозим эканлигини назарда тутсак, бугунги кун таълимининг муаммоси – таълим сифатини барча учун таъминлашдан (барчага сифатли таълим беришдан) иборатлигини англаш қийин эмас. Бу ўз навбатида таълим олдида навбатдаги вазифани, яъни ҳар бир таълим олувчига (индивидуал) таълим тури ва ихтисослиги бўйича сифатли таълим бериш масаласини долзарблаштирамоқда.

Хулоса қилиб айтганда:

1. Таълим жараёнининг иштирокчилари ва таълим жараёнини режалаштириб, уни бошқариладиганларнинг фаолияти тизимида етакчи фаолиятни ажратиб, уларни мотивациясини таъминлаш учун таълим психологияси доирасида бажарилган тадқиқотларнинг хулосаларидан фойдаланиб педагогик чора-тадбирларни ишлаб чиқишни тақозо этади.

2. Таълимга буюртма берадиган корхона, турли муассасалар, умуман жамият таълим институтидан нималарни кутишини, қандай соҳа мутахассисини тайёрлаб беришни аниқлаш учун таълим социологияси ҳамда таълим ҳуқуқи каби фан соҳаларининг ютуқларидан фойдаланишни талаб этади. Кўриниб турибдики, бу йўналишда олиб бориладиган тадқиқотлар бошқа бир ижтимоий маконда эмас, балки муаммо вужудга келган, тадқиқот натижалари жорий ҳолатни ўрганиш натижасида қўлга киритган бўлиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси- <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-25-01-2020>

2. Шемончук Д.С. Макромедиа в образовании. - М.: МИРЭА, 2012. – 168 с. электронное издание, номер госрегистрации 0321203514 от 24.10.2012 - ISBN 978;5;7339;1.

3. Манахова И.В. Риски информатизации образования // Ж. Информационная безопасность регионов. 2012, № 2 (11). – С. 47-51.

МАКТАБЛАРДА МУТАХАСИС ПСИХОЛОГЛАРНИ ЕТИШМАСЛИГИ НАТИЖАСИДА ЮЗАГА КЕЛАЁТГАН МУАММОЛАР

Ҳайдарова Зухра Ойбековна
Қашқадарё вилояти Шаҳрисабз тумани
68- мактаб психологи тел: 99891 956 50 42

Аннотация: Ушбу мақолада Таълим жараёнида мутахасис психологлар етишмаслиги натижасида юзага келаётган муаммолар ҳақида маълумотлар берилган.

Калит сўзлар : Психология, инсон қалби , методика , стресс, Ижтимоий муҳит.

Ўзбекистон Республикаси ўз мустақиллигини жаҳон миқёсида йил сайин барқарорлаштириб борар экан, унинг истиқболи бугунги авлодни тарбиялайдиган ўқитувчиларга, боғлиқдир. Ҳар томонлама етук баркамол авлодни тарбиялаш, уларга таълим бериш ишларини эса ўқитувчилар амалга оширадilar. Ҳозирги даврда мамлакатимизда, Шу жумладан халқ маориф тизимида амалга оширилаётган ўзгаришлар ўқитувчилар, барча педагоглар олдида ўқувчининг билимларини, юксак даражада ўзлаштириши; ўқувчилар мустақил тафаккурини, ривожлантириш; ахлоқий сифатларни тарбиялаш; уларнинг мулоқот , ўқиш , меҳнат қилишга бўлган қобилиятларини тараққий эттириш каби мураккаб ва маъсулиятли вазифаларни қўймоқда. Бу вазифани мувафақиятли ҳал қилиш учун ўқитувчилар ўз фанини назарий асосларини, ўқитиш методикасини, ўқувчиларнинг физиологияси асосларини , мактаб ўқувчиларини гигиенаси асосларинигина билиш эмас, балки маълум даражада психологик билимларга эга бўлиши талаб этилади. Ҳар бир бола фақат ўзига хос билиш фаолияти, ирода, характер, хулқ-атвор хусусиятлари эга. Мактабдаги таълим – тарбия бериш жараёнида мана шу хусусиятларни билиш ва шунга асосланиб уларга индивидуал муносабатда бўлиш лозим. Мана шуларни ҳисобга олгандагина , ҳар бир педагог ўзининг асосий вазифаси , яъний ёш авлодга таълим тарбия бериш ишини мувоффақиятли амалга оширади. «Биз хорижлик олимларга ҳавас қилишга ўрганиб қолганмиз, уларнинг китобларини ўқиб ҳайратга тушамиз, лекин аслини олганда бизни улуғ алломаларимиз ёзиб яратиб бизга қолдириб кетган билимлар адабиётларда бизнинг урф одатларга хос ва мос бўлган миллатимизни улуғлайдиган бола тарбияси, ота она муносабатлари жуда чиройли акс еттириб берилган. Биз бола тарбиясини хориж тажрибасидан эмас ўзимизни миллий боболаримиз ўғитларидан олиб уларнинг онгига сингдирсак янада кўпроқ натижага эришамиз деган умиддан . Саратонда саҳрода толиқиб, ташна қолган одам шарқираган булоқни кўрганда қандай хурсанд бўлса, мусаффо чашма сувидан ичиб қанчалик роҳатланса, биз психологлар билан суҳбатлашиб мана шундай хузур топишларини истардим. Барчамизга маълумки мактабларда амалётчи психологларга бўлган эҳтиёж ҳозирги кунда ошиб бормоқда . Афсуски психолог кадрлар етишмаслиги туфайли номутахасис педагоглар бу ловозимга тайинланмоқда. Математика фанидан бошқа фан ўқитувчиси дарс ва билим бера олмаслигини ҳаммамиз жуда яхши биламиз унда билим ва тажриба йўқ. Тикувчи бўлмаган инсонга тикувчилик ишини топшириш мумкин эмас буни ҳам жуда яхши биламиз, агар шифокор хато қилса бир беморни умрига зомин бўлади. Унга ҳам мутахасис зарур, лекин нима учун психолог бўлиб мутахасис бўлмаган педагог ишлаши мумкин. Энг нозик нарса бу инсонлар қалби руҳияти ҳисобланади. Ўз соҳасини ишини яхши билмайдиган тушунмайдиган муаммоли вазиятларда ўзи ҳам муаммога дуч келиб қоладиган инсонга қандай бунини ишониб топшириб бўлади. Ота она ва бола, ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги муаммоларни бартараф қилишнинг қийинлашиб бораётгани ҳам шундан деб ўйлайман. Мутахасис кадрлар билан таъминлангунга қадар ишга қабул қилинган педагог, аввало унинг ўзи ёрдамга муҳтож бўладику. Янги иш тушунмаган қизиқмаган касби янги ишда билим ва тажриба йўқ, унинг ўзи стресс ҳолатида бўлади. Қандай қилиб бошқаларни стрессдан чиқара олади. Бундан ташқари психологиядаги олинадиган методикалар таҳлили ва натижаларини қайта ишлашдаги тушунмовчиликлар уларнинг ўзлари ҳам муаммоларга дуч келишади. Қандай қилиб бошқаларга ёрдам бера олади. Мактаблардаги психологик ишларнинг самарадорлигини яхшиланмаслиги ўқувчилар ва педагоглар ўртасидаги зиддиятлар, ота она ва ўқувчи ўртасидаги келишмовчиликларни олди олинишини қийинлашиб бораётганини сабаби ҳам шунда деб биламан. Мактабларда қайсидир ўқитувчининг дарси кам бўлгани учун ёки

дарс йўқлиги учун психолог қилиб ишга тайинланаверса маълум бир билим ёки ҳаётий тажрибага эга бўлмаган диний ва дунёвий билимлардан йироқ бўлга инсонларни ишга олаверсалар қандай қилиб бу соҳада ривожланиш ўсиш бўлади. **Таклиф:** Мактабларда амалиётчи психолог лавозимида ишга қабул қилишда, ҳеч бўлмаганда ёшига этибор қаралса яхшироқ бўларди. Бизнинг миллатимизга хос бўлган жуда чиройли урф одатлардан бири бу ўзидан ёши каттароқ инсонларни насихат ва ўғитларига қулоқ солишлари ҳамда уларнинг ҳаётий тажриба ва билимларининг борлигида. Муаммога дуч келган ёшларга тўғри насихат ва йўл йўриқ кўрсата олишади. Ишга қабул қилишда маълум бир тест саволлари ва ёшларига этибор қаратилса яхши бўларди. Зарурат юзасидан касбни ўзи қизиқмаган соҳани эгаллаган инсонни яхши натижага эриша олмаслигини ҳаммамиз яхши биламиз, лекин билиб туриб бу хатони тақрорлайверамиз. «Бир ривоятда айтилишича, бир подшоҳ ўғлини ҳунармандларга шогиртликка берибди. Улар болага турли билимлардан, жумладан, илму нужумдан дарс беришибди. Шоҳ ўғли ўзига ўргатилган нарсаларни пухта эгаллаб олибди. Кунлардан бир кун подшоҳ уни имтиҳон қилмоқ учун ҳовучига узугини беркитиб, ўғлига «Бунда не бор?» дебди. Бола: «Кўлингиздаги думалоқ, сариқ ва ичи бўш нарсадир» дегач, ҳукмдор ҳайратда қолиб, «Аломатларини тўғри айтдинг, исминини айт», деб буюрибди. Ўғил: «Ғалвир бўлса керак», деб жавоб берибди. Подшоҳ «Олган таҳсилнинг шарофати билан мени ҳайрон этиб, аломат – белгиларни аниқ айтдинг-у, аммо ғалвирнинг ҳовучга сиғмаслигига қандай қилиб фаросатинг етмади?» дебди афеус чекиб. Мана шундай мактабларда ишга олинаётган мутахасис бўлмаган психологларимиз ҳам арзимаган кичкина хатолардан катта муаммоларни келишига сабаб бўлиб қолмасинлар. Ўқувчилардан олинган тест методикалар тахлилини индивидуал тарзда ошкор қилиб бўлмайдиган натижалар ошкор қилиниб синф жамоасида муҳокама қилиниб бир ўқувчининг қалбини чил парчин қилиш ҳолатлари ҳам мактабдаги катта муаммо ва зиддиятларга сабаб бўлиб қолмоқда. Шундай экан психолог лавозимига ишга олиниш жараёнига катта этибор қаратиш таклифини берган бўлардим. Агар мутахасис бўлмаса, маълум бир ҳаётий тажрибага эга ва тест синовидан ўтган маъсилиятли, нотиклик санъатига эга диний ва дунёвий билимларга эга бўлган педагоглар ишга олиниши таклифини берардим. Дунёга келишдан муддао «йўлини қилиб кун кечириш – еб, ичиб, насл қолдириб ўтиш» каби биологик эҳтиёжларни қондириб яшашдангина иборат эмас, аксинча, бажараётган ишимизни инсоний эканлигини қалбан англашимиз лозим. Ватанимиз келажагимиз янада гуллаб яшнаши учун барчамиз бефарқ бўлмайлик.

Фойдаланилган адабиётлар :

1. Э. Б. Шоумаров “Оила психологияси” 2008 йил
2. И.А.Каримов “ Юксак маънавият енгилмас куч” Т :Маънавият 2008 йил

АБДУЛЛА КОДИРИЙНИНГ «МЕХРОБДАН ЧАЁН» РОМАНИДАГИ ТИМСОЛЛАР ТАВСИФИ.

*Андижон вилояти Бустон
туманидаги 26-умумий
урта таълим мактаби 11-
синф укувчиси Абдувахобова Ноила*

Аннотация: ушбу мақолада Абдулла Кодирининг «Мехробдан чаён» романидаги тимсолларга тавсиф берилган.

Калит сузлар: А.Кодирий, «Мехробдан чаён» романи, Раъно, Солих махдум, Анвар.

Биринчилардан булиб узбек романчилигига асос солган адиб А.Кодирининг ижодий мероси адабиётимизда салмоқли урин эгаллайди. Адиб ижодининг асосий мотиви истиқлол кайгусидир. Хозир адибнинг уша даврнинг аччик хақиқатларини тулақонли акс эттирган, бош қахрамонлари бошқалардан фаркли равишда уз тақдири учун жасорат билан кураша олган асари, яъни, «Мехробдан чаён» романи устида тухталсак. Ушбу асар адибнинг иккинчи романи хисобланиб, 1928-йилда ёзилган. Асар адибнинг узи таъкидлагандек, муншийлар хаётидан бир лавха сифатида ёзилган. Асарнинг бош қахрамони Анвар табиатан илмга чанқок, тиришқок. У бу жихати билан адибнинг узига ҳам ухшайди. Анвар тиришқок булиши билан бир қаторда инсонийлиги юкори, ёрига ва дустига садокатли ва албатта, зулмга қарши мардоновор тура оладиган, тугри сузликдан бир зумгина булсада адашмайдиган шахс сифатида гавдалантирилади. Анвар вазиятга тугри баҳо беришга ҳам уста. У олтинлар эвазига Солих махдум қиладиган дуолардан воз кечади ва пулларин оилага сарфлайди. Анварнинг дор остидаги холати романнинг таъсирли нукталаридан бири хисобланади. Уз урнида Раъно образига ҳам тухталсак. У уша давр аёлларининг жасоратлиси. Раъно бошқалар қаби отам шуни хохлайди, деб хонга тегиб кетавермайди. Уз хаёти учун, гулдай умри хазон булмаслиги учун курашади. Раъно жасур киз булсада, баъзи уринларда аёллигига бориб, куз ёшига берилган пайтлари ҳам бор, албатта. Бу ҳам Раъно образининг хаётий чиқишига қатта хизмат қилган. Чунки Раъно барча қийинчиликларни совуққонлик билан мардона кутиб олганда ишониш бир оз қийин буларда ва бу уз урнида асарнинг бадиий қимматига жиддий путур етказар эди.

Бундан қуриниб турибдики, Абдулла Кодирий асарнинг муваффақиятли чиқиши учун энг майда деталларни ҳам хисобга олган ва бемалол айтиш мумкинки, буларнинг барчаси уз самарасини берган. Адиб асардаги салбий образлар хисобланмиш Абдрахмон домла, Шаходат муфти, Қалоншоҳ қабилар орқали уз давринг бир қатор жирқанчликларини руйроқ тасвирлаган. Абдурахмоннинг қора утмиша ёки бу учовининг Анвар ортидан пичок уриб пастқашлик қилиши, албатта, инсонийликка зид. Асарни бадиий жихатдан бойитишда муҳим урин тутган образлардан бири Солих махдумдир. Солих махдум баҳил, бир пулни юз жойидан тугадиган шахс сифатида гавдалантирилган. У бу жихатлари билан укувчига Саид Аҳмаднинг «Уфқ» трилогиясидаги Иноят оксоқолни эслатиб юборади. Эҳтимол, Саид Аҳмад Солих махдумдан илҳомланиб, Иноят оксоқол образини яратгандир. Адабиётда бундай ходисалар тез-тез учраб туриши табиий хол.

Умуман олганда, асарни уқиган ҳар укувчи уша давр мухитини, ижтимоий ва сиёсий тузимини кура олади ва хис қилади. Асарнинг ютуғи ҳам шунда. Абдулло Кодирий асарда инсон эрки мавзусини олға суриб, амалдорларни жирқанч иллатларини қурсатиш билан бирга совет даврида олиб борилаётган сиёсий тузумга ҳам ургу берган.

GANCHKORLIK SA'NATI TARIXI VA RIVOJLANISHI

Atayeva Marhabo
Xorazm viloyati Urganch shahar
30-maktabning texnologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xorazm, Buxora, Samarqanddagi ganchkorlik maktablari va unda faoliyat yuritgan ustalar haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ganchkorlik, ganchkorlik maktablari, tarixiy obidalar, naqshlar, ustalar, milliy ma'naviy qadriyatlar.

Ganchkorlik qadimiy san'at turlaridan biri bo'lib, o'z aksini dunyo me'morchiligida, jumladan, O'rta Osiyo, Eron, Turkiya, Arabiston va boshqa Sharq me'morchiligida namoyon etib kelmoqda. Ayniqsa, O'rta Osiyoda yaratilgan asarlar o'ziga xos badiiyligi, kompozitsiyasi ishlanish uslubi bilan farq qiladi. Hozirgi kunda ganch serquyosh O'zbekistonimizda ardoqlanib va avaylab muxofaza qilinayotgan ko'pgina yodgorlik obidalariga ko'rkamlik, go'zallik baxsh etib turibdi. U Samarqand, Buxoro, Toshkent, Qo'qon, Farg'ona, Xiva, Shaxrisabz va boshqa shaharlardagi tarixiy obidalarni ko'rish va bezatishda ishlatilgan.

Ganch o'ymakorlik san'ati asrlar davomida o'ziga xos uslub bilan rivojlanib keldi. Bu san'atning eng qadimgi, O'rta asrlardagi va XX asrdagi rivojlanishini ko'zdan kechirib, o'rganib chiqsak, bu davrlardagi ganch o'ymakorligi bir-biridan ancha farq qiladi.

Qadimgi ganch o'ymakorligi xajmiy bo'lib realistik tasvirlar asosida ishlangan. Ularda ko'pincha odamlar, hayvonlar, qushlar tasviri ishlatilgan. Eramizning birinchi asrlaridayoq kishilar ganchni ajoyib xususiyatga ega ekanligini bilib, qal'alar, karvonsaroy va boshqa joylarni bezay boshlaganlar. Bo'lib o'tgan janglar oqibatida ular vayronaga aylanib, faqat qoldiqlari saqlanib qolgan. III asrda Tuproqqal'aning serxasham saroy mehmonxonalarini o'yma ganch bilan bezatilgan. Varaxshadagi topilmalardan VI-VIII asrlardagi Buxoro Saroyi qoldiqlardan namunalar topilgan. Bu topilmalarda qushlar, hayvonlar, baliqlarni, o'simliksimon va geometrik shakllarning o'yma namunalarini ko'rish mumkin. X-XI asrlarda naqqoshlik, yog'och va ganch o'ymakorligi yanada rivojlandi. Murakkab abstrakt tasvirni aks ettiradigan naqshlar paydo bo'ldi. Ganch o'ymakorligi ishlari uyning ichki va namgarchilik tegmaydigan tashqi qismida ham qo'llaniladi.

Ganchkorlikning gullab-yashnagan, davri XVIII asrning oxiri XIX asrning boshlari bo'ldi. XIX asrning boshlarida buyuk ganch o'ymakorlaridan Abduraxim Xayotov, Usta Murod, Usta Fuzayl, Usta Nosir, Usta Xoji Xafiz, Usta Nasrulloboy, Usta Azim, Usta Omonullo, Usta Gofir, Usta Ibroxim, Uqta Sarvi, Usta Abdufattox va boshqalar faoliyat ko'rsatdilar.

XX asr boshlaridagi ishlarda o'yma Rel'efi juda mayin uslub texnikasi paydo bo'ldi. Rangli ganchlar, bo'yoqlar, naqsh va tasvirlar qo'llanila boshladi.

1913-1914 yillarda Buxoroda Amir Axadxon tomonidan Sitorai Moxi Xosa qurildi. Ganch o'ymakorligi bilan bezatildi. Ayniqsa, Oq uy (mexmonxonani) o'sha davrdagi ganch o'ymakorligining ajoyib namunasi desa bo'ladi. Bunda oyna zaminida ganch o'ymakorligi bajarilgan. U o'zining nozikligi jimjimador qilib bezatilishi bilan ajralib turadi. Mazkur saroyning bezak ishlarini Usta Shirin bajargan. U o'sha davrda eng ko'zga ko'ringan ganchkor ustalardan edi.

Buning natijasida teatrning Xiva, Termiz zallari qadimda ishlatilgan ganchkorlik uslubida ishlandi. Buxoro, Fargona va Samarqand zallari esa zamonaviy Xalq an'anasiga mos bo'lgan o'ymakorligi bilan bezatildi.

O'zbekistonda o'ziga xos ganchkorlik maktablari mavjud. Shulardan biri Xorazm ganchkorlik maktabidir. Xorazm me'morchiligida geometrik Naqshlarga keng o'rin berilgan bo'lib, ular boshqa viloyatlarga qaraganda o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, o'simliksimon Naqshlar spiral shaklda aylanma xarakatchanligi, dinamikligi bilan farq qiladi. Islimiy Naqshlar quyidagicha yaxlit turunj, madoxil, qalampir, bodomga o'xshash tanob shakllarining takrorlanishidan xosil bo'ladi.

Ba'zi xollarda turunj, madoxili tanoblar o'rniga yulduzsimon girixlar xam ishlatiladi. Islimiy Naqshlarda novda ko'p ishlatilib, margula, barg, shkufta, oygul, no'xat gul, kurtak va g'unchalar ko'p qo'llaniladi. Xiva ganchkorligida eng xarakterli tomonlaridan yana biri Naqshlarning erkin

va xarakatchanligi, jo'shqinligidir. Shuning uchun bu maktab naqqosh ustalari ko'p xollarda ko'k va yashil rang bilan ishlangan.

Ro'zimet Masharipov, Karimbergan Raximov, Karimbergan Polvonov, Yusuf

Xudoyberganov, Bekjon Yoqubov, Odamboy Bobojonov, Odamboy Yokubov kabilar Xorazm ganchkorlik maktab namoyondalaridandir.

Buxoro ganchkorlik maktabi san'atining eng rivojlangan joyi va o'chog'i xisoblanadi. Zero bu san'at o'yma ganchlarning yirik xamda o'ziga xos mayinligi, jozibadorligi va boshqa tomonlari bilan ajralib turadi. Buxoro ganchkorlik maktabining eng yirik namoyondalaridan biri akademik Usta Shirin Murodovdir, Buxoro ganchkorlik maktabi namoyondalari Usta Safar, Usta Adis, Usta Savri, Usta Islom, Usta Ikrom, Usta Jura, Usta Kurbon Yuldoshev, Usta Ibroxim Xafizov, Usta Nazrullo, Usta Xayot Nosirov va boshqalardir.

Toshkent ganchkorlik maktabi xam o'ziga xosdir. Bu maktabga xos Naqshlar nozikligi aniq simmetrik taqsimga egaligi, jozibadorligi bilan ajralib turadi. Toshkent ganchkorlik maktabi namoyondalari safida Usmon Ikromov, Toshpo'lat Arslonqulov, Maxmud Usmonov, Anvar Po'latov, Mirmaxmud Raxmatov, aka-uka Abduraxmon va Mo'min Sultonovlar, Xayot Abdullaev, Ziyodulla Yusupov, Umar Toxirov, Mirvoxid Usmonov kabi qator yetuk ustalar bor.

Samarqand butun dunyoga mashxur eng qadimiy shaxarlardan biri bo'lib, u yerda ishlangan naqshlarning xar biri o'ziga xos maktabga ega. Boshqa ganchkorlik maktabi naqshlari o'zining tuzilishi jixatidan Toshkent Naqshlariga o'xshab ketadi. Samarkand ganchkorlik maktabi namoyondalari Usta Anvar Quliyev, Usta Tursunboy Ismoilov, Shamsiddin G'ofurov, Kuli Jalilov va boshqalardir. Ganch o'ymakorligi turlari. Xar qanday binoni bezashda avval uning tuzilishiga mos ganch uymakorligi turini tanlash, qo'llash muxim ahamiyatga ega. Kichik xonaga mayda tekis o'yma va unga mos bo'lgan pardoz turi katta mexmonxonalariga esa yirik o'yma va o'ziga xos ganch o'ymakorligi qo'llaniladi.

Ganch o'ymakorligi, yirik o'yma, chukur o'yma, yassi o'yma, qirma, zamini kuzguli o'yma, zamini rangli o'yma, chizma pardoz, panjarasimon o'yma, zanjirsimon xajmli o'yma turlaridan iborat. Bundan tashqari ganch o'ymakorligi turlari zaminli va zaminsiz o'ymalarga bo'linadi. Eng ko'p qo'llaniladigan o'yma yassi o'ymadir. U intererda ko'p qo'llaniladi. Albatta katta bo'lmagan xonalarga o'ymaning chuqurligi 1-1,5 sm bo'lib, unga xar xil pardoz turlari beriladi. O'quvchi-yoshlarni turli xil hunarmandchilik kasb-hunarlarini egallashga tayyorlash ishini amalga oshirishda turli xil milliy, ma'naviy va ta'limiy qadriyatlardan samarali foydalanish orqali ta'lim mazmunini boyitish, kengaytirishni ham ko'zda tutiladi.

Milliy, ma'naviy, moddiy qadriyatlardan foydalanib, kasbiy ta'lim mazmunini kengaytirishda quyidagi omillar nazarda tutiladi: birinchidan turli xil fanlarni o'qitish mazmunida, turli mavzular tarkibida berish, ikkinchidan, tegishli sohalar bo'yicha ma'lum bir fanni o'qitish negizida, shu fanning mavzularini chuqur o'rganish orqali, uchinchidan, belgilangan muammoni maxsus kurs tashkil qilish orqali.

O'quvchi-yoshlarga ganch o'ymakorligining hunarini o'rgatish bir qancha samarali natijalarga olib keladi. Masalan, ularning bo'sh vaqtlarini unumli mehnatga sarflashini, mustaqil ravishda ijodkorlik faoliyati bilan shug'ullanishini, asosiy ishdan tashqari hollarda qo'shimcha kasbiy ma'lumotlar olishda, bandlik xizmatini mukammalashtirishda ham muvaffaqiyatga erishishlarini ta'minlaydi. Yoshlarni kelajakdagi hayotga, turli xil kasb-hunarlariga, ishlab-chiqarishdagi unumli mehnatga tayyorlash har bir jamiyat a'zosining muqaddas burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati :

1. S.Bulatov «O'zbek xalq Amaliy bezak san'ati» Toshkent «Mehnat» 1991 yil
2. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi 3-tom. Toshkent 2002 yil

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI MA’NAVIY-AXLOQIY RUHDA TARBIYALASH- PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA.

Axunjanova Sayyoraxon Azimovna
Farg‘ona shahar 11-umumiy o‘rta ta’lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi Telefon raqami: 99 514 42 68
Ismoilova Ra’noxon Gafurovna
Farg‘ona shahar 11-umumiy o‘rta ta’lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi Telefon raqami: 90 562 36 12

Annotatsiya. O‘quvchilar ma’naviyatini shakllantirish o‘z navbatida, pedagoglarning o‘zlarini ham ma’nan yetuk bo‘lishlarini, ma’naviy-axloqiy tarbiya nazariyasini hamda maktab ta’lim-tarbiya jarayonida ma’naviy-axloqiy tarbiyani amalga oshirish metodikasini chuqur o‘zlashtirib olishlarini taqozo etadi.

Kalit so‘zlar. Ma’naviy-axloqiy, tarbiya, mehnatsevar, odobli, millat, fazoviy bilim, vatanparvar, ijtimoiy salomatlik

Ma’naviyat tarbiyasi tushunchasining keng qamrovliligini ta’kidlab, professor Z.Ismoilova shunday yozadi: «Ma’naviy-axloqiy barkamol inson ota-onasi, Aqlli – mustaqil fikr yurita oladigan erkin shaxsni shakllantirish Odobli – millatimiz to‘plagan barcha fazilatlarga ega bo‘lgan shaxs Mehnatsevar – mehnat kishining ehtiyojiga aylanganlik holati Bilimli – dunyoviy, diniy va fazoviy bilimlarni chuqur egallab, ularni hayotda qo‘llay olish darajasi Sog‘lom – jismoniy, ruhiy va ijtimoiy salomatlik Milliy g‘ururga ega – ajdodlarimizning moddiy va ma’naviy merosini egallab, ular bilan faxrlanuvchi va ularni boyitishga hissa qo‘shuvchi Vatanparvar – Vatani uchun, xalqi uchun fidokorona mehnat qiluvchi va zarur bo‘lsa ular uchun jonini fido qiluvchi Baynalmilal – boshqa millatlarni o‘zining millati qatorida hurmat qiluvchi Insonparvar – inson zotiga faqat yaxshiliklar qilishni o‘ylovchi (javonmardlik tariqati) Jasorat – har bir ishga qo‘rqmasdan kirishib oxiriga yetkazuvchi (Temuriylar tarbiyasi bilan uyg‘unlashgan) farzandlari, qarindoshlari, xullas butun oila a‘zolari, qo‘ni-qo‘shnilari, mahallako‘yi, hamqishloqlari va butun mamlakat xalqi farovonligi haqida qayg‘uradi; tevarak atrofni o‘rab olgan insonlar unga kerak bo‘lgani sari, o‘zi ham ularga kerakli kishi bo‘lishga intiladi; odob-axloqi, fe‘l-atvori yoqimli bo‘lishini insoniy burch deb hisoblaydi; ota-bobolarimizdan meros bo‘lib qolgan madaniy merosni qadrlaydi; milliy qadriyatlarni e‘zozlaydi va ularga sodiq bo‘lib qoladi; vatanparvarlik, xalqparvarlik, insonparvarlik tuyg‘ulari barqaror bo‘ladi; o‘zaro muomala-munosabatda o‘rnak bo‘lishga moyil bo‘ladi; bironing og‘irini yengil qilishni odat qiladi; umumxalq ma’qullagan Konstitusiyani hurmat qiladi va unga sadoqat namunalarini amalda ko‘rsatadi; Vatanni himoya qilish, boshqacha aytganda harbiy vatanparvarlik tuyg‘ulari bilan yashaydi; diyonat va adolat, mehrshavqat va ezgulikni himoya qiladi, va’daga vafodor bo‘lishni o‘ziga kasb qilib oladi» Ma’lumki, sobiq sovet tarbiya nazariyasida tarbiya jarayonini o‘zini tashkil etish, o‘tkazish muhim hisoblanib, uning natijasi e‘tibordan chetda qolardi, ya’ni butun tarbiyaviy ishning natijasi deyarli nazorat qilinmasdi, o‘lchanmasdi. Chunki mazkur tarbiya nazariyasida «Tarbiya maqsadi» masalasiga kam e‘tibor berilib, u odatda noaniq ifodalanardi hamda unga erishish darajasi subyektiv hisoblanardi.

O‘quvchilar ma’naviyatini shakllantirish o‘z navbatida, pedagoglarning o‘zlarini ham ma’nan yetuk bo‘lishlarini, ma’naviy-axloqiy tarbiya nazariyasini hamda maktab ta’lim-tarbiya jarayonida ma’naviy-axloqiy tarbiyani amalga oshirish metodikasini chuqur o‘zlashtirib olishlarini taqozo etadi.

O‘quvchi shaxsi ma’naviyatini shakllantiruvchi omillarni tahlil qilib, R.Safarova ona tili omiliga alohida o‘rin bergan. Muallifning ta’kidlashicha, o‘z ona tilini yaxshi bilmaydigan yoshlar xalqimizning kiyinish madaniyati, urfodatlar, qadriyatlari, tarixi, turmush-tarziga bepisandlik bilan mensimasdan qarar ekanlar. Ularda o‘zga, ya’ni o‘zgalar tilini yaxshi bilgan millat ruhiyatiga yaqinlik, shu millatning madaniyatiga urf-odatlariga intilish, o‘zi mansub bo‘lgan millat ruhiyatidan esa uzoqlashish vujudga kelar ekan. Shu boisdan muallif oilada, maktab ta’limi jarayonida o‘quvchilarga ona tili boyliklarini har tomonlama chuqur o‘rgatishni, maktab ona tili ta’lim mazmuniga tilning amaliy o‘rgatish bo‘yicha yo‘nalishni kuchaytirishni, o‘quvchilarni Alisher Navoiy, Bobur, Mahmud Koshg‘ariy kabi mumtoz adabiyotimiz namoyondalarining asarlari tilini

tushunishga, lugʻat bilan ishlashga, mutolaa-tahlil, tahlil-mutolaaga, qiroat bilan oʻqishga alohida eʼtibor berishni tavsiya qiladi.

«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ga muvofiq taʼlim mazmunini milliy lashtirish barobarida, darslik va oʻquv qoʻllanmalarining matnini xalqimizning asrlar sinovidan oʻtgan urf-odatlarini, axloqiy qarashlari ifodalangan qonun, qoidalar, pand-nasihatlari, hadislar bilan boyitish orqali oʻquvchi shaxsi maʼnaviyatini shakllantirish boʻyicha keng imkoniyatlar mavjudligini yoddan chiqarmaslik kerak. Shu munosabat bilan taʼlimning ilk bosqichidan boshlab oʻquvchilarga maʼnaviy-axloqiy tarbiya berishning izchil tizimini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. I-IV sinflarda oʻquvchilar maʼnaviyatini yaxlit tizim asosida shakllantirish uchun oʻquv materiallari mazmunini boyitish, ularga koʻproq bolalarning maʼnaviy olamini boyitadigan badiiy, tarixiy asarlar, oʻzbek va jahon xalqlari ertaklari, qissa va hikoyalar oʻqishni tavsiya etish, tarixiy yodgorliklarga ekskursiyalar uyushtirish, yozuvchi, shoirlar, olimlar bilan uchrashuvlar oʻtkazish maqsadga muvofiqdir.

OʻzPFITI tadqiqotchisi T.Niyozmetova yosh avlodni maʼnaviy-axloqiy tarbiyalashda qadriyatlarining rolini oʻrgangan. Bunda u oilaviy qadriyatlarga toʻxtalib shunday yozadi: «Oiladagi munosabatlar, ota-onaning oʻzaro hurmati, muomala madaniyati qanchalik yuqori boʻlsa, bola ham yaxshi tarbiya oladi. Yoshligidan ertaklar eshitgan, kitobga mehr qoʻygan bola yaxshilik bilan yomonlikning farqiga boradigan boʻlib oʻsadi. Kitobga, sanʼatga qiziqadigan bolalarning dilida, koʻpincha pok tuygʻular, tabiatga va hayotga muhabbat shakllanadi... Boshlangʻich sinf oʻquvchilari shaxsida yaxshilik, mehribonlik qilish, shirinsoʻzlik bilan muomalada boʻlish kabi maʼnaviy sifatlarni shakllantirishda oʻqish, ona tili, musiqa darslarining imkoniyatlari juda kattadir. Chunki mazkur predmetlar boʻyicha darslar tuygʻular va hissiyotlar asosida qurilayotgan mashgʻulotlardir. Shuning uchun ham darslarda bolalarni tushunish, ularni his qilish, his tuygʻularini qadrlashni oʻqituvchi diqqat markazida turishi kerak. Boshlangʻich sinf oʻquvchilari shaxsida yaxshilik, mehribonlik qilish, shirinsoʻzlik bilan muomalada boʻlish kabi maʼnaviy sifatlarni shakllantirishda oʻqish, ona tili, musiqa darslarining imkoniyatlari juda kattadir. Chunki mazkur predmetlar boʻyicha darslar tuygʻular va hissiyotlar asosida qurilayotgan mashgʻulotlardir. Shuning uchun ham darslarda bolalarni tushunish, ularni his qilish, his tuygʻularini qadrlashni oʻqituvchi diqqat markazida turishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati.

1. Shodiyev N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Oʻquv-uslubiy qoʻllanma. – Samarqand: SamDU nashri, 2005.
2. Avliyoqulov N.X. Zamonaviy oʻqitish texnologiyalari. – Toshkent, 2001.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI KASB TANLASHGA YO‘NALTIRISH

*Berdiyeva Shaxnoza Suvonberdiyeva
Navoiy viloyati Karmana tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi*

Annatsiya: Ushbu maqolamda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini kasblarni sevish va kasbga yo‘naltirish usullari haqida yozilgan.

Kalit so‘zlar: kasb, tanlash, o‘qituvchi, mustaqil, tavsiyalar

Mazkur maqolada boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirishda dastlabki pedagogik jarayonlar tahlil etilgan bo‘lib, bu jarayonda o‘qituvchining pedagogik mahorati, kasb tanlashga oid bilim va ko‘nikmalari, vazifalari, shuningdek kasb tanlashda shaxs xislatlari, o‘quvchi psixologiyasi, o‘quvchilarning kasb tanlashga tayyorligini ko‘rsatuvchi mezonlar, o‘quvchilarni kasb tanlashga yo‘naltirishga tayyorlashni yosh bosqichlari ma‘zmuni haqida m‘lumot berilgan. Mavzu yuzasidan uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Mazkur tasavvurning haqiqiylikini ta‘minlashda o‘qituvchining katta o‘rni bor. Negaki, o‘qituvchi hali mukammal shakllanmagan bola tasavvuridagi go‘yoki bir “sehrgar”, tengsiz murabbiydir.

Boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirish bo‘yicha olib boriladigan ishlarning barcha shakl va metodlari o‘quvchilarning maqsadli ravishda kasb tanlashlariga xizmat qilishi lozimdir.

Maktabda kasb-hunarga yo‘naltirish ishlarini yo‘lga qo‘yishda an‘anaviy amaliy mashg‘ulot, suhbat, diologik munozaralar bilan pedagogik o‘yin, mustaqil fikrlar kabi yangi pedagogik texnologiya elementlaridan unumli foydalanish tavsiya etiladi.

Boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilar kasb tanlashdan hali uzoq turadilar. Biroq ular o‘rtasidagi to‘g‘ri qo‘yilgan kasb tanlash ishi shunday bir negiz bo‘lishi kerakki, yuqori sinflardagi o‘quvchilarning kasbga bo‘lgan qiziqishlari, o‘y va niyatlari keyinchalik shu negiz asosida rivojlanadigan bo‘lsin.

Beistisno barcha kasblar uchun zarur va muhim bo‘lgan shaxs xislatlari bor, bular quyidagilardan iborat:

- Mehnatsevarlik, hamma kasb va mutaxassislikdagi mehnat ahliga nisbatan hurmat-ehtirom ;
- Mehnat qilish zarurligini tushunish va anglash;
- O‘z ishini rejalashtira olish va nazorat qilish;
- Ish joyini to‘g‘ri tashkil qilish, ishda tartibli va intizomli bo‘lish;
- Topshiriqning eng o‘ilona usulini tanlay olish;
- Materiallar hamda vaqtni tejash va shu kabilardir. Ana shu xislatlarning hammasini o‘quvchilarda birinchi sinfdan boshlab shakllantirish lozim.

Bolalarni kasblar olamiga asta-sekin olib kirish, ularni shu olamda mo‘ljall olishga o‘rgatish zarur. O‘qituvchi o‘quvchini darslarda kuzatish, u bilan suhbatlashish, bola faoliyati mahsulini tahlil qilish jarayonida uning ba‘zi bir xususiyatlarini mayllarini payqab oladi, bu xislatlarni rivojlantirish yuzasidan tegishli ishlarni ado etgandan keyin bular keyinchalik kasbni belgilashda asosiy omil bo‘lishi mumkin.

Xulosa qilib aytish mumkinki, kasb tanlay olish uchun o‘quvchi o‘z imkoniyatlarini baholay olish ko‘nikmasiga, ya‘niaqli, qiziqishi, har xil kasblar bo‘yicha bilimli, bu kasblarning imloniyatlari, kelajagi haqida ma‘lumotga ega bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Metodik yordam <http://muallima.uz>
2. ”Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya “. Toshkent-2003

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARINING MAQSAD VA VAZIFALARI

*Bojiyeva Nodira Ataboyevna.
Xorazm viloyati, Qo'shko'pir tumanidagi
5-maktab boshlang'ich sinf oqituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda o'qish fanining o'rni va ahamiyati, o'quvchilarning intellektual salohiyatini oshirish va barkamol avlod bo'lib voyaga yetishida fanning maqsad va vazifalari o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: O'qish darsi, darslik, fan, o'quv predmet, o'zlashtirish.

O'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra boshlang'ich ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. Barcha predmet darslarini o'qish faoliyatisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Chunki matnni tushunib, bir maromda to'g'ri va ifodali o'qishni, o'rgatish bilan o'qish darslari shug'ullanadi.

Boshlang'ich sinflarda o'qish darslari yuqori sinflardagi o'zbek adabiyoti, tarix, geografiya, biologiya va boshqa fanlarni o'zlashtirish uchun dastlabki asosni yaratadi. Shuning uchun boshlang'ich sinflardagi o'qish darslariga jiddiy e'tibor berish har bir o'qituvchidan katta mahorat talab qiladi. O'qish darslarini talabdagidek olib boorish uchun o'qituvchi asosan quyidagilarga e'tibor berishi lozim. 6-10 yoshdagi bolalar bir soatga mo'ljallangan saboqni sabr toqat bilan tinglay olmaydilar, ularning ruhiy tuzilishi doim harakatda, hayoli o'yinda bo'ladi. 10-15 minutdan ortiq davom etadigan gaplarni tinglay olmaydilar. Shu tufayli bu sinflarda ta'lim-tarbiya vazifalari, asosan o'yin, ashula, qisqa muddatli qiziqarli suhbat, hikoyalash va ifodali o'qish orqali amalga oshiriladi.

O'qish darslarini Davlat talablari asosida hayotiy tajribalariga, kuzatishlarga suyanib, hayotga bog'lab o'tishi uning ta'sirchanligi ongli idrok etishlarini ta'minlaydi. O'qish va nutq o'stirishning ta'limiy-tarbiyaviy maqsadlari, sinflar bo'yicha o'qish mazmunini o'qish ko'nikmalarini og'zaki va yozma nutqlarini rivojlantirish usullarini, o'qish mashg'ulotlarining yozma nutq bilan bog'lanish kabi masalalar aniq kiritilgan. O'qish darslari orqali o'quvchilarning DTS bo'yicha o'zlashtirishlari ko'zda tutilgan bilimlarini hamda ko'nikma va malakalarini egallashlariga yo'l ochadi. Har bir o'qish darslarida o'qituvchi o'quvchilardan maqollar, topishmoqlar, tez aytishlar, she'rlarni so'rab borishi maqsadga muvofiqdir. Bunda o'quvchilarning og'zaki nutqi rivojlanadi va darsga qiziqishlari ortadi.

Mavzu: Kichik Vatan

Maqsadlar: a) Ta'limiy: Tinglab tushunish, fikrni og'zaki bayon qilish, o'qish, fikrni yozma bayon qilish kompetentsiyalarini shakllantirish, Vatan haqida tushuncha berish; b) tarbiyaviy: tinchlikning mohiyati, uning qadriga yetishni o'rgatish. c) rivojlantiruvchi: Matnni ifodali o'qish malakasini rivojlantirish.

Tayanch kompetentsiyalar:

TK3 O'zini-o'zi rivojlantirish kompetensiyasi:

turli yo'nalishdagi (ertak, sarguzasht, hikoya va san'atga doir) kitoblarni muntazam o'qish va o'rganish; yaxshilik va yomonlikni bir-biridan farqlay olish va yaxshi fazilatlariga rioya qilish;

FK2: o'qilgan asar mazmuniga doir savol va topshiriqlarga javob bera olish;

Dars uslubi: Darslik bilan ishlash, savol-javob

Dars jihozi: darslik, O'zbekiston rasmlari, slaydlar, kompyuter.

Darsning borishi:

I. Tashkiliy qism: (4 daqiqa)

Salomlashish;

Davomatni aniqlash;

Darsga tayyorgarlik ko'rish;

Darsning maqsadini aytish

II. O'tgan mavzuni so'rash va mustahkamlash. (12 daqiqa)

1. Mustaqillik nima degani?

2. Nima uchun 1991-yilning 31-avgusti Vatanimiz tarixi sahifalariga oltin harflar bilan yozildi?

3. Mustaqillik tufayli Vatanimiz nimalarga ega bo'ldi?

III. Yangi mavzu bayoni: (17 daqiqa)

KICHIK VATAN (Ashurali Jo'rayev)

O'shanda uchinchi sinfda o'qirdim. Biz oilamiz bilan boshqa qishloqqa ko'chadigan bo'ldik. Ko'chishimizdan bir kun oldin akam bilan otam mollarni haydab, yangi uyimizga ketishdi. Ularga itimiz ham ergashdi.

Ko'chamiz, degan kundan buyon bobomda qandaydir bezovtalik boshlandi. U kishining ranglari o'zgarib, biroz g'amgin bo'lib qoldilar.

Ertaga ko'chamiz degan kuni bobomda umuman halovat bo'lmadi. Buvimning aytishlaricha, tuni bilan bezovta bo'lib, uxlamay chiqibdi.

Uydagi qolgan-qutgan narsalarni yigishtirib, tugun-larga bog'lab, kichik qutilarga joylagach, bobom foti-haga qo'shib tilovat qildilar. Bobomdagi xomushlik fo-tihadan so'ng bir lahya hammamizni chulg'agandek bo'ldi. Birozdan so'ng bobom aytgan Shoyim tog'a mashinasida yetib keldi. Bobom mendan boshqa hammani mashinaga chiqishga taklif qildi. Yuklarni ortib bo'lganimizdan so'ng buvim bilan eng kichik ukam kabinaga joylashdi. Qolganlar mashinaning kuzoviga chiqishdi.

- Yaratgan egam hamrohlarim bo'lsin. Sog'-omon yetib dlinglar! - bobom fotiha berdilar.

Bobom bilan huvullagan hovlida yana birpas qoldik. Bobom bog'imizdagi daraxtlarga, ishkomga, hovli etagidagi shiyponchaga, molxona va bostirma tomonlarga qarab yana bir bor xo'rsindi.

Bu orada uyimizni sotib olgan Erdon tog'a ko'ch-ko'roni bilan kelib qoldi. Bobom bilan salom-alik qilishdi. Bobom qo'lidagi kalitlarni unga topshirib duo qildi:

- Iloyo, bu uyda to'ylar qiling, xonadoningizda yaxshi va baxtli kunlar ko'p bo'lsin.

- Keyingi haftada uy to'yi qilamiz. Xabar beramiz, kelasiz-da, Jo'ra bobo, - dedi Erdon aka.

- Albatta kelaman, Erdonboy, - dedi bobom ko'zlari kulib. Uning yangi egalari ko'chlarini tushirish va kiritish bilan mashg'ul edi.

Bu manzarani kuzatib turgan bobomning ko'zlari yoshlanganini ko'rib, mening ham ko'nglim buzildi. Buni sezgan Erdon tog'a bobomni bir piyola choyga taklif qildi. Agar xohlasa qolib mehmon bo'lib ketishini ham alohida ta'kidladi.

Bizning eski chorpoyamizga yangi dasturxon yozildi. Non, choy, qand-qurs qo'yishdi.

- Bu hovli-joy otamdan qolgan edi, - deb hikoyasini boshladi bobom hazin ovozda. - Bolaligim mana shu hovlida o'tdi. Shu hovlida uylanib, bola-chaqalik bo'ldim. Shuhovlida so'ch-soqolim o'qardi. Hayotimdagi eng yaxshi va yomon kunlarim ham shu hovlida o'tdi. Rahmatli ota-onam va bir farzandimni ham shu hovlidan chiqardim. Tug'ilib o'sgan uying kichik Vatan ekan, Erdonboy. Endi bu Vatanni sizga topshiraman.

- Bobojon, kichik Vatan ham bo'ladimi? - beixtiyor so'radim.

- Bo'ladi, bolam, bo'ladi. Odamning yashaydigan uyi, hovli-joyi kichik Vatani. Ana shu kichik Vatanlar yig'ilib-yig'ilib, birlashib O'zbekiston degan ulug' Vatanga aylanadi...

Bobom bilan katta yo'lga chiqqanimizda, hamon shu kichik Vatan - uyimiz va do'stларim bilan bog'liq shirin xotiralar og'ushida edim.

IV. Mustahkamlash. (6 daqiqa)

1. Yangi hovliga ko'chayotgan bobo nima uchun g'amgin bo'lib qoladi?

2. U «Kichik Vatan» haqida nimalarni gapirib berdi?

V. Dars yakuni. O'quvchilar bilimni baholash. (4 daqiqa)

VI. Uyga vazifa: matnni o'qib, so'zlash. (2 daqiqa)

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasi// Boshlang'ich ta'lim, 1998, 6-son.

2. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti va folklore-Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006

3. Matchanov S, G'ulomova X, Sh Sariyev va boshqalar. Boshlang'ich sinf o'qish darslarini pedagogic texnologiyalar asosida tashkil etish.-Toshkent: "Yangiyul Poligraph service"

CHET TILINI O'RGATISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI VA PSIXOLOGIK TEHNOLOGIYAR

Boymirzayeva Ra'no
Namangan viloyati Yangiqo'rg'on tumani
15-maktab rus tili fani o'qituvchisi
Boymirzayeva_15@yandex.ru

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi biz maktab o'quvchilariga chet tillarini o'qitishda psixologik texnologiyalarni qo'llagan holda yuqori natijalarga erishish metodikalarini va asoslarini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: qisqa muddatli xotira, uzoq muddatli xotira, ma'lumotlarni eslab qolish asoslari,

Yangi materialni tushuntirishda odamning qisqa muddatli xotirasi hajmi cheklanganligini hisobga olish kerak. Bitta yangi ma'lumot bilan u 7 ± 2 birlik ma'lumotni o'z ichiga olishi mumkin. Zamonaviy odamning qisqa muddatli xotirasi, qoida tariqasida, taxminan 5 birlikni o'z ichiga oladi. Shuning uchun yangi ma'lumotlar sinfda siqilgan holda, bloklarda, cheklangan miqdordagi misollar bilan taqdim etilishi kerak. Agar o'quvchilar ma'lum bir vaqt ichida o'zlashtiradigan va bitta katta ma'lumot bloki sifatida taqdim etilmagan kichik qismlarga teng ravishda bo'linsa, material yaxshi esda qoladi. Ushbu xususiyat o'qituvchilar tomonidan darslarni rejalashtirish va o'tkazishda hisobga olinishi kerak.

Yodda tutish va keyinchalik ko'paytirish yangi material qanday taqdim etilganiga va qayta ishlanganiga bog'liq. Semantik ishlovdan o'tgan ma'lumotlar ancha yaxshi eslab qolinadi. Chet el so'zlarini yodlash Chet tilni o'rganishda yangi so'zlarni yodlash jarayonini tezlashtirish va osonlashtirish uchun juda ko'p texnikalar mavjud. Keling, ushbu texnikaning ayrimlarini ko'rib chiqamiz. Ba'zi mnemonika usullaridan foydalangan holda chet el so'zlarini yodlashni yaxshilaydi. Masalan, ulardan biri turli xil so'zlarni izchil hikoyaga birlashtirish Vizual tasvirni yaratish yaxshi yodlashga yordam beradi. Agar yangi so'zning taqdimotiga ushbu so'z bilan ifodalangan tushunchani aks ettiruvchi rasm qo'shilsa, yodlash samaradorligi oshadi.

Chet el so'zlarini o'rganishda assotsiatsiyalardan foydalanish yodlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki bu talabalarga yangi ma'lumotlarni ilgari o'rganilgan narsalar bilan bog'lashga imkon beradi. Shuningdek, sinfda talabalar aql xaritalarini tuzishlari mumkin, unda g'oyalar va asosiy tushunchalar o'rtasidagi aloqalar grafik ko'rinishda taqdim etiladi. So'nggi yillarda ushbu usul juda mashhur bo'lib, o'qitishda tobora ko'proq foydalanilmoqda. Yana bir mashhur texnika - bu hikoyalar. Ushbu uslub avlod ta'siriga asoslangan: o'quvchilar o'zlari o'ylab topgan hikoya mazmunini yaxshiroq eslab qolishadi. Qabul qilingan ma'lumotni yodlash, saqlash va keyinchalik tanib olish va ko'paytirish samaradorligi nafaqat uni qayta ishlash uslubiga bog'liq. Takrorlash muhim jihattir. Biroq, oddiy mexanik takrorlash faqat chet so'zlarning talaffuzini o'zlashtirganda foydalidir. Boshqa barcha holatlarda, bu ko'pincha ko'p vaqt va kuch sarflaydi, ammo yaxshi natija bermaydi.

Takrorlashni yanada samarali tarzda tashkil qilish mumkin: takrorlanayotgan materialni tizimlashtirish va uni allaqachon o'rganilgan material bilan bog'lash. Ushbu takrorlash uzoq muddatli o'rganishga yordam beradi.

O'tilgan materialni yodlash va takrorlashning muhim sharti - o'qituvchining sinovlari va mulohazalari. Materialni o'zlashtirish bosqichida test o'tkazish nafaqat takrorlanadigan xatolarning oldini olishga, balki materialni uzoq muddatli xotirada saqlashga yordam beradi. Bir qator tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, materialni sinovsiz takroriy taqdim etish amalda hech qanday ta'sir ko'rsatmaydi va test va mulohazalar, o'z navbatida, "qo'shimcha o'rganish epizodidan ko'ra muhimroqdir".

Yana bir muhim savol: o'quvchilar sinfda olgan bilimlari, keyinchalik hayotiy vaziyatlarda qanday foydalaniladi? O'quvchilar sinfda oladigan bilimlari, o'quvchilar duch keladigan vaziyatlarga muvofiq ravishda yanada umumlashtiriladi degan fikr mavjud. Bir qator tadqiqotlarda "agar yangi vaziyat o'quv jarayoni sodir bo'lgan holat bilan chambarchas bog'liq bo'lmasa, amalda hech qanday bilim o'zgarishi sodir bo'lmaydi" deb isbotlangan. Barnett va Sezi tomonidan olib borilgan tadqiqotlar talabalarning yangi vaziyatlarga o'tishi haqidagi ma'lumotni nashr etdi.

Olingan bilimlarni yangi sharoitga o'tkazish imkoniyatini ta'minlash uchun talabalarga

materialni ishlab chiqish va takrorlash bosqichida talabalarga etarli tajriba orttirishga yordam beradigan hayotiy misollar va vaziyatlarning katta to‘plami bilan faol amaliyotni taklif qilish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. Chet tili o‘qitish metodikasi. Ma’ruzalar matni Namdu 2011
2. Самоучители — Дмитрий Петров
3. «Полиглот по собственному желанию»
4. «Сказать почти то же самое. Опыты о переводе»
5. «Как я изучаю языки» — Като Ломб
6. Rus tilini o‘qitishning samarali usullari

NUTQ MADANIYATI VA O'QITUVCHI NUTQI

*G'afurova Ma'rifat Raximjonovna
Muxamedova Saida Mirturayevna
Toshkent shahar Olmazor tumanidagi
24-maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchilari
Telefoni: +99893-509-28-75, +99899-987-97-73.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutq madaniyatining o'qituvchining ish faoliyatida tutgan o'rni haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Tafakkur, til, nutq, madaniyat, metafora, metonimiya, sinekdoxa.

Ma'lumki, til inson tafakkuri va aqliy faoliyatining mahsuli hisoblanadi. Darhaqiqat, buyuk alloma Alisher Navoiy ham til shunchalik sharafi bilan nutqning quroli ekanligini uqtiradi. Nutq kamon bo'lsa, so'z o'q. O'q hisoblangan so'z nishonga bexato yetib borishi uchun kamon – nutq mustahkam bo'lishi lozim. Demak, til va nutq ajralmas hodisalar bo'lib, ularni o'zaro uyg'unlikdagina tasavvur etish mumkin. Mana shu uyg'unlikdan hosil bo'luvchi madaniy nutqni yuzaga chiqaruvchi kuch shak-shubhasiz insondir.

Avvalo, har bir inson kim bo'lishi va qaysi sohaning egasi ekanligidan qat'iy nazar chiroyli va ma'noli so'zlash qobiliyatiga ega bo'lishi lozim. Chunki insonlar nutq orqali munosabatga kirishar ekan, bir-birlarini tushunmog'i, o'zaro kelishib olmog'i uchun nutq ravon bo'lmog'i maqsadga muvofiq.

Ta'niqli notiqalar ham o'z nutqlarining namunali bo'lishini ta'minlashda quyidagi asosli holatlarga alohida e'tibor berganlar:

1. O'zi to'xtalmoqchi bo'lgan masalaga o'z munosabatini aniq belgilab olish;
2. O'z dunyoqarshiga ega bo'lish, so'z bilan ish birligi, nazariya bilan tajribaning dialektik birligiga erishish, fikrlarni ilmiy asoslash;
3. Har bir nutqqa jiddiy tayyorgarlik ko'rish, jumladan, ma'ruzani nimadan boshlashdan tortib, nima bilan tugatishgacha jiddiy o'ylab olish, masalalarni o'rta tashlash, ketma – ketligini yaxshi belgilab olish, ularning o'zaro bog'lanishini ta'minlash, ma'lum rejalar yoki reja-konspektlar tuzib olish, o'zi uchun alohida va keng to'xtalish zarur bo'lgan urinishlarni belgilab olish va h.

Nutqning ta'sirchanligiga erishish tilning tasviriy vositalari hisoblangan metafora, metonimiya, sinekdoxa, o'xshatish, epitet, takror va adabiy ko'chirmalarning ham o'rni beqiyosdir. Bundan tashqari nutqda ta'sirchanlikni ta'minlash uchun maqollar, matallar, hikmatlar, so'z va iboralar, ayniqsa, frazeologizmlardan keng foydalanish zarur. Yozuvchi Abdulla Qahhor o'z hikoyalarning ko'pchiligida epigraf sifatida maqollar keltirish bilan darhol o'quvchini diqqatini tortadi: “Osmon yiroq – yer qattiq” (Bemor); “Otning o'limi – itning bayrami” (O'g'ri) kabilar.

Ochiq chehrali odam ikki yuzlamachilikdek nuqsondan yiroq bo'ladi. Ochiq chehralilik, ayniqsa, o'qituvchi uchun zarur fazilatlarandir. Zero, o'quvchilar qalbiga yo'l topish, mehrini qozonish, o'z fanining chinakam ixlosmandi qila olish xazilakam ish emas. Buning uchun, albatta, o'qituvchining keng fe'li-yu saxovatli qalbi o'tkir zehni-yu, tiyrak nigohi muhimdir.

Agar o'qituvchi o'quvchilarning yuragiga yaqin narsalarni bilolmasa, ularda o'ziga nisbatan iliq hissiyot hosil qilolmasa, ko'ngliga yo'l topish juda qiyin bo'ladi. Shuning uchun ko'pni ko'rgan kishilar bolalar bilan bola bo'lib, keksalar bilan keksa bo'lib suhbat qurishga harakat qiladilar. Tajribali o'qituvchilar suhbat chog'ida inson ko'nglini asrashga unga muloyimlik bilan yo'l topishga harakat qiladilar. Biror jiddiyroq fikrni aytishdan oldin o'quvchini suhbat mavzusiga tayyorlab olishga intiladi. Shunday qilinganda eshituvchi har qanday hayajonli yoki qayg'uli xabarlarini ham ancha yengil qabul qiladi va to'g'ri munosabatda bo'ladi. Inson qalbini zabt etish, uning muhabbatini qozonish uchun ko'p narsa kerak emas, shirin so'z, samimiy muomala kifoya.

Inson butun umri davomida o'z nutqini takomillashtirib boradi. U tilimizning boy imkoniyatlaridan unumli foydalanish orqali nutqning go'zal, ravon, ifodali, ta'sirchan bo'lishiga intiladi. Zero, go'zal va ta'sirchan so'zlay bilish ham san'at. Lekin bu san'atdan bebahra insonlar ham hayotimizda uchrab turadi. Bu san'atdan, boshqa kasb egalaridan farqli o'laroq o'qituvchi bebahra bo'lsachi? Bu aslo kechirib bo'lmas xoldir. “Qaysi fanni o'qitishdan qat'i nazar, o'qituvchining asosiy quroli, ta'bir joiz bo'lsa, ketmoni uning nutqidir. Ketmon o'tkir bo'lmasa,

yerning ham, ketmonning ham holiga maymunlar yig'laydi. Xuddi shunday, o'qituvchining nutqi o'tmas, nochor bo'lsa, uning bilimi qanchalik chuqur va tugal bo'lmasin o'ziga ham azob, o'quvchi sho'rlikka ham azob. Ona tilida puxta, lo'nda va shirodor nutq tuza olish malakasi va mahoratini matematika o'qituvchisi uchun ham, ona tili fani o'qituvchisi uchun ham birday zarur fazilatdir. O'qituvchi go'zal, o'zini ham, so'zini ham qiynamaydigan ravon va iboralarga boy nutqi bilan o'quvchilarni mahliyo etib, bermoqchi bo'lgan bilimni yosh inson shuuriga osonlik bilan olib kiradi. Zotan ona tili milliy ma'naviyatimizning, dunyoni teran idrok etishimizning zaminidir". (Ma'rifat manzillari, N.Mahmudov, 28-bet).

O'qituvchi nutqini ta'sirchanligini oshirishda ovozning o'rni ham katta. Tiniq, jarangdor, shirali ovoz o'quvchini o'ziga maftun etadi. Notiq pauza, urg'uga e'tibor bersa, nutq yanada samaraliroq natijaga erishadi. Metafora, metonimiya, sinekdoxa, o'xshatish, epitet, takror va adabiy ko'chirmalardan foydalanish ham nutqning ta'sirchanligini oshiradi. Mamlakatimiz istiqloлга erishgach, ma'naviy-ma'rifiy va ta'lim sohasida ham jiddiy o'zgarishlar yuz berdi. Bugungi kun o'qituvchisi har tomonlama yetuk, kamolga yetgan bo'lmog'i lozim. U tushunarli va chiroyli nutq sohibi bo'lish bilan birga zamonaviy fan yutuqlarini, kompyuter texnikasini mukammal o'rganishga harakat qilishi lozim. Istiqloл davrining zamonaviy o'qituvchisi zimmasiga mas'uliyatli vazifalar yuklangan. U yangi pedagogik texnologiya bilan tanish bo'lmog'i, darsni turli usullar asosida tashkil etmog'i, bugunning kunning va zamonaviy o'quvchining barcha talablariga javob topmog'i zarur. Shundagina bu bilimli, serg'ayrat, zamonaviy fan yutuqlari bilan qurollangan o'qituvchi jamiyatda hurmat topishi mumkin. Bularni yuzaga chiqarishda ham o'qituvchi nutqi asosiy vazifani bajaradi.

O'qituvchi nutqiga qo'yiladigan talablar quyidagilar:

1. Imkoni boricha o'rtacha, muloyim ovozda so'zlamog'i.
2. O'zini qo'pol, nojo'ya so'zlardan tiymog'i.
3. Bir maromda, ohangda gapirmasligi.
4. So'zlaganda keraksiz harakat qilmasligi.
5. Gapirganda qomatini to'g'ri tutishi.
6. Har qanday og'ir vaziyatda ham jahlini sezdirmasligi.
7. O'z nutqi ustida tinimsiz ishlashi, mashq qilishi.
8. So'zlaganda inson shaxsini kamsituvchi so'zlardan foydalanmasligi.
9. O'quvchining fikrini sabr-toqat bilan tinglay bilishi.
10. O'z ona tilini, adabiy til me'yorlarini chuqur bilmog'i.
11. 10-12 ming so'z boyligiga ega bo'lmog'i.
12. Badiiy kitoblarni mutolaa qilishi.
13. Sinonim ma'nodosh so'zlarni yaxshi o'rganmog'i.
14. O'z so'zlariga rioya qilgan holda o'qituvchiga xos kiyinishi.
15. Nutqida o'quvchilar ko'nglini ko'taradigan samimiy maqtovlardan foydalanishi.
16. Zamonaviy fan yutuqlarini o'rganmog'i.
17. O'z so'zini dalillar asosida isbotlab berishi.
18. Eng avvalo o'zi aytgan so'zlariga rioya qilmog'i va o'quvchiga ham nutqi, ham fe'l-atvori, ham kiyinishi, ham odobi bilan namuna bo'lmog'i shart.

Yuqoridagi firklardan shunday xulosaga kelinadiki, o'quvchilarni har tomonlama yetuk, barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazishda o'qituvchilarga har tomonlama o'z ustida ishlab, o'z malakasini oshirib borish talab etilar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. Nusratulla Atoull o'g'li Juma Xo'ja. Istiqloл va ona tilimiz. Toshkent. 1998-yil.
2. Qudratov T. Nutq madaniyati asoslari. Toshkent. 1993-yil.
3. Qilichev E, Qilichev B.E. Nutq madaniyati va uslibiyat asoslari. Buxoro. 2002-yil.
4. Rasulov R, Mo'ydinov Q. Nutq madaniyati. Toshkent. 2004-yil.

МАКТАБЛАРДА МАТЕМАТИКА ФАНИНИ ТАШКИЛ ETISHDA YANGI INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING O'RNI VA AHAMIYATI

*Goipova Roxat Atabayevna
Xiva shahar 14-son maktabning
matematika fani o'qituvchisi
Xiva, Xorazm, O'zbekiston*

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablari matematika darslarini tashkil etishda yangi, zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda samara beradigan usullardan foydalanish, innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda matematika fanini tashkil etishda samara beradigan g'oyalarni yaratish, o'quvchilarni qiziqtiradigan va yangi uslubdagi g'oyalarga tayangan holda matematika fanini rivojlantirishga samarali hissa qo'shadigan g'oyalarni hususida qisqacha so'z keltirib o'tamiz.

Kalit so'zlar: matematika, innovatsion texnologiyalar, interfaol usul, o'qituvchi, darslik, innovatsiya, texnologiya, ilm-fan, maktab.

“Matematika fanining tamal toshini Al-Xorazmiy, Ahmad Farg'oniy, Abu Rayhon Beruniy kabi ulug' bobolarimiz qo'yan. Bu bizning qonimizda bor”

Sh.Mirziyoyev

Davlatimiz rahbari aytganlaridek bugungi zamonaviy texnologiyalarning asosini tashkil etuvchi omillarning yaratilishida o'zbek allomalarining qo'shgan hissasi beqiyos desak mubolag'a bo'lmaydi. Buni his qilishning o'zi bir baxt. Shunday ekan faqat qalb bilan his qilibgina qolmay, uni rivojlantirish, o'qish, izlanish, yangiliklar yaratish ustida ish olib borish bizning asl maqsadimizga aylanib bormoqda.

Hayotimizning har bir jabhasida matematika uchraydi. Chunki, busiz yashashning imkoni yo'q. Misol qilib aytadigan bo'lsak, tug'ilishimiz bilan bizni qaysi sanada dunyoga kelganligimizni o'zimizga aniq faktlar asosida matematika hodisasi yuz berishining asosi bo'la oladi. Maktabgacha bo'lgan davrda esa har birimiz kamida o'n raqamigacha sanashni o'rganib olishimiz va pul bilan hech bo'lmaganida bir marta bo'lsayam muomala qilishimizning o'zi hayotimizdagi matematik tushunchani rivojlanayotganligidan dalolat beradi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarini zamonaviy texnologiyalar asosida o'qitishga keladigan bo'lsak, zamonaviy va jahon standartlariga mos asbob uskunalar bilan jihozlangan maktablarimiz har bir o'quvchi yoshlarni qiziqishini ortib borayotganidan dalolat beradi. O'qituvchilar esa bunga mos ravishda har bir dars jarayonini yangicha ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida o'quvchilar bilan ishlash tizimini turli qo'shimcha detallar, krossvordlar, rebuslar va yana bir qator kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda dars mashg'ulotlarini mazmunli qilib o'tkazishlari bilim olish sifatini yaxshilabgina qolmay, o'quvchilardagi dars mashg'ulotlariga bo'lgan ishtiyoqlarini oshirishga hizmat qilishi mumkin.

Demak, har bir pedagog o'z ish uslubidan kelib chiqqan holda shaxsiy yoki oilaviy budjetiga ortiqcha harajat talab qilmaydigan uslublardan foydalangan holda shaxsiy bilimni o'quvchilarga o'rgatishning eng soda va aniq usulini o'ylab ish ko'rishi kerak. Chunki, har bir fanda bo'lgani kabi matematika fanining darsliklarida ham o'rganish uchun yetarlicha ma'lumotlar berilgan. Shunday ekan ma'lumotlar bor.

O'ylaymizki, bizgacha yetib kelgan ya'ni saqlanib qolgan ma'lumotlarni o'quvchi yoshlarimizga yetkazib berishda o'z bilim va ko'nikmalarimizdan foydalangan holda yuksak cho'qqilarni zabt etadigan va ota - bobolarimizning munosib izdoshlari bo'lib yetishadigan o'quvchi yoshlarni zamonaviy texnologiyalar yaratishlari uchun ularga kerakli darajada bilim va bu intilishlarni yuzaga chiqarishlari uchun qo'limizdan kelganicha yordam berishda davom etsak, yana huddi shu Al-Xorazmiy bobomiz Algoritm tushunchasini kirib kelishiga sababchi bo'lganidek kelajakda ham huddi shunga o'xshagan o'zbek farzandlarining dunyo ilmiga tamal toshini qo'yishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning O‘zbekiston Fanlar Akademiyasining Matematika institutiga tashrifidagi nutqi.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108 sonli farmoni. <https://lex.uz/docs/5085999>
3. Mirziyoyev Sh.M. ““Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz” – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bagishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq”” – T., 2016
4. Mirziyoyev Sh.M. ““Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq forovonligining garovi” - O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruza 2016 yil 7 – dekabr” – T., 2016

Internet manbalari:

1. www.google.uz
2. www.library.ziyonet.uz
3. www.gazeta.uz

О‘QISH DARSLARIDA NUTQ O‘STIRISH

Iskandarova Xosiyat Soburyazovna
Urganch shahar 11 - sonli maktabning
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
+99890 557 51 50

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida nutq o‘stirish qonun-qoidalari va uni amalga oshirish tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: o‘qish darsi, nutq. Tartib, natija, o‘quvchi, fan, dastur.

Ma’lumki, nutq tafakkur bilan bog‘liq, shuning uchun u tafakkur bilan uzviy bog‘liq holda o‘stiriladi. Darsda o‘qilgan asarni o‘quvchilar ongli tushunishi, asosiy mazmunini, g‘oyasini anglab yetishi uchun tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish kabi mantiqiy usullar qo‘llanadi. O‘qilgan asarni analiz qilishda har xil ish usullaridan foydalaniladi. Bolalar hikoyadagi asosiy qatnashuvchi shaxslarni aytadilar, o‘qituvchi rahbarligida asar rejasini tuzadilar. Qatnashuvchi shaxslarni o‘quvchilar har xil tartibda aytishlari mumkin, ammo o‘qituvchi ularni asarda qatnashish tartibida aytishni so‘raydi. Natijada o‘qituvchi rahbarligida hikoyaning chizmasi tuziladi. O‘qituvchi bergan savollar yordamida asarlarning mazmuni aniqlanadi.

Shunday qilib, asar mazmuni bilan birinchi tanishish o‘quvchilardan ongli ishlashni, ya’ni voqealarni, qatnashuvchilar tarkibini tahlil qilishni talab etadi. O‘qish bilan bog‘liq holda bajariladigan bunday mantiqiy ishlar asta-sekin murakkablasha boradi. Boshlang‘ich sinflarning o‘qish darslarida o‘quvchilar nutqining o‘sish darajasi to‘g‘ri uyushtirilgan qayta hikoyalashdir. Maktab tajribasida to‘liq, qisqartirib, tanlab va ijodiy qayta hikoya qilish turlari mavjud. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun matnni to‘liq yoki matnga yaqin qayta hikoyalash ancha oson, boshqa turlari esa nisbatan qiyinroqdir. Qayta hikoyalashda o‘qilgan hikoya mazmuni yuzasidan o‘qituvchining savoli hikoyaning detallari haqida, ayrim voqealar o‘rtasidagi bog‘lanishning sabab-natijalari haqida fikrlashga qaratilishi lozim. Asar sujetining rivojlanishida qatnashuvchi shaxslar, ularning xatti-harakati asosiy rol o‘ynaydi. O‘quvchilar asar mazmunini unda ishtirok etuvchi shaxslar va ularning xatti-harakati, xarakterli xususiyatlarini tahlil qilish yordamida yaxshi anglab yetadilar.

O‘qituvchining savoli asar qahramonlari nima qilgani, ularning u yoki bu xatti-harakati qayerda va qanday sharoitda yuz bergani haqida so‘zlab berishga, voqealarni izchil bayon qilinishga va o‘zaro bog‘liqligini yoritishga Yo‘naltirilishi lozim. O‘quvchi o‘qilgan asar mazmunini o‘qituvchi savoli yordamida aytib berishida faqat analizdan emas, sintezdan ham foydalaniladi: ayrim lavhalar o‘zaro bog‘lanadi (sintezlanadi), bir-biriga taqqoslanadi, ular yuzasidan muhokama yuritiladi va xulosa chiqariladi. Ko‘pincha boshlang‘ich sinf o‘quvchilari qatnashuvchi shaxslar xatti-harakatini yaxshi tushunmasliklari, ba’zan noto‘g‘ri yoki yuzaki tushunishlari natijasida asar mazmunini anglab yetmaydilar. Shuning uchun ham o‘qituvchi savolni juda o‘ylab tuzishi, u bolani fikrlashga, o‘ylashga majbur etadigan, qatnashuvchi shaxslarning xatti-harakati, voqealarning bog‘lanishi yuzasidan muhokama yuritishga undaydigan, ularni o‘zaro qiyoslashga, ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlashga yordam beradigan bo‘lishi lozim. O‘quvchi asarda qatnashuvchilarning xatti-harakatini qanchalik aniq ko‘z oldiga keltira olsa, u hikoyaning asosiy mazmunini shunchalik chuqur tushunadi, shunchalik mustaqil qayta hikoya qilib beradi. O‘qilgan asar mazmunini izchil ravishda qayta hikoyalash uning rejasini tuzishga yordam beradi. Reja tuzishda o‘quvchi hikoyani tarkibiy qismlarga bo‘ladi va har qaysi qismdagi asosiy fikrni aniqlaydi. Bularning hammasi analitik ish hisoblanadi. Keyin sintetik ishga o‘tiladi, ya’ni bolalar hikoya qismlariga sarlavha topadilar. O‘quvchilar o‘qituvchi rahbarligida reja tuzish jarayonida o‘qilgan hikoyaning har bir qismida bosh va ikkinchi darajali masala nimalardan iboratligi haqida, qanday qilib fikrni qisqa va aniq ifodalash haqida o‘ylaydilar. Sarlavha topish ustida ishlash, o‘quvchilar topgan sarlavhani jamoaviy muhokama qilish, reja tuzish jarayonining o‘zi bolaning fikrlash qobiliyatini faollashtirishi, unda o‘z mulohazasini isbotlash, asoslash odatlarini tarbiyalashi lozim. Asarni o‘qish va tahlil qilish jarayonida tuzilgan reja xattaxtaga yozilsa, hikoya mazmunini izchil qayta hikoya qilishga yordam beradi. Reja asosida hikoya qilishning vazifasi mazmunni berilgan izchilikda o‘zlashtirishdir. Reja asosida qayta hikoyalash o‘qituvchi savoliga javob berishga nisbatan asar mazmunini aytib berishning

xiyla mustaqil shaklidir. O‘qilgan asar mazmunini o‘zlashtirish ustida ishlashdagi keyingi bosqich qisqartirib hikoyalash hisoblanadi. Qisqartirib hikoyalash uchun 2—3 qismga bo‘linadigan, bu bo‘limlar yaqqol ajralib turadigan, mazmuni sodda asarlar tanlanadi. Qisqartirib hikoyalashga o‘rgatish quyidagicha uyushtiriladi: o‘qituvchi hikoyaning oldindan belgilab qo‘ygan qismini o‘qiydi va o‘quvchilar bilan birgalikda eng muhim, asosiy fikr aniqlanadi. Bunda o‘quvchilar ba‘zan asardagi so‘zlardan foydalanadilar. Bu o‘quvchilarga qiyinlik qilsa, bo‘limdagi asosiy fikrni o‘z so‘zlari bilan aytib berishlari mumkin. Keyin o‘quvchilar o‘qituvchi bilan bu qismni qisqartirib hikoyalashda nimalar haqida gapirmaslik kerakligini, qaysilar ikkinchi darajali yoki kam ahamiyatli fikr ekanini aniqlaydilar. Asarning boshqa qismlari yuzasidan ham shunday ish olib boriladi va o‘quvchilar asarni qisqartirib qayta hikoya qiladilar. O‘qilgan asarni qisqartirib hikoya qilishga II sinfdan boshlab o‘rgatiladi. Tanlab hikoyalash ham bolalarning tafakkuri va nutqini o‘stirish vositalaridan biridir. Tanlab hikoyalashda o‘quvchi: 1) o‘qilgan matndan bir qismini, lining chegarasini ongli ravishda ajratib so‘zlab beradi; 2) hikoyadan faqat bir voqeani aytib beradi; 3) hikoya mazmunini faqat bir sujet yo‘nalishida so‘zlab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Sariyev. Savod o‘rgatish darslarida nutq o‘stirish. // „Boshi. ta’l”. jurnali. - Toshkent, 1997. — № 4.
2. Yu. K. Babanskiy. Hozirgi zamon umumiy ta’lim maktabida o‘qitish metodlari. - T.: „O‘qituvchi”, 1990.

INNOVATION TA'LIM-TARAQQIYOT NEGIZI.

*Navoiy viloyati Zarafshon shahar
4-umumiy o'rta ta'lim maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Jumayeva Iroda Nizomiddinovna
Telefoni: 93 661-87-25*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarga ta'lim berishni samarali tashkil etish, ularning xarakterlarini o'rganish va tarbiyalash bo'yicha qo'llanadigan usullar, darslarda integratsion yondashish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Ona Vatan, "Sinkveyn", fasllar, yarimta qovun.

Ta'lim islohotlarining hozirgi bosqichida vazifalarning muvaffaqiyatli hal etilishida ilg'or tajribalarni o'rganish, umumlashtirish, ommalashtirish va amaliyotga tadbiq etish muhim ahamiyatga ega.

Tabiiyki o'z ishining ustasi, bilimdoni bo'lgan yuqori samarali pedagogik texnologiyalarni dars jarayonida qo'llayotgan, individual o'z ish uslubiga ega, mas'uliyatli mutaxassislar olib borayotgan ishlar ta'lim samaradorligini boyitish, rivojlantirish va yangiliklar bilan ravnaq topishida muhim rol o'ynaydi. Quyida o'z tajribamda sinagan qiziqarli usullarni taqdim etmoqchiman.

"O'quvchingiz qaysi faslda tug'ilgan?" usuli. Dars davomida o'quvchilar bilan o'tkaziladigan yangi pedagogik texnologiyalar ularning xarakterini osonlik bilan bilib olishga yordam beradi. Bunda bizlarga o'quvchilar qaysi faslda tug'ilganliklarini bilsak bo'ldi. Insonning tug'ilgan kuni nafaqat uning xarakteriga, balki o'qishiga, qobiliyati va sog'lig'iga ham o'z ta'sirini ko'rsatarkan. Shunga ko'ra bolalarning o'zlashtirishi, qiziqishi, qobiliyatlari kabi xususiyatlar qaysi faslda tug'ilganligiga ham bog'liq ekan. O'qituvchi o'quvchi-yoshlar bilan ish olib borishda ushbu qarashlarni ham inobatga olsalar ayni muddao bo'lardi.

Qish-a'lochilar tug'iladigan vaqt. Qishning sovuq kunlarida tug'ilganlarga hayotning dastlabki onlari qiyin kechadi. Chunki ular quyosh nurini kam olishadi va toza havoda ko'p bo'lmaydilar. Onalari ham ba'zi darmon dorilardan bebaxra qolishada. Biroq qishda tug'ilgan bolalar tengdoshlaridan ko'ra yaxshiroq o'qisharkan. Ulardan ko'proq shifokorlar, huquqshunos va harbiylar etishib chiqar ekan.

Bahor. Uzun bo'yilar va tortinchoqlar mavsumi. Havo isib quyosh nurlarini socha boshlaydi va tabiatda jonlanish paydo bo'ladi. Bu insonlarga ham o'z ta'sirini o'tkazadi. Bahorda tug'ilganlar tengdoshlaridan ko'ra novcharoq bo'lishadi. Ularning tabiati og'ir tortinchoq bo'ladi. Tortinchoqlikni eng olganlari esa mansab borasida yaxshi natijalarga erishishi mumkin ekan.

Ko'plab ijodkor shaxslar: olimlar, yozuvchilar, aktyorlar, rassomlar bahorda dunyoga kelgan.

Yoz. Sog'lom va omadli kishilar davri. Bu faslda issiq havo ham, darmondorilar ham yetarli bo'ladi. Olimlarning aniqlashicha, yozda tug'ilganlarning aksari omadli bo'lar ekan. Ular kelajakka ishonch bilan qarovchi, kirishimli, o'zlariga yuqori baho beradigan insonlardir. Ularga ish, mansab va oilaviy tomondan baxt kulib boqadi. Ko'pincha ulardan siyosatchi chiqadi.

Kuz. Uzoq umr ko'ruvchilar fasli. Yilning bu faslida ham turli darmondorilar etarli bo'ladi. Biroq yog'inli kunlarining yaqinlashishi tufayli tushkunlik kayfiyatini keltirib chiqarishi mumkin. Olimlarning aniqlashicha, "Kuzlik"lar mehnatkash bo'lishar ekan. Ulardan faylasuf ham, o'qituvchi ham, fermer ham chiqishi mumkin. Ammo kuchli jarroh yoki sinovchi-o'quvchilar chiqishi dargumon. Ulardan tezkorlik bir zumda aniq qarorga kelish qobiliyati etishmaydi. Kuzda chapayqaylar ko'p tug'ilarkan. Ma'lumki, unday kishilarda ijodiy salohiyat yuqori bo'ladi.

Qiziqarli masala va matematik topshiriqlar.

Yarimta qovun qani? Dehqon bozorga qovun olib keldi. Birinchi kelgan xaridorga hamma qovunlarning yarimini va yana yarimta, ikkinchi xaridorga qolgan qovunlarning yarmini va yana yarimta, uchinchi xaridorga qolgan qovunlarning yarmini va yana yarimta berdi. Shundan so'ng o'ziga hech vaqo qolmadi.

Savol: dehqon bozorga nechta qovun olib kelgan?

Javob: 7 ta

“Sinkveyn” fransuzcha soʻz boʻlib “Besh qator” degan maʼnoni bildiradi.

“Sinkveyn” metodi

1-guruh “Sinkveyn” metodi yordamida “Vatan” soʻzini tariflaydi.

1.Ot(1 soʻz) 2.Sifat(2 soʻz) 3.Feʼl (3 soʻz) 4.Ibora Tasviriy ifoda(gap bilan taʼrif beriladi)

5. Sinonimi (1 soʻzyoziladi, 1-qatorga yozilgan soʻz bilan maʼnosi bir xil boʻlsin).

Masalan: 1.Vatan.2.Bagʻrikenglik, serquyosh.3.Oʻstiradi, kiydiradi, ediradi. 4.Kindik qonimiz toʻkilgan tuproq.5.Diyor.

2-guruh davlat ramzlariga taʼrif baradi.

3-guruh Oʻzbekiston haqida sheʼr aytadi.

Ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy maqsadi va vazifasi barkamol, yetuk shaxslarni, ya'ni komil insonni yetkazish-shakllantirishdan iborat. Shunday ekan, biz ta'lim- tarbiya samaradorligini o'quvchilarning qay darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega ekanliklari, tarbiyalanganlik darajalari, mustaqil bilim olishga, hayotda o'z o'rinlarini topish uchun qanday tayyorgarligi bilan o'lchashimiz, baho berishimiz lozimligini bilishimiz shart.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ma'naviyat – qalbim quyoshi. Toshkent - 2013
2. “Boshlang‘ichi ta’lim” jurnali. 2010-yil, 3-son
3. Ma’rifat. “Dars muqaddas” tavsiyasi.
4. Internet saytlari.

BOSHLANG'ICH SINIF "IQTISOD VA SOLIQ ALIFBOSI" MASHG'ULOTLARIDA ILK IQTISODIY TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISHDA IQTISODIY O'YINLARDAN FOYDALANISH

*Jumukova Nazima Abduraximovna
Sirdaryo viloyati Boyovut tumani*

9-umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ilk iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishda "Iqtisod va soliq alifbosi" mashg'ulotlarini tashkil etishda qo'llaniladigan o'yin namunalari keltirilgan. Ulardan foydalanish imkoniyatlari ko'rsatib o'tilgan

Kalit so'zlar: Iqtisod va soliq alifbosi, iqtisodiy o'yin.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6 apreldagi 187-son "Umumiy o'rta ta'lim va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori bilan tasdiqlanib, amaliyotga joriy etilgan umumiy o'rta ta'lim maktablarining Davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari asosida ta'lim-tarbiya berishda o'quvchilarni tejamkorlikka o'rgatish, tabiiy boyliklarni puxta o'rganish va ularni muhofaza qilish masalasiga alohida e'tibor qaratish lozim.

- Shunga ko'ra umumta'lim maktablari o'quvchilarining aynan o'zi yashab turgan muhitni muhofaza qilish va tabiiy boyliklarni asrab-avaylashga o'rgatish maqsadida suv, gaz va elektr energiyani tejab ishlatishga o'rgatish mashg'ulotlari dasturi ishlandi.

- Dasturni tayyorlashda tabiiy boyliklarning kundalik hayotdagi o'rni va ko'lamini izchillikda, soddadan murakkabga tomon o'rganish maqsadida suv mavzusini boshlang'ich sinflarda kengroq, umumta'lim o'quv predmetlaridan olingan bilimlar bilan uzviylik va uzluksizlikni ta'minlash maqsadida gaz va elektr energiya mavzularini o'rganishga e'tibor berildi.

Bunda suv, gaz, elektr energiyani ishlatishda tejamkorlikka o'rgatish bilan birga, uzluksizlikni ta'minlash asosida umumta'lim fanlaridan olingan bilimlar mustahkamlanib, modda, moddaning tuzilishi va xossalari, moddalarning olinishi, eng muhim tushunchalar va qonunlar, nazariyalar, ishlab chiqarishning texnologiyalari, respublikamizda sanoatning erishgan yutuqlari, tabiat va jamiyatga ishlab chiqarishning ta'siri haqidagi bilimlarni berishga va amaliy malakalar hosil qilishga qaratiladi.

"Iqtisod va soliq alifbosi" o'quv-tarbiyaviy mashg'ulotlar dasturida har bir mavzuning fanlar bo'yicha (ona tili, o'qish, atrofimizdagi olam, tabiatshunoslik, matematika va h.k.) aynan qaysi mavzularini o'tishda yoki tarbiyaviy soatlarda singdirib o'rganilishi ko'rsatildi.

Bu mashg'ulotlari o'tishda iqtisodiy o'yinlardan foydalanish yanada dars samaradorligini oshirish imkonini beradi. Quyida o'yin namunalrini keltirib o'tamiz.

"Xalqaro savdo imitatsiyasi" o'yini.

Ishtirokchilar berilgan materiallar (cheklangan tarzda qog'oz, qalam, plastilin, mato, shar, qaychi, skoch..) va topshiriq asosida guruhlar o'zlarini bir mamlakat deb his qilib, har bir mamlakat a'zolari sifatida mahsulotlar yaratadilar.

Ular yaratgan mahsulotlar tahlil etiladi. Yaratilgan mahsulotlar rangi, hajmi, "mamlakat" iqtisodiyotida zarurligi darajasi tahlil etiladi. Taqdimotdan so'ng kamchilik va xatolar ko'rsatilib o'zaro tovar ayriboshlash zarurligi uqtiriladi.

”Qo`lqopchada hayot aksi” o`yini.

Rolli o`yin.

Sinf xonasi chetiga qo`lqopcha chiziladi, 10 ta ishtirokchi sig`adigan darajada.

Ertak boshlanadi. Bir kuni o`rmonda yomg`ir yog`a boshlabdi. Barcha hayvonlar yomg`irdan saqlanish uchun joy qidiribdilar va bir qo`lqopga duch kelibdilar. Avval unga sichqon keyin quyon, tulki, ayiq, 2 baqa, xo`kiz, 2 kapalak, chumoli joylashibdi.

Cheklangan resurslardan umumli foydalanish yo`nalishida plastilindan sichqon, quyon, tulki, ayiq, 2 baqa, sigir, 2 kapalak, chumolilar timsolini yashash uchun har bir guruhda yetarli resurslar yo`qligi o`zaro almashinuv asosida bunga erishish imkoniyati borligi va rang va hajmga e`tibor qaratish ta`kidlanadi. Taqdimotdan so`ng bajarilgan ishlar xulosalanadi.

Yuqoridagi o`yinlar o`quvchilarda ilk iqtisodiy tushunchalarni shakllantirishda psixo-fiziologik qobiliyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilishini ta`minlaydi, degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.Sariqov, Sh.Shariqova, X.Xojamova, N.Alimjonova 1-4 sinflar uchun mo`ljallangan «Iqtisod va soliq alifbosi» Toshkent 2008 yil.
2. Z.A.Valiyeva I.U.Muxibov «Iqtisod alifbosi» 2004 yil.
3. Umumta`lim maktablarining 1-4-sinflar uchun o`quv dasturi 2020-yil.

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARNING O‘RNI.

*Kamolova Dilafro‘z Nasritdinovna.
Buxoro viloyat Romitan tumanidan
27- umumtəlim maktabining
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi. tel:+998936823730*

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang‘ich sinf darslarida qo‘llaniladigan zamonaviy interfaol metodlar va ularning foydalanish haqida bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion texnologiya, venn diagrammasi, kompyuter darslari.

Ta‘lim tizimini rivojlantirish, yosh avlodni har tomonlama yetuk, barkamol inson sifatida tarbiyalash uchun imkon beruvchi mukammal ta‘lim tizimini yaratish, uning samaradorligini oshirish kabi masalalar «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi»ning bosh maqsadi va ta‘lim sohasidagi islohotlar asosini tashkil etadi.

Yuksak ma‘naviy axloqiy qarashlarni o‘zida mujassam etgan barkamol shaxsni yetishtirish, milliy qadriyatlarni saqlab qolish, o‘tib kelayotgan yosh avlodni sog‘lomligini mustahkamlash va ijobiy hal qilish uchun hukumatimiz rahbarlari barcha imkoniyatlarni yaratmoqdalar.

Boshlang‘ich ta‘lim tizimida innovatsion texnologiyalar va yo‘nalishlardan foydalanish bugungi kunda dolzarb hisoblanib, bu borada olimlarimizning bir qator tadqiqotlari mavjud.

Zamonaviy axborot texnologiyalari, kompyuterlashtirish va kompyuter tarmoqlari negizida ta‘limjarayoni axborot bilan ta‘minlash rivojlanib boradi. Natijada o‘quv faoliyat jarayoni ham yangilikka muhtoj bo‘lib qoldi. Bu holatdan chiqish uchun darslarni innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish o‘qituvchining asosiy vazifasi. Innovatsion pedagogik muammolarni yechish ta‘lim sohasida innovatsion jarayonlarning borish xususiyatlari o‘rganishdan iborat.

Boshlang‘ich sinf ta‘limida o‘quv jarayonini tashkil etish holati jiddiy bo‘lib, o‘quv faoliyati bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Chunki bu davrda o‘quvchining ta‘lim tushunchalarini qabul qilish salohiyati yuqori saviyada bo‘lib, ularni muntazam ravishda nazorat qilib borish lozim bo‘ladi. Darslarda ko‘proq ularni qiziqtirish uchun innovatsion texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ayniqsa, hamkorlikka asoslangan o‘quvchilarning faolligini oshirishga mo‘ljallangan o‘quvchilarni boshqarish, fikrini eshitish, tushunish, hurmat qilish, o‘zgaralar manfaati bilan hisoblashish, ularga o‘rgatish, ta‘sir qila olish, o‘zining va boshqalarning “men”nini sezish, his qilish, o‘zini boshqarish fikrini aniq, lo‘nda va puxta bayon eta olishga o‘rgatishdan iboratdir.

Boshlang‘ich ta‘lim umumta‘lim maktablarining bosh bo‘g‘ini bo‘lgani sababli ana shu jarayonda o‘quvchi shaxsining mukammal rivojlanib borishiga ko‘proq e‘tibor berish lozim. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining mas‘uliyatlari cheksizdir. Ular maktab ostonasiga endigina qadam qo‘ygan o‘quvchilarni maktab hayotiga ko‘niktirib, zamonaviy bilim olishlariga yo‘l ochib beradilar. Bolalarning o‘qishga munosabatlari, aqliy salohiyatlari ana shu davrda shakllanadi. Bu ham boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining vazifasi mas‘uliyatli ekanligini ko‘rsatadi.

Boshlang‘ich sinflarda darslarda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

“Baliq skeleti “metodi:

Bu usul orqali o‘quvchilar mustaqil, keng, ijodiy, tanqidiy fikrlashga o‘rganadilar. bu texnologiya baliq model chizmasi orqali namoyish etilib, bunda o‘quvchilar o‘rtaga tashlangan muammonihar tomonlama ochib berishga harakat qiladilar.

“Venn diagrammasi” metodi.

ushbu texnologiya ona tili, o‘qish darslarida o‘tilayotgan mavzu haqida o‘z fikriga ega bo‘lish, matn bilan ishlash, o‘rganilgan materialni yodda saqlash, so‘zlab berish, fikrini erkin bayon etish, hamda dars mobaynida o‘qituvchi tomonidan barcha o‘quvchilarni baholay olishga qaratilgan metodlardan biridir.

Innovatsion texnologiyalardan dars jarayonida foydalanishning o‘ziga xosligi shundaki, ular o‘qituvchi va o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshiriladi. O‘qitish jarayoni o‘qituvchi va o‘quvchilarni o‘z ichiga oladi. O‘qituvchining faoliyati materialini bayon qilish, o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishlarini orttirish, fikrini teranlashtirish va e‘tiqodini shakllantirish, o‘quvchilarning mustaqil mashg‘ulotlariga rahbarlik qilish, ularning bilim,

ko'nikma va malakalarini tekshirish hamda baholashdan iborat.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, boshlang'ich sinf o'quvchilariga tarbiya va ta'lim berishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni beqiyos. Darslarni shunday texnologiyalar asosida olib borish dars samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Ro'ziyeva D, Usmonboyeva M, Xoliqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va mashg'ulotlarda o'qitish texnologiyalari. T-2013
2. Ishmuhamedov R, Qodirov A, Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. T-2008

NOFILOLOGIK TA'LIM YO'NALISHLARIDA INGLIZ TILI LEKSIKASI O'RGATISHNING XORIJIY TAJRIBALARI

Karshiyeva Tursunoy Shodiyorovna
SamDChTI PhD doktoranti
karshiyevatursunoy@gmail.com

Annotation: In this article it was clarified the importance of teaching foreign languages and English vocabulary in non-philological institutions. Students should know well foreign languages to develop their professions in future.

Аннотация: В этой статье было разъяснено значение иностранных языков и лексики английского языка в нефилологических учреждениях. Студенты должны хорошо знать иностранные языки, чтобы развивать свою профессию в будущем.

Annotatsiya: Ushbu maqolada nofilologik ta'lim muassasalarida chet tillarini va ingliz tili leksikasini o'rgatishning ahamiyati, xorijiy tajribalari haqida so'z yuritiladi. Talabalar kelajakda o'z kasblarining rivoji uchun xorijiy tillarni puxta bilishlari zarur.

Key words: non-philological institutions, international, linguistic information, word, lexicon, curriculum.

Kalit so'zlar: nofilologik ta'lim yo'nalishlari, xalqaro, til axborotlari, so'z, leksika, o'quv dasturi.

Ma'lum bir kasb sohasiga tegishli leksika professional leksika deb ataladi. Bunday so'zlar Oxford Learner's Dictionary lug'atida ma'lum bir kasb egalari guruhiga tegishli bo'lgan va shu kasb sohasidan tashqarida bo'lgan odamlarga tushunarli bo'lmagan so'z va so'z birikmalari deb ta'riflangan. Xorijiy davlatlarda ingliz tili leksikasini o'rgatishga bag'ishlangan bir qator tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ko'pchilik olimlarning ta'kidlashicha, lug'at boyligining orttirilishida o'rganuvchining bunga erishish motivatsiyasiga tayaniladi. Lekin bunga erishish o'qituvchi uchun mushkul vazifa bo'lishi mumkin. Boshqa bir qator tadqiqotchilar esa nofilologik ta'lim yo'nalishlariga o'rganuvchilar bir-biridan juda farqli darajadagi bilim bilan kelishi sababli, umumiy lug'at boyligini rivojlantirishga e'tibor qaratilishi kasbga oid lug'at boyligidan oldin kelishi kerakligini ko'rsatib o'tishadi. Waring va Nationning aniqlashicha, yangi lug'at birligi ma'nosini muvaffaqiyatli ilg'ash uchun o'quvchi matnning 98%ini bilishi kerak bo'ladi [1;106].

Hozirgi vaqtda XX asrning oxirlarigacha ko'pgina xorijiy manbalarda leksikani o'rgatishga bag'ishlangan metodlarni rivojlantirishga nisbatan kam e'tibor berilgani aytilmoqda. Buning o'rniga tilning boshqa aspektlari ko'proq o'rganilgan va natijada leksik ko'nikmalar grammatika elementlari bilan bir xil taqdim etilardi [2;31]. O'sha paytlarda, avvalo, grammatika o'rgatilishi kerak, so'z boyligi esa zaruriyat tug'ilganda o'zlashtirilib boriladi deb hisoblangan. Lekin 1990-yillarga kelib leksikani o'rgatishga e'tibor kuchaydi va uning tilda muvaffaqiyatli muloqot uchun markaziy ahamiyat kasb etishi qayd etildi.

Vermer va Lauferlarning urg'u berishlaricha, chet tilida to'liq kompetensiyaga erishish uchun leksik komponentning o'rnini juda muhim. Vermer tilni yuqori darajada bilish aynan leksikaga e'tibor berish orqali amalga oshirishini, Laufer esa ingliz tili o'z ona tilisi bo'lganlar va shu tilni o'rganuvchilar orasidagi farq aynan so'z boyligida ekanligini ta'kidlashgan [3; 89].

O'quvchilar o'quv topshirig'ida qiyinchiliklarga duch kelmasliklari uchun iloji boricha ishonchli ma'lumotlarni tinglashlari va o'qishlari lozim. Haqiqiy materiallarni o'quv xonalari olib kirishdan tashqari, motivatsiya, madaniy xabardorlik, haqiqiy ko'rgazma, ijodiy ta'lim berishi mumkin. Haqiqiy materiallar o'quvchilarga mazmunni hayotga jalb qilish va sinf dunyosini tashqi dunyo bilan bog'lash imkoniyatini berish orqali o'rganuvchilarni rag'batlantirishga yordam beradi. Turli olimlar tomonidan aytib o'tilgan lug'at boyligining ahamiyatiga qaramay, hozirgacha lug'atni qanday o'qitish to'g'risida umumiy kelishuv mavjud emas.

Nation so'z boyligini oshirish strategiyalarini rivojlantirgan tadqiqotchilardan sanaladi va u bu strategiyalar tanlov asosida bo'lishi kerak deb hisoblaydi. Ya'ni o'rganuvchi tanlashi uchun strategiyalarning murakkab, ko'p bosqichli bir necha turlari bo'lishi va ular so'zlarning ishlata olish va o'rganish samaradorligini oshirishga xizmat qilishi zarur [4; 245].

Behzad Nezakatgoo va Foad Behzadpoorning aytishicha, ESP darslarida asosiy e'tibor ilmiy so'zlardan tashkil topgan matnlarga qaratilishi lozim. Ammo maktablarda umumiy so'z boyligi

(general vocabulary)ni yaxshi o'qitilmasligi esa oliy ta'limda uning qayta o'qitilishini talab qiladi. O'rganish jarayonida psixologik omillar ham muhim rol o'ynaydi [5;76].

So'z boyligini oshirish ko'p mehnat talab qiluvchi uzoq muddatli jarayondir. Ko'pchilik talabalar leksikani oshirish uchun turfa xil usullar (kontekstda so'zni o'rganish, so'zlarni yodlab olish) dan foydalanishsa-da, natijalar doim ham qoniqarli bo'lmaydi, sababi esa so'z boyligini oshirishning samarasiz usullaridan foydalanishadi. Demak, leksikani o'zlashitirshda o'rganish strategiyalari va usullari muhim ahamiyat kasb etadi. So'z boyligini oshirish ESP o'rganish jarayonida muhim bo'lish bilan birga murakkab jarayon ham hisoblanadi. Mavjud kitoblar va dasturlar til o'rgatish samaradorligini oshirish uchun yaxshilanishi va qayta ishlanishi darkor. Talabalarda so'zni taxmin qilishning bir qancha usullari bo'lsa-da, o'qitish jarayonida aniq maqsad asosida samaraliroq strategiyalardan foydalanilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Waring, R. And Nation, P. (2004). Second language reading and incidental vocabulary learning. *Angles on the English Speaking World*
2. Dell, G. S., Schwartz, M.F. and Martin, N. (1997). Lexical access in aphasic and nonaphasic speakers. *Psychological Review*
3. Vermeer, A. (1992). Exploring the second language learner lexicon. In L.Verhoeven and J.H.A.L. De Jong (Eds.). *The conststruct of language proficiency: Applications of psychological models to language assessment* Amsterdam: John Benjamins.
4. Nation, I.S.P. (2013). *Learning vocabulary in another language* (second edition). Cambridge: Cambridge University Press.
5. Behzad Nezakatgoo va Foad Behzadpoor, Challenges in teaching ESP at medical University of Iran from ESP stakeholders' perspectives, *Iranian Journal of Applied Language Studies*, Vol9, No2, 2017).
6. <http://www.google.uz>

О‘QISH DARSLARIDA PIRLS XALQARO BAHOLASH TADQIQOTIGA OID TOPSHIRIQLARNING AHAMIYATI

Kasimova Mavluda Ruzibayevna
Sirdaryo viloyati Shirin shahar
2-umumta’lim maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinflarda PIRLS xalqaro baholash tadqiqoti tayyorlash borasidagi topshiriqlarning ahamiyati va unga asosan 4-sinf o‘qish darslarida qo‘llash imkonini beruvchi topshiriq namunalari keltirilgan.

Kalit so‘zlar: PIRLS tadqiqoti, xalqaro baholash, topshiriqlar.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoniga ko‘ra “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasi”da xalq ta’limi tizimida o‘quvchilarning bilim darajasini baholashda ta’lim sifatini baholash bo‘yicha xalqaro dasturlar va izlanishlar (PISA, TIMSS, PIRLS va boshqalar)da O‘zbekiston Respublikasining doimiy ishtiroki ta’minlanishi ta’kidlab o‘tilgan.

Shunga ko‘ra PIRLS tadqiqotlari doirasida turli ta’lim tizimiga ega bo‘lgan davlatlarning 4-sinf bituvchilarining o‘qish sifati va o‘qilgan matnni tushunish darajasi o‘rganiladi. Bu tadqiqotlarga 4-sinf o‘quvchilarining tanlanishi shu bilan e’tiborliki, aynan o‘qishning to‘rtinchi yilida o‘quvchilar o‘qishning yuqori darajasiga ega bo‘lishi, ularning keyingi ta’limda bilimni egallash qobiliyatini shakllantirish va shu orqali hozirgi zamonga muvaffaqiyatli moslashuviga yordam beradi. Bunga tayyorlash jarayonida o‘qish darslari muhim o‘rin tutadi. Buning uchun o‘quvchilarda kitobxonlik madaniyatini tarbiyalash, ularni oddiy kitobxondan ijodkor kitobxon darajasiga ko‘tarish talab etiladi. Bolalarda kitob ustida ishlash malakasini shakllantirish ularda kitobxonlik madaniyatini tarbiyalashning muhim omilidir.

Quyida 4-sinf O‘qish darsligidan “SHOIRA” hikoyasi asosida tuzilgan topshiriqlar namunasini keltiramiz:

1. Hikoya nima haqida ekan?

Javob: _____

2. Maqtov yorlig‘i qanday o‘quvchilarga beriladi?

Javob: _____

3. Nima uchun Shoira baholari pasaydi?

Javob: _____

4. Shoira nima uchun o‘rtog‘inikiga borib, uy ishlariga yordam berishini oyisidan yashirdi?

Javob: _____

(Bugungi kunda esa bizdan bolani o‘ylantiradigan, fikrlay oladigan savol va topshiriqlar bilan murojat qila oladigan savol va topshiriqlarni tayyorlashimiz so‘ralayapti.) Misol uchun:

5-vazifa. Shoira qaysi fazilati sizga yoqdi? Hikoyadan Shoira fazilatlarini tasvirlangan o‘rinlarni topib o‘qing.

6-vazifa. *Hasrat* so‘zini tushuntirib bering.

7-vazifa. *”Yaxshi do‘st — jon ozig‘i,*

Yomon do‘st — bosh qozig‘i” maqolini o‘qigan hikoyangizga qanday aloqasi bor?

She’rga oid topshiriqlar. ”Oltin kuz” she’ri asosida.

1-vazifa. She’rni past ovozda o‘qing. She’rni qanday ohangda o‘qigan ma’qul deb o‘ylaysiz?.

a) sekin, o‘ychan;

b) g‘amgin va qayg‘uli;

v) quvnoq, tantanali ohangda;

g) xotirjam, mayin;

2-vazifa. Qofiyadosh qatorlarni qalam bilan birlashtiring.

Uvladi omon

cho‘chib quvladi

yorishar yong‘oq

charog‘on qolishar

qo‘rqoq o‘chib

3-vazifa. Shoir she'rdagi shamolni nimalarga o'xshatadi?

4-vazifa. She'rdagi nomlari tilga olingan bolalar ismini yozing

5- vazifa. Shamolvoy nima uchun uzr aytadi?

6-vazifa. «Shamol» so'zining ma'nodoshlarini toping.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o'quvchilarni matnni tushunish savodxonligiga erishish bugungi kundagi dolzarb vazifalardan biri ekan, buni amalgam oshirish uchun kompetensiyalarni shakllantirishimiz va xalqaro baholash tizimida muvaffaqiyatli ishtirokni ta'minlamog'imiz darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni.
2. S.Matchon va b.q. "O'qish" darsligi 4-sinf uchun. T-2020-yil.

О‘QUVCHILARNI TARBIYALASHDA JAMOANING KATTA ROLI

*Buxoro viloyati Shofirkon tuman
18- maktab Boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi
Mahmudova Firuza Subxonovna*

Annotatsiya: o‘quvchini jamoada, jamoa orqali tarbiyalash, Faollarni tarbiyalash, bolalarning o‘qishga qanday munosabatda ekanliklarini, o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, Bolaning kamolotiga, ruhiyatiga, fe’l-atvori shakllanishiga quyidagi omillar ta’sir etadi: biologik omil, ijtimoiy omil va tarbiya ta’sir etadi.

Kalit so‘zlar: tarbiya, jamoa, qoida, milliy, Faollar, Sog‘lom, jamoatchilik, Maktab, Ilg‘or, mustaqil, hurmat, hayot, maqsad, Odamlar, kamol, barkamol, davr

Har bir ishning o‘ziga xos, ma’lum qonun qoidalari bo‘lganidek, bola tarbiyasining ham o‘ziga xos bir qator muhim qonun-qoidalari borki, ularga amal qilish tarbiya ishining samarali bo‘ulishini ta’minlaydi, chunonchi,

- tarbiyaning bir maqsadga qaratilganligi;
- tarbiyaning hayot, mehnat bilan, O‘zbekistonimizning mustaqilligi, gullab yashnashi yo‘lida qilinayotgan fidoiy ishlar bilan bog‘lanishi;
- o‘quvchini jamoada, jamoa orqali tarbiyalash;
- tarbiyada bola shaxsini hurmat qilish va unga talabchanlik;
- tarbiyaviy ishlarning izchilligi, muntazamligi hamda birligi;
- tarbiyada o‘quvchilarning yoshi va o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish.

Quyida tarbiya jarayonining qonun-qoidalarini ko‘rib chiqamiz:

1. Tarbiyaning bir maqsadga qaratilganligi. Tarbiya maqsadini belgilashda jamiyat talablari, davr nafasi, milliy xususiyatlar asos qilib olinadi.

Tarbiyaning maqsadi – har tomonlama kamol topgan-mukammal inson shaxsini tarbiyalashdir.

O‘qituvchilar jamoasi va har bir o‘qituvchi-tarbiyachi ana shu maqsadlardan kelib chiqib, tarbiyaviy ishlarning, vazifalarini belgilaydi, uning mazmunini aniqlaydi hamda maktab ish sharoitlarini hisobga olgan holda o‘quvchilarni tarbiyalashning shakl va uslublarini tanlaydi.

2. Tarbiyaning hayot bilan bog‘liqligi qoidasi tarbiyaviy ishlarning mazmuni va tashkil etilishini doimo yangilab turishini talab etadi. Tarbiyachilar bolalar tarbiyasini hayot bilan bog‘lar ekanlar, ularga o‘zlarida iymon-e’tiqodni tarbiyalash imkonini beradilar. Tarbiyaviy ishlar shunday tashkil qilinganda yoshlar jamiyat hayotiga faolroq; jalb qilinadi, bu esa o‘quvchi shaxsining tarkib topishiga yordam beradi.

Ilg‘or o‘qituvchilar tajribasining ko‘rsatishicha, o‘quvchilar ahil jamoa bo‘lib uyushgandagina tarbiya ishlarini faol o‘quvchilarga tayanmog‘i, o‘quvchilarni turli ishlarni birgalikda bajarishga odatlantirib, ularga jamoatchilik ruhini sngdirib borishi lozim.

Sinf rahbari ishida o‘quvchilar jamoasini shakllantirish asosiy vazifa hisoblanadi, chunki jamoada shaxsni tarbiyalash-tarbiyaning yetakchi tamoyillari hisoblanadi. Jamoa nazariyasi qoidalariga muvofiq uni yaratish usuli ishlab chiqilgan. Uning umumiy asoslari quyidagilardan iborat:

1. Talablar qo‘yish;
2. Faollarni tarbiyalash;
3. O‘quv mehnat, ijtimoiy-siyosiy va ommaviy-madaniy faoliyatdagi istiqbollarini tashkil etish;
4. Sog‘lom jamoatchilik fikrini shakllantirish;
5. Ijobiy an’analarni yaratish va ko‘paytirish.

Yuqorida ta’riflangan barcha qoidalar har qanday jamoani shakllantirish va rivojlantirish uchun qo‘llanma hisoblanadi.

Tarbiya usullarini tanlashda ularni jamoaning rivojlanish darajasiga mosligi muvaffaqiyatning muhim sharti hisoblanadi. Shuning uchun har bir o‘qituvchi tarbiyaviy ishni sinfdagi jamoa muvaffaqiyatning munosabatlarini rivojlanishi darajasini aniqlashdan boshlaydi. o‘qituvchining esa yangi sinf bilan kun marta ish boshlanishiga to‘g‘ri keladi: o‘z mehnat faoliyatining dastlabki yilida, sinfni navbatdagi bitirib chiqish mavsumidan keyin, ba’zan esa maktabda vujudga kelgan vaziyat taqozosi bilan.

Tarbiya jarayoni o'z-o'zini tarbiyalash jarayoniga o'tganda yuksak darajaga erishiladi. Ayrim o'quvchilar va umuman jamoa o'z faoliyatini mustaqil rejalashtiradi va umuman jamoani tashkil etadi, o'ziga va bir-biriga talablar qo'yadi va o'z-o'zini nazorat qiladi.

Sinf rahbari va o'quvchilar jamoasi o'z niyatlari va ishlarida birgadirlar. Jamoani shakllantirish yuzasidan olib boriladigan barcha ishlar juda qiziqarli bo'lib, bu ish sinf rahbarining asosiy ishi bo'lib hisoblanadi. O'quvchilarni inoq jamoaga birlashtirgan mohir sinf rahbari qo'lida tarbiyalangan odam baxtlidir. Ulayayotgan kishi, shaxsning hayotdagi mavqeini shakllantirishda, uning hayot yo'lini belgilashda o'z vazifasini anglash siif rahbarining bolalar jamoasini barpo etish yuzasidan olib boradigan faol va qat'iy faoliyatning zarur sharti hisoblanadi. Jamoaning rivojlanish darajasini aniqlashda o'quvchilarning faqat sinfdan tashqari faoliyatida namoyon bo'ladigan munosabatlarini tahlil etish bilangina cheklanib bo'lmaydi. Sinf rahbarinng o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, u oddiy bolalar jamoasini emas, balki o'quvchilar jamoasini shakllantiradi. O'quvchilarning asosiy vazifasi o'qishdan iborat. Shuning uchun sinf rahbari dastavval: bolalarning o'qishga qanday munosabatda ekanliklarini, o'zlarini darsda qanday tutishlarini, uy vazifalarini sidqidildan bajarishlari yoki bajarmasliklarini aniqlaydi. Va nihoyat, eng muhimi ularning o'qishdagi mo'ljallari nimalardan iborat, bu mo'ljallar ijtimoiy mohiyatga molik yoki molik emasligi hisoblanadi. Jamoaning rivojlanish darajasini aniqlashning eng ishonchli usuli – o'quvchilarni ular bilan darsda, darsdan tashqarida, maktabda, maktabdan tashqarida o'zaro faol hamkorlik qilish darajasida kuzatishdan iboratdir. O'qituvchi jamoaning kuchli va zaif tamoyillarini aniqlash uchun pedagogik vaziyatlar vujudga keltirishni qo'llaydi. Lekin bunda shuni esda tutish kerakki, o'quvchi kamchiliklarini hamma o'rtasida yorqin namoyish uni ma'naviy halok etishi, qalbini jarohatlashi mumkin.

Shunday vaziyatlarni vujudga keltirish kerakki, ular salbiy tomonlarni emas, har bir bolada odatdagi sharoitda boshqalardan yashiringan ijobiy tomonlarini ham ochib bersin. Sinf rahbari jamoa rivojlanishining aniqlangan darajasiga qarab tarbiya usullarini tanlaydi. Bunda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish qo'shimcha shart hisoblanadi. Bu xaqda gapirma ham bo'lardi, chunki bu shart pedagogik tamoyillardan biridir. Shu bilan birga ishni endi boshlagan o'qituvchi, ayniqsa sinf rahbari tarbiya usullarini emas, balki shakllarini tanlashda o'z tarbiyalanuvchilari yoshini hisobga olishi muhimdir

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Ziyonet.com
2. Google.com

TABIIY FANLARNI O‘QITISHDA SIFAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ASOSIY OMILLARI

Masharipova Nasiba Madaminovna
Urganch tuman 31-son maktab o‘qituvchisi
Telefon: +998 (97) 505 27 11
m_nasiba2711@inbox.uz
Jumaboyeva Quvanchoy Tavakkalovna
Shovot tumani 14-son maktab o‘qituvchisi
Telefon: +998 (99) 952 60 63
q.tavakkalovna_14@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiiy fanlarni o‘qitilishining sifatga tasir etuvchi omillarni bartaraf etish hamda ta’lim sifat-samaradorligini oshiruvchi omillar yuzasidan tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Sifat samaradorlik, metodik adabiyotlar, zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar, laboratoriya va amaliy mashg‘ulotlar.

O‘quvchilarni tabiiy fanlarga qiziqtirish, bu fanlarni o‘qitish sifat va samaradorligini oshirishda zamonaviy laboratoriya asbob-uskunalarini va jihozlardan foydalanish qo‘l keladi. Ular yordamida tabiiy fanlardan o‘quv eksprementlari, namoyish tajribalar, laboratoriya ishlari, amaliy mashgulotlarni talab darajasida o‘tkazish mumkin. O‘quvchilarga faqat murakkab nazariy bilimlar berish emas, balki ularni yangi pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib, zarur o‘quv materiallari asosida o‘qitish, ularning mustaqil bilim olishini tashkil etish kerak.

Ma’lumki, ta’lim jarayoni sifati va samaradorligi o‘zaro bir qator omillarga bog‘liq:

1. Dars olib boruvchi o‘qituvchining kasb – mahoratiga.
2. Ta’lim jarayonini o‘quv – metodik adabiyotlar bilan ta’minlanganligiga.
3. Ta’lim jarayonini moddiy – texnik bazasiga, ya’ni o‘quv – laboratoriya asbob uskunalarini, jixozlar bilan ta’minlanganligiga.
4. Barcha darslarni maxsus jixozlangan o‘quv – laboratoriya xonalarida olib borilishiga.
5. Laboratoriya ishlari, amaliy mashg‘ulotlar shuningdek tajriba va namoyishlarni o‘tkazishga tayyorgarlik ko‘rishda va o‘tkazishda ishtirok etadigan laborantlarni kasb mahoratiga.
6. IM, IMI pedagoglari uchun alohida malaka oshirish kurslarini tashkil etilganligiga.
7. O‘qituvchining o‘z fanidan kasb mahoratini mustaqil oshirib borib, muntazam o‘z ustida ishlashiga.
8. Ta’lim jarayonida zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish va boshqa omillarga.

Bugungi kunda kuzatuvlarimiz bo‘yicha tabiiy fanlardan dars olib borayotgan o‘qituvchilarining aksariyati o‘z fanining fidoyisi, tinmay izlanadigan, har bir darsni muqaddas bilib ijodiy muhit yaratib o‘tadigan o‘qituvchilar tashkil etadi. Boz ustiga ular turli sinf o‘quvchilarini “Bilimlar bellashuvi” ga, fan olimpiadalariga, akdemik litseylarga, va oliy o‘quv yurtlariga kirishga tayyorlash bo‘yicha darsdan tashqari qo‘shimcha mashg‘ulotlar olib borishadi. Binobarin umumiy o‘rta ta’lim muassasalari pedogoglari o‘z kasb mahoratlarini mustaqil oshirish bo‘yicha muntazam o‘z ustida ishlaydilar.

Bugungi kunda umumta’lim maktablari optimallashtirilgan DTS lar, uzviylashtirilgan o‘quv dasturlari asosida tayyorlangan darslik va o‘quv – metodik qo‘llanmalarining yangi avlodi bilan deyarli to‘liq ta’minlanmagan. So‘zsiz, o‘quv – metodik adabiyotlarning taqchilligi darslar sifat-samaradorligiga o‘z ta’sirini o‘tkazmay qo‘ymaydi. Biz bugungi kunda bu taqchillikka barxam berish maqsadida Respublikamizdagi taniqli olimlar bilan ijodiy hamkorlikda tabiiy fanlar bo‘yicha o‘quv – metodik adabiyotlar tayyorlash bo‘yicha ish olib bormoqdamiz.

Ta’lim jarayonining moddiy texnik bazasiga to‘xtaladigan bo‘lsak, deyarlik aksari ta’lim muassasalarida fan kabinetlari mavjud. Ammo, bitta umumiy kabinetda kimyo biologiya fanlaridan o‘quv – laboratoriya asbob uskunalarini va jixozlarning joylashtirilganligi fikrimizcha laboratoriya ishlari va amaliy mashg‘ulotlarini o‘tkazishga jiddiy to‘siq bo‘lmoqda. Fikrimizcha imkoniyat doirasida har bir fan uchun alohida fan xonalarining ajratilishi maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Sir emas tabiiy fanlar ta’limi sifat-samaradorligi dars jarayonida zamonaviy axborot va pedogogik texnologiyalardan samarali foydalanishga ko‘p jihatdan bog‘liq. Bu boradagi

qiyinchilik shundan iboratki axborot texnologiyalari va pedagogik texnologiyalarni turli tabiiy fanlar mazmuniga tadbiri bo'yicha maxsus qo'llanmalar yaratilmagan.

Tabiiy fanlardan o'tkaziladigan laboratoriya va amaliy mashg'ulotlarning sifat-samaradorligi ta'lim jarayonida malakali laborantning ishtirokiga bog'liq. Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan laborantlarning aksariyati o'rta ma'lumotli, talab darajasida malakaga ega emaslar. Qolaversa, laborant lavozimida kim ishlashi kerakligi va tabiiy fanlar uchun laborantlar malaka oshirish kurslarini tashkil etish masalasi muammoligicha qolib o'z echimini kutmoqda.

Xulosa qilib aytganda sanab o'tilgan omillardan umumiy o'rta ta'lim muassasalarida to'raligicha foydalanishga to'siq bo'layotgan qiyinchiliklarni bizning takliflarimiz asosida bartaraf etilsa, binobarin ularda tabiiy fanlar ta'limi sifat-samaradorligini oshirishning muhim omili bo'lib xizmat qilar edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Xoshimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi.-T.: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2005.
2. Mustafoeva Sh.. "O'smir psixologiyasi: yuz bilmagan jihatlar" Farg'ona nashriyoti. T:2015.
3. Nishonova T., Alimova K. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi T.: TDPU 2017 - 264 b.

GILAM TO‘QISH SAN’ATI TARIXINI O‘RGATISH

Masharipova Nargiza
Xorazm viloyati Xiva tumani 17-maktab
Texnologiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek xalqining ko‘p asrlik tarixida xalq amaliy bezak san’ati turlaridan biri bo‘lgan gilam to‘qish sa’nati boy va rang-barang madaniy merosimizning eng ajoyib va ommaviy qismi ekanligi yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Gilam to‘qish san’ati, gilam toqish maktabi, amaliy bezak turlari, chorvachilik, Xiva, Andijon, Qarshi, Urgut gilamlari

Gilam to‘qish san’ati xalq amaliy bezak san’atining keng tarqalgan turi bo‘lib, ko‘p asrlik milliy an’ana va uzoq tarixga ega. Gilam to‘qish badiiy to‘qish hunariga kiradi. U qadimdan ayollar orasida keng tarqalgan hunar sifatida mashhurdir. Gilam to‘qish san’ati, ayniqsa, chorvachilik bilan shug‘ullanadigan ko‘chmanchi xalqlar orasida tarqalgan. Gilam qadim zamondan beri xona ichini bezatish, issiq saqlash, tovushni kamaytirish uchun xizmat qiladi. Gilam asosan polga yoki bo‘yra ustiga to‘shaladi, xonani bezatish uchun devorga osiladi va o‘tov ichiga o‘raladi. Bu san’at juda qadim zamonlardan beri rivojlanganligini yozma tarixiy manbalar va arxeologik topilmalar isbotlab berdi. Arxeologik topilmalar natijasida Xorazmda miloddan avvalgi 1-ming yillikka mansub gilamlar topilganligi tasdiqlandi. Qadimda Ussuri, Bobil, Midiyada, keyinroq esa Eron, Hindiston, Turkiyada to‘qilgan rangli gilamlar mashhur bo‘lgan VII asr qo‘lyozmalari gilam to‘qish san’ati o‘sha davrlarda O‘rta Osiyoda ham rivojlanganligini tasdiqladi. V—VII asrlarda O‘rta Osiyodagi ko‘pgina shaharlardan Xitoyga har xil gilamlar olib kelingan. Masalan, Qarshi va Nasheboda to‘qilgan gilamlar Xitoyga olib borib sotilgan. O‘rta Osiyo va Afg‘oniston adabiyotlarida ko‘rsatilishicha VII—XI asrlarda Xorazm hamda Samarqand bilan Buxoro o‘rtasidagi ba’zi shaharlardan kichik-kichik joynamoz gilamchalar to‘qilib chet mamlakatlarga sotilgan.

XI—XII asrlarda O‘rta Osiyoda, shu jumladan, O‘zbekiston territoriyasida gilam to‘qish san’ati juda rivojlangan. XIV asrda esa O‘zbekiston territoriyasida gilam to‘qish san’ati rivojlanmay qoldi, chunki mongol bosqinchilari O‘rta Osiyoni egallab olgan edi. XIV asrning ikkinchi yarmida O‘rta Osiyoning Amir Temur qo‘liga o‘tishi bilan bu soha yana rivojlanib ketdi. Har xil xorijiy mamlakatlardan olib kelingan ustalar gilam to‘qish ustaxonalarida ishlaganlar.

XVIII—XIX asr boshlarida ayniqsa, Buxoro va Farg‘ona xonliklarida gilam to‘qish san’ati tez sur‘atlar bilan rivojlandi. Bunda gilam tayyorlash o‘zining naqshi, yuqori sifatli to‘qilishi, bo‘yalish texnikasi bilan ajralib turdi.

XX asr boshlarida Ko‘qon, Samarqand, Andijon, Buxoro O‘rta Osiyoning gilam to‘kib sotish markazi hisoblangan. Lekin, XX asr boshlarida bu yerlarda gilam to‘qish san’atining rivojlanishi pasayib ketdi. Xiva, Andijon, Qarshi, Urgut shaharlarida gilam to‘qiydigan korxonalar ochildi. Mashinada to‘qilgan gilamlar o‘ziga xos tomonlari bilan farq qiladi. Ularda ko‘pincha gilamlar sun’iy tolalardan to‘qiladi. Gilamlarning arqog‘i ko‘pincha zig‘ir yoki paxta tolasidan tayyorlanadi. 30-yillarga kelib, Xiva, Andijon, Qarshi, Urgut murakkab patli gilamlari mashinalarda to‘qiladigan bo‘ldi. Pat bog‘laydigan maxsus dastgohli korxonalarda gilamlar ishlab chiqarila boshlandi. Andijonda «Mehnat-guli» arteli qoshida gilam to‘qish kursi ochildi. Artelga Farg‘ona vodiysidagi Oyim qishlog‘idan katta usta Mehriniso Teshaboyeva taklif etildi. Mashhur usta qo‘lida juda ko‘p yosh mutaxassislar yetishib chiqdi. Respublikada gilamdo‘zlikni yanada rivojlantirish uchun Turkmanistondan mashhur ustalar taklif etildi va ichida ko‘plab gilamdo‘z ustalar tayyorlab berildi.

O‘zbekistonda gilam to‘qish maktabi asosan ikki — Samarqand va Andijon katta gruppalariga bo‘linadi. Andijon gilamlari o‘zining chidamliligi, pishiqligi, aniq qizil-ko‘k koloriti bilan farq qiladi. Farg‘ona, Qoraqalpoq gilamlari asosan ikki xil, ya’ni qizil va to‘q ko‘k rangda to‘qiladi. Samarqand gilamdo‘zlik maktabiga Samarqand va Buxoro viloyatlaridagi gilam to‘quvchilari kiradi. Buxoro gilamlari o‘zining rang-barangligi, kattaligi, uzun patliligi va chiroyli naqshlari bilan ajralib turadi. Samarqand gilamlari qisqa patli, markazida turunj, chetiga alohida-alohida naqshlar ishlanadi. Qalqon deb nomlangan turunj naqshi juda ko‘p ishlanadi. Gilamlar hoshiyador estetik jihatdan chiroyli ishlangan bo‘ladi. Nurota gilamlari esa o‘zining uzun patliligi, o‘rtacha

kattalikda, siyrakroq to‘qilishi bilan ajralib turadi. Dastgohda qo‘lda to‘qilgan gilamlar o‘zining chidamliligi, nafisligi, tabiiyligi va sifati jihatidan ajralib turadi. Bu gilamlar yuz yillab xizmat qilishi mumkin. Qadimdan qo‘lda to‘qib kelinayotgan gilamlar, Turkmaniston, Gruziya, Ozarbayjon va Armaniston respublikalarida yaxshi rivojlangan

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek gilamdo‘zligi o‘zining milliy an‘analarini saqlagan holda yangi tajribalar bilan boyitildi. Xiva, Andijon, Samarqand, Qarshining patli, Shahrisabzning taqir gilamlariga ehtiyoj katta. Hozir har bir xonadonga kirar ekansiz o‘zbek va turkman gilamlarini albatta uchratasiz. O‘zbekistonning tasviriy san‘at, o‘zbek xalq amaliy san‘ati muzeylariga kirsangiz bizning gilamlarimiz doimiy ekspozitsiyaga aylanib qolganligini ko‘rasiz.

Xalq amaliy bezak san‘ati kishilarning ma‘naviy olamini boyitadi, badiiy didini shakllantiradi, ruhiyatini tarbiyalaydi. Shuning uchun ham o‘zbek xalq amaliy san‘ati kishilarni badiiy, axloqiy, umuminsoniy tarbiyalab, ularning ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirishda hamda madaniy darajasini yuksaltirishda eng zarur manbalardan biri hisoblanadi.

Ma‘lumki, mavjud barcha san‘at turlari o‘z o‘quvchisiga, tinglovchisiga yoki tomoshabinga o‘tkazadigan badiiy, hissiy, ruhiy ta‘siri orqali bilim beradi va tarbiyalaydi. Shu o‘rinda amaliy bezak san‘ati turlarining fazilatlarini juda ham o‘ziga xos bo‘lib, ularni boshqa hech narsa bilan almashtirib bo‘lmaydi. Ya‘ni, bunday san‘at asarlari ayni choqda ham badiiy, ham amaliy vazifalarni bajara olishi ularning xalq orasida keng tarqalishiga sabab bo‘lgan.

Yaqin o‘tmishda o‘zbek amaliy bezak san‘atining eng rivojlangan ganchkorlik, naqqoshlik, yog‘och, tosh va suyak o‘ymakorligi, kandakorlik, pichoqchilik, zargarlik, kashtachilik, zardo‘zlik, gilamchilik, kigizchilik, savatchilik, bo‘yrachilik kabi turlarining o‘ziga xos bajarish texnologiyalari, haqiqiy milliy nomlari, ularga xos atamalar, bu san‘atlarga xos maktablar, uslublar hamda shu sohalarida nom qozongan ustalarning xizmatlari unuta borilib, yo‘qolib ketish xavfi ostida qolgan edi.

Bunday holat hozirgi kunda san‘atkorlar, xalq ustalari, muallimlar va san‘at havaskorlari oldiga amaliy bezak san‘atini saqlab qolish, ularni har tomonlama o‘rganish va rivojlantirish, yosh avlodga san‘at sir asrorlarini o‘rgatish orqali o‘rinbosarlar tayyorlash san‘at asarlarini keng targ‘ib qilish orsali jamoatchilikning estetik didini, madaniy darajasini yanada yuqori bosqichga ko‘tarilishiga erishish vazifalarini qo‘yadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S.Bulatov «O‘zbek xalq Amaliy bezak san‘ati» Toshkent «Mehnat» 1991yil
2. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi 3-tom. Toshkent 2002

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKANI FANINI TURMISHGA BOG‘LAB O‘QITISHNING DOLZARBLIGI

*Ochilova Shaxnoza
Buxoro viloyati Olot tumani
13-umumiy o‘rta ta’lim maktabining
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi*

Haqiqatan ham o‘quvchilar bilimidagi formalizm – o‘qishning asosan o‘quvchilarning eslab qolish qobiliyatiga tayanib ish ko‘radigan passiv metodlarning natijasidir. Ongli o‘zlashtirish yangi ma’lumotlarni o‘rganishda, ularning ilgari o‘rganilgan material bilan o‘zaro bog‘lanishini aniqlashda, nazariyani amalda qo‘llana bilishni o‘rganishda aqlning faol ishlashi bilan bog‘langan bo‘lishi kerak.

Boshlang‘ich sinfning quyi bug‘ini bo‘lgan 2-sinfda o‘quvchilar iqtidorini rivojlantirishning psixologik-pedagogik, ilmiy-didaktik shartlarini ko‘rib chiqdik. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish jarayonida kundalik turmush bilan bog‘liq materiallardan foydalanish yuzasidan quyidagi xulosalar chiqarish mumkin:

Kundalik turmush bilan bog‘liq materiallarni qo‘llash bo‘yicha dars materiali 1-2 sinf o‘quvchilarining ruhiy bilish va rivojlanish darajasiga qarab soda ya’ni bolaning o‘zlashtirish salohiyati hisobga olingan holda tuzilishi kerak;

3-4 sinflarda materiallar bir oz murakkablashtiriladi. Bu davrga kelib bolaning ancha rivojlangan, ya’ni o‘zlashtira olishi va kundalik turmushdagi voqea hodisalarga munosabat bildirishiga ko‘ra kundalik turmush bilan bog‘liq turli savol topshiriqlar hamda misol va masalalardan foydalanish mumkin;

O‘quv materialining tarixiy ahamiyatiga etibor berish o‘quvchi shaxsining aqliy, estetik, axloqiy jihatdan rivojlantirishga imkon yaratadi.

Shuning uchun o‘qituvchi kundalik turmush bilan bog‘liq materialning bolalar ongida qanday iz qoldirishini hisobga olishi kerak. Boshlang‘ich matematika o‘qitishda nazariy bilimlarni ongli ravishda chuqur egallash ko‘zda tutiladi, chunki buningsiz matematik faktlarning amaliy masalalarini o‘rganishga ongli ravishda qo‘llanilishi haqida so‘z borishi mumkin emas.

Boshlang‘ich sinfda matematika o‘qitish olingan bilimni amaliy masalalarni hal qilishga tadbiq qila bilish uquvini ham o‘rgatishi kerak (matematik texnika, o‘lchashlar, hisoblashlar, shakl almashtirishlar, yasashlar ham shular jumlasidandir).

Matematika o‘qitishni turmush bilan bog‘lash masalasini ko‘p amaliy masalalarni yechish ma’nosidagina, asosiy e’tiborni birinchi navbatda turmushda uchraydigan narsalarga qaratish degan ma’nodagina tushunish-maktablarning vazifalari to‘g‘rsidagi dag‘al tasavvurga ega ekangligini ko‘rsatadi.

Ba’zan o‘qituvchilar matematika dasturini o‘zlashtirish haqida gapirar ekan, formulalarni, qoidalarni bilishni ko‘zda tutadilar, bunda matematik hodisalarni va faktlarni ishonchli ravishda keltirib chiqarish metodlari haqida o‘ylashni esdan chiqaradilar.

Biz izchillik bilan mulohaza yuritar ekanmiz, bilib olish va matematik qonuniyatlarni tekshirish metodlarini egallash ham nazariy va amaliy jihatdan g‘oyat muhim degan xulosaga keldik.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus kasb-hunar ta’limi davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2017 yil 6 apreldagi 187-son Qarori.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son Farmoni.

3. Бикбаева. Н.И. Левенберг. „Л.Ш. «2-синфда математика» Т-«Укитувчи» 1988 й 343-бетлар

4. Jumayev.M. va b.q. “Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi” T-2005 y 312 b

INDIVIDUAL YONDOSHISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Odamova Shahnoza Baxtiyarovna
Urganch tuman 31-son maktab o‘qituvchisi
Telefon: +998 (99) 046 65 40
sh_odamova6540@inbox.uz
Madraimova Munojat Shuxratovna
Shovot tumani 49-son IDUM o‘qituvchisi
Telefon: +998 (97) 221 55 86
m_munajat5586@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab o‘quvchilari jamoasida munosabat va muloqot o‘rnatishning o‘ziga xos xususiyatlari hamda ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalashda ularga individual yondoshish masalalari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Muloqot, munosabat, individual yondashuv, ijtimoiy faol shaxs, jamoa, guruh, shaxsiy sifatlar, tarbiya, omillar, xususiyatlar.

Biz bilamizki, pedagog bir qator individual-psixologik xususiyatlarga ega bo‘lib, taraqqiy etib borayotgan shaxs bilan shug‘ullanadi. Bir o‘quvchiga nisbatan muvaffaqiyat bilan qo‘llanilgan tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan uslub, boshqa o‘quvchiga nisbatan qo‘llagan vaqtda kutilgan samarani bermasligi ham xuddi ana shu holat bilan izohlanadi. Shu sababli ham umumiy tarbiyaviy uslublar har bir o‘quvchining individual va tipologik xususiyatlarini inobatga holda yondoshishni taqozo qiladi. Individual yondoshish orqali shaxsni tarbiyalash o‘ziga xos bir qancha xususiyatlarga egadir.

O‘qituvchining o‘quvchiga individual yondoshuvi jamoa ichida va jamoa yordamida amalga oshiriladi, hamda shu ma‘noda umumiy tarbiya jarayonini uyg‘unlik bilan to‘ldiradi. Individual yondashishda tarbiyachining o‘quvchilarga g‘amxo‘rliigi va nazokati, o‘z hatti-xarakatlarining psixologik oqibatlarini oldindan ko‘ra olishi nazarda tutiladi. Individual yondashish o‘quvchi shaxsining xususiyatlariga va uning muayyan vaqtdagi psixik holatiga ko‘proq mos keladigan tarbiyaviy tadbirlarni tanlashni va amalga oshirishni talab etadi. Ana shunda bu tadbirlar yuqori darajada samara beradi.

Buning uchun, avvalo o‘quvchilarni yaxshi bilish, ularning har biridagi shaxsiy sifat, xususiyat, fazilat va o‘ziga xos xislatlarni ko‘ra bilish zarurdir. O‘qituvchi o‘quvchilarning individual xususiyatlarini qanchalik yaxshi bilsa, tarbiyaviy tadbirlarni ham tarbiyalanuvchilarning o‘zlariga xos xususiyatlari mos ravishda qo‘llab, ta‘lim-tarbiya jarayonini shuncha to‘g‘ri yo‘lga qo‘ya oladi.

Individual yondoshishda, birinchi navbatda, shaxsda biror xislatning tarkib topishiga ta‘sir etadigan individual, maxsus sharoitlarni bilish va hisobga olish nazarda tutiladi. O‘quvchi shaxsiy xarakter xususiyatlarini namoyon qilish tabiatini tushungan taqdirdagina, uni to‘g‘ri tushunish mumkinligi uchun ham bu holni bilish lozim. Masalan, o‘qituvchi o‘smirning o‘jarligi, beqarorligi va agressivligiga barham berishni maqsad qilib oldi deylik. Avvalo tushunish, tushunganda xam to‘g‘ri tushunish uchun bu o‘jarlikning, beqarorlikning, agressivlikning tabiati qandayligini, uning sababini, qanday xarakterda ekanligini bilib olish turlicha bo‘lishi mumkin.

O‘quvchi shaxsining autsayder ya‘ni yakkalanib qolishiga sabab bo‘luvchi eng ko‘p tarqalgan hatti-xarakatlar, nuqsonlar hamda salbiy tomonlar xaqida to‘xtalamiz va ularni keltirib chiqarishi mumkin bo‘lgan sabablarni ko‘rsatib o‘tamiz. Maktab yoshida eng ko‘p tarqalgan hatti-xarakat va kamchiliklaridan biri, boshqa kishilarning iltimoslari, maslahatlari, talablari, ko‘rsatmalariga asossiz tarzda qarshilik ko‘rsatishda namoyon bo‘ladigan o‘jarlikdir. Ko‘pincha bunga o‘quvchi nerv sistemasining kuchli taassurotlar, toliqish, og‘ir kechinmalar bilan qayta qo‘zg‘alishi sabab bo‘ldi. O‘jarlikka moyillik ba‘zan mustaqillik va tashabbuskorlikka intilish, o‘z hoxishini so‘zsiz bajarishga harakat qilish bilan izohlanadi. O‘jarlik, maqtash, kattalar tomonidan xech narsaning qilinmasligi, o‘zining barcha istaklari va hoxishlarining so‘zsiz bajarilishiga odatlanib qolgan, erkatoq qilib yuborilgan bola xulq-atvorining odatdagi ko‘rinishi bo‘lishi mumkin. Nihoyat, o‘jarlik ba‘zan bolaning norozilik bildirish, o‘zidagi rivojlanayotgan mustaqillik xamda tashabbuskorlikning kattalar tomonidan hukmronlik bilan, qo‘pollik bilan va asossiz ravishda bo‘g‘ilishdan norozi bo‘lish ifodasining o‘ziga xos turi tariqasida yuzaga keladi.

O'smir yoshidagi o'quvchining hatti-xarakatlarida tarqalgan boshqa kamchilik bu qo'pollik, qo'rslik, surbetlik, kattalarni hurmat qilmaslikdir. Ko'pincha bunga kattalarning o'smirni mensimasligi, uning mustaqillikka bo'lgan tabiiy intilishini bosib turishi, bu yoshda tarkib topgan o'z qadrini bilish fazilatini kamsitishi sabab bo'ladi. Bu mensimaslikning bevosita shakli-kattalarning hukmronlik qilishi, bevosita shakli-tinchlik bermaydigan nazorat va arzimagan vasiylik, yashirin shakli esa o'rinsiz hamda haddan tashqari mehribonlik, o'smirning o'z tengdoshlari ko'z ongida obro'sini to'kadigan mehribonlik ko'rsatishdir. O'quvchilarda qo'pollik va surbetlik ko'pincha o'zlariga nisbatan kattalarning adolatsiz munosabatiga-yolg'onchilik, nojo'ya hatti-xarakat, yalqovlik, qo'pollik bilan asossiz ayblashga javoban yuzaga keladi. O'quvchilarning qo'polligiga ko'pincha yana shu narsa xam sabab bo'ladiki, ko'pgina o'quvchilar qo'pollikni kattalikning, jasurlikningbelgisi deb biladilar, yumshoqlik, mehribonlik, samimiylik qilishdan uyaladilar, chunki bunday qilishga shalvirash, landavurlik deb qaraydilar. O'quvchilardagi qo'pollik, jizzakilik, serjahillik ularda irodaning hali yetarli darajala taraqqiy etmaganligi, o'zini qo'lga ola bilmasligi, o'zini tuta olmasligi, keskinliligi oqibati bo'lishi mumkin. Nihoyat, qo'pollik va jizzakilik, jumladan uzoq vaqt ko'p kuch-g'ayrat sarflashi talab etadigan aqliy ish bilan shug'ullanish natijasida haddan tashqari toliqishidan kelib chiqishi mumkin.

Ixtiyorsiz, jizzaki, beqaror o'quvchi ya'ni nerv sistemasi tez ta'sirlanadigan tipning vakili uchun vazmin, osoyishta, ammo qat'iy talabchanlik zarur. Nerv sistemasi kuchsiz tipning vakili-qo'rqqoq, tortinchoq, o'ziga ishonmaydigan va ruhan osongina jarohatlanadigan o'quvchi qo'llab-quvvatlashni, dalda berib turishni talab etadi. Bunday o'quvchilarga nisbatan kuchli ta'sir ko'rsatish choralari, qattiq jazolar, qat'iy baholarni qo'llanish yaramaydi. Ular bilan muomala ohangi xam turlicha bo'lishi kerak. Tez ta'sirlanishga moyil bo'lgan yoki shoshmaydigan o'quvchilar bilan, odatda, qattiq ta'sirli va keskin gaplashmaslik lozim, bunday qilish tez ta'sirlanishiga moyil o'quvchilarni haddan tashqari hayajonlantirib, jahlini chiqarib yuboradi. Shoshmaydigan, o'quvchilarni esa, aksincha, mutlaqo shoshmaydigan qilib qo'yadi, hamda ruhini juda tushirib yuboradi. Bunday o'quvchilar bilan vazmin, do'stona ohangda gaplashish kerak bo'ladi.

Individual yondoshishda rag'batlantirishning o'quvchilarga turlicha ta'sir ko'rsatishini unutmash lozim. Bir o'quvchini maqtash kerak, chunki maqtov unda o'z kuchiga ishonchni mustahkamlaydi: boshqa o'quvchini o'z-o'ziga tasalli beradigan, o'ziga ishonadigan qilib qo'ymaslik unga nisbatan maqtash usulini qo'llash yaramaydi. Shuningdek, o'quvchilarning kamchiliklarini ta'kidlab o'tish ham salbiy ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Oxirida hammaga ma'lum bo'lgan, lekin hamma vaqt ham hisobga olinavermaydigan quyidagi fikrni ta'kidlab o'tamiz. Individual yondoshishda tarbiyaviy ishda xar bir o'quvchi shaxsidagi mavjud ijobiy fazilatlarga, chunonchi uning qiziqish-havaslariga, axloqiy intilishlariga, o'rtoqlariga nisbatan hatto hazil tariqasidagi do'stona munosabatlarga tayana olish nazarda tutiladi. O'qituvchi o'quvchilardagi mavjud ijobiy xislatlarni taraqqiy ettirish, ularning xulq-atvorida ana shunday xislatlarni yuzaga keltirish, ularning ijobiy hatti-xarakatlarini rag'batlantirish yo'li bilan o'z oldiga qo'ygan maqsadiga oson erishishi mumkin.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati:

1. To'laganova G. Tarbiyasi qiyin o'smirlar. Toshkent . 2002 y .
2. Davletshin M.G. va boshqalar. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. Toshkent. TDPU .2004y.
3. G'oziyev E.G'. Muomala psixologiyasi. UzMU. 2006 y.
4. G'oziyev. E.G'. Psixologiya metodologiyasi. UzMU. 2004 y.
5. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot. Toshkent. 1999

KITOBXONLIK MADANIYATINING – DAVLAT SIYOSATI DARAJASIGA KO'TARILISHI

Qurbonov Sayqal
Surxondaryo viloyati
Uzun tumanidagi
41-maktab direktori
Telefon:+99899-526-61-78

Annotatsiya: Mazkur maqolada kitob o'qishning davlat siyosati darajasiga ko'tarilgani va yoshlar hayotida tutgan o'rni haqida fikr-mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: Kitob, barkamollik, Vatan, mutolaa, nashriyot, kutubxona, insonparvarlik, tashabbus.

Jamiyat, millatning rivojlanishi, taraqqiy etish tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, bilimli, ma'nabiyatli va ma'rifatli yoshlarning jamiyat yuksalishida o'rni beqiyos. Bunday yoshlarni barkamol etib tarbiyalovchi asosiy omillardan biri – kitob mutolaa qilish hisoblangan.

Bizni yerdan ko'kka ko'taradigan, barkamollik sari yetaklaydigan, insonlar qalbiga yorug'lik va iliqlik kiritadigan, oq bilan qora, yaxshilik bilan yomonlik, vayronkorlik bilan bunyodkorlikning farqini ongli ravishda anglatishga yordam beradigan, insoniyat tomonidan yaratilgan eng noyob kashfiyot ham bu kitob sanaladi. Kitob insonni ulug'laydi, Vatanni sevish, insonparvarlik, o'zi yashab turgan hayotga shukronalik hissi bilan qarash, boshqalarga mehr-muruvvatli va xushmuomala bo'lish, atrofdagi insonlarga yaxshilik ulashish kabi insoniy fazilatlarni tarbiyalaydi. Kitob inson hayotidagi ahamiyati beqiyos bo'lib, u inson umr yo'llarini yorituvchi so'nmas nur, inson hayotiga mazmun baxsh etuvchi saodat manbai, har qanday vaziyatda ham hamroh bo'lguvchi sodiq do'stdir. Shu jihatlarni hisobga olgan holda, bugungi kunda yoshlar va aholi o'rtasida kitobga bo'lgan qiziqish va kitobxonlik darajasini oshirish hamda kitobxonlikni keng targ'ib qilish bo'yicha tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Kitobxonlikni amalga keng joriy qilish jarayonida birinchi navbatda mavjud kutubxonalarni rekonstruksiya qilish, ularning moddiy-texnik bazasini yangilash, kerakli ilmiy va badiiy adabiyotlar bilan ta'minlash, kutubxonalar faoliyatida zamonaviy innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishimiz va undan samarali foydalanishimiz mumkin. Bu ishlarni amalga oshirilishi uchun zarur chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2019-yil 19-mart kuni yoshlarga e'tiborni kuchaytirish, ularni madaniyat, san'at, jismoniy tarbiya va sportga keng jalb etish, ularga axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini singdirish, yoshlar o'rtasida kitobxonlikni targ'ib qilish, xotin qizlar bandligini oshirish masalalariga bag'ishlangan videoselektor yig'ilishi o'tkazdi. Yig'ilishda davlatimiz rahbari ijtimoiy, ma'naviy-marifiy sohalaridagi ishlarni yangi tizim asosida 5 ta muhim tashabbusni ilgari surdi. To'rtinchi tashabbusda yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib qilish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil qilishga yo'naltirilgan.

Bundan tashqari O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to'g'risidagi" qaroriga muvofiq tashkil etilib, yoshlar o'rtasida kitob mutolaasiva kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan 14 yoshdan 31 yoshgacha bo'lgan yoshlarimizni qamrab olgan "Yosh kitobxon" Respublika ko'rik tanlovi o'tkazib kelinmoqda. Tanlovni tashkil etish orqali quyidagi vazifalar bajarilishi ko'zda tutiladi:; yoshlar o'rtasida kitobxonlikni rivojlantirish orqali ularni Vatanimiz tarixi, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ijtimoiy hayot haqidagi tushuncha va bilim-ko'nikmalarini shakllantirish; yoshlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish orqali ularning turli xil aqidaparastlik va zararli oqimlar ta'siriga tushib qolishining oldini olish va boshqa bir qancha vazifalarni o'z oldiga maqsad qilib olgan.

2017-yil 12-yanvarda muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi farmoyishi e'lon qilindi. Mazkur farmoyish kitob, kitobxonlik madaniyatining jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rni va rolini yana bir yangi bosqichga ko'targanligi bilan izohlanadi. Ta'kidlanishicha, bugungi kunda matbuot, nashriyot va axborot sohasida tegishli huquqiy asos yaratilgan bo'lib, 10 dan ortiq

qonun, 30 dan ortiq qonunosti hujjatlari qabul qilingan. 1677 ta matbaa korxonalari, 118 ta nashriyot davlat ro'yhatiga olingan. Zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlangan Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi, 14 ta hududiy birlik axborot-kutubxona markazi, tuman va shahar markazlaridagi ta'lim muassasalarida 200 ga yaqin axborot – resurs markazlari tomonidan aholiga axborot-kutubxona markazlari hamda “Kitob olami”, “Sharq ziyokori” va “O'zdavkitobsavdota'minot” majmualari tomonidan kitob savdosi xizmati ko'rsatish yo'lga qo'yilgan.

Farmoyishning ibratli jihati shundan iboratki, unda kitob mahsulotlarini nashr etish, tarqatish, kitob mutolaasi, kitobxonlik madaniyatining bugungi kundagi holati, mavjud kamchilik, xatolar ro'y-rost ochib berilgan. Ayniqsa, badiiy, ma'rifiy, ilmiy-ommabop, tarbiyaviy, yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishga qaratilgan adabiyotlarni chop etish, ular bilan ta'lim muassasalarini ta'minlash, milliy va jahon adabiyoti namoyondalarining yetuk asarlarini saralash, tarjima qilishlari puxta o'ylangan puxta tizim asosida tashkil etilmagani, ta'lim va madaniyat muassasalari uchun kitob xarid qilishga mablag'lar yetarli darajada mavjud bo'lgan manbalar hisobidan jalb etilmayotgani, kitob sotishga ixtisoslashgan korxonalar tomonidan ta'lim muassasalari, kutubxonalar va mahallarda yangi kitoblar taqdimotlarini o'tkazish, mutolaa madaniyatini oshirish, shu jumladan, ommaviy axborot vositalari orqali targ'ibot-tashviqot qilishga qaratilgan tadbirlar yuksak talablar darajasida emasligiga alohida e'tibor berilgan.

Mamlakatimiz rahbarining kitob, kitobxonlik madaniyatini yaxshilash to'g'risida kuyunib gapirayotganlarining chuqur falsafasi bor.

Birinchidan, yuqorida qayd etilgani kabi, kitob insonni yerdan ko'kka ko'taruvchi, uning ma'naviy qudratini oshiruvchi buyuk kuch hisoblanadi.

Ikkinchidan, kitob insoniyatning tarixiy xotirasi, barchamizni o'z ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy zaminimizni mustahkamlovchi, kelajakni yorqin ko'rsatib borishga qodir mash'ala hisoblanadi.

Shuning uchun ham bizning yurtimizda ilm olish, kitob yozish, ijod qilish har doim ham millatning mavjudligi va u nimaga qodir ekanligini ko'rsatuvchi muqaddas tushunchalar hisoblanadi.

Yuqoridagi fokrlardan kelib chiqqan holda yoshlarimiz orasida kitobxonlik madaniyati kenn targ'ib qilishimiz zarur. Zero, u yuksak ilm cho'qqilariga va insoniylik fazilatlariga yetaklovchi muhim omil sanaldi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Таджикибаева Ф. Камолова Ш. Молодой учёный. Номер 27. (317) июль 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to'g'risidagi”gi Qarori.
3. 2017-yil 12-yanvardagi Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'rida”gi farmoyishi.

МАКТАВ О‘ҚУВЧИЛАРИДА ДИКТАНТ YOZISH KO‘NIKMASINI SHAKLLANTIRISH METODIKALARI

Qurbonova Mahmuda Sobirjonovna
Namangan viloyati Kosonsoy tumani
34-sonli maktab ona tili va adabioti fani o‘qituvchisi
Makhmuda_Sobirjanovna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda biz maktab o‘quvchilariga diktant yozish ko‘nikmalarini yozish ko‘nikmalarini shakllantirish metodikalari va o‘quvchi va o‘qituvchiga qo‘yiladigan talablar haqida so‘z yuritmoqchimiz.

Kalit so‘zlar: diktant, diktantga qo‘yiladigan talablar, ko‘chirib yozish qoidalari.

Bugungi kunda davlat tilimizga etibor kuchayib bormoqda. Davlat tilida hujjatlar yurtirish ishlariga berilgan etibor va kuzatuv natijalarida tilimizda erkin yozish uchun ayrim kamchiliklar sezilarli ekanligi ma‘lum bo‘lmoqda. Bunday holatlarni bartaraf etish uchun asosiy omil sifatida maktablarda ona tili fani o‘qituvchilari ekanligi sir emas. Bunday muammolarni hal qilishni asosiy ikkita yo‘li mavjud birinchisi o‘quvchilarga ko‘proq kitob o‘qishni targ‘ib qilish bo‘lsa, ikkinchisi o‘quvchilarda diktant yozish ko‘nikmasini shakllantirishdir. Diktant yozish ko‘nikmasini o‘quvchi va o‘qituvchi birgalikda shug‘ullanishi, o‘quvchi mustaqil zamonaviy texnik vositalarni qo‘llagan holda amalga oshirish mumkin. Biz har ikki usulni qo‘llash orqali yuqori natijalarga erishish mumkunligi tajribalarimiz yordamida ko‘p sinab ko‘rdik. Birinchi usulda o‘qituvchiga ayrim talablar qo‘yiladi. Diktant yozish ko‘nikmasini shakllantirish uchun o‘qituvchiga qo‘yiladigan talablar:

1. Matn tushunarli, ifodali tarzda o‘qib beriladi.
2. Keyin birinchi jumla qayta o‘qib eshittiriladi.
3. Yozish oson bo‘lishi uchun o‘qituvchi birinchi gapni sintagmalarga bo‘lib o‘qib beradi, o‘quvchilar yoza boshlaydilar.
4. Gap tugaganligini anglatish uchun u qayta o‘qiladi. Shu tariqa jumlama- jumla o‘qib beriladi.

5. O‘z-o‘zini tekshirish imkoniyatini berish uchun matn yana to‘la o‘qib eshittiriladi.

Imlosi qiyin yoki o‘quvchiga notanish so‘zlar izohlanishi ham mumkin.

Diktantni tekshirishda savodxonlikka, imloviy (orfografik, punktuatsion va uslubiy) xatolarga, husnixatga e‘tibor beriladi. Xatolar turi va soni ko‘rsatiladi. Diktant natijasi, albatta, ko‘rib chiqilishi, xatolar ustida ishlanishi maqsadga muvofiqdir. Bu esa yo‘l qo‘ygan xatolarni tuzatish imkoniyatini beradi va uni takrorlamaslikka o‘rgatadi.

O‘quvchilar ko‘p marotaba mashq qilish orqali yuqori natijalarga erishadi. O‘quvchilar tomonidan eng ko‘p yo‘l qo‘yiladigan kamchiliklar va ularni to‘g‘irlash metodikalari: Ko‘p bo‘g‘inli so‘zning oldingi satrga sig‘may qolgan qismi keyingi satrga bo‘g‘inlab ko‘chirish qoidalari

Tutuq belgisi oldingi bo‘g‘inda qoldiriladi: va’-da, ma’-rifat, mash’-al, in’-om

So‘zning bosh yoki oxirgi bo‘g‘ini bir harfdan iborat bo‘lsa, ular quyidagicha ko‘chiriladi: 1) so‘z boshidagi bir harfdan iborat bo‘g‘in yolg‘iz o‘zi oldingi satrda qoldirilmaydi: a-badiy emas, aba-diy, e-shikdan emas, eshik-dan

2) so‘z oxiridagi bir harfdan iborat bo‘g‘in yolg‘iz o‘zi keyingi satrga ko‘chirilmaydi: mudofa-a emas, mudo-faa, matba-a emas, mat-baa

O‘zlashma so‘zlarning bo‘g‘inlari chegarasida kelgan ikki yoki undan ortiq undosh quyidagicha ko‘chiriladi: 1) ikki undosh kelsa, ular keyingi satrga birgalikda ko‘chiriladi: dia-gramma, mono-grafiya 2) uch undosh kelsa, birinchi undosh oldingi satrda qoldirilib, qolgan ikki undosh keyingi satrga ko‘chiriladi: silin-drik kabi. Bir tovushni ko‘rsatuvchi harflar birikmasi (sh, ch, ng) birgalikda ko‘chiriladi: pe-shayvon, pe-shona, mai-shat, pi-choq, bi-chiq-chi, si-ngil, dengiz kabi. Bosh harflardan yoki bo‘g‘inga teng qism va bosh harflardan iborat qisqartmalar, shuningdek, ko‘p xonali raqamlar satrdan satrga bo‘lib ko‘chirilmaydi:

AQSH, BMT, ToshDU, 16, 245, 1994, XIX kabi.

Harfdan iborat shartli belgi o‘zi tegishli raqamdan ajratib ko‘chirilmaydi: 5- “A” sinf, “B” guruhi, 110 gr, 15 ga, 105 m, 25 sm, 90 mm kabi.

Atoqli ot tarkibiga kiradigan raqam nomdan ajratilgan holda keyingi satrga ko'chirilmaydi: "Navro'z – 2015" (festival), "O'qituvchi – 91" (ko'rik tanlov), "Andijon – 9", "Termiz – 16" (g'o'za navlari), "Boing – 767" (samolyot), "Foton -774" (tezirimizdagi talablar diktant.uz saytidan olindi va DTS talablariga to'liq mos keladi.)

Diktant yozish malakasini shakllantirishning ikkinchi yo'li zamoviy tehmologiyalarni qo'llagan holda yozish usuli: bunda audiodiktantlar va maxsus dasturlar yordamida amalga oshiriladi.

Audiodiktantlar-bu usulda o'quvchi tayyor matnni audio haolatiga keltirilgan variantini yozadi va matn holatidagi varianti bilan solishtiradi. Kamchiliklarni bartarf qilish uchun diktantni qayta yozish mumkun. Bu usul uchun tafsiya sifatida Diktant.uz saytidagi audiodiktantlarni tafsiya qilish mumkun.

Ikkinchi usul bu dasturlar yordamida amalga oshiriladi. Bu usul asosan kompyuterda yozish mo'ljallangan bo'lib, kompyuter matnni turli tezlikda o'qib beradi. O'quvchi matnni terib boradi. Oxirida kompyuterni o'zi tekshiradi va kamchiuliklarni ko'rsatib beradi. Bu usul o'zbek segmenti uchun hali unchalik rivojlanmagan. O'zbek tilidagi mobil versiyalarini playmarket hizmatidan topish mumkun.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Ona tili va adabiyoti fanidan diktantlar to'plami. Toshkent 2007
2. O'zbek tilining imloviy lug'ati. (eski nashr)
3. O'zbek tilidan ma'ruzalar to'plami. N. Erkaboyeva
4. Diktant.uz sayti materiallari.
5. O'zbek tili o'qitish metodikasi (rusiyzabon o'quvchilar uchun) Namdu 2004
6. O'zbek tilidan ma'ruzalar to'plami Namdu 2007

О‘QUVCHILAR BILIMINI NAZORAT QILISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

*Urganch davlat universiteti Filologiyasi fakulteti
4-kurs talabasi Ramatova Ma'mura Gulimboy qizi*

Annototsiya. Ushbu maqolada o‘zbek tilidan sinfdan tashqari ishlari orqali o‘quvchilar bilimini nazorat qilish usullari so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar. O‘quvchi, nazorat, mustaqil, to‘g‘ri talaffuz, imlo, ifodali o‘qish

O‘quvchilar bilimini nazorat qilishda sinfdan tashqari ishlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki sinfdan tashqari ishlar o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olishini ta’minlovchi asosiy omildir. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlarga berilgan topshiriqlar ham nazorat usullarining bir ko‘rinishi hisoblanadi. Biz mazkur maqolada sinfdan tashqari mashg‘ulotlar orqali o‘quvchi bilimini rivojlantirish va uni nazorat qilish masalalari xususida to‘xtaldik. Sinfdan tashqari ishlar boshlang‘ich sinflar uchun, shuningdek, tayanch sinflar uchun tashkil qilinishi mumkin.

Boshlang‘ich sinflarda o‘zbek tilidan sinfdan tashqari ishlarni tashkil qilish usullari. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun tavsiya qilinayotgan tadbirlar mavzuining asosiy maqsadi, mazmuni asosan o‘zbekcha to‘g‘ri talaffuz, imlo va ifodali o‘qish yuzasidan o‘quvchilar egallagan bilim va malakalarni takomillashtirish masalalariga qaratiladi. Ayni maqsadda quyidagi mavzularni tavsiya qilamiz:

1. «Kimning nutqi ifodali?» ruknida eng yaxshi talaffuz uchun sinflar va yaqin maktablar o‘rtasida tanlovlar tashkil qilish.

2. Tanish va notanish matndan ifodali o‘qish mashg‘ulotlari tashkil etish. Bunday mashg‘ulotlar boshlang‘ich ta’limni bitiruvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo‘yiladigan bir daqiqada 70-100 so‘z tezligida o‘qish (DTS. 252) kabi minimal talabni bajarishning tajribada sinalgan omillaridan biridir.

3. «Savodxonlikning siri nimada?» ruknida o‘zbek-qoraqalpoq yoki o‘zbek-qozoq tillarida «Unli tovushlar bahslashadi», «Undosh tovushlar bahslashadi», «Qo‘shimchalar bahslashadi» kabi mavzularda muloqot, munozara kechalari o‘tkazish: ota-ata; bas-bosh: kel-bel: tosh-bosh va shu kabilar. Bu tadbirda didaktik tamoyilga amal qilish lozim: amir nima-yu amr nima? Afzal nima-yu abzal nima? me‘yorida murakkablasha boradi. Bu rukn yozuv, yozma nutqqa qo‘yilgan talablarni bajarishda samarador usuldir. (DTS. 254)

4. She‘rxonlar bellashuvi - mushoira. Bu DTS da boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun me‘yor sifatida ta’kidlangan 20-25 ta she‘rni yoddan ayta bilish, 12-15 ta matni sinfdan tashqari o‘qishga da‘vat qiluvchi (DTS. 254) o‘yin-musobaqa xarakteridagi eng samarador omildir.

5. Mohir maqolchilar bellashuvi. Buni tanlagan, ya’ni bahs obyekti bo‘lmish mavzu doirasidagina tashkil qilgan ma‘qul: a) «Do‘stlik» mavzusi bellashadi. I guruh vakili aytadi: Do‘stinga qo‘shiq ayt, mehringni qo‘shib ayt. II guruh vakili javob beradi: Do‘stlik ipi uzilmasin, qonun yo‘li buzilmasin...

b) «Ilm» mavzusi bellashadi.

v) «Odob» mavzusi bellashadi kabilar.

Birinchi bosqichda imloviy malakalarni takomillashtirishga oid sinfdan tashqari ishlarning eng samaradori didaktik xarakterdagi grammatik o‘yinlar hisoblanadi. Zero, grammatik o‘yin o‘quvchining til sezgirligi-yu didi va nihoyat, iqtidori, ijodini namoyish qiluvchi asosiy omildir.

Tajribada sinalgan, ijobiy natija berib kelayotgan, o‘quvchilarni til o‘rganishga qziqtiradigan didaktik xarakterdagi grammatik o‘yinlar (mavzulari turlari)ga ba’zi bir namunalar:

1. O‘rganilayotgan til va ona tili (o‘zb-qq, o‘zb-qozoq, o‘zb-turkman) alifbosi tartibida o‘ngdan chapga, chapdan o‘ngga bir xil o‘qiladigan so‘zlarga misollar keltiring va ma’nosini sharhlang. Ularning har ikki tildagi shaklini xattaxtada yozib ko‘rsatib, fonetik farqlarini tushuntiramiz. Misollar: aka, amma, arra...non, ...tut...qochoq.

Mazkur o‘yindan tubandagi uch maqsad nazarda tutilmoqda: o‘quvchida so‘zga zaruriyat hissini orttirish, o‘sha so‘zlarning ikki tildagi lug‘aviy ma’nosini o‘rgatish, nihoyat, ularning har ikki tildagi imlosini o‘rgatish Fikrimizcha, so‘zga chanqoq o‘quvchining ehtiyojini qondirishda didaktik xarakterdagi grammatik o‘yin topshiriqlari eng samarador lisoniy-didaktik omildir.

TEKNOLOGIYA MASHG'ULOTLARINI ROLLI O'YINLAR ASOSIDA TASHKIL QILISHNING AHAMIYATI

Raximova Nilufar Egamberganovna
Urganch Davlat universiteti katta o'qituvchisi
nilufar.raximova.1980@mail.ru
telefon:+998939228373

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida qo'llaniladigan o'yin turlari, pedagogik o'yin turlari, o'yinli pedagogik texnologiyalar va ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri, ularni ta'lim jarayonida qo'llanilish metodikasi ishlab chiqilgan.

Tayanch so'zlar: o'yin, pedagogik o'yin, o'yinli pedagogic texnologiyalar, ro'lli o'yin, kasblar jangi, o'qituvchi, arxitektor, sartarosh, oshpaz, tikuvchi.

Mamlakatimizda ta'lim muassasalarida faoliyat olib borayotgan pedagoglar tomonidan pedagogik o'yinlardan ta'limning turli tizimlarida, bosqichlarida foydalanilayotgan bo'lsada, shu vaqtgacha ularning aniq bir tizimi ishlab chiqilmagan.

Ta'lim jarayonida o'yin texnologiyasining o'rni va ahamiyati ko'p jihatdan o'qituvchining o'yin tushunchasi, uning vazifasi va mazmunini to'liq yoritish olish, mohiyatini o'quvchilarga aniq etkaza berish, shu bilan birga uni o'tkazish mahoratiga bog'liq. Shuning uchun biz avvalom bor "o'yin" tushunchasini tahlil qilamiz.

O'yin olimlar tadqiqotlariga ko'ra mehnat va o'qish bilan birgalikda faoliyatning asosiy turlaridan biri hisoblanadi. O'yin ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirish va qayta yaratishga yo'nalgan vaziyatlarda, faoliyat turi sifatida belgilanadi hamda unda shaxsning o'z hulqini boshqarishi shakllanadi va takomillashadi. O'yinlar hayotdagi turli xil holatlarni modellashtirishga, hayotda mavjud narsalarni idrok qilishda his-tuyg'ularning xilma-xil bo'lishiga o'rgatadi. Bu o'yinning asosiy vazifalaridan biridir.

O'yinning mohiyati, uning aniq ma'nosi bo'yicha turli xil adabiyotlarda unga nisbatan turlicha fikrlar va qarashlar mavjud. Ushbu fikr yoki qarashlarning turlicha bo'lish sabablaridan biri insonning barcha harakatlari o'yin elementlarida ko'rinishi, ikkinchisi esa jamiyatning va inson hayot faoliyatining barcha pog'onalari, o'yin, uning mantig'i hamda falsafasi bilan qoplanganligidir. O'yin ta'lim olish vositasidan tashqari, hordiq chiqarish, o'yin-kulgu, san'at va boshqa ko'rinishlarda ham namoyon bo'ladi.

"O'yin-bu o'z-o'zidan sodir bo'ladigan jarayon emas. U faqat ma'lum sharoitlardagina yuzaga kelishi va muvaffaqiyatli amalga oshirilishi hamda ma'lum darajada o'quv materialining muammoli bo'lishligini nazarda tutadi"-deb hisoblaydi S.M.Tyunnikova

Pedagogik o'yin-bu faoliyat turi vaziyatlari sharoitida, o'qitishni aniq maqsad qilib qo'ygan jamoatchilik tajribasini qayta tiklash va o'zlashtirishga qaratilgan bo'lib, o'z-o'zini boshqarishni takomillashtiradi va pedagogik natijalarni ro'yobga chiqaradi.

Ta'lim jarayonida pedagogik o'yinlardan o'quvchilarda ma'lum bir bilimlar tizimini rivojlantirish, kasbiy ko'nikma va malakalarni shakllantirish metodi sifatida foydalanish mumkin.

Pedagogik o'yinlar o'qitishning faol, samarali metodi hisoblanib, mashg'ulot qatnashuvchilarning nafaqat kasbiy bilim va malakalarni, balki shaxning kasbiy va ahloqiy xususiyatlari (tayyorgarlik, bajaruvchanlik, jamoatchilik va boshqalar)ni shakllantiradi.

O'yinli pedagogik texnologiyalar-bu pedagogik jarayonni turli xil pedagogik o'yinlar shaklida tashkil etishning metodlari va usullarining etarlicha keng guruxini o'z ichiga oladi. Umuman boshka o'yinlardan farkli xolda pedagogik o'yin o'qitishning aniq qo'yilgan maqsadi va unga mos pedagogik natijaga ega bo'lib, ular o'quv bilish faoliyatga yo'naltirilganligi bilan tavsiflanadi. Mashg'ulotlarni o'yinli shakli darslarda o'quv faoliyatiga jalb qilish (undash), rag'batlantirish vositasi sifatida ishtirok etuvchi o'yin usullari va vaziyatlari yordamida yaratiladi.

Pedagogik o'yin ishtirokchini ta'lim olishga qiziqishini uyg'otishi, guruhni jiplashtirishga va bo'lg'usi kasbiy faoliyatga tayyorlashga imkon beradi.

Ayniqsa, "Rolli o'yin" metodida ta'lim beruvchi ta'lim oluvchilar haqida oldindan ma'lumotga ega bo'lishi lozim. Chunki rollarni o'ynashda har bir ta'lim oluvchining individual xarakteri, hulq atvori muhim ahamiyat kasb etadi. Tanlangan mavzular ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasiga mos kelishi kerak. Rolli o'yinlar o'quv jarayonida ta'lim oluvchilarda motivatsiyani

shakllantirishga yordam beradi.

Ushbu metodni qo'llash uchun ssenariy ta'lim beruvchi tomonidan ishlab chiqiladi. Ba'zi hollarda ta'lim oluvchilarni ham ssenariy ishlab chiqishga jalb etish mumkin. Bu ta'lim oluvchilarning motivatsiyasini va ijodiy izlanuvchanligini oshirishga yordam beradi. Ta'lim oluvchilar ushbu rolli o'yin ko'rinishidan so'ng o'z fikr-mulohazalarini bildirib, kerakli xulosa chiqarishlari lozim.

Quyida "Kasblar jangi" deb sahnalashtirilgan "Rolli o'yin" metodini ko'rib chiqamiz: Kasb tiplari, turlari ularni bajaradigan ishlari haqida kengroq ma'lumot berish maqsadga muvofiqdir. Bu ish o'qituvchining og'zaki bayoni bilan kifoyalanib qolmay, balki qiziqarliroq, jonliroq tarzda amalga oshirilsa yanada yaxshi bo'ladi. Quyida shu haqda fikr yuritamiz. Bu ishni quyidagi bosqichlarda amalga oshirish mumkin:

1. Tashkiliy ishlar. Avvalo bir nechta o'quvchiga turli kasblar bittadan bo'lib beriladi hamda ularga "Siz mana shu kasb egasini yaxshilab o'rganasiz, uning timsoliga kirasiz va uni sharhlab berasiz", - deb uqtiriladi. So'ngra ko'rinish o'tkaziladigan joy jihozlanadi. Kasblar xakidagi bukletlar, taqdimotlar, plakatlar tayyorlanadi. Turli kasblar timsolida chiquvchilar tartibi belgilanadi.

2. Asosiy qism. Boshlovchi kirib keladi va Sahnaning bir tomonidan yarim doira bo'lib turishgan turli kasb egalari timsolidagi o'quvchilarga sahnaning ikkinchi tomonidan boshlovchi timsolidagi o'quvchi yaqinlashib keladi. So'ngra u tomoshabin - o'quvchilarga qarab shunday deydi:

- Assalomu alaykum, qadrdonlarim! Sizlar xilma-xil rangdagi bu kiyimlarni kiyib, yasanib olganlarni taniysizlarmi? Meni-chi? Yo'q! - deysizlarmi? Unda avvalo o'zim ularni tanishtiray. Ularni O'qituvchi kasbi bilan tanishtirishdan boshlasam:

O'qituvchi-Eng ezgu kasb egasi

O'qituvchilik sanalar

Har bir hunar egasi

Bizlardan ilm olar.

Shifokor-Adashibsiz o'rtoqjon

Eng zo'r kasb shifokorlik

Joninggizga biz darmon

Keraksa sizga sog'lik.

Tikuvchi-Shifokor ham domla ham

Boring raqqos qo'shiqchi

Go'zal libos kiyishar

Buni tikar tikuvchi

Quruvchi-Hamma shinam keng uyda

Yashay deydi sog'-omon

Quruvchilar aslida

Eng zo'ridir gap tamom.

Sartarosh- Sartarosh sizga qarar

Sochlaringizni tarar,

Qirtishlab sochni olar

Ba'zan o'ylanib qolar

O'ylar sizlarga kerak

Qanday tusdagi turmak

Haydovchi-Mashinada, poyezdda

Trambayda-temir izda

Ziyrak mohir haydovchi

Tashir yuk va yo'lovchi

Duradgor-Duradgor qoqadi pol,

Yasar eshik, rom darhol

So'ng esa yo'nib taxta

Qilar zumda xontanta

Arxitektor-Arxitektor chizadi

O'z rejasin tuzadi

So'ng qurilar bino, uy

Go'zal shahar cho'zar bo'y

Hamshira-Davo olganda bemor,muolajalar darkor

Chambarchas ishlab sira, oq halatli hamshira

Oshpaz-Palov, manti va lag'mon

Buncha shirindir taom

Ovqat pishirsa oshpaz

Ko'rib qilasan havas

Boshlovchi-

Bo'lay desang bog'bon, yo vatanga pospon

Yo osmonda uchuvchu, yo dengizda suzuvchi

Nimaki qilsang tilak Bariga o'qish kerak

Endi ochig'ini aytganda, hunar ham katta ilm. Siz mana kasblardan bittasini egallashni istaysizmi? Unda o'qishdan, o'rganishdan charchamang. Sizlaga omad yor bulsin!

Sruning bilan bugungi uchrashuv - tanishtiruv mashg'ulotimiz tamom. Turli soxalarda uchrashguncha xayr, azizlar!

Texnologiya va kasb-hunarga oid mashg'ulotlarda bunday rolli sahnalashtirishlar orqali o'quvchilarga mazkur mavzuni jonli, ta'sirchan, puxta etkazish imkoniyatlari mavjud. SHuningdek, bunda o'quvchilar va talabalarning mustaqil ishlash, o'z fikrlarini erkin va atroflicha bayon qilish qobiliyatlari ham rivojlanadi.

Adabiyotlar

1. Anorkulova G.M., Parpiev O.T. Kasb-hunar ta'limida pedagogik o'yinlardan foydalanish. Uslubiy qo'llanma.-Toshkent,2011, 29 b

2. Rahimov I.A. pedagogik o'yinlar va ularning dars jarayonidagi ahamiyati. Metodik tavsiyanoma.-Namangan, 2004.-41 b

3. Tyunnikova S.M. Ispolzovanie igrq v uchebno-vospitatelnoy rabote mastera proizvodstvennogo obucheniya. Metodicheskie rekomendatsii. -Moskva, 1990.

МА'NAVIYATNI ANGLASH G'OYASI

Ro'zmetova Malika Quranbayevna
Urganch shaxar 5 -son maktabning tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ma'naviyatni inson va jamiyat hayotida tutgan o'rni va rolini o'rganish, ayni paytda inson ruhiyati, maqsad va intilishlari ishonch hamda e'tiqodining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarga ham bog'liq ekanligi maqolada keltirilgan.

Kalit so'zlar: g'oya, milliy g'oya, millat, xalq, vatan, ma'naviyat, mafkura

G'oya va ma'naviyatni anglash umummaqsad yo'lida birlashish, uyushish, o'zini safarbar etish, hamjihat va hamkorlik, totuvlik hamda bag'rikenglik fazilatlarini sifatida namoyon bo'lishini bildiradi. Shunday omilning mavjudligi mamlakatning, xalqning, millatning ma'naviy, ruhiy kuch-qudrati mustahkam ekanligini ko'rsatadi. Uning negizida o'zlikni anglash, millat va xalqni, jamiyatning oldida turgan mushtarak maqsadlarni anglash yotadi. Mushtarak taqdir, Vatan, tarix, milliy-madaniy meros, til, madaniy qadriyatlar bir tomondan, ikkinchidan, mamlakatning, xalqning, millatning dunyo, bashariyat erishayotgan yutuqlaridan foydalanishga bo'lgan ehtiyojni his etish tuyg'usi ana Shu jarayonda milliy istiqlol g'oyasini taraqqiyotning muhim kaliti sifatida namoyon etadi. Uning asosiy g'oyalari va fuqarolik mas'uliyati hamda mamlakatning, millatning kelajagi, uning o'ziga xos va mos taraqqiyot yo'lini amalga oshirish, o'zligini saqlab qolish uchun Vatan oldida, millat va kelgusi avlodlar ol-didagi mas'ullik ruhini singdiradi.¹

G'oya va ma'naviyatni o'rganishni fuqarolik mas'uliyati va burchi ham, unga ishonch va e'tiqodni mustahkam bo'lishini his etishni taqozo etadi. Shundagina u xalqni, millatni birlashtirishga, mustaqillikni mustahkamlashga va rivojlantirishga xizmat qila oladigan muhim vazifani bajaradi. Inson faoliyatida bunyodkorlik yoki tajovuzkorlik kuchini namoyon bo'lishiga sabab bo'ladi. Shuning uchun ham har qanday fikr, g'oya, mafkura ham xalqlar taqdiriga bir xil ta'sir etmagan. Ular orasida bunyodkor g'oyalar bilan birga, buzg'unchi va tajovuzkorlari ham bo'lganligi mafkura tarixidan ma'lum. Bu ham turli ijtimoiy kuchlarning «ichki ma'naviy dunyosi» maqsad va muddaolari bilan bogliq bo'lgan o'ziga-xos qonuniyatdir. Ularni ham o'rganish, bilish zarur. Bu insonda ezgu g'oyalardan yovuz g'oyalarni farqlay olish qobiliyatini shakllantiradi va g'oyani g'oyadan, mafkurani mafkuradan farqini anglashga yordam beradi.

Bugunga globallaShuv jarayoni o'tmishda ham, hozir va kelajakda ham milliy g'oyaga bo'lgan zaruratni oshirib boradi. Shuning uchun ham bu dunyo qanchalik ma'rifiy taraqqiyot qonunlariga amal qilmasin, inson qalbi, ongi va ishonchi, e'tiqodini o'zgartirishga bo'lgan harakat, urinish, doimo saqlanib qoladi. Bunday urinish yo'qolgan davrni, inson ongi va qalbini o'z holicha erkin va turli xil «mafkuraviy tazyiqdardan xoli holda rivojlanish deb tasavvur etiishi» faqat orzu qilish mumkin. Turli maqsadlar, manfaatlar bor ekan u turli davrlarda, turli xil namoyon bo'lishi tabiiy.

Bu qonuniyatlarni fan yo'li bilan o'rganib, oldindan uni bashorat qilish o'ta murakkab jarayondir. Chunki, g'oya va mafkura sohasi ishonch va e'tiqod, dunyoqarash, manfaatlar tizimi bilan bog'liq. Shunga ko'ra, faqat uning o'zgaruvchanligini oldindan aytish mumkin, xolos. Uni xalqning o'zligiga bo'lgan munosabati, o'zligini anglash darajasi, milliy-madaniy merosiga, qadriyatlariga bo'lgan munosabatda har bir avlodga nima berayotgani va nimani meros qilib qoldira olishi bilan bog'liq qonuniyat mujassamlashgan.²

G'oya va ma'naviyatni o'zligini saqlab qolish maqsadi dunyodan ajralib yashashni, faqat o'z qobig'iga o'ralib qoliishni bildirmaydi. Aksincha, dunyo bilan hamnafas bo'lishga undaydi. Faqat milliy ma'naviy qadriyatlariga, merosiga tayangan holda unga hurmat bilan qarashga, o'z milliy ma'naviy ne-gizlariga tayanib, undan uzilmaslikni o'rgatadi. Chunki undan begonalashish, milliy o'zligidan uzoqlashtiradi, tarixidan, qadriyatlaridan ayri holda rivojlanishga sabab bo'ladi. Bu milliy taraqqiyot qonuniyatiga va manfaatlar uygunligiga ham mos kelmaydi.

Milliy g'oya bu mustaqillikni mustahkamlash va uni asrab-avaylash, himoya qilish omili. Shuning uchun ham u inson ongini boshqarishni emas, aksincha uni bunyodkor g'oyalariga

¹ Islomov Z.M. Fuqarolik jamiyati: kecha, bugun, ertaga. —T.: 2002.

² Mustaqillik mafkura va O'zbekistonda demokratik jamiyat qurishning iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy negizlari. -T.: Univertet, 2001

yo'naltirishga xizmat qiladigan oliy qadriyat hamdir. Milliy g'oya ana Shu eng oliy qadriyat — inson, xalq, millat, mamlakat sha'ni, qadr-qimmatini, o'zligini hurmat qilishiga tayangan holda turli tsivilizatsiyalar rivoji talablariga javob beradi. Milliy g'oyani o'rganish kishida milliy g'ururni uyg'otadi va doimo o'zligini bilib yashashga undaydi. Shuning uchun ham milliy g'oya boshqa ijtimoiy falsafiy fanlardan farqli o'laroq Vatan, millatning dardi, orzu-umidlarini, maqsadlarini, sha'nini baland tutib, uni doimo halbida saqlagan holda o'zligini boyitib borishda taraqqiyot omili bo'lib xizmat qiladi. Bu jarayon ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot qurish kabi milliy g'oyaning bosh maqsadi bilan mushtaraklikda namoyon bo'lishining sababi ham shunda. U demokratik rivojlanish, fuqarolik jamiyati qurilishiga yo'naltirilgan, fuqarolarni millatidan, dini va e'tiqodidan qat'iy nazar, safarbar etuv-chilik bilan bog'liq ma'naviy-ruhiy kuch-qudrat manbaidir. Xalqning, millatning, har bir fuqaroning nafaqat o'tmish, bugungi kun va kelajagi bilan bog'langan. Milliy istiqlol g'oyasini ishonch va e'tiqodga aylantirish bir kishining ishi emas. U har bir millat fidoyisi, mutafakkirining vazifasidir. Zero, xalqning, millatning jipslashib, o'zaro hamkor, hamjihat bo'lib, ozod va obod Vatanda erkin hamda farovon hayotda yashashining kafolatidir. Milliy istiqlol g'oyasi — bu mavhum maqsadlar emas. U aniq bo'lib, har bir kishining kundalik hayot tarzi, dunyoqarash, ong va tafakkuri, ishonch va e'tiqodi, uning faoliyati orqali ijtimoiy hayot o'zgarishlariga ta'sir ko'rsatadi. Bu sohadagi har bir yutuq insonning o'ziga, oila a'zolari, mahallasi, el-yurti, xalqi va millatining, Vatani, mamlakatining ravnaqiga, taraqqiyotiga muhim hissa bo'lib qo'shiladi.

Yuqoridagi fikr-mulohazalardan kelib chiqqan holda shunday xulosaviy tasdiqlarni keltirish mumkin g'oya va mafkurani inson va jamiyat hayotida tutgan o'rni hayot taqqozosi bilan hammohang holda o'z ifodasini topadi:

1. Milliy, ma'naviy-ruhiy, qadriyatlar, inson xayotiga xos munosabatlar, tarbiyaviy jarayonlarini tahlil qilish, tegishli ilmiy xulosalar, tavsiyalar ishlab chiqish faqat nazariy ahamiyatga ega bo'lib qolmasdan, shuning bilan birga amaliy ahamiyat ham kasb etadi. Chunki bizning oldimizda o'tmishning asoratlaridan ozod bo'lgan, o'zining mustaqil fikriga ega bo'lgan, o'z millati va Vatani manfaatlari yo'lida fidoyilik ko'rsatishga qodir bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalab etkazish vazifasi turgan bir davrda ularda bunyodkorlik g'oya va mafkuralarni, mustaqil barqaror taraqqiyot uchun xizmat qilishga yo'naltirish jarayonida bunyodkorlik g'oyalarni rivojlantirish davr talabining asosi hisoblanadi.

2. Mazkur mavzuga oid tadqiqotlardan va yuzlagan manbalar tahlilidan ayon bo'ladiki g'oya va ma'naviyatni inson va jamiyat hayotida tutgan o'rni shakllanishida ularni mazmun-mohiyatida jamiyat ravnaqi, yurt tinchligi borasida har bir shaxsni ijtimoiy faolligi, davrlar o'tishi bilan yangi mustaqillik jamiyatida bo'lib o'tgan muammolarni echimini hal qilgan holda, barqaror mustaqil hayot tarziga xos bo'lgan kontseptsiyalar nuqtai nazardan bitiruv malakaviy ishning mazmun-mohiyati va amaliy imkoniyatlari tasdiqlanadi.

Ya'ni ulardan yoshlarni komil shaxs sifatida tarbiyalab voyaga etkazish, ularda ongida shakllangan milliy his-tuyg'ular asosida mpustaqil davlat ijtimoiy hayotiga, insonlarga nisbatan insonparvarlik g'oyalari asosida yondasha bilish imkoniyatlari yaratildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islomov Z.M. Fuqarolik jamiyati: kecha, bugun, ertaga. —T.: 2002.
2. Mustaqillik mafkura va O'zbekistonda demokratik jamiyat qurishning iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy negizlari. -T.: Univertet, 2001

TALABALARDAN ONLAYN YAKUNIY NAZORAT OLIISH (GOOGLE FORMA MISOLIDA)

*Sagidullaev Nursultan Ibadullaevich,
TATU Nukus filiali, assistent o'qituvchi,
Bisenbaev Islambek Qayipnazarovich,
Jismani tarbiya va sport b'oyicha mutaxassislarini
malakasini oshirish Nukus filiali, assistent o'qituvchi*

Annotatsiya: Zamon rivojlangani sayin har sohaga texnologiyalar kirib kelmoqda. Hozirgi pandemiya davrida texnologiyalar juda tez yuksalmoqta. Shu tariqa OTM larda ham darslar onlayn bo'lmoqda. Ushbu maqolada biz Googleda forma yaratamiz, uning yordamida test olish, yozma ishlar, ma'lumotlar to'plash, xodimlar, mijozlar bilan suhbatlashish va h.k ishlatish mumkin. Hozirga paytda, masofaviy ish muhitida juda dolzarb mavzu hisoblanadi.

Kalit so'zlar: google disk, forma, onlayn, menyu, pochta.

Vazifamiz talabalardan onlayn formada yakuniy nazorat olishni yaratishimiz kerak.

Google diskiga o'ting. Buni amalga oshirish uchun <https://www.google.com/> yoki <https://www.google.ru/> havolasini bosish orqali yuqori o'ng paneldagi nuqtali tugmani bosib, so'ngra Google Drive-ni tanlang.

Google Drive-dagi har qanday hujjat singari, ishni ekranning yuqori chap qismidagi Yaratish tugmasi bilan boshlanadi.

Yaratish tugmachasini bosish orqali menyu ko'rasiz. Unda «Qo'shimcha» bandini tanlashingiz kerak.

Shakl yaratishning bir necha yo'li mavjud:

- Bo'sh shakl yaratish: Google Forms menyusini bosib
- Shablondan shakl yaratish: Bunda shablonlar kutubxonasi ochiladi, unda sizning ehtiyojlar-ingizga eng mos shablonni tanlashingiz mumkin. Kelajakda uni sizning ehtiyojlar-ingizga mos ravishda tahrirlash mumkin. Biz bo'sh shakl yaratdik.

Boshqaruv elementlari. Birinchi narsa - shakl uchun fayl nomini yaratish.

Ekraning markazida yakuniy nazorat (forma) nomi yozilgan maydon mavjud. Imtixon top-shiruvchilar buni bajarish paytida ko'rishadi. Shuningdek, biz forma uchun tavsifni to'ldiramiz.

Keyinchalik, birinchi savol bloki avtomatik ravishda yaratiladi. Biz bu yerda talabalarga variant savollarini berib olamiz. Keyin ular shu forma orqali variantlarga javoblarni yozishadi. «Sarlavha-siz savol» maydoniga birinchi variant raqamini kiritishini soraymiz. Formada barcha qatorlarni majburiy to'ltirish bo'limida bayroqcha qoyamiz. Shunda talaba hamma qatorlardagi savollarga javob bermasdan imtixonni tugata olmaydi. Endi keyingi qatorlarni qo'shamiz va unga o'zimiz sa-vollarini yoki raqamlarini kiritamiz. Bunda masalan 5 ta savol bor variant yaratilsa, biz har qatorga birinchi (ikkinchi, uchinchi,...) savolga javobni yozing degan forma yaratamiz. So'ng keyingi qa-torda talaba berilgan savolga javobini yoizishi kerak. Javoblarni kompyuterda terib yoki fayl qilib jo'natishi mumkin. Agar savollar rasm bilan berilgan bo'lsa, chap tarafdagi uch nuqta ichiga kirib fayl yuklash bo'limi tanlanadi va shunga rasm joylanadi. Talabada javoblarni rasmda jo'natishi mumkin. Belgilangan vaqt ichida savollarga javoblarni yozib bo'lgannan so'ng ko'rish tugmasi bosiladi va formani tekshirib ko'ramiz. Hammasi joyida bo'lsa formani google diskda saqlaymiz. Agar yakuniy nazoratga sozlashlar kiritmoqchi bo'lsangiz sozlash tugmasiga bori bichini o'zgar-tirsangiz bo'ladi. U yerda elektron pochta orqali formani jo'natish, formani bir marta yoki kop marta jo'natish, qaytadan javoblar yuborish, hoqlasangiz ichida test formasini yarishingiz mumkin.

Shu tariqa formani yaratib olamiz va tayyor formani talabalarga jo'natamiz. Lekin variantlarni avval jo'natish kerak. Talaba o'z variantin olib formaga javoblarni yozib jo'natadi.

Bu usulda biz bir muncha ishlarimizni optimallashtiramiz va qog'ozbozlikni yo'q qilishga o'z qissamizni qo'shamiz.

Foydalanilgan internet saytlari:

1. <https://www.google.com/>
2. <https://www.google.ru/>
3. <https://drive.google.com>
4. https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfXjNBMvVz0KBkKUyNYk3bbnIAAtV-CA8n4XFekB1CUsyK5V_Q/viewform

TARIX DARSLARIDA INTERFAOL METODLAR VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI

*Saidaliyeva Tojixon Asqarovna
Toshkent shahar Olmazor tumanidagi
24-maktabning tarix fani o‘qituvchisi
Telefon: +99894-632-12-22*

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarix darslarida qo‘llaniladigan interfaol metodlar, ularning dars jarayonida qo‘llanilishida hamda o‘qituvchi hamda o‘quvchilarning bu metodlardan qay tarzda foydalanishlari haqida fikr mulohaza yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Interfaol, pedagogika, tashabbus, o‘qituvchi, innovatsiya, rahbar, tashkilotchi, mini-leksiya.

So‘nggi yillarda barcha ta‘lim muassasalarida o‘qitish jarayonida interfaol usullardan foydalanish masalasi dolzarb etib ko‘rsatilmoqda. Bu esa interfaol ta‘lim asosida tashkil etilayotgan pedagogik jarayonalarni mazmun-mohiyatini to‘liq tushunib yetishga va ularni samarali, qiziqarli, sifatli bo‘lishini ta‘minlashga olib keladi.

Interfaol usullardagi darslar o‘quvchini ijodiy fikrlashga, olingan axborotlarni faollikda hal etishga, fikrni erkin bayon etishga, tashabbuskorlikka, guruhlarda masalalar yechimini topishga, hamkorlikda ish yuritishga, firkin yozma ravishda bayon etishga chorlaydi. Bunday yondashuvlar tarix fanlari o‘qituvchilari uchun muhimdir.

Hozirda yangicha metodlarni yoki innovatsiyalarni ta‘lim jarayonida tadbiiq etish haqida to‘xtalganda interfaol usullar bilan birga texnika vositalarining qo‘llanilishi tushuniladi.

Interfaollik o‘zaro faollik, harakat, ta‘sirchanlik, o‘quvchi va o‘qituvchi muloqotlarida sodir bo‘ladi. Interfaol usulning bosh maqsadi, o‘quv jarayoni uchun eng qulay vaziyat yaratish orqali o‘quvchining faol, erkin yuritishiga muhit yaratishdir. U o‘zini intellektual salohiyatini namoyon etadi va o‘quv sifati hamda samaradorligini oshirishni ta‘min etadi.

Interfaollik asosida darsni tashkil etish shunday kechadiki, bu jarayonda birorta ham o‘quvchi chetda qolmaydi, ya‘ni ular ko‘rgan, bilgan o‘ylagan fikrlarini ochiq-oydin bildirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

O‘quvchilar hamkorlikda ishlashda mavzu mazmunini bilish, o‘zlashtirishda o‘zlarining shaxsiy hissasini qo‘shishi mkoniyatiga ega bo‘ladilar. O‘zaro bilimlar, g‘oyalar, fikrlarni almashish jarayoni sodir bo‘ladi.

Interfaol dars shunday tashkil etilishi kerakki, bunda sinfdagi barcha o‘quvchilar faollashishlari zarur. O‘qituvchi bu jarayonning tashkilotchisi, rahbari va nazoratchisidir. Interfaol usul dars olib borilayotgan o‘quvchi sinfdagi o‘zini erkin his qilishi o‘quv jarayoni emotsional uni qoniqtirsagina amalga oshib o‘z fikrlarini erkin bayon eta oladi. O‘qituvchi o‘quvchining bilimlarini mustahkamlash va sinash maqsadida albatta savolni to‘g‘ri qo‘ya bilishi kerak.

Interfaol metodlar orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlari rivojlantirilib, ularda erkin fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, hissiyotlarni boshqara olish, tanqidiy va ijodiy fikr yuritishning rivojlanishiga zamin tayyorlanadi.

Interfaol metodlarning asosiy maqsad va vazifalari quyidagilardan iborat:

1. O‘quvchilarni mustaqil, ijodiy, tanqidiy, mantiqiy fikrlashga o‘rgatish;
2. Muammoli vaziyatli amaliy va hayotiy topshiriqlarni bajarish;
3. Fikrlashga majbur etish;
4. Faollashtirish;
5. O‘quvchilarni tashkilotchilik va yo‘naltiruvchanlikka undash.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib tarix darslarini o‘tishda foydalaniladigan interfaol metodlardan bir nechtasini ko‘rib chiqamiz.

Mini leksiya – zamonaviy ta‘limning effektiv usullaridan biri hisoblanadi. Amal qilish mehanizmi quyidagicha: o‘qituvchi 10-20 minut ichida ma‘ruza o‘qiydi. O‘quvchilar diqqat bilan quloq solishadi. Ma‘ruza o‘qib bo‘linganidan so‘ng, o‘qituvchi o‘quvchilarga 3-5 daqiqa vaqt berib ma‘ruzaning asosiy mazmunini tezis shaklda konspekt qilishga imkon beradi. Konspekt tuzish jarayonida o‘quvchilar noaniqliklarni bartaraf etish maqsadida o‘qituvchiga yoki bir-birlariga savollar berishi mumkin.

Stol o‘rtasidagi ruchka – o‘quvchilar kichik guruhlariga bo‘linib (uch kishidan yeti kishigacha), o‘z guruhlarida g‘oya almashishni boshlaydilar. Har kim o‘z ruchka yoki qalamini stolni o‘rtasiga qo‘yib, bu bilan muhokamaga o‘z hissasini qo‘shishini bildiradi. Guruh ishtirokchilarining hammasi ruchkalarini stolning o‘rtasiga qo‘ymaguncha, hech kim o‘zining boshqa g‘oyalarini bayon eta olamaydilar. Bu usul o‘qituvchidan katta mahoratni talab etadi. O‘qituvchi guruhlar muhokamasini diqqat bilan kuzatib boradi, natijalarni yozadi. Muhokama tugagach, o‘qituvchi stolning ustidagi xohlagan ruchkani olib, uning egasidan (o‘quvchidan) muhokamaga qanday hissa qo‘shganini so‘rashi mumkin. Oxirida o‘qituvchi guruhlar muhokamalarini baholaydi va masalaga yakun yasaydi. Bu usul guruh a‘zolarining masala muhokamasiga teng hissa qo‘shish imkoniyatlariga ega ekanliklarini isbotlaydi. Bunday munozalarda hech kim ustunlik qila olmaydi. Boshqalarning fikrlarini hurmat qilishga o‘rgatadi.

BBB jadvali – ushbu strategiya yordamida matn mazmunini tushuntirishga qaratilgan. O‘quv jarayonida o‘quvchi axborotni o‘zi uchun naqadar ahamiyatli ekanligini aniqlaydi va yangi bilimlarga ega bo‘ladi. BBB jadvali yozuv taxtasiga yoki katta qog‘ozga tayyorlanadi.

BBBjadvali

	Bilaman	Bilishni xohlayman	Bilib oldim
1			
2			
3			
4			

1. O‘qituvchi matn mavzusi bo‘yicha savol beradi va juftliklarda yoki kichik guruhlarda aqliy hujum o‘tkazadi.

2. Aqliy hujum natijasida paydo bo‘lgan g‘oyalarni “Bilaman” ustuniga yozib chiqadi.

3. Parallel ravishda paydo bo‘layotgan savollarni “Bilishni xohlayman” ustuniga yozib chiqadi.

4. O‘quvchilar matnni o‘qiydilar va qo‘yilgan savollarga javob izlaydilar.

5. O‘qituvchi o‘quvchilardan qo‘yilgan savollarga javoblarni topgan yoki topmaganligini aniqlab, topilgan javoblarni “Bilib oldim” ustuniga yozib chiqadi.

6. O‘qituvchi o‘quvchilardan qo‘yilgan savollardan tashqari, yana qanday yangi ma’lumotlarni bilishlarini aniqlab, bu javoblarni ham “Bilib oldim” ustuniga yozib chiqadi.

7. “Bilaman” ustuniga yozilgan g‘oyalar qanchalik to‘g‘ri ekanligini o‘quvchilar bilan muhokama qiladi.

8. Javobsiz qolgan savollarga e‘tibor berish kerak. Bu savollarga javoblarni o‘quvchilar qayerdan olishlari mumkinligi muhokama qilinishi lozim. Ushbu strategiya o‘quvchilarning fikrlash qobiliyatini aktivlashtiradi, axborotlar bilan mustaqil ishlash ko‘nikmalarini hosil qilishga yordam beradi. Axborotni qisqa va lo‘nda shaklda yozma ravishda ifoda etib berish ko‘nikmalarini hosil etadi.

Yuqorida ko‘rib o‘tgan interfaol metodlarimiz dars jarayonida o‘quvchilarni har tomonlama fikrlashga undaydi, o‘zgalarning fikrini tinglashni, ularning fikrlarini hurmat qilishni o‘rganadi hamda aqliy va ijodiy fikrlashlarini yanada teranlashtirib, mantiqiy dunyoqarashini shakllantirishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. Tarix darslarida pedagogik texnologiyalar: interfaol metodlar va ularning amaliy ahamiyati. Tarix fani o‘qituvchilari uchun metodik ko‘rsatma. TSHXTXQTUMOI.Toshkent, 2016-yil.

2. B.X.Xodjayev. Umumiy pedagogika. Toshkent 2017-yil

3. Tolipov O‘, Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari. – T.: 2005-yil

ДОМАШНИЕ РАБОТЫ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Salohitdinova Ruqiya Latipovna
4-я школа города Намангана
Учительница русского языка
+998-93-402-71-10

Аннотация: в этой статье анализируется важность домашнего задания на уроках русского языка и насколько оно должно быть.

Ключевые слова; домашнее задание, уроки, русский, образование, школа, учитель, наука

Домашние работы по русскому языку – обязательный этап обучения детей. В процессе их выполнения происходит индивидуальное осмысление и усвоение знаний о языке.

Объем и содержание домашнего задания. Домашнее задание выполняется охотно всеми учениками, если оно посильно, невелико по объему и делается без перерыва. Опыт показывает следующее: домашняя работа не должна занимать более 30–40 минут по одному предмету (от 5 к 9 классу) на выполнение устного (усвоение новых и повторение ранее изученных сведений) и письменного заданий. Упражнение для письменной работы целесообразно давать объемом в 4–6 строк в 5–7 классах и 8–10 строк в 8–9 классах. Если предлагаются нестандартные задания (составление предложений, написание сочинений), то в итоге желательно получить тот же объем работы, что и при выполнении стандартных упражнений (списывание из учебника). Учитель, подбирая домашнее задание, учитывает наличие в классе как слабых, так и сильных школьников. Последним полезно дать какие-либо небольшие задания повышенной трудности, чтобы было интересно их выполнять. В качестве домашних заданий предлагаются те же виды упражнений (кроме диктантов), которые учащиеся выполняли на уроке: списывание; составление таблиц, схем; придумывание предложений; подбор примеров; написание сочинений; образование форм слов; подбор однокоренных слов; различные разборы и т. п. Выбор упражнения в качестве домашней работы определяется разными условиями: спецификой темы, целями обучения, подготовленностью учащихся. Домашняя работа одновременно с реализацией основной учебной цели формирует навыки самостоятельности поиска способа ее выполнения. В этом деле учащимся помогают советы учителя, где и как искать дополнительный материал (словари, справочники, научно-популярные книги и т. п.).

Подготовка к восприятию домашнего задания и методика его преподнесения. Формируют интерес детей к домашней работе задания по выбору. Для этого используются как одно и то же упражнение, так и разные упражнения. К одному и тому же упражнению можно дать разные задания: списывание без дополнительного задания; списывание с распределением слов (предложений) на группы; составление таблиц и заполнение их словами из текста данного упражнения. Суть работы сохраняется неизменной в домашнем задании всех учащихся, однако разная форма его выполнения позволяет детям проявить свои творческие возможности. Домашнее задание предлагается ученикам на разных этапах урока, но обязательно после ознакомления с новым материалом. Домашнее задание можно предлагать компактно в конце урока, оставив для этого время (2–3 мин), или рассредоточенно (после ознакомления с новым материалом – теоретическое задание), а после выполнения учащимися домашнего задания необходимы минимальные разъяснения учителя о характере работы, путях ее выполнения.

Литература :

1. Опорные конспекты на уроках русского языка / Ю. С. Меженко // Русский язык и литература в средних учебных заведениях УССР. – 1988. – № 4.
2. Напольнова, Т. В. Активизация мыслительной деятельности учащихся на уроках русского языка / Т. В. Напольнова. – М. : Просвещение, 1983

METHODOLOGY OF TEACHING SCHOOL GEOMETRY COURSE USING INFORMATION TECHNOLOGIES

Sh.A.Egamkulov

*Jizzakh Regional Center for Retraining and
Advanced Training of Public Education Officers
tel:+998952800908, telegram: +998973252580
Email:sherxan2580@gmail.com*

Annotation: Currently, there is growing interest in improving the effectiveness of education through the use of innovative and information technologies that are rapidly developing in the educational process. Lessons using the most modern technologies are aimed at searching, studying, analyzing and even conclusions. This facilitates the formation, formation, acquisition and training of individuals and communities in the process, and also serves as a manage and guiding person.

The Law on Education emphasizes that one of the main challenges of today is the introduction of computer and information technologies in the educational process of educational institutions.

Successful resolution of these tasks largely depends on the teacher's ability to use advanced pedagogical and information technologies in the educational process. Therefore, it is important for students in academic lyceums to use advanced pedagogical and information technology to teach geometry courses.

The use of computer technologies in the learning process and the use of multimedia tools based on them are of great pedagogical and psychological significance and have the following important implications.

- Intensification, intensification of the educational process, increasing the effectiveness of education;
- The transfer of educational material in various forms (using voice, text, video, graphics and animation) attracts the reader;
- High level of visualization is of great interest to the student in the studied subject;
- Ensures the long-term storage of the studied material;
- provides the basis for transition to a differentiated education;
- A student who is passive listener during the course of the lesson, becomes an active participant and a partner who interacts with the teacher;
- Increase students' independent learning opportunities and develop independent learning skills;
- Most of the organizational work carried out by a teacher is done through a computer;
- The problem of time deficit is sharply reduced;
- The computer monitors and evaluates the student's level of knowledge. When the learning activities are complex, they are made up of several components.

1. Educational tasks. 2. Training activities. 3. Self-monitoring and evaluation efforts.

There are a number of requirements for students' knowledge today.

1. Have students' knowledge systematized.
2. Students' knowledge should be clear, meaningful.
3. Learners need to have deep and comprehensive knowledge.
4. Student knowledge should be linked to life experiences.

Mastering is important in the learning process. It is assimilated through psychological processes such as knowledge, senses, memory, cognition, and thinking. Mastering the learning material begins with the perception of the material. This is done through the use and application of computer technologies and the use of multimedia tools based on them.

There are some downsides of using computer technology in the learning process. First of all, sitting in front of a computer is detrimental to the health of the student, secondly, the student does not develop writing skills, and thirdly, the student's communication with teachers and peers are limited. Given these disadvantages, the teacher should make good use of the possibilities of computer technology. At the same time, it is necessary to use the rich experience of the traditional methods of teaching the subjects with the use of new pedagogical and information technologies. Accordingly, the pedagogical methods used to organize the educational process on

the basis of modern pedagogical technology provide the students with the opportunity to learn sequentially, both in-class and out-of-class materials. Teaching methods are established taking into account the learning objectives, content, subject matter and age characteristics of the learners, and the form of learning and the tools used to influence the choice of teaching methods.

The pedagogical methods used to organize the educational process based on state educational standards are divided into three categories, which are used when designing lesson plans and introducing pedagogical technology into the learning process, depending on the nature of the areas of knowledge. These include:

The first category is called “Traditional Methods” which is based on the principle of “transferring” knowledge to students.

The second category is called ‘Non-traditional’ or ‘Interactive’ and relies on the principle of ‘Activating’ students to acquire knowledge.

The third category is called “Advanced or Modern Methods” which is based on the principle of “Intensification and Enhancement” of the educational process.

These three categories of methods have historically been compounded, evolving over time, and meeting the demands of their times.

“Traditional methods” based on the principle of “delivery” are still relevant today if they are chosen according to the characteristics of the future specialist and the subject they are taught and are used to.

The research revealed that the problems and difficulties that can be overcome through the use of computer technology in ensuring geometric preparation of students in the academic lyceum are:

1. Many students do not understand the role and role of computer and information technology in modern geometry research;

2. The existing methodological system for the geometric preparation of students is not designed to adequately develop their spatial representations;

3. Many students formally imagine the connection between geometric devices and their visual and figurative representations;

4. As you know, one of the most important tasks of the geometry course is to develop students’ logical thinking, but the science teacher does not always have the opportunity to focus on this important aspect of geometry teaching. Computer-assisted authentication techniques allow us to fill in those gaps;

5. It is known that systematization and structuring of geometric knowledge acquired by students plays an important role in organizing the learning process as they are not only important in learning theoretical material but also in solving geometric problems. The simplest way to use computers at this time is to create a database and develop a methodology for using it;

6. Many students do not have the skills to use computers as a tool for learning geometry.

The methodological system is a pedagogical structure that consists of the purpose, content, methods, forms, and means of learning components. In the methodological system, teaching tools are subject to the purpose and content of the training and are consistent with the forms and methods of teaching. Therefore, it is often viewed as a secondary component of the methodological system. However, with the advent of computer and computer technology in the learning process, there are ample opportunities for achieving didactic goals that are still difficult to meet.

This, in turn, dramatically increased the role of teaching tools, especially electronic textbooks, among the components of the methodological system.

1. Illustration in e-learning literature is higher than in printed textbooks. Electronic textbooks are provided with visual aids, animations in their creation, use of sound tracking, hyper transmissions, videos and other multimedia technologies.

2. Electronic textbook provides versatility, versatility and variety of test tasks and tests. E-learning literature allows all tasks and tests to be interactive and instructive. In case of an uncertain answer, a clear answer can be achieved through explanations and comments.

3. Publishing and publishing of e-learning literature is not done. E-learning literature is an open system in its structure, which can be replenished and refined during its use.

4. The convergence of e-learning literature with learners is higher than that of printed textbooks. When demand for e-learning literature increases, the number of copies can easily be increased or sent via the network.

Taking into account the aforementioned, the research was conducted on the creation of an electronic manual on geometry courses taught in academic high schools.

The research revealed that the electronic textbook should have the following features:

- ensuring the quality of training sessions;
- Creation of new knowledge and opportunities for self-evaluation of students;
- Convergence of lectures and workshops;
- Harmonized classification of information resources development;
- Text and other information materials should be updated (hypertext) and illustrated (multimedia tools, pictures, tables, diagrams, etc.);
- E-textbook should not become a textbook reference.

At the same time, the creation of an electronic textbook for geometry courses should be based on the following principles:

1. The principle of quantization. The training material should be broken down into sections that are small in size but have a whole section.

2. The principle of completeness. Each section should be comprised of: theoretical part, control questions for checking the theoretical knowledge, tests, assignments for practical problem solving and practical skills, as well as historical reviews.

3. The principle of visualization. Each section should consist of a series of shots that are small in size and dimension, allowing new concepts, ideas and styles to be understood and easier to remember.

4. The principle of networking. Each section should link other sections through hyperlinks so that the user can freely navigate to any other section. Although the principle of networking does not limit the learning material of the study, it involves the gradual, gradual mastering of science.

5. The principle of controllability. Learners should be able to independently manage screen shots, and be able to display any topic or information, concepts and ideas, visual material and multimedia. Learners should be provided with opportunities to control their own knowledge, such as questions, answers to tests, and tests of skills in practice.

6. The principle of adaptability. An e-learning guide on geometry should be able to adapt to the needs of a particular user in the learning process, allowing for the complexity of the material being studied and its practical orientation depending on the student's professional activities. The user should be able to produce additional visual material according to his / her own needs, to interpret the concepts learned in a graphical or geometric way.

7. Principle of Computer Support. In this principle, students should consider tasks and tasks that encourage them to focus on the nature of the learning material at any time of the learning process, and use the computer to complete them. The computer should not only perform complex swap operations, compute various calculations and graphs draw pictures and schemes, but also perform various complex operations. There should be an opportunity to examine previously studied and obtained results, not only at the response phase but also at the optional phase.

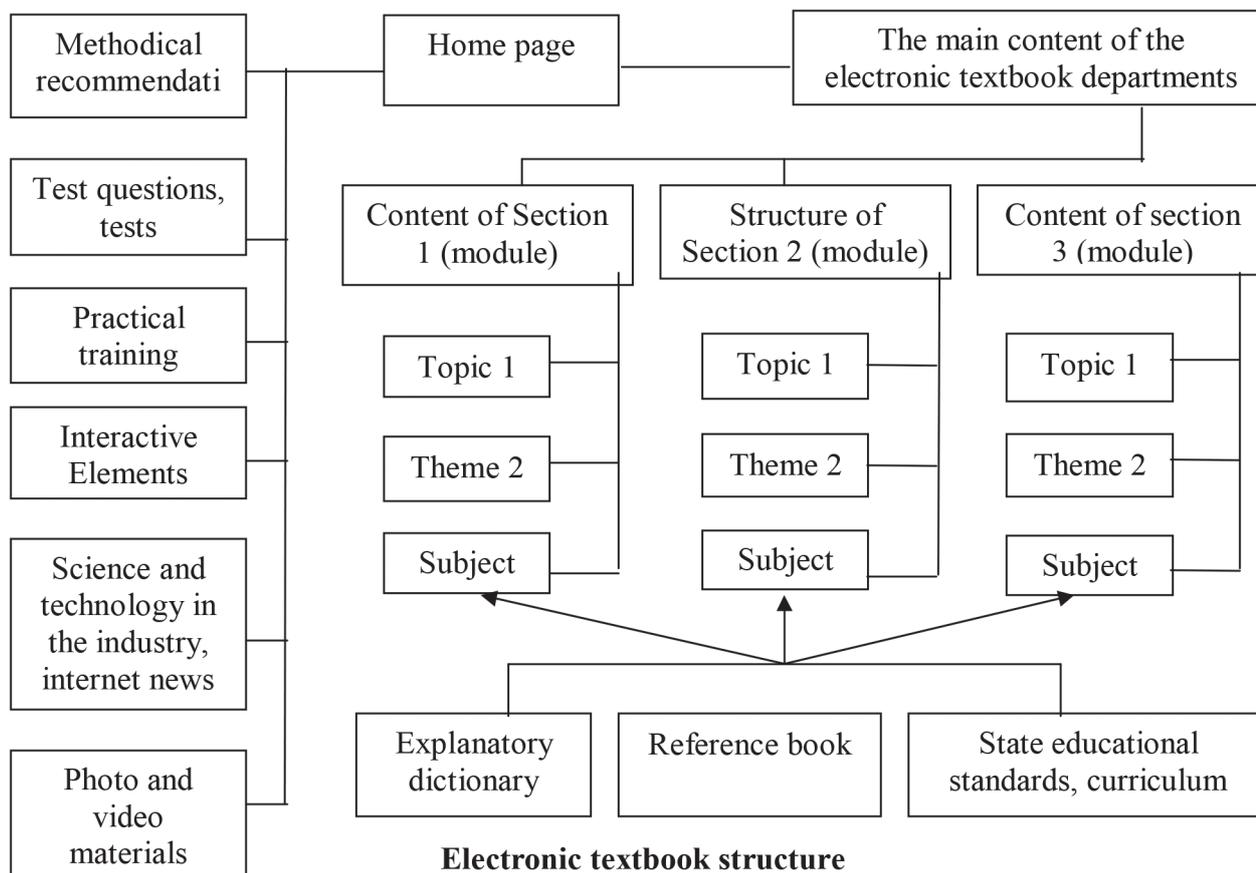
8. The principle of accumulation. The e-learning manual should allow new sections and topics to be expanded and supplemented by science and technology, and to create private e-libraries for students, teachers or researchers.

Electronic textbooks are an effective teaching tool that can safely incorporate the aforementioned principles of didactics into the learning process.

As a result of theoretical and practical researches, didactic, technical and technological, ergonomic, aesthetic requirements of the electronic textbook were developed and the stages, technology and methodological support of its creation were identified.

The technology of creating the electronic textbook is sufficient and includes the following steps:

1. Define the purpose and objectives of creating e-textbooks.
2. Creating electronic textbook structure.
3. Creating the content of the textbook and sections.
4. Preparation of separate scenes of electronic textbook.
5. Programming.
6. Testing.
7. Improvement of the content of the electronic textbook based on the results of tests.
8. Preparation of methodical instructions for use.

Electronic textbook structure

Nowadays, there is a growing interest in increasing the effectiveness of education through the use of innovative and information technologies, which are rapidly developing in the educational process. Lessons using state-of-the-art technology are focused on finding, learning, analyzing, and even drawing conclusions. It facilitates the formation, formation, acquisition and education of individuals and communities in the process, and also serves as a guiding and directing person. In this learning process, the teacher becomes the main figure.

- Pedagogical technologies allow wide introduction of systematic approach to the educational process.

- Pedagogical technology encourages the teacher to pre-design the technological chain from the objectives of the educational process to the establishment of the diagnostic system and control over the process.

- As pedagogical technology is based on the use of new tools and information methods, their application will ensure the implementation of the requirements of the National Program for Personnel Training.

Experience shows that knowledge is enhanced through the use of the most appropriate pedagogical technology in education. In conclusion, if we want to improve the quality of teaching geometry courses at academic high schools using information technology, we need to use the most accurate, affordable and effective pedagogical technology with an in-depth analysis of the purpose of education.

List of used literature.

1. The concept of creating a new generation of educational literature for the continuing education system. Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Republic of Uzbekistan, Ministry of Public Education of the Republic of Uzbekistan, State Press Committee of the Republic of Uzbekistan. Tashkent, 2002.

2. Lutfullaev M.Kh. The teaching methodology in multimedia electronic educational literature. Journal of Continuing Education. Number 4 Tashkent, 2002. Page 79-82.

3. Lutfullaev M.X., Fayziev M.A., Lutfullaeva F. Pedagogical bases of use of multimedia electronic educational literature in educational process. New pedagogical and information

technologies in continuing education. Samarkand, May 13-14, 2003.

4. Egamkulov Sh.A. Features of the use of information technology in education. The role of social and human sciences in nurturing the idea of national independence in the minds of youth. Materials of the republican scientific-theoretical conference. Jizzakh, April 13-14, 2006, pp. 288-300

5. Egamkulov Sh.A. The use of multimedia in the teaching of geometry in academic lyceums. Problems of teaching natural sciences. Republican scientific-methodical conference on the topic. Jizzakh November 29-30, 2006, pp. 112-115

6. Egamkulov Sh.A. The use of information technology in the teaching of school geometry. Materials of the republican scientific conference. Tashkent, April 28-29, 2006. Pages 112-113.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA AXBOROT-KOMUNIKATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI NATIJALARI

*Siddiqova Zubayda Shokirovna
Navoiy viloyati Karmana tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi*

Annatsiya: Ushbu maqolada axborot-kommunikatsion texnologiyalarning dars jarayonidagi afzalliklari, ta’li-tarbiya jarayonida o‘qituvchining pedagogik mahorati haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar. Axborot-kommunikatsion texnologiyalar, poydevorundoshlar, tahlil, taqlid, lider, test, samaradorlik.

Pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi va ularning o‘quv-tarbiya jarayoniga kirib kelishi, shuningdek, axborot texnologiyalarining tez almashinuvi va takomillashuvi jarayonida har bir inson o‘z kasbiy tayyorligini, mahoratini kuchaytirishga imkon yaratadi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilaridan ham bu vazifalar kuchli ma’suliyat talab qiladi. Barkamol avlod tarbiyasi ilk maktab yoshidan boshlanganda ijobiy natija berishini barchamiz yaxshi bilamiz. Chunki, Boshlang‘ich sinf bamisoli poydevor, poydevori mustahkam bino esa pishiq va samaralidir. Oilasi, el-yurti tinch, Vataniga hurmat ruhida tarbiyalanayotgan bugungi kun yoshlari esa o‘z bilim va tafakkurari, izlanish va intilishlari, hayot bilan hamnafas ekanliklari, ayniqsa, axborot texnologiyalaridan boxabar ekanliklarini namoyon eta olishlari biz erishayotgan yutuqlarimizni sarhisob etib bera oladi.

Har bir dars jarayonida mashg‘ulotni qiziqarli va mazmunli tashkil eta olish, o‘quvchilar diqqatini jamlay olishda AKTdan foydalanish samarali natija bermoqda, chunki axborot oqimidan oqilona foydalanish o‘quvchi fikr doirasining kengayishiga amaliy yordam beradi. O‘quvchilarda uzluksiz o‘z ustida mustaqil ishlash imkoniyati tug‘iladi. Ular o‘rgangan manbani “ tahlil qilish “ va “ taqqoslash “ xususiyatlarini ham mustaqil ong orqali bajarishadi.

Hozirgi kunda respublikamizning maktablarining 80 foizidan ortig‘i eng zamonaviy o‘quv laboratoriya uskunalari, kompyuter sinflari, electron darsliklar, uslubiy qo‘llanmalar bilan ihozlangan.

Hozirgi kunda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ko‘p qismi maktabga chiqmasdanoq kompyuter savodxonligiga ega bo‘lishmoqda. Ular kompyuter orqali har xil o‘yinlarni o‘ynashni, kompyuter qismlaridan qanday foydalanishni bog‘cha yoshidayoq o‘rganib olmoqda. Shularni e’tiborga olib, boshlang‘ich ta’lim axborot-kommunikatsion texnologiyalarni kiritish talab darajasiga chiqmoqda. Har yili o‘tkaziladigan avgust kengashlarining shu’ba yig‘ilishida aynan muhokama qilinishi kerak bo‘lgan masalalar qatoriga “ Boshlang‘ich sinflarda axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish “ mavzusi kiritilgan.

Xulosa qilib aytganda, axborot-kommunikatsion texnologiyalari o‘quvchilarning mustaqillik va o‘zini boshqarish hamda rivojlanishiga yordam beradi, o‘quvchining hayotda faol ishtirok etish imkoniyatini kengaytiradi. Asosiysi, u o‘quvchilarning kommunikativ ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga yordam beradi. Amaliyotda ko‘rsatishicha, dars jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish dars mavzusining muammoli masalalariga diqqatni qaratish imkonini beradi.

Xullas, dars jarayonining axborot-kommunikatsion texnologiyalar orqali tashkil etish o‘ziga xos sifat va samaradorligini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. “ Xalq ta’limi “ ilmiy-metodik jurnali
2. Internet saytlaridan.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТИ ДИРЕКТОРИНИНГ ИШ FAOLIYATI VA UNGA QO'YILADIGAN DAVLAT TALABLARI

*Toshova Dilorom Jahongirovna
Navoiy viloyati Navbahor tumani
MTB tasarrufidagi 9-MTT direktori*

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorining malaka talablari, vazifalari, qanday insoniy fazilatlariga ega bo'lishi haqida nazariy ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: MTT, rahbar, direktor, malaka talablari

*Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom
va shaxsiy javobgarlik-Har bir rahbar
faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak.
Shavkat Mirziyoyev*

Maktabgacha ta'lim sohasini huquqiy jihatdan tartibga solish maqsadida Qonunchilik palatasi tomonidan 2019-yil 22-oktyabrda hamda Senat tomonidan 2019- yil 14-dekabrda ma'qullangan "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2019 yil 16-dekabrda 595-son bilan tasdiqlandi. "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni bu yo'nalishda mamlakatimiz tarixida ilk marotaba ishlab chiqilgan hujjat bo'lib, uning ma'qullanishi maktabgacha ta'lim sohasida qator o'zgarishlarga va yangiliklarga boy bo'ldi. Ushbu qonun joriy etilgunga qadar maktabgacha ta'lim tashkilotining rahbari mudira deb yuritilar edi. Endilikda bu lavozim qonunning 51-moddasiga muvofiq direktor deb yuritiladi.

51-modda. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining rahbari. Direktor davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining rahbari. Direktor davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining faoliyatiga joriy rahbarlikni amalga oshiradi. Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorining huquq va majburiyatlari normativ-huquqiy hujjatlar, davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining ustavi, shuningdek mehnat shartnomasi bilan birgalikda belgilanadi.

Direktor maktabgacha ta'lim tashkilotining butun faoliyatiga rahbarlik qilib, u obodonlashtirish, ko'kalamzorlashtirish ishlariga rahbarlik qiladi. Smeta bo'yicha harajatlarni to'g'ri taqsimlash, tashkilotni boy oziq-ovqat moddalari bilan ta'minlash, kun tartibini to'g'ri tashkil etish, ta'lim-tarbiya dasturining bajarilishi uchun javobgar, yozgi sog'lomlashtirish ishlari, taomnoma sifatini vitaminga boy bo'lgan moddalar bilan ta'minlash, pedagogik va xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning bilimi, ishga nisbatan munosabati, ularni malakasini oshirish ishlari bo'yicha bosh rahbardir. Bundan tashqari MTTlarga rahbar etib tayinlangan direktorlar quyidagilarni bilishlari shartdir.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi, "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi to'g'risida"gi va "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi qonunlarini;

- maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga qo'yilgan davlat talablarining mazmunini;
- hukumatning tegishli qarorlari, Maktabgacha ta'lim vazirligi tomonidan chiqarilgan normativ-huquqiy hujjatlarni;
- bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash dasturi va tarbiyaviy ishlar konsepsiyasini;

Maktabgacha ta'lim tashkilotiga rahbar etib tayinlangan shaxslar o'z navbatida, davlat tomonidan joriy etilgan malaka talablarini ham bilishlari zarur. Rahbarning malaka talablariga: o'z yo'nalishi bo'yicha kamida bakalavr darajasidagi oliy ma'lumot yoki kamida bakalavr darajasidagi oliy ma'lumot va kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalash bo'yicha kurslarni tugatganlik; xorijiy tillardan birining boshlang'ich bosqichini va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni bilishi; besh yildan kam bo'lmagan ish stajiga ega bo'lishi kerak.

Birinchi o'rinda lavozimga ta'yinlangandan so'ng har bir direktor ishning ma'suliyatini his qila olishi va unga qat'iy rioya qilishi kerak bo'ladi. Tartib intizom bor joyda yuksalish bo'ladi. MTT direktori malaka talablaridan tashqari biq qancha ijobiy shaxsiy sifatlarga ham ega bo'lmog'i kerak.

Rahbarning ahloqiy xislatlaridan kamtarinlik, haqgo'ylik, halollik, o'zini tuta bilishlik, to'g'rilik, vijdonlik, insofilik, mehr-oqibat, saxovat;

Rahbarning jamoaga nisbatan madaniyatligi: kishilarga e'tibor va hurmat, kishilarga

хаурхоx ва iltifotli bo‘lish,olijanoblik va beg‘arazlik, xolislik, insoning qadr-qimmatiga yetish kabilar.

О‘zaro munosabatdagi quyidagi oddiy etiket qoidalariga rioya qilish: xushmuomala, sipolik, kamsuqumlik, andishali, vazminlik hislatlariga ega bo‘lishi kerak. Shundagina o‘zi rahbarlik qilayotgan jamoada shuhrat qozonadi. Xalq e’tirofiga sazovor bo‘ladi. Eng muhimi, har bir rahbar shaxs avvalo inson ekanligini his qilib rahbarlik bu insonga bir umrga berilmaganini hisobga olib ishiga mas’uliyat bilan yondashib halol va haqqoniy ish olib borishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. SH. Mirziyoyev “Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-Har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak”.T: O‘zbekiston ,2017
2. Maktabgacha pedagogika. F.R.Qodirova, Sh.Q.Toshpo‘latova, N.M.Kayumova, M.N. A’zamova .Toshkent-2017
3. Qonun O‘RQ 595 16.12.2019 “Maktabgacha ta’lim va tarbiya tog‘risida”gi

ATROFIMIZDAGI OLAM” FANINING TARBIYAVIY AHAMIYATI VA BOSHQA FANLAR BILAN ALOQADORLIGI

*Turg'unova Gulnoza Sijoyiddin qizi
Andijon viloyati Paxtaobod tumani
17-umumiy o'rta ta'lim maktabi
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon:+998 91 479 13 23*

Anotatsiya: Ushbu maqolada “Atrofimizdagi olam” fanining tarbiyaviy ahamiyatlari, fanning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati va boshqa fanlar bilan aloqadorligi haqida tushuncha va bilimlar yoritilgan.

Kalit soʻzlar : Atrofimizdagi olam, tabiat, kasb madaniyati, oʻqitish jarayoni, vatanparvarlik, insonparvarlik, ekologik bilim.

Boshlang'ich maktabda tabiatshunoslik fanining ta'limiy va tarbiyaviy vazifalari oʻqitish jarayonida birgalikda echiladi. Tabiatshunoslik oʻzining mazmuni va metodlari bilan oʻquvchilarni xar tomonlama tarbiyalash uchun cheksiz imkoniyatlarga ega. Uning asosiy maqsadi bilimlar yigindisini faqat esda qoldirish boʻlib qolmasdan, ularni ishonchga aylantirish. Ishonch insonlarga, atrof olamga boʻlgan munosabatda, odatlarda, ish tutishda, xulk-atvorda namoyon boʻladi. Bunda birinchi tabiatshunoslikning turmush bilan aloqasi kursatiladi. Ta'lim bilan birgalikda xar tomonlama tarbiyalash xam vujudga keladi. Xar tomonlama tarbiyalashning vazifalariga: maktab oʻquvchilariga mehnat madaniyatini singdirish, odamlar mehnatiga xurmat uygʻotish, turli kasblar bilan tanishtirish va boshqalar kiradi. Tabiatshunoslikni oʻqitish jarayonida dunyoni ilmiy tushunish asoslarini shakllantirish uchun tabiatga insonparvarlik, munosabatini, vatanparvarlikni va goʻzallikni tushunishini tarbiyalash kerak. Tabiatshunoslikni oʻqitish oʻqituvchiga oʻquvchilar tafakkurini, ijodiy va bilish faolligini rivojlantirish uchun boy material beradi. Tabiatshunoslik buyicha mashgʻulotlarni sinfdan va maktabdan tashqari tadbirlar ochiq havodagi oʻyinlar, oʻlkashunoslik ekskursiyalar bilan chambarchas bogʻlamoq zarur. Bu oʻquvchilarning yaxshi bilim olishgagina emas, shaxsni shakllanishiga taʼsir koʻrsatadi. 6 yoshli oʻquvchilarni jonajon oʻlka tabiati namunasida axloqiy tarbiyalashda “Atrof tabiat bilan tanishtirish” predmetining imkoniyatlari juda kattadir. Dars mashgʻulotlari orqali bolalarni axloqiy tarbiyalashda quydagilar asosiy vazifa qilib qoʻyiladi: 1. Jonajon oʻlka tabiati bilan tanishtirish orqali oʻquvchilarda unga nisbatan muxabbat va faxrlanish xissini uygʻotish. 2. Tabiat boyliklarini saqlash, koʻpaytirishga oʻrgatish asosida ijtimoiy mulkni tejab asrash malakasini xosil qilish. 3. Tabiatga nisbatan mexr-muxabbat uygʻotib, ijobiy munosabatlarda boʻlishga odatlantirish, shu yoʻl bilan oʻquvchilarda insoniylik, oʻzaro hurmat xissini oʻstirish. Kichik yoshdagi maktab oʻquvchilari uchun eng aniq, koʻzga tashlanadigan aloqalargina tushunarli boʻladi. Shuning uchun 1-2 sinf oʻquvchilari tabiatdagi mavsumiy oʻzgarishlarni kuzatib, kuzdagi va qishdagi xodisalar soʻvish, bahordagilar esa ilish bilan bogʻliqligini payqaydilar. 3-4 sinflarda kuzatishlar natijasida endi tabiatning ayrim elementlari oʻrtasida oddiy bogʻlanishlar borligini aniqlaydilar. Nima uchun xavo xaroratining oʻzgarishini, nima uchun kun bilan tun almashishini va xokazolarni bilib oladilar. Tabiatni muxofaza qilish va uning boyliklaridan tejab-tergab foydalanish aloxida axamiyat kasb etadi. Bu masalani muxokama qilishda iqtisodiy va ilmiy-texnik omillar bilan birga uning axloqiy tarbiyaviy tomonlari ham muxim ahamiyatga egadir. Ekologik bilimlar yuzasida bolalarga puxta bilim, oʻquv va malakalar xosil qilishlari va oʻquvchilarda mustaqillik koʻnikmalari oʻstirishga yordam beradi. Ekologik bilim va tarbiyaning asosiy yoʻnalishlari qoʻyidagi natijalarni beradi: birinchidan oʻquvchilarga zamonaviy ekologik tafakkur shakllanadi; ikkinchidan, bolalarda mamlakatning xaqiyqiy egallari qilish xissini tarbiyalab, yuksak ekologik madaniyatni tarkib toptiradi; uchinchidan, yoshlarda psixologik, axloqiy sifatlarni oʻstirib, ularni intizomlilikka va tejamkorlikka oʻrgatadi.

Tabiatshunoslik darslarining boshlang'ich sinflardagi turli fanlar bilan aloqadorligi oʻqituvchiga oʻquvchilarda tabiatshunoslik tushunchalarni nafaqat tabiat darslarida, balki mexnat, tasviriy sanʼat, oʻqish, ona tili darslarida shakllantirishga katta imkoniyat beradi. Tabiatshunoslik qishloq-xujalik va texnik mexnat bilan chambarchas bogʻliq. Tabiatdagi xodisalarni kuzatishlar nutq oʻstirish darslarining ogʻzaki va yozma nutqini oʻstirishga keng material beradi. Tabiatshunoslik

darslaridashe'riy asarlardan foydalanish, shuningdek tasviriy san'at asarlari (mavsumiy o'zgarishlarga, tabiat go'zalligiga qaratilgan) tabiatni nafaqat emostional qabul qilish, balki ijodkorlik faoliyatga qiziqish uyg'otishi mumkin. O'quvchi yoshlarga ekologik bilimlar berish davr talabidir. Tabiatshunoslikni o'qitish jarayonida dunyoni ilmiy tushunish asoslarini shakllantirish uchun tabiatga insonparvarlik munosabatini, vatanparvarlikni va go'zallikni tushunishini tarbiyalash kerak. Zero, tabiatni asrash, uni keyingi avlodlarga chiroyli holatda yetkazish dunyodagi barcha insonlarning burchidir. Bu mas'uliyat, tabiatga muhabbat hissini farzandlarimizning kichik yoshligidanoq shuuriga singdirish barchamizning funksional vazifamiz bo'lmog'i kerak.

Foydalanilga adabiyotlar

1. Nuriddinova "Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi" T., 2005 yil.
2. V.M. Pakulova, V.I.Kuznestova. "Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi". – M., Prosveshchenie, 1990.
3. Petrosova R.A., Golov V.P., Sivoglazov V.I. Metodika obucheniya estestvoznaniyu i ekologicheskoe vospitanie v nachalnoy shkole. – M., 1999.

ОНА ТИЛИ ДАРSLARIDA NOAN'ANAVIY VA INTERAKTIV MATODLARDAN FOYDALANISH

Xalilov Abdurazzoq
Surxondaryo viloyati Uzun tumanidagi
16-maktab direktori
Telefon: +99890-249-02-33

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili darslarida o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi metodlarning qo'llanilishi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik texnologiya, interaktiv, interfaol, metod.

Ma'lumki, mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi, ijodiy tafakkurni rivojlantiruvchi usullarni qo'llab, o'quvchilarga chuqur bilim berish ta'lim tizimining umumiy vazifasidir. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga olib kirildi. Yangi pedagogik texnologiyalar umumta'lim maktablari o'quvchilarning aqlan rivojlanishi va kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik texnologiyalarni bugungi kunda eng ommaviylashgan turlaridan biri bu – interaktiv metodlardir.

Interaktiv metodlar o'quvchi va o'qituvchining birgalikdagi faoliyati bo'lib, o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, zarur xulosalarga kelishga, tahlil qilish va olingan bilimlarni amaliyotga qo'llashga o'rgatadi. O'qituvchining asosiy vazifasi esa, o'quvchilarga aniq yo'nalish berish, to'g'ri xulosalarni ayitishdan iborat. Interaktiv metodlar yana shunisi bilan ahamiyatliki, o'qituvchi o'quvchining fikrini hech qachon keskin rad etmaydi, faqatgina to'g'ri xulosani aytadi, natijada o'quvchi o'z xatosini tushunib, fikrlashdan to'xtamaydi va ular o'rtasidagi doimiy faollik ta'minlanadi. Ma'lumki, kichik yoshdagi bolalar diqqati beqaror bo'lib, 1-sinf o'quvchisi uchun biroz muammolar yuzaga kelishiga olib keladi. Ana shu vaziyatda o'quvchilar diqqatini jamlashda qiziqarli interaktiv metodlarning ahamiyati katta. O'quvchilarga rasmi topshiriqlarni topshirtirib, ularni fikrlashga, topqirlikka, ijodkorlikka undaydi hamda yozma va og'zaki nutqni o'stirib, lug'at boyligini oshiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning topqirligini, harflarni eslab qolish qobiliyatini o'stirishda quyidagi metodlar samarali natijalar beradi:

Kungoboqar metodi - kungoboqar rasmi o'rtasida unli harflar, uning atrofida esa, undosh harflar yozilgan bo'ladi. O'quvchilar undosh va bitta unli harflarni qo'shib, bir necha so'zlar tuzishadi. O'yin davomida o'rtadagi unliharflarni almashtirish ham mumkin. O'quvchilar mustaqil ravishda daftariga tuzgan so'zlarini yozadilar. Bu jarayonda hamma o'quvchilar baravar ishtirok etadilar. O'qituvchi esa mashg'ulot davomida eng faol qatnashganlarni rag'batlantirib, baholab boradi. Ushbu usuldan yozuv darslarida ham, alifbe darslarida ham foydalanishim mumkin. O'quvchi qancha ko'p harf o'rgansa shu harflarni qo'shib so'z yasay oladi. Birinchi va ikkinchi kungoboqarga berilgan harflardan shunday so'zlar yasashimiz mumkin. Masalan, olam, olcha, ota, osmon, usta, uka, uxla. Alifbe darsligi tugagandan so'ng 1-sinf ona tili kitobida dastlab o'quvchilarga "Tovush va harf" haqida ma'lumot beradi. Mavzular asta-sekin murakkablashib boradi. Bu holat muayyan qiyinchilik tug'dirib, biroz bo'lsada, o'quvchilarning darsdan zerikishiga sabab bo'ladi. Shunday holatlarda interaktiv metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Yuqorida ko'rsatilgan kungoboqar metodimiz ham bunga yaqqol misol bo'ladi.

Tovush va harf bo'limining dastlabki mashqlari ham o'quvchilarning og'zaki nutqini shakllantirish uchun berilgan. Ushbu metod orqali darslarni mustahkamlashda foydalanish mumkin. Bu usul ona tili darslarini qiziqarli tashkil etish, darslarda o'quvchilarning toliqib qolishlarining oldini olish va qisqa vaqt davomida ko'proq o'quvchilarni baholashga xizmat qiladi.

Sinkveyn metodi – sinkveyn so'zining ma'nosi "beshlik" bo'lib, "Qofiyalanmagan besh qatorlik she'r" degan ma'noni anglatadi. O'quvchilar "Sinkveyn" metodidan foydalanib, qofiyalanmagan besh qatordan iborat she'r yozadilar. Bunga ko'ra birinchi qator bitta so'zdan iborat bo'lishi va bu ot so'z turkumiga oid so'z bo'lishi, ikkinchi qator ikkita so'zdan iborat bo'lishi va bu sifat so'z turkumiga oid so'z bo'lishi, uchinchi qator uchta so'zdan iborat bo'lishi va bu fe'l turkumiga oid so'zlar bo'lishi, to'rtinchi qatorda to'liq bir maqol keltirilishi va beshinchi qatorda birinchi qatordagi so'zga sinonim bo'lgan bir so'z qo'yilishi mumkin. Ushbu metoddan 2-, 3-sinflarga o'tgandan keyin o'quvchilar so'z turkumlari haqida tushunchalarga

ega bo‘lganlaridan so‘ng foydalanishi mumkin. 2-sinf ona tili darsligida so‘z bo‘limida shaxs va narsaning nomini, harakatini, belgisini, sanoq va tartibini bildirgan so‘zlar haqida ilk morfologik tushunchalar berilgan. O‘qituvchi o‘quvchining fikrini tinglaydi va shu bilan birga, o‘quvchilarni ham bir-birlarining so‘zlariga e‘tibor bilan qarashga o‘rgatadi. E’tiroz yoki qo‘shimchalar ham “hurmatli”, “Sizlarning fikringizga qo‘shilgan holda”, “bizning ham ayrim fikrlarimiz bor edi” kabi so‘zlar orqali bildiriladi. Bu tarzda tashkil etilgan darsda o‘quvchi hech qanday tazyiqsiz erkin fikrlay boshlaydi va o‘z fikrlarini ochiq bayon etadi, boshqalarni ham hurmat qilishga o‘rganadi. Boshlang‘ich ta’limda ona tili o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, lug‘at boyligini oshirish, og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish(ya’ni to‘g‘ri o‘qish va yozish)ga, fonetika, leksika, so‘z yasalishi va grammatikaga oid bilimlarni o‘rganish uchun zamin yaratishga xizmat qilishi lozim. Ma’lumki, ona tili darsida ham lug‘at ishlarini o‘tkazish o‘quvchilarda o‘zi uchun notanish bo‘lgan so‘zni izohi haqida qiziqish paydo bo‘ladi. Bu so‘zlarning izohini topishda o‘quvchining o‘zi mustaqil izlanishi maqsadga muvofiqdir. Bunda yuqoridagi metod o‘quvchilarning so‘z boyligini oshirish bilan bir qatorda lug‘at bilan ishlashga ham o‘rgatadi.

Kundalik metodi – o‘quvchilar ikki guruhga bo‘linadilar. Birinchi guruh jadvalning birinchi qismiga tayanch so‘zlardan namunalar yozadi. Ikkinchi guruh esa shu so‘zlarning ma’nosini izohlaydi.

1-guruh	2-guruh
Sayyohlar	Sayohat qluvchilar
Yog‘och	Daraxt
Hosildor	Serhosil
Tuman	Sanoqni ifodalaydi
Garmsel	O‘simliklar uchun zararli, garmsel shamol
Omoch	Hayvonga qo‘shib, yer haydaydigan asbob
In‘om	Sovg‘a, hadya
Na’ra	Vahimali, qattiq ovoq
Taft	Harorat

Birinchi guruh tayanch so‘zlarni imlo va husnixat qoidalari asosida yozganiga qarab baholansa, ikkinchi guruh shu tayanch so‘zga bergan izohiga qarab baholanadi. Bu metod orqali o‘quvchilar to‘g‘ri va chiroyli yozishga, har bir so‘zga befarq bo‘lmaslikka, so‘zning ma’nosi, imlosi, shuningdek, husnixat bilan yozish malakasining shakllanishiga olib keladi.

Darsda interaktiv usullar qo‘llashni shunday tashkil etish kerakki, bunda sinfdagi barcha o‘quvchilar faollashishi zarur, ya’ni dars o‘tish jarayonida o‘quv materiallarining ma’lum bir qismi o‘quvchilar tomonidan mustaqil o‘rganiladi. O‘qituvchi o‘quv jarayoni tashkilotchisi, rahbari, nazoratchisi hisoblanadi. O‘quvchilarning sinfda o‘zini erkin his qilishi va o‘quv faoliyati uni emotsional jihatdan qoniqtirishi lozim, ana shundagina u o‘zining fikrlarini erkin bayon qila oladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘qituvchi bunday texnologiyani puxta bilishi hamda uni amaliyotda o‘rganiladigan til materiallarining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda uni to‘g‘ri qo‘llay olishi lozim. Darsning samarali shakllari qanchalik ko‘p qo‘llansa, o‘quvchilarning ona tili faniga qiziqish darajasi ham shunchalik yuqori bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. M.Rahimova. “Xalq ta’limi” ilmiy metodik jurnali rasmiy veb sayti. 2015.07.02
2. М.Ниёзова. Д.Пустамова Молодой ученый. 2020. Номер 4. С. 480-481.

METHODS OF TEACHING GRAMMAR

Yakubova nasiba boltaboyevna
Xorazm viloyati Tuproqqal'a tuman
XTB ga qarashli 10-maktab ingliz tili
fani o'qituvchisi
tel: 97 451 45 73
e-mail: nasibayakubova924@gmail.com

Annotation. It is scientifically proven that the most favorable years for studying the language is the period from birth to six years. Despite this a lot of teachers and parents think that it is better to start to learn English from 4 or 5 years. And for sure if we talk about English grammar I agree with the second viewpoint.

In my article I consider how teacher can motivate learners to learn English grammar, how to make material easier and more interesting, how to use punishments and rewards with young learners to get good result from them.

Key words: grammar, language, teach, learn, children, pupils, activity, school, University, learner, rule, sentence, structure, covert, overt, inductive, deductive.

I think that the topic of my article is very important nowadays. First of all because more and more parents start to understand how it is important for their kids to know English and to start to learn it from young age. It is not only interesting and exciting activities and excellent prospects for the children. But the successful admission and training at a language school, then at the University, to build a successful career and recreation without language borders also.

I describe the main difference between teaching English grammar to young learners and adults or teenagers. This article also contains material about what activities teacher can use to explain grammar to kids and not to make them tired and boring.

According to Longman Dictionary of contemporary English grammar is: "The rules by which words change their forms and are combined into sentences, or the study or use of these rules."

For many teachers, grammar is the backbone of all language learning. "Structure", as it is often called, is perceived as the core thread of the language syllabus and, indeed, the majority of school curricula and the majority of course books are designed according to grammatical criteria. The question is, if it is important to study grammar, if we need to know grammatical rules if we want to speak any language.

The answer for this question is "No, we do not have to study grammar". People around the world speak their first language without studying grammatical rules. Small children begin to speak without being aware of grammar.

But if people want to use foreign language, grammar is necessary in a way of learning the language more quickly and efficiently. If people know grammatical rules and structures, they are able to understand things themselves.

Grammar is essential language skill and it is important for learning foreign language.

There are two different ways of teaching new grammatical structure. The grammar can be covert or overt. There is a fundamental difference between teaching grammar through these two ways.

Covert/inductive grammar – in direct grammar teaching, teacher does not provide grammar rules. There is a text where new grammatical structure is introduced.

Children read the text and find out the new structure. Children's attention is not focused on the structure, but on the text. Children work with the text, they practice new language and the focus does not have to be on the grammar. Children play with the words, sentences and they can take the new grammar in incidentally.

Overt/deductive grammar – explanation of the new grammatical rules and structures to children.

First of all I think we should motivate children to learn English. Parents do it in wrong way very often. Like for example they say about you will need English for good work, you will be able work abroad, be manager and have a lot of money. Yes its good reason for sure, but I think we must put more affordable and attractive goal for the child. For example, you can watch

interesting cartoons in English, read the latest stories that will not soon be translated. I agree with some theories that teachers use motivation to lead pupils to the chosen target. If teacher motivates pupils inappropriately, their relation to school and also to particular subjects has a negative effect on their positive relation to learning.

We must find something really interesting for student at this moment. When you select a target guided by current interests of the child, it will help children how to understand grammar rules easily.

“You were not born a winner, and you were not born a loser. You are what you make yourself be.”

References

1. Longman Dictionary of contemporary English, 2001, p. 619
2. Pinter, Teaching young language learners. Oxford University Press, 2006
3. <http://englex.ru/english-for-kids-how-to-motivate-your-child/>

Main editor: Yakubova Nasiba Boltaboyevna

Adress: Khorezm region, Tuproqqal'a district

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INSHO YOZISHNING AHAMIYATI

Yakubova Shaxnoza Anvarovna
Buxoro viloyati Romitan tumani
21- son umumiy o'rta ta'lim maktabi
oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Telefon: +998996899055

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari tarbiyasida insho yozishning ahamiyati va foydalari keltirilgan.

Kalit so'zlar: insho, reja, og'zaki insho, yozma insho, taqriz, xat, hikoya.

Inshoning tarbiyaviy ahamiyati tanlanadigan mavzuga, shuningdek, insho ustida o'quvchilar qanchalik mustaqil ishlashi va qiziqishiga, insho g'oyasiga ham bog'liq.

Insho bolalarning voqea-hodisalarni chuqur his etishiga yordam beradi, izchil fikrlashga o'rgatadi, tilga va adabiy ijodga qiziqishlarini oshiradi. Bolalar eng qiziqarli va o'zlariga yaqin voqea-hodisalar haqida hikoya qiladilar va yozadilar, ularning inshosi mustaqil ishlash malakasini o'stiradi, ommaviy faollikni oshiradi. Inshoning tarbiyaviy ahamiyatini oshirish uchun quyidagilarga rioya qilish talab etiladi:

1. Osondan qiyinga tamoyiliga rioya qilgan holda og'zaki va yozma inshoni muntazam o'tkazib borish bilan o'quvchilarda mustaqillikni tarbiyalash. Mustaqil insho o'quvchilar faolligini o'stiradi.

2. Inshoni hayot bilan bog'lash. Bunda kuzatishlar asosidagi insho, kundalik yuritish, xat, maqola, o'qilgan kitob haqida taqriz kabilarning tarbiyaviy ahamiyati juda katta.

3. Insho uchun maktab va o'qituvchining tarbiyaviy vazifalariga mos bo'lgan mavzu tanlash. Bunday mavzularga mehnat haqidagi, kishilarning maqtovgga loyiq ishlari haqidagi, axloqiy muammolar, Vatan haqidagi mavzular kiradi. Mavzuni o'qituvchi maktab sharoiti va o'z sinfi o'quvchilarining xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlaydi.

4. Insho ustida ishlashda ishning hissiy darajasini – ta'sirini oshirish. Bunda tabiat obrazli va emotsional, qahramonlik yoki fodali harakatlar qiziqarli, ta'sirchan qilib tasvirlanadi.

Insho ustida ishlashda mavzu tanlash, uni rejalashtirishda esa og'zaki va yozma insho mavzusini belgilab olish muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar mavzuni yoritishga 1-sinfdan boshlab o'rganadilar. Ular mavzuga oid gap tuzadilar. Masalan, bahor havosi haqida, ona qishlog'i haqida, qo'rqqoq quyon, ayyor tulki haqida gap tuzadilar. Keyin savollar asosida bir mavzuga oid bir necha gap tuzib uni yozadilar.

Og'zaki va yozma insho ustida ishlashda mavzu berib, uni yoritishni talab qilishdan tashqari, avval material to'plash va shu yig'ilgan materiallar asosida mavzuni shakllantirishni tavsiya qilish ham mumkin.

Insho rejasini tuzishda reja har qanday og'zaki yoki yozma hikoya qilishning zaruriy pog'onasi, uning "loyihasi"dir. Kishi o'z nutqi haqida o'ylab, asosiy gaplarini belgilab oladi. Insho uchun reja tuzish shuning uchun ham zarur. 1-sinfdan reja rolini o'qituvchi savollari, ya'ni so'roq gaplar tarzidagi reja bajaradi; 2-sinfdan reja o'qituvchi rahbarligida jamoaviy tarzda tuziladi; 3-4-sinflarda esa mustaqil tuziladi. Boshlang'ich sinflarda 3-5 talik oddiy reja tavsiya qilinadi. Reja tuzishga o'rgatishdan oldin nima haqida to'xtalish, keyin uni qanday davom ettirish, undan so'ng nima haqida aytish, nihoyat, hikoyani qanday tugatish kerakligini o'quvchilarga tushuntirish foydali usul hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. K. Qosimova va boshqalar. Ona tili o'qitish metodikasi.
2. U. Masharipova O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma.
3. www.ziyouz.com

ТА'ЛИМ-TARBIYA JARAYONIDA MODULLI TA'LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Yusupova Ug'iljan Baxtiyarovna
Xiva shaxar 1-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (97) 453 97 72
ub_yusupova9772@inbox.uz
Alimova G'unchaxon Baxadirovna
Urganch tumani 31-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (99) 018 54 33
g.baxadirovna3131@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada modulli ta'lim texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlari hamda ta'lim-tarbiya jarayonida modulli ta'lim texnologiyasidan foydalanish usullari bo'yicha ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Modul, blok, mantiqiy tugallangan qism, modul dasturi, o'quvchilarning o'quv faoliyati, o'quv faoliyati elementlari, modul dasturlarining turlari, modul dasturini yakunlash.

Modulli ta'lim texnologiyasi modullarga asoslanadi. Modul lotincha so'zdan olingan bo'lib, qism (blok) degan ma'noni bildiradi. Ta'lim-tarbiya jarayonida modulli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishda mashg'ulotda foydalaniladigan mavzu mantiqiy tugallangan fikrli qismlar, ya'ni modullarga ajratiladi va har bir qismni o'quvchilar mustaqil o'zlashtirishlari uchun o'quv topshiriqlari tuziladi. Shu o'quv topshiriqlari asosida, har bir modul yakunida savol-javob o'tkaziladi va xulosa chiqariladi.

Mazkur mashg'ulotlarda o'quvchilarning bilish faoliyati modullarni ketma-ket o'zlashtirishlarini nazarda tutgan holda tashkil etiladi. Har bir modulni o'zlashtirish jarayoni o'quvchilarning yaxlit bilish faoliyatining elementi sanaladi, ya'ni bir mashg'ulotda yaxlit tashkil etilishi ko'zda tutilgan o'quvchilarning o'quv faoliyati mavzu ajratilgan modullarga muvofiq holda o'quv faoliyati elementlaridan tashkil topadi. Agar mashg'ulotda o'rganiladigan mavzu mazmuni 4 ta moduldan iborat bo'lsa, o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyati mos holda 4 ta o'quv faoliyati elementidan tashkil topadi. Shuni qayd etish kerakki, mashg'ulot yakunida o'quvchilarning o'z faoliyatlarini tahlil qilishi va o'z-o'zini baholashini amalga oshirish maqsadida modul dasturini yakunlash bosqichi bo'ladi. Shu sababli fikr yuritilayotgan ushbu mashg'ulotda foydalaniladigan modul dasturida 5 ta o'quv faoliyati elementi bo'ladi. O'qituvchi shu asosda modul dasturini tuzadi.

Ta'lim muassasalarining asosiy vazifalaridan biri, o'quvchilarga insoniyat tarixi davomida yaratilgan bilimlarni yetkazish, fanlar asoslari bo'yicha muntazam bilim olishlari uchun tegishli sharoit yaratish, zarur axborotlarni tanlash va mustaqil o'qishni o'rgatish orqali bilim olishga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish va qiziqishlarini orttirishdan iborat.

Ushbu vazifalarni an'anaviy ta'lim texnologiyasidan foydalanilgan holda hal etib bo'lmaydi, shu sababli ta'lim-tarbiya jarayoniga modulli ta'lim texnologiyasini qo'llash zarurati vujudga keldi.

Modulli ta'limning asosiy mohiyati, o'quvchilar modul dasturlari yordamida mustaqil ishlashiga asoslangan o'quv-bilish faoliyati orqali belgilangan maqsadga erishadilar.

Modul dasturlari mavzuning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadidan kelib chiqadigan modul dasturining didaktik maqsadi, o'quvchilarning mashg'ulot davomida bajaradigan o'quv topshiriqlari, topshiriqlarni bajarish bo'yicha berilgan ko'rsatmalar, modul dasturini yakunlash qismini o'zida mujassamlashtiradi.

Modulli ta'lim texnologiyasiga asoslangan mashg'ulotlarda o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyati modul dasturlari asosida tashkil etiladi. O'quvchilar o'quv materialini modul dasturidan o'rin olgan o'quv topshiriqlarini sifatli bajarish orqali mustaqil o'zlashtiradilar va o'z o'quv faoliyatining sub'ektiga aylanadilar. Shu tariqa yagona ta'lim-tarbiya jarayonining ikkita sub'ekti o'qituvchi va o'quvchi o'quv jarayonidan ko'zlangan maqsadga erishadi.

O'qituvchi o'quv materiallarini modullarga ajratadi va modul dasturini yaratadi. Har bir modulning xususiy didaktik maqsadi va o'quv topshiriqlarini aniqlaydi. Mashg'ulot yuzasidan nazorat test topshiriqlari va mustaqil ish topshiriqlarini tuzadi. O'quvchilarning mustaqil o'quv

bilish faoliyatini tashkil etadi. Modul dasturining didaktik maqsadi va o'quv topshiriqlari bilan tanishtiradi. O'quvchilarning modul dasturi yordamida mustaqil ishlarini tashkil etadi. Muammoli vaziyatlarni vujudga keltiradi, tegishli hollarda yordam uyushtiradi.

Modul dasturidan o'rin olgan har bir modul yakunida o'quv bahsi, savol-javob, munozara, aqliy hujum o'tkazadi. Modul dasturini yakunlaydi.

Ma'ruzada modulli ta'lim texnologiyasini qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur texnologiyadan foydalanish uchun o'qituvchi quyidagi tayyorgarlik ishlarini olib borgan bo'lishi shart:

1. O'rganiladigan mavzuning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari asosida o'quvchilarga qo'yiladigan o'quv maqsadlarini belgilash;

2. O'rganiladigan mavzuni mantiqiy tugallangan fikrli modullarga ajratish, har bir modulning xususiy maqsadlarini aniqlash va ularning iyerxargik darajasini tuzish;

3. O'quvchilarning har bir modulning xususiy maqsadlariga erishish yo'llarini nazarda tutgan holda o'quv topshiriqlarini tuzish va unga ajratilgan vaqt me'yorlarini belgilash;

4. Modullarning ketma-ketligi asosida modullarning xususiy maqsadlari, o'quv topshiriqlarni yaxlit tarzda o'zida mujassamlashtirgan modul dasturini loyihalash;

5. Ma'ruza matni va modul dasturini mashg'ulotdan bir hafta avval o'quvchilarga tarqatish;

6. Modul dasturining uch xil turi bo'lishini nazarda tutgan holda o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish shaklini aniqlash;

Izoh:

- Agar o'rganiladigan mavzu mazmuni faktik materiallardan iborat bo'lib, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishida qiyinchilik yuzaga kelmasa, u holda modul dasturining individual ishlash modul dasturidan foydalaniladi;

- Agar o'rganiladigan mavzu mazmuni faktik materiallar bilan bir qatorda ilmiy-nazariy masalalardan iborat bo'lib, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishida qiyinchilikni yuzaga keltirgan holda modul dasturining ikki o'quvchi hamkorlikda ishlashiga mo'ljallangan modul dasturidan foydalaniladi;

- Agar o'rganiladigan mavzu mazmuni ilmiy-nazariy masalalar, tushuncha va atamalarni o'zida mujassamlashtirgan bo'lsa, o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishida qiyinchilikni yuzaga kelishi tabiiy bo'lgan holda modul dasturining o'quvchilarning kichik guruhlarda hamkorlikda ishlashiga mo'ljallangan modul dasturidan foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari – T.: 2006.
2. D. Beverly, D. Shaklee, K. Cushner II. Pedagogicheskoye obrazovaniye dlya XXI veka. - M.: 1994.
3. Adam, R. The Process of Educational Innovation I R. - Lnd, 1991.
4. Beverly D. Inquiry Based Teacher Education - Lnd: 1996.
5. Bassett G. Innovation in Primary Education. - Lnd: 1992.

КАСБ-ИНСОН КАМОЛОТИНИНГ ПОЙДЕВОРИДИР.

Аблоқулова Умида Исақуловна
Самарқанд вилоят Иштихон туман ХТБга қарашли
26-умумий ўрта таълим мактаби технология фани ўқитувчиси
Телефон : +99899.592.60.37
umidaablaqulova_@mail.ru

Аннотация: Мақола ўқувчиларни касбга йуналтириш, касб эгаллашдаги имконият ва кизиқишларига қаратиладиган жиҳатлари ҳақида.

Калит сўзлар: Ўқувчиларни касбга йуналтириш, имкониятлар, уларни касб эгаллашда эътибор қаратиладиган жиҳатлар.

Олтин олмагину ўргангин ҳунар, Ҳунарнинг олдида ҳасдир олтин зар.

1-октябр “Устоз ва мураббийлар” куни муносабати билан ўтказилган катта мажлисда юрт-бошимиз :”Ўзбекистонда адолат нўқтаи назаридан, иқисодиёт нўқтаи назаридан,маънавият нўқтаи назаридан,маърифат нўқтаи назаридан ишонган кучим муаллимлар,зиёлийлар“дея таъкидлаб юртимизда таълим соҳасида иш олиб бораётган ўқитувчиларни қувонтирди.

Бунда юртимиз ёшларига,уларнинг порлоқ эртасига қаратилаётган кенг имкониятлар,уларнинг таълим – тарбия олишида, ўз ўрнини топишда керак бўладиган билим, ҳамда тажрибалар кўплаб дунё тан олган мамлакатлар билан тенглаша олиши, ҳатто улардан устун бўлаётгани амалга оширилган ишлардан билишимиз мумкин. Давлат сиёсати даражасига кўтарилган таълим соҳасидаги ишлар, янги ўзгаришлар, ёш авлод билан ишлаш тизимдаги янгиликлар мактаб фаолиятининг муҳим вазифаларидан бири бўлиб ҳисобланади.

Бу жараёнда мактабда таълим олаётган фарзандимизнинг таълим тарбияси, келажакда эгаллаётган касби орқали у жамиятимиз учун малакали, билимли, етук кадр бўлиб етишишида устоз ва мураббийларнинг ўрни беқиёсдир.Ўқувчиларни касбга тайёрлаш, эгаллаётган касбига нисбатан касбий жиҳатларни шакллантириш, унинг ўзига бўлган ишонч ҳамда иродасини мустаҳкамлаб боради.Касбга йуналтиришда ёшларнинг эркин ва мустақил фикрига, уларнинг қизиқишига эътибор қаратиш муҳим ўрин тутди.Уни мажбур қилиб бир соҳанинг, касбнинг эгаси бўлишга ўргатиб бўлмайди.Бу борада мактабда технология фанининг ўқитилиши ва дарс жарёнида ўқувчиларнинг шахсий билим,қуникма ва малакасини шаклланишида,касбга доир маҳорат,тушунчаларни олиб бориш лозим. Бу жараёнда ўқувчи ўз имкониятларини баҳолай олиши, ақли, қизиқишига қараб ҳар–хил касблар бўйича маълумотларга эга бўлиши лозим.

“ Одамлар деб ёзган эди Афлотун: “ Одамлар у даражада бир-бирларига ўхшаш бўлиб тўғилмайди.Уларнинг табиати ва қобилияти турлича бўлади. Шунинг учун улар вазифаларни амалга оширишда ўз табиий қобилиятларига мос равишда юмушлар танлашади,уни яхшироқ,тез ва кўп даражада амалга ошириши мумкин.Касбга йуналтириш ишлари ҳам имкониятлардан, жамият тараққиётининг эҳтиёжларидан, уни ривожланиш тарихига эга касбий жиҳатлар ва эҳтиёжлар сабаб юзага келган ва шаклланиб борган.Буюк бобоқолонларимиз ҳам барчани бирон бир касбнинг эгаси бўлишга чақирган.Шу касб орқасидан эл орасида ўз ўрни ва мавқиега эга бўлиш ҳақида гапириб ўтишган.

Мана шундай буюк алломаларимиздан бири Фаробий фикирича: “Инсон ожиз банда,ҳеч бир нарсага қодир бўлмаган мавжудот эмас,балки у энг олий камолот бўлиб, ақл идорок зиёсига эга.Ўзи учун ҳамма нарсани яратишга қодир борлиқдир.” Фаробий касб –ҳунар кўникмаларини ва ахлоқий фазилатларини ҳосил қилиш лозимлигини таъкидлаб: “Агар касб-ҳунар фазилати тўғма бўлганида подшолар ўзлари истаб ва ҳаракат қилиб эмас, балки подшолик уларга фақат табиий равишда муяссар бўлган, табиат талаб қилган табиий бир мажбурият бўлиб қоларди,” деган фикрни билдириб ўтган. Шундай экан ҳар қандай эгалланаётган касб касб эгасининг қизиқиши интилиши ва иқтидорига қараб шаклланиб, камол топиб бориши лозим.Чунки ўзини камол топтира олмаган инсон, ўзгалар камолотини ҳам таъминлай олмайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. 1-октябр “Устоз ва мураббийлар куни муносабати билан ўтказилган йиғилиш ведио лавҳаси. 2020-йил.
2. Мактаб ва ҳаёт журнали. 3-сон 2020-йил.

ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ О ТРУДЕ В ИГРОВЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ УПРАЖНЕНИЯХ.

*Кодирова Насиба Аскарровна
Учитель 32-й школы
Булакбашиинского района
Андижанской области*

Анататсия: Пословица как одно из ярких средств выражения национально- культурных особенностей народа ,его многовекового жизненного опыта , традиций и нравов является богатым языковые материалом для решения лингвокультурологических задач.

Ключ: Пословицы , поговорки , русскому языку . Игра « Пословицы в рисунках « по рисунку нужно отгадать пословицу.

Пословицы как одно из ярких средств выражения национально -культурных особенностей народа, его многовекового жизненного опыта, традиций и нравов является богатым языковые материалом для решения лингвокультурологических задач. При использовании пословицы единиц обучение строится на образах , воспринимаем обучающимися как языковой материал , что облегчает их восприятие и использования во всех видах речевой деятельности.

Как раз наличность премии Пословица обладает свойством композиционной завершенности , дидактичности, идиоматичности воспроизводимости и ситуативности . Важным фактором успешного обучения является создание мотивация воспитывает у обучающихся потребность в коммуникации. Задача преподаватель - найти приёмы, которые помогут вызвать у обучающихся к изучение языка.

В связи с этим разработаны специально упражнения с использованием пословиц русского языка с базовым концептом «труд «.

Представляем фрагменты занятия по русскому языку при изучении темы « Пословицы и поговорки о труде «.

Разминка. Задание - продолжить пословицы и поговорки .

- 1 . Что постель , (то и пожнешь) .
- 2 Без труда, (не выловить и рыбку из пруда) .
- 3.За двумя зайцами погонишься-(ни одного не поймаешь) .

Игра «Путаница» : буквы внутри каждого слова перепутаны , нужно вернуть их на свои места и правильно прочесть поговорку или пословицу.

1. У САХАРТ ЗАЛГА ЕКИЛИВ (У страха глаза велики) .
2. УДТР- ОДЛЕ СИЧЕТ (Труд -дело чести) .
- 3.ШЕПСОЙШПЬ - ЕЗДИЛ ШЕШИМЬСАН (Поспешили - людей насмешешь) .

Игра «Потерянные слова»:нужно закончить пословицы.

Кто любит трудиться , (тому без дела не сидится) .

Больше дела , (меньше слов).

Труд человека кормит , (а лень портит).

Игра «Пословицы в рисунках «:по рисунку нужно отгадать пословицу.

Игра «Выбери пословицы «: по объяснение из трех пословиц нужно выбрать подходящий.

Игра « Тематический гнездо «: прочитать пословицы и распределить их по тематическим гнездом «Ценностное отношения к труду,»Этапы трудового процесса «,»Орудие труда «.

МЕТОД «Дерево решений» заключается в том , что класс делится на 3 или 4 группы с одинаковым количеством учеников.Каждая группа обсуждает вопрос и делает записи на своем «дереве» (лист ватмана) ,потом группы меняются местами и дописывают на деревьях соседей свои идеи . Затем в группах происходят обмен и взаимопроверка выполненных заданий.

Действенными являются также интерактивные диктанты , например, диктант с постукиванием. Суть данного метода заключается в том ,что во время диктанта учитель постукивает по столу в тот момент ,когда произносит слово

References;

1. Методика преподавания русского языка как иностранного. Щукин А.Н.
- 2.,,Педагогика и методика начальных обучения,,

ТАДБИРКОРЛИККА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМДА ИНДИВИДУАЛЛИК

Мирзакаримова Махлиёхон Мадаминжонова

АДУ эркин тадқиқотчи

e-mail: maxliyo82uz@gmail.com

Телефон: +998905433255

Аннотация. Мақолада бугунги кунда таълим жараёнида муҳим аҳамиятга эга бўлган, умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш технологияси ҳамда синфда ўқувчи-ёшлар билан индивидуал ишлаш усуллари ҳақидаги фикрлар акс этган.

Калит сўзлар: савол-жавоб, технология, таълим, мустақил фикр, ўзаро ҳурмат, тадбиркорлик, индивидуаллик.

Тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш технологияси – бу синфда индивидуал ишлашдир. Бунда ўқувчилар аввал ўзлаштирган билимлари натижасига кўра тадбиркорликка йўналтирилган индивидуал топшириқ олиб, ўз иш мавзуси асосида уни бажаради. Таълимнинг бундай шаклида тадбиркор жамоалар турли хил фаолият (топшириқ) билан шуғулланиши мумкин. Тадбиркор жамоа аъзолари бир-бирларига индивидуал топшириқларни бажаришда ёрдам бериб, йўл қўйган камчиликлари, эришган ютуқлари ёки ўзлаштириш даражаларини махсус дафтарга қайд қилиб борадилар. Якуний баҳолаш тестларини ўқувчиларнинг ўзлари (махсус баҳоловчи ўқувчи) индивидуал амалга оширади. Ўқитувчи ҳар ҳафта тадбиркор жамоа аъзолари бажарган топшириқларни режа асосида ўрганиб боради. Бунда ўқитувчи тадбиркор жамоаларнинг эришган ютуқларини алоҳида таъкидлаши лозим.

Ўқувчилар мустақил ишлагани учун ўқитувчининг алоҳида гуруҳ ёки ўқувчи билан индивидуал иш олиб бориш имконияти кенгайди.

Энг муҳими, ўқитувчининг таълим жараёнидаги ўрни унинг ўқувчиларнинг мустақил билим олишига, тадбиркорлик, ишбилармонлик кўникмаларини шакллантиришга ёрдам бериши билан белгиланади. У ўқувчиларга тайёр билимлар бермайди, балки уларни мустақил ишлаш, ижодий изланиш, ўз шахси ва билимига танқидий баҳо бериш, ахборотларни таҳлил қилиш, улардан кераклисини ажрата олиш, хулоса чиқариш, ўз фикрларини асослай билишга ўргатади. Зеро тадбиркорликка йўналтирилган ўқитишнинг асосий мақсади ўқувчиларни тадбиркорлик хусусиятларини ва хулқ атворини ривожлантиришга, мустақил таълим олишга йўллашдир.

Юқорида қайд этилганидек, таълим жараёни тадбиркорликка йўналтирилган ўқитиш технологияси асосида ташкил этиш педагогдан катта маҳорат талаб этади. Тадбиркорликка йўналтирилган ўқитиш технологиялари ўқитувчидан нафақат ўқувчиларга билим бериш, уларда тадбиркорлик бўйича амалий кўникмаларни шакллантиришни, балки уларнинг шахси ривожланишини талаб этади. Бунга таълим берувчи билан таълим олувчининг бирига ўзаро ишончи, ҳамкорлиги ва жонли мулоқоти орқали эришилади.

Таълим олувчининг шахси шаклланиши педагогнинг иш фаолиятига, унинг жамоа билан ҳамкорлик қила олиш ўқувига ҳам боғлиқ.

Педагог таълим олувчи шахсини ҳурмат қилиши, мулоқот қилишнинг буйруқбозлик усулидан воз кечиб, уни рағбатлантириши, бажарган ишларининг фойдали эканини таъкидлаши зарур. Мақсад ўқувчида аввалдан белгиланган хусусиятларни шакллантириш эмас, балки унинг ўз-ўзини англаши, ўзлигини намоён этиши, ишбилармонлик кўникмаларини шакллантириш учун имкон беришдир.

Анъанавий таълим мажбурликка, ўқитишни қаттиққўллик асосида ташкил этишга асосланган бўлиб, бунда таълим олувчилар деярли мустақил фаолият юритишмайди ва уларнинг ташаббуслари бўғилади. Анъанавий ўқитишда ўқувчининг ўқув фаолияти ижодий характерга эга бўлмайди. Бошқача айтганда, у авторитар педагогикага асосланади. Унда ўқув жараёни ўқувчиларнинг билимларини ўзлаштириши ва қайта тикланишидан иборат.

Тадбиркорликка йўналтирилган таълим ўқитиш тизимида касбий таълимнинг назарий асослари қуйидагилардан иборат [8]:

-таълим олувчининг ўқитиш жараёнидаги ўрнини белгилаш ва шахсини ривожлантириш;

-таълим олувчининг касбий шаклланиши бўйича меъёрий талаблар қўйиш (ушбу меъёрлар Давлат таълим стандартларида ўз аксини топган);

-таълимни ташкил этишда педагогнинг ижобий қобилияти ва маҳоратига таяниш;

-таълим жараёнида тадбиркорликка йўналтирилган ўқитиш технологияларини қўллаш.

Тадбиркорликка йўналтирилган ўқитиш мазмунини технологиялаштириш асосан, ўқув дидактик материалларни ишлаб чиқиш ва ўқувчи шахсини ривожлантиришни кўзда тутади. Технологиялаштириш ўқувчига ўқув материали мазмунини мураккаб танлаш ва ўз ўзини баҳолашига имконият яратади.

Шуни таъкидлаш жоизки, умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш технологияси асосида ўқитишни самарали ташкил этиш ўқув мақсадларига эришишни кафолатлайди. Агар ўқитиш жараёни яхши ташкил этилмаса, тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш технологиялари ҳам самара бермайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Teaching Business Ethics: IN THE AGE OF MADOFF. Author(s): R. Edward Freeman, Lisa Stewart and Brian Moriarty. Source: Change, Vol. 41, No. 6 (November/December 2009), pp. 37-42. Published by: Taylor & Francis, Ltd. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/20696192>. Accessed: 18-04-2018 11:24 UTC.

2. University Microfilms. 300 North Zeeb Road. Ann Arbor, Michigan 48106. A Xerox Education Company. NEW YORK UNIVERSITY. SCHOOL OF EDUCATION. HORARY.

3. Полонский В.М. Методы исследования проблем образования. –М: Педагогика, 1994. 79 с.

YOSHLARDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA “TARBIYA” FANINING AHAMIYATI

Narboyeva Amina Shonazarovna
Xorazm viloyati Qo‘shko‘pir tumanidagi
5-son maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang‘ich sinflarda tarbiya fanining o‘rni va ahamiyati, hamda yoshlarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish masalalari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: yosh avlod, bo‘sh vaqt, kitobxon, oila muhiti, kitobxonlik madaniyati.

Ayni paytda axborot-kommunikatsiya sohasidagi oxirgi yutuqlarni o‘zlashtirish bilan birga, yoshlarning kitob o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshirishga, ularni kitob bilan do‘st bo‘lishga, aholining kitobxonlik saviyasini yanada oshirishga alohida e‘tibor qaratish lozim bo‘ladi.

SH.M.MIRZIYOYEV

Bugungi kunda mamlakatimizda 2017 — 2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi asosida barcha soha va tarmoqlarda ulkan o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bu borada jamiyat hayotida ezgu qadriyat va an‘analarni chuqur qaror toptirishga, xususan, xalqimiz, ayniqsa, yosh avlodning ma‘naviy-intellektual salohiyati, ongu tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirishda, ona Vatani va xalqiga muhabbat va sadoqat tuyg‘usi bilan yashaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega bo‘lgan kitobxonlik madaniyatini oshirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. SHu jumladan, bugungi kunda “Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida “Tarbiya” fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarorini tasdiqlanishi xalq ta‘lim tizimida olib borilayotgan isloxlarning o‘zgarishiga sabab bo‘ldi desak mubolag‘a bo‘lmaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 12 yanvardagi “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ibot qilish bo‘yicha Komissiya tuzish to‘g‘risida” gi farmoyishi bu ezgu ishlarni amalga oshirishga dasturi amal bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbek xalqi azaldan kitobxon sanalgan. O‘zbek oilalarida kitobga e‘tibor, kitobni avaylab asrash va kitobxonlik qadimiy an‘analardan biri hisoblanadi. Kitobxonlik madaniyati haqida biroz to‘xtalib o‘tsak. Kitobxonlik madaniyati juda keng va murakkab tushuncha bo‘lib, uning juda ko‘p qirralarini aytib o‘tishimiz mumkin. Bular – inson o‘zining kasbini, mutaxassisligini chuqur o‘rganishi va egallashi, badiiy-ma‘naviy dunyosini, qolaversa bo‘sh vaqtini mazmunli o‘tkazishi uchun kitobni to‘g‘ri tanlay olishi; kitobni mustaqil o‘qib, o‘zi uchun kitobning mazmunini talqin qila olishi, mutolaa ko‘nikmasini o‘ziga muntazam ravishda odat qilib olishi; kitobni shoshilmasdan, tushunib, o‘zlashtirib o‘qishi; kitobni o‘qigan paytda undan to‘g‘ri foydalanish kerakligini tushuntirish lozim. O‘zi o‘qigan kitob mazmunini boshqalarga hikoya qilib berish, qiziqtirish va o‘qishni tavsiya qilish esa alohida e‘tiborga molik jihatdir. Aytish mumkinki, bu xislatlar kitobxonlikning bosh sharti bo‘lib sanaladi. O‘qigan kitobni ma‘lum vaqt o‘tgandan keyin qayta o‘qish esa kishiga o‘zgacha zavq beradi.

O‘quvchi yoshlarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda “Tarbiya” va “O‘qish” darslari alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, “Tarbiya” fanida “Kitob – buyuk donishmand”, “Maktab – eng ulug‘ dargoh” kabi mavzular o‘quvchilarda kitobga bo‘lgan muhabbatni, maktab eng muqaddas dargoh, ta‘lim tarbiya o‘chog‘i ekanligini hamda har qanday bilimni kitob o‘qish bilan yanada boyitish mumkinligini o‘rgatadi. SHu jumladan, kitob o‘qish uchun berilgan tavsiyalar o‘quvchi yoshlarda kitob mutoala qilish madaniyatini shakllantirishga hizmat qiladi:

- Maza qilib dam olmoqchi bo‘lganlar bizni o‘qiydilar,
- Bir boshdan varaqlaganlar juda ko‘plab sirlarni bilib oladilar,
- Belgilangan tartib – qoidalarga amal qilmaganlarning sog‘lig‘iga ziyon etkazib qo‘yamiz, yoki sahifalarimiz yirtilsa, sirlarimizniyo‘qotib qo‘yishimiz mumkin.

Ayniqsa, “Oilaviy kitobxonlik – muvaffaqiyat poydevori” mavzusi yoshlarda kitobga bo‘lgan muhabbatni yanada oshirishga hizmat qiladi. Jumladan, “Dunyoda inson uchun eng aziz ikki ne‘mat bor. Biri – non, Ikkinchisi kitobdir! Non rizk-ro‘z, tiriklik dasturxon ko‘rki sanalsa, kitob kecha nima bo‘lgani, bugun nima bo‘layotgani va ertaga nima bo‘lishini hikoya qiladi. Poklik,

imon butligi, ma'naviy etuklik, ham uning sharofatidandir" ekanligini o'quvchi yoshlar onggiga singdirish juda katta samara beradi. Ularda kitobga bo'lgan muhabbatni oshiradi va kelajakni ko'ra olishga yordam beradi.

Yoshlikda olingan bilim, toshga o'yilgan naqsh kabi bo'lishini donishmand xalqimiz bejizga aytmagan. O'quvchi yoshlarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish ularga ko'prok bilim berish bilan birga, hayotiy saboq olishlariga ham yordam berishini xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 6-iyundagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 422-son qarori. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 07.07.2020-y., 09/20/422/1033-son.

2. «Xalq so'zi» gazetasining 2017 yil 14 sentyabrdagi 184 (6878)-soni.

3. "Tarbiya" umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfi uchun darslik – Toshkent., "O'zbekiston" – 2020 yil.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН МАКТАБ ОСТОНАСИДАН БОШЛАНАДИ!

Нурметова Сайёра Жаббаровна

Урганч шаҳар 18-мактаб ўқитувчиси

Телефон: +998937526135 snurmetova1969@umail.uz

Аннотация: Бу мақолада ўқитувчи мақомини кўтариш, педагог ходимлар нуфузини ошириш мақсадида бугунги кунда қилинаётган ишлар хусусида атрофлича баён қилинган.

Калит сўзлар: ўқув юклама, янги авлод дарсликлари, машқ дафтари.

30 октябрь. Президент Ш.Мирзиёев раислигида мамлакатимизда таълим-тарбия тизими-ни такомиллаштириш, илм-фан соҳаси ривожини жадаллаштириш масалалари муҳокамаси бўйича видеоселектор йиғилиши бўлиб ўтди.

Мен Нурметова Сайёра Жаббаровна Урганч шаҳар 18-сонли мактабнинг бошланғич синф ўқитувчисиман. Биз мактабимиз директори З.Хаитова билан биргаликда Президент билан бўлиб ўтадиган видеоселекторга таклиф қилиндик.

Кутиш залида турар эканман мен, ўқитувчилар, методистлар ва мактаб директорларининг қизгин бахслари гувоҳи бўлдим. Бу суҳбатлар, бахслар аввало, мамлакатимизнинг устувор йўналиши бўлмиш таълим соҳасининг ривожланишига ҳисса қўшиш мақсадида давлатимиз томонидан қабул қилинаётган оқилона қарор ва фармонлар тўғрисида эди. Давлатимиз раҳбари ўз сўзини буюк бобокалонимиз А.Навоийнинг қуйидаги ҳикматли сўзлари билан бошлади:

Ҳақ йўлида ким санга бир ҳарф ўргатмиш ранж ила,

Айламак бўлмас адо анинг ҳаққин минг ганж ила.

Ушбу сатрлар инсон камолоти йўлида халқ манфаатини ўз манфаатидан олдинга қўйиб яшовчи, ўқувчисининг дарди билан баъзида кўзига уйқу келмас, бетакрор шарафларга лойиқ инсон ҳақида бўлиб, бир ҳарфни ўргатгунча чеккан заҳматларининг ҳаққини адо этиш кўп қийинлиги ҳақида гап боради.

«Муаллим деганда ўзим учун энг азиз ва ҳурматли бўлган зиёли ва замонавий, самимий ва меҳрибон инсонларни тасаввур қиламан»,-деди муҳтарам Президентимиз ўз нутқларида. Бу сўзларни эшитар экансиз, қалбингиз ғурур ва ифтиҳорга тўлиб, беихтиёр ўқитувчи, муаллим бўлганингдан фахрланиб кетасан.

Давлатимиз раҳбари аввало, мактабларда ўқув юкламаси дарслар сонини қайта кўриб чиқиш, ўқувчиларни фақат ёдлашга эмас, балки фикрлашга чорлайдиган методика яратиш зарурлигини таъкидлади. Бу борада Финландия тажрибасини мисол қилиб келтирди. Ўқувчиларни келгуси ҳаётга тайёрлаш ва уларга ўз билим ва кўникмаларидан амалиётда фойдаланишни ўргатувчи малака талабларини синфлар кесимида ишлаб чиқиш; янги авлод дарсликларини, ўқитувчининг методик қўлланмасини, ўқувчининг машқ дафтари ва мультимедия иловаси билан бирга комплект тарзда яратиш ва нашр этиш лозимлигини алоҳида айтиб ўтди.

Президентимиз ўз нутқида 2021-2022- йилдан бошлаб босқичма-босқич ихтисослаштирилган математика мактаблари ташкил этиш, Ал-Хоразмий издошларини кўпайтириш, математика фанини ўқувчиларга чуқурроқ ўргатиш лозимлигини ҳам айтиб ўтди.

Таълим тизимида шундай таълим ўрнатилсинки, унга мувофиқ 2022-2023-ўқув йилидан бошлаб умумий ўрта, ўрта таълим муассасалари ва касб-хунар мактаблари битирувчиларининг шаҳодатномасидаги мажбурий 11 йиллик таълимнинг сўнгги 6 йиллик баҳоларининг ўртача кўрсаткичи киритилади ва ушбу кўрсаткич олий таълим ташкилотига кириш имтиҳонларида инобатга олинади. Бу ҳам ўқувчиларни фақат 10-11-синфда репетиторга бориши эмас, балки мактаб давридаёқ, фанларни яхши ўзлашлаштириши, билим олиши, ўқитувчисини ҳурмат қилиши, дарсларда фаол қатнашиши лозимлигини англатади. Шу тартибда иш олиб борилса, ота-оналар ҳам фарзандининг билим олишини назорат қилади, эътибор беради. Ўқитувчи билан ўзаро мулоқотда бўлиб, фарзандига дарсларни ўзлаштиришга ёрдам беради.

Раҳбаримиз шунингдек, ўз нутқида педагог ходимларга малака тоифаларини бериш, талабгорларни аттестациядан ўтказишни соддалаштирилган тартибда амалга ошириш, педагоглар билимини йил давомида баҳолаш имконини берувчи 2 босқичли тизимга ўтиш

бўйича кўрсатма берди. Бу педагогларга берилган ишонч ўз касбининг фидоийларини қувонтирмай қолмади. Чунки биргина тест натижаларига кўра, ўқитувчининг шунча йиллик заҳматлари, меҳнатлари ҳал бўлар эди. Бу эса ўқитувчининг иш самарадорлигига таъсир қилмасдан қолмасди. Айни кунларда кўпгина фикр - мулоҳазаларга, таклифларга йўғрилган ушбу фармон, биз ўқитувчиларга берилган ишонч, ўқитувчи мақомини кўтариш, педагог ходимлар нуфузини оширишга қаратилган энг оқилона чиқарилган фармон сифатида ўрганилади.

Биз ўқитувчилар ёш авлодга сабоқ ва таълим беришга, Ўзбекистоннинг янги тараққиёт даври пойдеворини яратишга кўмакчи бўламиз.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини такомиллаштириш, илм-фан соҳаси ривожини жадаллаштириш масалалари муҳокамаси бўйича Президент Шавкат Мирзиёев Миромоновичнинг видеоселектр йиғилишидаги нутқи.

2. Алишер Навоий ҳикматлари.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA BADIY ASARNI TAHLIL QILISHNING METODIK SHARTLARI

*Раззакова Наргиза Абдувалиевна
Наманган вилояти Уйчи туманидаги
41- сонли умумий урта таълим мактабининг
бошлангич таълим уқитувчиси*

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda badiiy asarni tahlil qilishning metodik shartlari tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, badiiy asar, maktab, o‘qish, mazmun, o‘quvchi.

Zamonaviy maktab oldiga qo‘yilgan vazifalar, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar umumiy rivojlanishining o‘sganligi, psixologiya va xususiy metodika sohasidagi yutuqlar sinfda o‘qish mazmuni va o‘qitish metodlariga o‘zgartirish kiritishni talab etmoqda. Shularga bog‘liq holda badiiy asarni tahlil qilish metodikasi takomillashtira borildi: takroriy bayon qilish mashqlari kamaytirildi, ijodiy va o‘qilgan matn yuzasidan o‘z fikrini bayon qilish ko‘nikmasini o‘stiradigan mashqlar ko‘paytirildi, asar qismlari ustida emas, balki yaxlit asar ustida ishlanadigan bo‘ldi, asar g‘oyasi va obrazlarini tushuntirishda o‘quvchilarning mustaqilligi ortdi, matn ustida ishlashda xilma-xil topshiriq turlaridan, ta‘limda texnika vositalaridan va ilg‘or pedagogik texnologiya usullaridan ko‘proq foydalanila boshlandi va hokazo. Boshlang‘ich sinflarda badiiy asar quyidagi muhim metodik qoidalar asosida tahlil qilinadi: 1. Asar mazmunini tahlil qilish va to‘g‘ri, tez, ongli, ifodali o‘qish malakalarini shakllantirish bir jarayonda boradi (asarning mazmunini tushuntirishga oid topshiriq o‘qish malakalarini takomillashtirish topshirig‘i ham hisoblanadi). 2. Asarning g‘oyaviy asoslari va mavzusini, uning obrazlari, sujet chizig‘i, kompozitsiyasi va tasviriy vositalarini tushuntirish o‘quvchilarning shaxs sifatida umumiy kamol topishiga yaxshi xizmat qiladi, shuningdek, bog‘lanishli nutqining o‘sishi (lug‘atining boyishi va faollashishi)ni ta‘minlaydi. 3. O‘quvchilarning hayotiy tajribasiga tayanish asar mazmunini ongli idrok etishning asosi va uni tahlil qilishning zaruriy sharti hisoblanadi. 4. Sinfda o‘qishga o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, atrof-muhit haqidagi bilimlarini kengaytirish va ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirishning samarali vositasi sifatida qaraladi. Asarni tahlil qilishda hisobga olish zarur bo‘lgan muhim omillardan biri uning o‘quvchilarga hissiy ta‘siridir. O‘quvchilar muallifning asosiy fikrini tushunibgina qolmay, muallif hayajonlangan voqeadan ham hayajonlansinlar. Muallifni tahlil qilish o‘quvchida fikr qo‘zg‘atishi, hayotiy tajribasining muallif qayd etgan dalillarga to‘g‘ri kelish-kelmasligini aniqlashi zarur. Tahlil davomida asarning estetik qimmatini, badiiy go‘zalligini ham alohida qayd qilib o‘tiladi. O‘qish metodikasi adabiyotshunoslik, psixologiya, pedagogika ishlab bergan nazariy qoidalarga asoslanadi. Sinfda o‘qishni to‘g‘ri uyushtirish uchun o‘qituvchi badiiy asarning o‘ziga xos xususiyatlarini, ta‘limning turli bosqichlarida o‘qish jarayonining psixologik asoslarini, kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning matnni idrok etish va o‘zlashtirish xususiyatlarini hisobga olishi zarur. O‘qish darslari o‘quvchilarda badiiy asarlarning bir-biridan farqini ajrata olish, yozuvchining hayotiy voqealarni qanday badiiy vositalar orqali aks ettirgani va qanday obrazlar yaratganini aniqlay olish, mustaqil o‘qish va asarni tahlil qilish malakasi sinfdan-sinfga o‘tgan sari o‘stirib boriladi. O‘quvchilar adabiy ma‘lumotlarni o‘zlashtirish orqali badiiy asarning mazmuni, g‘oyasi va ahamiyatini anglab olish boshlaydilar. O‘quvchilar adabiy tushunchalarni o‘rganish natijasida badiiy adabiyot san‘atining bir turi ekanligi, uning hayot bilan aloqadorligini bilib oladilar. Boshlang‘ich sinflarda asar tahlilida adabiy janr turlari — ertak, hikoya, masal, she‘r, doston, maqol, topishmoq bilan birga badiiy til vositalari — sifatlash, o‘xshatish, jonlantirish, mubolag‘a bilan ham amaliy ravishda tanishtiriladi. Badiiy asar tilini tahlil qilish orqali o‘quvchilarda o‘z ona tiliga muhabbat hissi, badiiy asarni ongli o‘qish ko‘nikmasi o‘stiriladi, asarg‘oyasini chuqur idrok etishga zamin hozirlanadi, o‘quvchilar nutqi rivojlantiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Q. Abdullayeva va boshq. O‘qish kitobi (2-sinf uchun darslik).— T.: „O‘qituvchi“, 2007.

ЛОЙИХА АСОСИДА ЎРГАНИШ МЕТОДИНИНГ ТАЛАБАЛАР ОҒЗАКИ НУТҚ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ

Розикова Раънохон Сойибкамолевна
Тошкент халқаро Вестминстер университети ўқитувчиси,
мустақил изланувчи
Телефон: +998(93) 5731129
r.rozikova@wiut.uz

Аннотация: Ушбу мақолада хорижий тилни лойиҳа асосида ўрганиш методи ва унинг талабалар оғзаки нутқ компетенциясини шакллантириш ва ривожлантиришдаги муҳим аҳамияти ҳақида сўз юритилган. Шунингдек, мақолада ушбу методнинг таркибий қисмлари, тажрибада қўллаш мумкин бўлган мисоллар ва хулосалар ёритилган.

Калит сўзлар: лойиҳа асосида ўрганиш, компетенция, оғзаки нутқ, лойиҳа иши, коммуникатив тил ўқитиш ва ўрганиш, индивидуал ва жамоавий иш, тақдимот, креатив фикрлаш.

Бугун жаҳон цивилизацияси жадал тезликда ўсиб бораётган бир вақтда турли соҳа мутахассисларининг касбий ва саводий билим ва малакалари юқори савияда шаклланган бўлиши ва касбий компетентлик ривожланган бўлиши муҳим аҳамият касб этади. Бу эса ўз навбатида олий таълим масканларида таҳсил олаётган талаба-ёшлар касб-хунар эгаллашгача бўлган вақтда аллақачон асосий ва ривожлантирувчи билим ва малакаларни чуқур эгаллашлари кераклигига ишора қилади. Ушбу асрда замонавий дунёни лойиҳалар ҳаракатга келтирмоқда ва радикал ўзгаришлар содир бўлишига улар кучли тurtки бўлмоқда. Шундай экан, таълимда лойиҳага асосланган ўқитиш ва ўрганиш нафақат талабаларнинг хорижий тилни мукамал ўрганишларини балки эртанги касбий фаолиятда жамоадошлар билан йирик ва манфаатли лойиҳа ишларида салмоқли кўникмага эга кадр сифатида фаол бўлишларига хизмат қилади. Зеро, лойиҳа асосида хорижий тилни ўқитиш кенг кўламли таълим бериш ҳисобланиб, бунда талаба нафақат нутқий компетенциясини ривожлантиради, балки лойиҳалар воситасида жамоа билан ишлай олиш, вақтни тўғри бошқариш, тақдимотлар қила олиш, фикрини амалий мисоллар воситасида батафсил ифода эта олиш ва технологиялардан фойдалана олиш маҳоратларини ривожлантиради. Лойиҳа асосида ўрганиш самарали тил ўқитиш методи сифатида коммуникатив тил ўқитиш принципларига тўлиқ мос келади. Унинг мақсади талабаларнинг тилни мулоқот қилиш ва тушуниш, ижтимоий масъулият ва танқидий фикрлаш ёндашуви асосида ўрганишига йўл очиб беришдан иборат. Анъанавий тил ўқитиш методидан фарқли равишда лойиҳа асосида ўрганиш методида талабалар жамоавий ишламоқчи бўлган мавзунинг ўзлари танлайдилар, тажриба ва режаларни ўзлари тузадилар, доимий равишда мавзу доирасида олиб бораётган излашларига танқидий баҳо бериб борадилар, лойиҳаларини тақдим этадилар ва уларнинг ишлари сифати тегишли баҳолаш мезонлари асосида баҳоланади.

Хорижий тилни мукамал ўзлаштириш мақсадида ташкил этиладиган лойиҳа асосида ўрганиш қуйидаги муҳим босқичларни ўзида мужассам этиши керак:

1. Мавзу топиш ва уни умумийликдан хусусийлаштириш. Бу босқичда турли хил умумий мавзулар ўқитувчи томонидан таклиф этилади. Талабалар ўз қизиқишлари доирасида мавзулардан бирини танлайдилар, уни ўз қизиқишлари ва истаклари доирасида ихтисослаштирадилар ва ҳар бир мавзу доирасида кичик жамоалар ёки гуруҳлар ташкил этадилар. Демак, умумий мавзу ўқитувчи томонидан таклиф этилсада, ўз истак ва қизиқишларига кўра айнан қайси тор доирадаги мавзуда ишлаш танлови талабаларда қолади.

2. Лойиҳа ишини бошлаш ва юритиш. Бу босқичда талабалар танлаган мавзулари юзасидан назарий билимларини маълумотлар қидириш, уларни таҳлил этиш орқали бойтадилар, амалий тажрибаларни ўрганадилар ва ўз лойиҳаларини ишлаб чиқадилар. Ушбу жараён талабалардан илмий ёндашувни ва ижтимоий масъулиятни ҳам талаб этади.

3. Лойиҳани тақдим этиш. Сўнгги босқичда талабалар мавзу доирасида эгалланган билим ва тажрибани лойиҳа иши воситасида жамоавий тақдимотга олиб чиқадилар. Ҳар

бир талаба индивидуал ва жамоавий топшириқлар асосида эришган натижаларни белгиланган вақт, тақдимот меъзонлари ва лойиҳа мазмуни ва сифати параметрларини ҳисобга олган ҳолда тақдим этади.

Ўз тажрибамдан келиб чиқиб шу нарсани ишонч билан айта оламани, лойиҳа ишида жамоа билан ишлаш ва тенгдошлари билан фикр алмашиш, бирга маълумотларни ўрганиш ва таҳлил қилиш, лойиҳа компонентларини жамоавий тайёрлаш ва ўзларига тегишли лойиҳа қисмини тақдимот қилиш талабаларга ёқадиган қизиқ тажриба. Лойиҳа ишига хорижий тилда олинган маълумотлар асосида чуқур киришган вақтда талабалар хорижий тилни ўрганиш жараёни ҳам янада мустаҳкамланиб, ривожланиб бораётганлигини ҳис этадилар. Сўнги босқичдаги тақдимот эса уларнинг ўзларига бўлган ишончини ва оғзаки нутқ компетенциясини орттиради.

Мисол учун, оғзаки нутқ компетенциясини ривожлантириш мақсадида ўқитувчи томонидан умумий тақлиф этилиши мумкин бўлган мавзулардан бири “Яшаб турган маҳаллий худудингизда инсонларни қийнаётган муаммолар” мавзусини олсак. Бунда талабалар ушбу умумий мавзудан ўзларини қизиқтирган ихтисослашган мавзу атрофида кичик гуруҳларга бўлинадилар. Масалан, “авто тураргоҳлар муаммоси”, “экологик муаммолар”, “маҳаллий аҳоли муносабатлари муаммолари” ва шу қабилар. Ҳар бир кичик гуруҳ танланган муаммо бўйича маълумотлар йиғади, муаммога алоқадор тегишли инсонлар билан интервьюлар ўтказди, уларнинг сабаб ва ечимлар борасидаги тақлифларини ўрганади ва пировардида йиғилган барча маълумотлар асосида ўз тақлиф ва ечимларини ишлаб чиқиб тақдимотга тайёрлайди. Лойиҳа маҳсули пухта таёрланган нутқ, слайдлар, постерлар воситасида тақдим этилади.

Бундан ташқари бошқа жуда кўплаб мавзулар ижтимоий аҳамиятлиги, талабаларнинг ёш ва қизиқишларига мослиги ва ривожлантирувчи билим кўникмаларга хисса қўша олишлиги омилларини ҳисобга олган ҳолда тайёрланиши ва талабаларнинг оғзаки нутқ компетенциясини ривожлантира олувчи топшириқлар ва инструкциялар билан ишлов берилиши мумкин.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, лойиҳа асосида ўрганиш усули орқали талабалар фаол рольда креатив фикрлайдилар, коммуникатив компетенцияларини орттирадидилар, танқидий фикрлаш ва академик маҳоратларини ишлатадилар. Ўқитувчи эса фасилитатор, инструктор кўмакчи вазифасида жараённи кузатиб ва мониторинг қилиб боради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. М. Т. Махедо, А. В. Бужез. *Лойиҳа асосида ўқитиш-ўрганишнинг дидактик стратегияси ва асосий компетенция ривожлантирувчиси сифатида*. Procedural, Social and Behavioral Science. 3 (86). 2014.
2. Х.Барровс. *Лойиҳа асосида ўрганиш: бунинг имкони борми?* Distance Education. 23 (91). 2002.
3. Д.Л. Фред-Бут. *Лойиҳа иши. 2-нашр*. Окфорд Университети нашриёти. Нью-Йорк. 2002.
4. И.Ли. *Лойиҳа иши инглиз тилини ўқитишни соддалаштирди*. Canadian Modern Language Review.59 (4). 2002.

О'QUVCHILAR SHAXSIDA BILISHGA QIZIQISHNI OSHIRISH VA UNI TASHKIL ETISH OMILLARI

*Turg'unova Dilfuza Oktyabrovna
Namangan viloyati Namangan
tumanidagi 12- sonli maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Tel. raqam: +998941710517*

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda bilishga qiziqishni oshirish va uni tashkil etish, bilishga qiziqishning afzallik tomonlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: bilishga qiziqish, ta'lim jarayoni, pedagogik jarayon, didaktik o'yinlar, izlanuvchanlik faoliyati, yangi bilim, o'quv material, o'qish- o'rganish jarayoni.

O'quvchilarni darsga qiziqitishda, avvalo, ularda shu dars va mashg'ulotga nisbatan bilishga qiziqishni orttira bilish kerak. Bilishga qiziqish- bu o'quvchilarning o'qishga qiziqishini oshiruvchi omillardan biridir.

Bilishga qiziqish hatto bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarni ham samarali ishlashiga katta yordam beradi.

Har qanday to'g'ri tashkil etilgan pedagogik jarayonda o'quvchilar faoliyati, tarbiyaviy faoliyat tizimi muntazam tashkil etilsa, bilishga qiziqish o'quvchi shaxsining asosiy sifatlaridan biriga aylanadi va uning rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Bilishga qiziqish ta'lim jarayonining kuchli vositasiga aylanishi kerak. Bu borada Abu Rayhon Beruniy ham o'quvchilarni ta'lim jarayoniga qiziqitirish muhim vazifa ekanligini uqtirib, "Qadimiy xalqlardan qolgan yodgorliklar" asarida "Maqsad gapni cho'zish emas, balki o'quvchini zeriktirmaslik, chunki doimo bir xil narsaga qaray berish malollik va sabrsizlik olib keladi. O'quvchi fandan –fanga o'tib tursa, turli bog'larda yurganga o'xshaydi... Bir xil narsa charchatadi, xotiraga malol keladi",- degan edi.

O'quvchining bilish jarayonini faollashtirmasdan turib, uni bilimga qiziqitish mumkin emas. Shuning uchun ham ta'lim jarayonida o'quvchini bilimga doimiy qiziqitirish, uning o'qish motivini rivojlantirish tarbiyalovchi ta'limning eng muhim vositasidir.

O'quvchilarning bilishga qiziqishi ikki asosiy yo'l bilan tashkil etiladi. Birinchisi o'quv materialining o'zi o'quvchilarni bilimga qiziqish paydo qilishi, chunki o'rganilmagan yangi narsa insonlar tomonidan qiziqish bilan o'rganiladi. O'quvchilar uchun yangi bo'lgan, hali tushunilmagan material ularda hayratlanish hissini uyg'otadi. Hayratlanish esa, o'quv materialini bilishga qiziqish uyg'otadigan eng muhim omillardan biri hisoblanadi.

O'quvchilarning fanning yangi yutuqlari bilan tanishtirish o'quv dasturlari doirasini kengaytirish, ularni ilmiy, ijodiy izlanishlar doirasi bilan tanishtirish o'quvchilarning bilishga qiziqishlarini yanada oshiradi.

Ikkinchisi o'quvchilarning bilish faoliyatini qiziqarli tashkil etishdir. Bunda o'quvchi qiziqarli mashg'ulot orqali bor diqqat- e'tiborini shu mashg'ulotga qaratadi.

Hamma o'quv material ham qiziqarli bo'lavermaydi. Bunday hollarda bolalarni ta'lim jarayoniga qiziqishini oshirishning birdan bir yo'li didaktik o'yinlardan foydalanish va ularni tashkil etishdir.

Didaktik o'yinlar o'quvchilarda mustaqil fikrlashni tarbiyalashning eng to'g'ri va samarali vositasidir. U ma'lum bir materiallar yoki shart- sharoitlarni talab etmaydi, balki o'qituvchidan o'yinni tashkil etish sohasidagi bilim va malakalarni talab etdi. O'yinni ma'lum bir tizim va metodika asosida tashkil etilsagina o'quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashda muhim o'rin tutadi.

O'qituvchilar tajribasida qo'laniladigan ba'zi bir didaktik o'yinlarga misollar keltiramiz.

"O'qib ko'r-chi" o'yini. O'qituvchi o'quvchilarga yozma va bosma harflar bilan katta- katta qilib yozilgan harflarni ko'rsatadi. O'quvchilar o'qiydilar. Tez va xatosiz o'qigan o'quvchilar rag'batlantiriladi. Bunda o'quvchilarda ikki xil – bosma va yozma yozuvni ham o'qish texnikasi rivojlanadi. Bu o'yinni " Alifbe" davrida ham qo'llash mumkin. Dastlab faqat harflardan foydalaniladi.

Masalan: o, I, a, b, n, l kabi

Keyinroq bir bo'g'inli so'zlarni olinadi.

Masalan: la, ma, ov, un, in kabi.

Undan keying darslarda ikki va uch bo'g'inli so'zlardan foydalaniladi.

Masalan: bo-la, mak-tab, gul-zor, o-i-la, bu-vi, o-na kabi.

Shunday qilib har bir darsda bu o'yin biroz murakkablashib boradi. Oldindan bu o'yinga o'quvchini tayyorlab borilgani sabab keyingi murakkab jarayonlarda o'quvchi aslo qiynalmaydi.

Didaktik o'yinlar vositasida o'quvchilarda bilimga qiziqishni uyg'otish uning qiziqishlariga tayanib tashkil etilsa, yaxshi samara beradi. Bilimga qiziqishni muntazam rivojlantirish va mustahkamlash kichik maktab o'quvchilarining o'qishga ijobiy munosabatlarini tarbiyalaydi, o'zlashtirish darajasini oshiradi, izlanishga o'rgatadi va har xil savollarga javobni qidirishga o'rganish orqali hozirjavoblikni ham o'rganadi. Undan tashqari o'quvchi har bir darsdagi muvaffaqiyati orqali ko'tarinki kayfiyatga ega bo'ladi va unda muvaffaqiyatga intilish va undan quvonish hissi shakllanadi.

Bilishga qiziqish o'quvchining faqat ta'lim jarayoni natijasiga ijobiy ta'sir qilib qolmay, balki o'quvchida tafakkur, idrok, xotira, diqqat kabi psixik jarayonlarning faol rivojlanishiga ham, albatta, o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Shunday ekan, biz, avvalo, o'quvchilarda darsga va mashg'ulotlarga qiziqishni uyg'ota bilsak, maqsadimiz sari to'g'ri qadam tashlagan bo'lamiz va o'quvchilarni o'qitishdek oliy maqsadimizga erishishimiz oson bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://baxtiyor.uz>.
2. <https://referat.uz>.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 22-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(10-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.11.2020

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000